pertev naili boratav
az gittik uz gittik

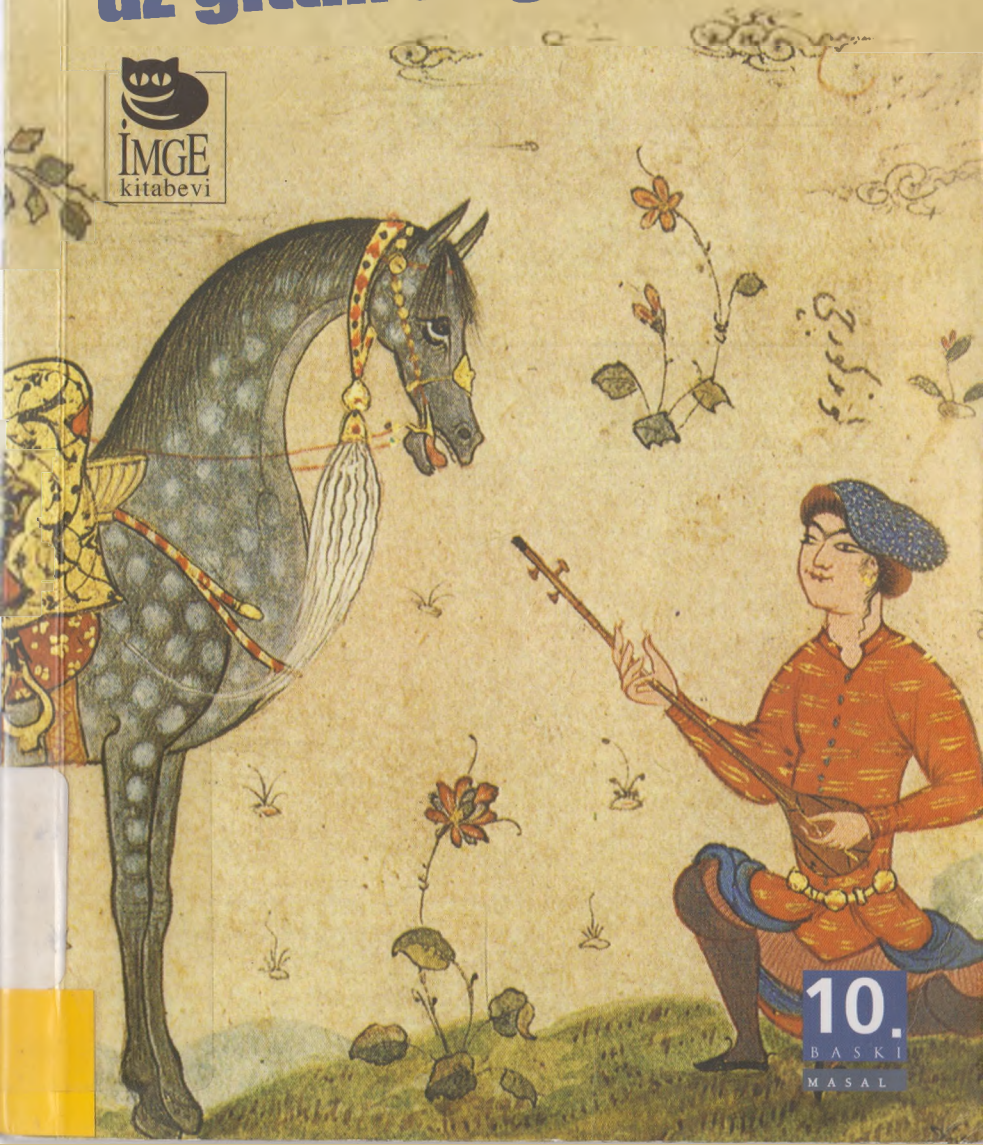

İMGE kitabevi

10. BASKI

MASAL

pertev naili boratav
az gittik uz gittik

"Az gittik uz gittik. Dere tepe duz gittik. Bir de dönüp baktık ki bir arpa boyu yol gitmişiz."

Bu ifadeleri bilmeyenimiz, duymayanımız yoktur; çünkü bu Türk masallarının ayrılmaz parçasıdır. Masal dünyasını gerçek dünyadan ayırmak, bu ayrılığı vurgulamak ve sık sık hatırlatmak için bulunmuş yollardan, Türk halkının dehasını gösteren muazzam ifadelerden biridir.

Az Gittik Uz Gittik, şimdi bir kısmı Türkiye sınırları dışında kalsa da, Türkçe konuşan halkların yaşadığı topraklarda ve Anadolu'nun derin uygarlığı içinde serpilip gelişen masallardan oluşan bir derleme. 1998'de kaybettiğimiz değerli bilim insanı Pertev Naili Boratav'ın, uzun yıllar alan titiz ve kapsamlı çalışmalar sonucu oluşturduğu bu kaynak eser, Türk folklorunun bu paha biçilmez hazinelerini yazıya dökerek kaybolmaktan kurtarmış, bir kuşaktan diğer kuşağa sözlü gelenek içinde aktarılan masalları adeta bir kez daha ölümsüzleştirmiştir; kendi deyimiyle, onlara "belge" niteliği kazandırmış, her yaştan okuru masal dünyasının büyülü perdesini aralamaya çağırmıştır.

Cumhuriyet döneminin en önemli araştırmacılarından birinin kaleminden, Türk halk edebiyatına yetkin ve kapsamlı bir bakış getiren bu kitap, 48 halk masalı, 1 tekerleme ve Karatepeli hikâyelerinden oluşuyor. Ayrıca Boratav'ın, "Türk Masalı Üzerine" başlıklı önemli incelemesinin de eklenmesiyle kitap, değerine değer katan bir boyut daha kazanmış oluyor.

Şimdi, Keloğlan'dan korkunç devanalarına, astığı astık kestiği kestik padişahlardan gözü pek şehzadelere, bin bir güçlüğü aşarak muradına eren güzel ve akıllı kızlara, insanı hem eğlendiren hem de ona derin bir hayat bilgeliği aktaran hayvanlara kadar birçok renkli kahramanın dünyasını örten perde kalkıyor...

...ve daha da müthiş bir cümleyle masal başlıyor:

"Bir varmış, bir yokmuş."

Kapak Resmi: Genç Adam ve At, *Osmanlı Minyatürü*, y. 1600 (ayrıntı)

imge·com·tr

İMGE kitabevi

ISBN 978-975-533-491-2

0000411

Prof. Dr. Pertev Naili Boratav, 1907'de Bulgaristan'da doğdu. 1930'da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. 1931-1935'te Konya'da edebiyat öğretmenliği yaptı. Bir sene Almanya'da kaldı, 1938-1948'de AÜ DTCF Halk Edebiyatı ve Folklor Kürsüsü'nde doçent ve profesör olarak çalıştı; 1948'de açığa alınarak ders verdiği kürsü kaldırıldı. 1952'de Fransa'ya gitti. Çalışmalarını oradaki üniversite ve bilim kurullarında sürdürdü. Centre national de la recherche scientifique'te (Ulusal Bilimsel Araştırmalar Merkezi) uzman ve fahri araştırma uzmanı olarak çalıştı. 1976'ya kadar École pratique des hautes études'de Türk Folkloru seminerleri verdi. École des hautes études en sciences sociales'de Osmanlı arşiv belgeleri üzerine seminerler yönetti. Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru alanında dünyanın sayılı bilim insanlarından biri olan Boratav, 16 Mart 1998'de Paris'te aramızdan ayrıldı.

Boratav'ın Eserleri:

- *Köroğlu Destanı* (1931)
- *Folklor ve Edebiyat I* (1939)
- *Bey Börek Hikâyesi'ne Ait Metinler* (1939)
- *Halk Edebiyatı Dersleri* (DTCF Türk Dili ve Edebiyatı Enstitüsü Neşriyatı, 1942)
- *İzahlı Halk Şiiri Antolojisi* (Halil Vedat Fıratlı ile birlikte, 1943)
- *Pir Sultan Abdal* (Abdülbâki Gölpınarlı ile birlikte, 1943)
- *Folklor ve Edebiyat II* (1945)
- *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği* (Millî Eğitim Basımevi, 1946)
- *Typen Türkischer Volksmarchen* (Wolfram Eberhard ile birlikte, "Türk Halk Masalları Tipleri", 1953)
- *Zaman Zaman İçinde* (1958; İmge Kitabevi Yayınları, 2007, 2009)
- *Le Tekerleme: Contribution à l'étude tipologique et stylistique du conte populaire turc* ("Tekerleme-Türk Halk Masallarının Stilistik ve Tipolojik İncelemesine Katkı", 1963)
- *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı* (Gerçek Yayınevi, 1969)
- *100 Soruda Türk Folkloru* (Gerçek Yayınevi, 1973)
- *Nasrettin Hoca* (Edebiyatçılar Derneği, 1996; Kırmızı Yayınları, 2006)
- *Az Gittik Uz Gittik* (1969; İmge Kitabevi Yayınları, 2006, 2007-2 baskı, 2008, 2009-2 baskı, 2010, 2011-2 baskı, 2013)

Pertev Naili Boratav

Az Gittik Uz Gittik

10. Baskı

İMGE
kitabevi

Pertev Naili Boratav
Az Gittik Uz Gittik
ISBN 978-975-533-491-2

© İmge Kitabevi Yayınları, 2013

Tüm hakları saklıdır.
Yayıncı izni olmadan, kısmen de olsa
fotokopi, film vb. elektronik ve mekanik
yöntemlerle çoğaltılamaz.

İmge Kitabevi Yayınları'nda
1. Baskı: Ağustos 2006 • 2. Baskı: Şubat 2007
3. Baskı: Ekim 2007 • 4. Baskı: Haziran 2008
5. Baskı: Şubat 2009 • 6. Baskı: Aralık 2009
7. Baskı: Aralık 2010 • 8. Baskı: Mart 2011
9. Baskı: Kasım 2011 • 10. Baskı: Mart 2013

Baskı ve Cilt
Pelin Ofset Tipo Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
İvedik Organize Matbaacılar Sitesi
558. Sok. No: 28 Yenimahalle-Ankara
Tel: (312) 395 25 80-83 • Faks: 395 25 84
www.pelinofset.com.tr
Sertifika No: 16157

İmge Kitabevi
Yayıncılık Paz. San. ve Tic. Ltd. Şti.
Konur Sok. No: 3 Kızılay 06650 Ankara
Tel: (312) 419 46 10-11 • Faks: (312) 425 29 87
İnternet: imge.com.tr • E-Posta: imge@imge.com.tr
Yayınevi Sertifika No: 11546

İçindekiler

ÖNSÖZ 9
TEKERLEME 13

MASALLAR
I
1. Ayağına Diken Batan Karga 19
2. Bokböceği 22
3. Yarım-Horoz 25
4. Koca-Nine ile Tilki 29
5. Ayşe, Fatma Kuzular 32
6. Ayı ile Tilki 35
7. Yolcu ile Yılan 38
8. Tilki 41
9. Kuyruğu Zilli Tilki 43
10. Tilki ile Yılan 46
11. Göğsü Kınalı Serçe 48

II
12. Erler-Karısı'na Koca Olmaya Giden Keloğlan 51
13. Dev-Baba 57
14. Dünya-Güzeli 66
15. Benli-Bahri 75
16. Kral-Padişahının Kızı 81
17. Kara-Tavuk 90
18. Yeraltı Diyarının Kartalı 96
19. Cazı-Kız 103
20. Çan-Kuşu, Çor-Kuşu 105
21. Papağan 116
22. Çember-Tiyar 127
23. Deli-Gücük 133
24. Eşek-Kafası 143
25. Üşengeç 151

III
26. Altı Kız Babası ... 159
27. Telli-Top ... 168
28. Ütelek ... 172
29. Mehmed-Eşkıya ... 178
30. İlik-Sultan ... 186
31. Balıkçı Güzeli ... 197

IV
32. Hızır ... 205
33. "Tık Sopam" ... 208
34. Tencerecik ... 211
35. Üç-Bilecenler ... 214

V
36. Fesatçı Saliha ... 223
37. "Allah Kerim, Padişahın Oğlu Erim" ... 228
38. Derviş-Baba ... 231
39. Çiftçi Mehmed Ağa ... 236
40. "Kaz Yollasam Yolar mısın?" ... 249
41. Zengin Hamamı ... 251
42. Köse'nin Tavşanı ... 255
43. "Köse Ayak Kaç?" ... 258
44. Üselek ... 262
45. Tilki ile Çimenci Padişahının Oğlu ... 267
46. Nohut-Oğlan ... 272

VI
47. Culfa Kadınları ... 279
48. Akıllı Oğlanlar ile Deli-Oğlan ... 283

VII
49. Karatepeli Hikâyeleri ... 291

KAYNAKLAR-AÇIKLAMALAR
Masalların Kaynakları ... 307
Notlar, Açıklamalar ... 310

TÜRK MASALI ÜZERİNE ... 341

Anadolu masalcılarının dillerinden
yıllar boyunca bir bir derlenmiş bu masallar,
torunlarım Oluş ile Elvan'a ve
onların kuşağından çocuklara armağan edildi.

P.N.B.

Önsöz

Bu kitaptaki 39 masal ile bir tekerleme daha önce Batı dillerinde yayımlanmıştı. Onların Türkçe asıllarının yayımlanmadan, anadilimin tadını tattırarak okunmadan kalmasına gönlüm razı olmadı. Bu kitap o 40 metne 8 yeni metnin eklenmesiyle meydana geldi.

Kitaptaki masalların arşiv dosyasını ve numarasını, daha önce yabancı bir dile çevrilmiş olanların yayımlandıkları yerler üzerine bilgileri, okuyucu hemen metinlerden sonra gelen bölümlerde; her masalın kim tarafından, ne zaman, nerede derlendiği, varyantları, yayılışı vb. üzerine bilgilerle metinlerin içinden geçen ve okuyucuyu yadırgatabilecek kelime ve deyimlerin açıklanmalarını da ondan sonraki bölümde bulacaktır. En sona da "Türk Masalı Üzerine" başlıklı bir bölüm eklenmiştir. Bu, Türk masalının tarihi üzerine bir denemedir; burada, en eski çağ-

lardan başlayarak yazılı edebiyatımızda masalın yeri, başka türlerle alışveriş, ünlü yazarların masaldan ve ona yakın türlerden nasıl yararlandıkları, bugün için edinebildiğimiz bilgiler ölçüsünde, incelenmiştir.

Burada bir araya getirilen metinlerin 13 tanesi 1938 ile 1948 arasında Ankara Üniversitesi'ndeki öğrencilerimin, 3 tanesi 1945'te Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü öğrencilerinin benim için derledikleri masallardır; 1 metin dostların derlemelerinden armağandır. Kitabımın açıklamalar bölümünde derleyicilerin adlarını belirttim; hepsini burada bir kez daha sevgiyle, saygıyla anmak benim için bir mutluluktur. Sözü geçen derleyicilere bu masalları anlatan, yazdıran masalcıları ben yüz yüze gelip tanımak olanağını bulamadım; çoğu, umarım ki bugün de çocuklara -ve büyüklere- tatlı masallarını anlatmaktadırlar; hepsine, uzaktan uzağa, selamlar olsun. İçlerinden -ninem Fıtriye Türegün gibi- bu arada dünyamızdan göçüp gidenler de olmuştur belki; onların hatıralarını saygı ile anarım.

Kitaptaki 19 masal annemin bana 1928 ile 1962 arasında anlattıkları ve yazdırdıklarıdır. Onlar, çocukluğumu anma vesilesi vermekle birlikte benim için ayrı bir değer taşırlar. Annem, masal dünyasının büyülü perdesini bana aralayan ilk insan oldu. Yıllar sonra, halkımın geleneklerini öğrenmeye ve incelemeye girişince, derlemelerim için ilk başvurduğum kişi de yine o olmuştur. Arada geçen uzun süre içinde o, toplumumuzdaki hayat şartları bir hayli değiştiği için belki, masallarının birçoğunu, anlatma fırsatı bulamayıp unutmuştu; ama dağarcığında ne kaldıysa bize hepsini bağışladı. Böylece ondan Türk masalı hazinesine 30 kadar masal kalacaktır; bunlar, bugün seksen beşine yaklaşan bir Türk hanımının, babası ve kocası ile dolaştığı, kimisi şimdi Türkiye'nin sınırları dışında kalmış çeşitli ülkelerden bize ulaştırdığı ve en az yüz yıllık -bazılarına daha fazla- bir yaş verebileceğimiz belgelerdir.

Bu kez yayımladıklarımla birlikte benim Türk okuyucularına armağan ettiğim Türk masallarının sayısı 113'ü bulmuş oluyor. Seksen yıl öncesinden Türk masalının değerini anlayıp Türk aydınlarını da onlar üzerinde çalışmaya çağırmış olan Macar Türkoloğu Kunos'un aşağı yukarı 130 masallık yayını ile eriştiği sayıdan, ben kendi hesabıma, henüz geride kalıyorum. Bu bilgin'in hatırasına en yerinde saygı gösterisi, başardığı işlerde onu kat kat aşmakla olacaktır. Derleme çalışmalarında bile, yurdumuzdaki süratli değişmeler ve bu ülkenin masal incelemeleri bakımından büyük önemi hesaba katılacak olursa, yapılan iş, yapılması gerekene bakınca, çok cılız kalır. 2500'e yaklaşık masal tipini kavrayan milletlerarası katalogda Türk kataloğunda incelenmiş tiplerin sayısı olan 378 ile yukarıdaki 2500 rakamı karşılaştırılınca aradaki büyük fark anlaşılır. Halk edebiyatımızın belli başlı anlatı türlerinden hayvan masalları ile "fıkra-latife" çeşitlerinden yapılmış derlemeler çok yetersizdir. Gerek sözlü gelenekten derlemelerle, gerek yazılı edebiyatımızda bu çeşitten ürünleri kapsayan zengin kaynakların titiz ve sistemli bir taranmasıyla, milletlerarası kataloğun daha yüzlerce Türk örnekleriyle zenginleştirilip tamamlanacağına inanıyorum; böylece, Türk halkbilimi, karşılaştırmalı masal incelemelerinde dünya bilimine çok önemli bir katkıda bulunacaktır. Milletlerin, en eski çağlardan beri kültür alışverişleri ve her milletin kendine özgü kültür yaratmaları sorunları üzerindeki araştırmalarında bizim masallarımızdan bilim dünyasının da yararlanmasını sağlamak ve Türk halk kültürünün başka kültürler içindeki gerçek değerini belirtmek, yakın bir gelecekte sayısının hızla çoğalmasını dilediğim Türk halkbilimi emekçilerine düşen şerefli bir vazife olacaktır.

Ivry, 4 Aralık 1968
Pertev Naili Boratav

Tekerleme

Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde... Eşek dellal iken, deve berber iken... Bir varmış, bir yokmuş Allahın kulu darıdan çokmuş... Çok demesi günahmış.

Var varanın, sür sürenin... Destursuz bağa girenin sopa yemesi çokmuş.

Zamanında, ben üç yüz bir yaşında iken iki arkadaşım vardı: Biri kör, biri çıplak. Çakmaksız, namlısız, kundaksız tüfekle bitmedik çalı dibinde doğmadık tavşan avına gittik. Çıktık tepenin başına, seyrettik toprağına taşına. Gördük bir göl, ördekler yüzüyor. Çakmaksız, namlısız, kundaksız tüfekle 'gel ha!' eyledik. Ördekler zombala devrildi. Kör aradı buldu, çıplak koynuna koydu. Sapsız, namtısız, ceciksiz bıçakla kanırdık, boğazladık. Ördekleri pişirip yemek için bir kazan aradık. Bir cadı karısı rastgeldi: Lildirim likli, burnu ilikli, kazan başlı, kurbağa dişli, ölü kurbağa gözlü, dağarcık yüzlü, küp karınlı, patlıcan burunlu, şipirdiğini takıştırmış, köngeciğini çekiştirmiş, pabucundan boşanan kıyraklar, haniya o bizim çakmaksız, namlısız, kundaksız tüfeğin saçması mı? Vızıldayıp geliyor...

"Ebe karı, bize bir kazan! dedik, ördekleri pişirmek için."

Bir kazan verdi: Ağzı var, dibi yok. Sırıkladık, mırıkladık; üç ocak taşı çattık, kazanı kurduk, altına odunu vurduk. Kazan kaynıyor, ördekler oynayor... Ocak taşlarının biri bir tarafa çekiyor kazanı, biri bir tarafa.

"Bre ocağı batasıcalar! Kazana mı bölüşeceksiniz?" dedim. Bunlara birer eskayla vurdum. Ocak taşı diye çattığım meğer tosbağaymış.

Çıplak ve kör arkadaşlarımla beraber ördeği yedik; karnım doymadı, yüzüm gülmedi; bıyığımın ucu vız demedi, kulağımın dibi çat demedi...

Bakıversem ki bir koz ağacı var: "Yemeğin üstüne çerez olarak yiyeyim" diye kozun başına bir tezek salladım. Bir de baksam ki Kırımoğlu'nun çiftliği gibi bir yazı olmuş kozun başında. Bu çiftliği sürmek için bir çift öküz arama telaşesine düştüm. Aradımsa da bulamadım. Öküz çalmak için bir köye gittim. Bokluk deliğinden ahıra girdim. Bokluk deliğinden öküzü çıkarmak için çalıştım: Öküzü kaldırdım, bokluk deliğinden kafasını dış yüze doğru soktum, göğdesi sığmadı, salındı kaldı. Umudu kestim. Bir ala kedi, bir kara kedi buldum. "Öküz olaraktan bu bize kâfi," diyerek koz ağacının altına geldim. Sabanı boyunduruğa düzenledim, ala kediyle kara kediyi koştum. Boyunduruk altında, koşum halinde koz ağacının başına çıkarmak istediysem de bir türlü çıkaramadım. Çavdar ağacından merdiven çatmak telaşesinde iken ben, bizim Mehmet Ağanın çobanı gibi kalleş, kuyruğu gücük bir sarı it peyda oldu: Tek kulaklı, kuyruğu üç ulaklı... Ala kediyle kara kediyi sabanın altında görünce hücum eyledi. Kediler itten korkularından sabanla koz ağacının başına çıktılar. "Ek bre bideri, sür bre çifti... Ek bre bideri, sür bre çifti!..."

Az sürdüm, uz sürdüm... Dere, tepe, düz sürdüm... Altı ay, bir güz sürdüm... Geri döndüm baktım ki arkadan ekin gövermiş, geçmiş... Bir orak aldım, yanaştım ekine. Biraz biçtikten sonra belim ağrıdı. Dineliverdim yorgunluk alametiyle. O yanıma, bu yanıma bir tanıyıversem ki tilki-

nin biri çekirge kovalayıp geziyor ekinin içinde. "Bre ocağı batasıca! Benim zati belim ağrıyor, biçemiyorum ekini," dedim, orağı tilkiye doğru kürelediydim, orağın sapı tilkinin karnına kaçtı: Tilki kaçtı, orak biçti; tilki kaçtı, orak biçti. Ekin tükendi, ben beriden bakakaldım... Vardım yattım bir gölgeye. "Nasıl toplarım? Nasıl toplarım?" derken bir kasırga geldi, sapı topladı, harman gibi kıvırakodu. "Bir cığara molası daha alak," dedik. Çakmağı çakıversem ki, cığaranın keyfinden haberlenmemişim, kavın kebebi mazı közümü gibi düşmüş; bir de baksam ki bizim harmanın üstüne bir kara duman çökmüş. "Ulan! Yağmur mu yağıcı?" diye bir kara kaygıya düştüm. Bir de baksam ki, top güllesi gibi bir kara yalım patladı. "Amanın! Bu da mı gelecekti başıma?" diye telaşlandım. Su aramaya başladım. Meğer o yalım hakkımızda hayırlıymış. Sap yandı, kırmızı buğday çeç oldu. Bu buğdayı kuyulamak için beni bir kaygı aldı. Ala kediyle kara kediye sordum:

"Amanın! Ben şaştım. Buğdayı kuyulamak için bir çare bulun," dedim.

"Aman Ağa! Onun kolayını biz biliyoruz," dediler. Bir bakıversem ki kediler bir gücük sıçan yakalamışlar.

"Amanın! Bu gücük sıçanı neyleyeceksiniz?" dedim.

"Ağa! Kuyu kuyulamak istemiyon mu? Rahat dur," dediler. Gücük sıçana bir yemin verdiler:

"Bu buğdayı kuyulamazsanız neslinizi geçiririz," dediler. Gücük sıçan gitti, öbürlerine haber vermeye. Bir de baksam ki umum sıçanları toplamış. Bu toplanan sıçanlar çeçin altını deldiler, kuyu ettiler, buğdayı kuyuya kaktılar, kuyunun içine akıttılar. "Bu kaygıdan da kurtardı Allah bizi," dedim. Yorgunluk cığarasına gene başladım...

Bir de değneyiversem ki, ben buğday ekerken bir karpuz çekirdeği düşmüş. Karpuz büyümüş, dört yaşlı camız boduğu gibi kararıp yatıyor. Zati susadımdı. Sapsız, namtısız, ceciksiz bıçağı 'gel ha!' eyledim karpuza. Karpuzun içine zarpadak ben de gittim. Tıkılıversem ki ne göreyim?

Bir şehire rastgeldim. "Amanın ne güzel şehir imiş! Bu temiz şehirde gezmek için bir hamama gideyim," dedim. Hamama girdim: Kurnası var, tası yok... Biri oturuyor, başında fesi yok...

"Kız! Adın nedir?" dedim. Dedi: "Adım Emine."

Açtım, baktım burnuna: Bir tarafı sazlık, samanlık; bir tarafı tozluk, dumanlık... Bir tarafında demirciler demir dövüyor; bir tarafında kalaycılar kalay kalaylıyor... Vardım bir kalaycının yanına: "Usta! Bize kalaycılık öğret," dedim. Bir buçuk günde usta etti.

Kalaylayamadım kapları:
Hep kırıldı tavaların sapları.
Cerrah oldum, acı yaptım hapları:
Binin zehirledim ilaç verirken

Hey ağalar! Ben de karar eyledim,
Kâr eylerim, derken zarar eyledim.
Seyis oldum, bir at tımar eyledim:
Kuyruğun kopardım götün silerken

"Bu kârda da bir iş çıkaramadık," dedim.

Karpuzun içinden çıkma derdine düştüm. Bir de baksam ki, sapsız, namtısız, ceciksiz bıçağı kaybetmişim. Bakıversem ki sakalı bir kucak bir ihtiyar rastgeldi.

"Sapsız, namtısız, ceciksiz bıçağı yitirdim. Görmedin mi, emmi?" dedim.

"Köpoğlu köpek! Ben katarla deveyi yitirdim, bulamıyorum ki, sen bıçağı nerde bulacan?" Kulağımın dibine bir sille vurdu, sillenin şiddetinden karpuzun ağzından zarpadak dışarı çıktım.

Karıncaya vurdum palanı, yedi yerinden çektim kolanı... Evvelki söylediğimiz yalanı şimdi essah edelim, ağalar!...

MASALLAR
I

1.
Ayağına Diken Batan Karga

Bir varmış, bir yokmuş. Bir karga varmış. Bir gün ayağına bir diken batmış. Bu dikeni almış, bir kocakarıya götürmüş.

"Nine, demiş, şu dikenimi saklar mısın?"

Nine almış dikeni, ocağın üst başına koymuş. Bir gün beklemiş, iki gün beklemiş, karga gelmemiş.

Bir akşam, kandilini yakıyormuş, kandilin fitili kaçmış. Dikeni almış, fitili çıkarayım diye, diken yanıvermiş. Tam o sırada, "fırrt..." demiş, karga da gelmiş.

"Nine, demiş, dikenimi verir misin?"

"Ah oğlum, kandilin fitilini çıkarıyordum, yanıverdi dikenin."

"Yo... Ben dikenimi isterim." Oturmuş pencerenin başına karga, saatlerce:

"Ya dikeni, ya kandili
Ya dikeni, ya kandili..."

diye bağırmış durmuş. Artık kocakarının da canına tak demiş.

"Al kandili," demiş. Karga almış kandili, götürmüş.

Oradan başka bir kocakarıya gitmiş.

"Nine, demiş, şu kandilimi saklar mısın?"

"Peki, oğlum."

Nine gece inek sağmaya gidiyormuş. "Şu karganın kandilini alayım da ineği onun ışığında sağayım," demiş. Varmış, ineğin arkasına koymuş kandili, ineği sağmaya başlamış. İnek bir tekme vurmuş, kandili kırmış.

Aradan çok geçmemiş, gelmiş karga:

"Nine, hani benim kandilim?"

"Oğlum, inek sağmaya, senin kandilini götürmüştüm. Bir tekme vurdu inek, kandil kırıldı."

Karga tutturmuş, "Ben kandilimi isterim..." diye. Nine ne dediyse söz anlatamamış. Karga oturmuş pencerenin önüne:

"Ya kandili, ya ineği
Ya kandili, ya ineği..."

diye bağırmış da bağırmış. Ninenin kafası şişmiş, kargadan başka türlü kurtulmanın çaresi olmayınca, vermiş ineği.

Karga ineği götürmüş başka bir kocakarıya:

"Nine, sakla şu ineğimi. Ben sonra gelir alırım." demiş.

O nine de bir gün beklemiş, üç gün beklemiş, karga yok... Oğlunu evlendirecekmiş. "Şu karganın ineğini keseyim de misafirleri ağırlayayım," demiş. Kesmiş ineği, mis gibi yemekler yapmış, misafirlere yedirmiş. İnek yenmiş, bitmiş. Domuz karga da sanki bunu bekliyormuş. "Fırrrt..." diye çıkmış gelmiş düğün yerine.

"Nine, demiş, ineğimi almaya geldim."

"Aman oğlum, sen gelmeyince, karga ineği ne yapacak dedim. Düğünüm vardı, kestim senin ineğini."

"Yo... Ben ineğimi isterim," diye tutturmuş karga. Kocakarı aldırış etmemiş, ama karga da tünemiş pencerenin kenarına:

"Ya ineği, ya gelini.
Ya ineği, ya gelini..."
diye bağırmış da bağırmış, durup dinlenmeden, saatlerce. Kocakarı da, düğün halkı da bıkıp usanmışlar. Vermişler gelini, kurtulmuşlar.

Gelini almış karga, gidiyormuş. Dağda bir çobana rastgelmiş. Kaval çalıyormuş çoban. Karga demiş ki:

"Çoban kardeş. O düdüğü bana ver de bu gelini sana vereyim." Bakmış çoban, telli pullu bir gelin. Almış gelini, düdüğü vermiş kargaya. Karga almış düdüğü, başlamış öttürmeye... Bir öttürür, bir türküsünü söylermiş:

"Düttürü, düttürü, düttürü...
Dikeni verdim, kandili aldım.
Kandili verdim, ineği aldım.
İneği verdim, gelini aldım.
Gelini verdim, düdüğü aldım.
Düttürü, düttürü, düttürü, düttürü..."

2.
Bokböceği

Bir varmış, bir yokmuş.... Bir bokböceği varmış. Bir gün bu bokböceği kendi kendine: "Şu fani dünyada tek başıma yaşamaktan usandım. Varayım bir kocacık arayayım kendime," demiş.

Giderken giderken bir kediye rastgelmiş. Kedi demiş ki:

"Nereye gidiyorsun, Bokböceği?"

"Benim adım Bokböceği mi?"

"A, neymiş ya senin adın?"

"Bürümcekli Bürce kadın, Tirincekli Tirce kadın, nereye gidiyorsun Mercan kadın? diye soracaktın."

"He, bilemedik... Bürümcekli Bürce kadın, Tirincekli Tirce kadın, nereye gidiyorsun Mercan kadın?"

"Kocacık aramaya."

"Bana varsana."

"Senin kuyruğun uzun, beni döversin."

"Haydi uğurlar olsun."

Kedi ayrılmış gitmiş. Bokböceği de yoluna devam etmiş. Giderken giderken bir kirpiye rastgelmiş. Kirpi:

"Nereye gidiyorsun, Bokböceği?" demiş.

Bokböceği gene kızmış:

"Benim adım Bokböceği mi?"

"E, ne senin adın?"

"Bürümcekli Bürce kadın, Tirincekli Tirce kadın, nereye gidiyorsun Mercan kadın?"

"He, bilemedik... Bürümcekli Bürce kadın, Tirincekli Tirce kadın, nereye gidiyorsun Mercan kadın?"

"Kocacık aramaya."

"Bana varsana."

"Senin dikenlerin var, sarıldıkça batar bana. Sana varmam."

"Haydi uğurlar olsun öyleyse. Allah hayırlı kısmet versin."

Bokböceği gene yolu tutturmuş giderken bir sıçana rastgelmiş. Sıçan:

"Nereye gidiyorsun, Bokböceği?" demiş.

"Benim adım Bokböceği mi?"

"Ne ya?"

"Bürümcekli Bürce kadın, Tirincekli Tirce kadın, nereye gidiyorsun Mercan kadın."

"Bilemedik... Bürümcekli Bürce kadın, Tirincekli Tirce kadın, nereye gidiyorsun Mercan kadın?"

"Kendime bir kocacık aramaya."

"Bana varsana."

"Senin kuyruğun uzun, beni döversin."

"Hiç hanımlar dövülür mü? Dövmem seni. Hem de, yakında Beyoğlu'nun düğünü olacak. Pirinç pilavları, tatlılar getiririm sana."

"Haydi varayım bari," der Bokböceği. Sıçan hemen gider. İmamı, muhtarı bulur. Bir nikâh kıyarlar. Bunlar artık ikisi bir arada geçinip giderlermiş...

Bir gün Beyoğlu'nun da davulları çalınmaya başlamış. Sıçan kalkmış:

"Hanım, demiş, gideyim de sana pirinç pilavı, baklava getireyim."

"Sen oradayken ben de bir kaynara gideyim," demiş Bokböceği. Ceviz kabuğundan teknesi, fındık kabuğundan

susağı varmış; onları da almış giderken, Kadınlar-Atlamacı'ndan düşmüş aşağı. Ceviz kabuğundan teknesi kapanmış üstüne. Koca-Köprü üstünden de bir kır atlı geliyormuş Beyoğlu'nun düğününe. Atlının kulağına Kadınlar-Atlamacı'ndan bir ses gelirmiş. Kır atlı dikilmiş de dinlemiş bunu, ne diyor diye:

'Hey kır atlı, kır atlı.
Götü davlumbaz atlı.
Dar dar düğün evine varasın,
Saçı uzuncam suya düşmüş diyesin.'"

Kır atlı gelmiş düğün evine:

"Yahu arkadaşlar, demiş, Kadınlar-Atlamacı'ndan bir ses geliyordu:

'Hey kır atlı, kır atlı.
Götü davlumbaz atlı.
Dar dar düğün evine varasın,
Saçı uzuncam suya düşmüş diyesin.'"

Sıçan duyuvermiş kır atlının sözlerini. "Bizim hanımdır o," demiş de hemen yola döşenmiş...

Gelmiş sıçan, bir de baksa ki Bokböceği ceviz kabuğundan teknenin altında debelenip duruyor.

"Ver elini çekelek," diyor. Bokböceği:

"Ben sana üç gün oldu küselek," diyor. Sıçan, gene:

"Ver elini çekelek. Ver elini çekelek," diye Bokböceğini çekip çıkarmak istiyor, her defasında Bokböceği:

"Üç gün oldu ben sana küselek. Ben sana küselek..." diye karşılık veriyor. Sıçan da:

"Canın isterse. Ben de giderim düğün evine kendi karnımı doyurmaya bakarım," diyor, Bokböceğini çiğneyip geçiyor.

Beyoğlu'nun düğününe dönüyor, yiyip içip keyif çatıyor.

3.
Yarım-Horoz

Evvel zamanda iken, kalbur samanda iken... Bir varmış, bir yokmuş. Bir köyde Yarım-Horoz adında bir adam varmış. Çok fakirmiş. Bunun bir ağada üç altın alacağı varmış. O ağa o köyde değilmiş, uzak bir yerde, bir çiftlikte otururmuş.

Günlerden bir gün, Yarım-Horoz'un yiyecek kuru ekmeği de kalmayınca:

"Gideyim de şu ağadaki paramı alayım, geleyim," demiş. Sabahleyin erkenden yola düşmüş. Az gitmiş, uz gitmiş. Dere tepe düz gitmiş... Yolda bir canavara rastgelmiş. Canavar:

"Yarım-Horoz Amca, nereye gidiyorsun? Seninle ben de gitsem olmaz mı?" demiş. Yarım-Horoz:

"Gelsen iyi olur ya, yürüyemezsin. Ben çok uzaklara gideceğim," demiş. Canavar:

"Ben yürürüm, sana yük olmam," diyince; Yarım-Horoz razı olmuş. İkisi sopalarını kaka kaka yola koyulmuşlar. Gitmişler, gitmişler, gitmişler... Derelerden geç-

mişler, tepeleri aşmışlar... Canavar yorulmuş, topallamaya başlamış. Yarım-Horoz:

"Ne oldu?" deyince, Canavar:

"Çok yoruldum, gidemeyeceğim," diye sızlanmaya başlamış. Yarım-Horoz:

"Öyleyse gir götüme," demiş. Onu götüne sokmuş, yoluna devam etmiş.

Azıcık daha gidince önüne bir tilki çıkmış. O da Yarım-Horoz'un halini hatırını sormuş. Biraz hoş-beş ettikten sonra Yarım-Horoz gitmeye davranmış. Tilki:

"Seninle ben de gideyim. Oraları bir gezip göreyim..." demiş. Yarım-Horoz'un peşine takılmış. Yola revan olmuşlar. Gitmişler, gitmişler... Tam öğle üzeri bir yere varmışlar. Tilki de yorulmuş.

"Yarım-Horoz Amca, ben yoruldum," diye söylenmeye başlamış. Yarım-Horoz:

"Ben sana, yol uzak, yürüyemezsin, demedim mi?" diye epiy çıkıştıktan sonra onu da götüne sokmuş, yürümüş yoluna.

Az sonra bir çaya varmış. Çay da Yarım-Horoz'un halini hatırını, nereden gelip nereye gittiğini sormuş. Ağanın yanına gittiğini öğrenince:

"Beni de götür," diye yalvarmış. Yarım-Horoz, çayın da hatırını kıramamış, peşine takmış. Gitmişler, gitmişler... Ovanın sonunda bir yamaca varmışlar. Su:

"Ben çıkamayacağım," diye durmuş kalmış. Yarım-Horoz onu da götüne sokmuş, gene yoluna devam etmiş. O yokuşu da aştıktan sonra ikindi zamanı ağanın evine varmış. "Tak, tak..." kapıyı çalmış. Bunu duyan ağanın hizmetçilerinden biri kapıya inmiş. Bakmış ki kapıda Yarım-Horoz var. Neye geldiğini sormuş. Yarım-Horoz da ağada alacağı olduğunu, onu istemeye geldiğini söylemiş. Ağaya haber vermişler. Ağa kızmış. Hizmetçilerine emir vermiş:

"Şu Yarım-Horoz denen herifi kaz damına kapatın. Kazlar didikleyip öldürüversinler de kurtuluverelim," demiş.

Yarım-Horoz'u kaz damına hapis etmişler, gitmişler. Kazlar Yarım-Horoz'un üstüne saldırmışlar. Yarım-Horoz o zaman götündeki tilkiyi çıkarıvermiş. Tilki kazların hepsini boğmuş koyuvermiş.

Akşamüzeri bir de varmışlar, bakmışlar ki Yarım-Horoz bütün kazları öldürmüş. Ağaya haber vermişler. Ağa çok kızmış:

"Hayvan damına kapatın. Kimisi süssün, kimisi tepsin de işini beceriversinler," diye emir vermiş.

Yarım-Horoz'u hayvan damına götürüp hapis etmişler.

Yarım-Horoz gece oluncaya kadar bir köşede büzülmüş. Sonra götündeki canavarı salıvermiş. Hayvanlar bağlı oldukları için, canavar hepsini birer birer haklamış. Karnını güzelce doyurduktan sonra gene Yarım-Horoz'un götüne girmiş.

Hizmetçiler sabaha yakın hayvanlara bakmaya indiklerinde bir de ne görsünler, hayvanların hepsi ölmüş. Feryad ederek ağanın yanına koşmuşlar. Yarım-Horoz'un ettiklerini anlatmışlar.

Ağa buna artık temelli kızmış:

"Bütün hayvanları öldürttünüz. Bir Yarım-Horoz'un hakkından gelemediniz. Bari şu arkadaki diken damına kapatın da dikenleri ateşleyiverin," diye emir vermiş.

Hizmetçiler Yarım-Horoz'u diken damına sokup dikenleri ateşleyivermişler. Yarım-Horoz, dikenler iyice tutuşuncaya kadar bir köşede beklemiş. Sonra, götünden çayı boşaltıvermiş, yangın sönmüş. Yarım-Horoz damın yanmış kapısından çıkmış, gezinmeye başlamış.

Ağa bu haberi de duyunca deliye dönmüş: "Bütün mallarımı mahvetti. Şunu altın damına kapayın. Biraz daha kalırsa her şeyimi mahvedecek," demiş. Altın damını açmışlar, içine Yarım-Horoz'u kakalamışlar.

Yarım-Horoz götüne alabildiği kadar altın doldurmuş, ağzına da üç altın almış. Bir delik bulmuş, altın damından çıkmış da ağaya bağırarak:

"Üç altın alacağımı aldım," demiş, ağzındaki altınları gösterip köyüne yollanmış.

Götündeki tilkiyi, canavarı, çayı yerli yerine bırakmış, köyüne varmış. Bir kocakarı köyün kıyısında çamaşır yuyormuş. "Nine, nine. Götüme bir tokaç vuruver," demiş. Kadın aldırmamış. O, "Vur," diye üsteleyince kocakarı:

"Al, bakalım!" diye götüne bir tokaç aşketmiş. Yarım-Horoz'un götünden iki üç altın döküldüğünü gören kadın:

"Bir daha vurayım mı?" demiş. Yarım-Horoz da:

"Vur dedim de vurmuyordun, koca papaz," diyerek evine gitmiş.

Yarım-Horoz da gayrı çok zengin, köyde hatırı sayılır bir kişi olmuş...

Şimdi öyle yaşayıp durur. Dün buradan geçti, cümleye selam etti.

4.
Koca-Nine ile Tilki

Bir varmış, bir yokmuş. Bir Koca-Nine varmış. Bu ninenin bir tek ineği varmış. Bu inekten sağdığı sütü satar, geçinirmiş nine.

Bir gün Koca-Nine sütünü sağmış, külekle avlunun ortasına koymuş, işine gitmiş. Az sonra döndüğünde bakmış ki süt yok, külek boşalmış. Bir böyle, beş böyle, bunun sebebini bir türlü anlayamamış. Bir sabah sütü sağdıktan sonra, küleği gene avlunun ortasında bırakıp bir köşeye gizlenmiş, beklemeye başlamış. Bakmış ki bir tilki küleğe yanaştı, sütü içiyor. Hemen satırı kapmış nine, tilkinin kuyruğuna indirmiş, koparmış tilkinin kuyruğuna. Tilki, Koca-Nine'ye yalvarmış:

"Nine, kuyruğumu veeer." Nine de:

"Yoook, vermem. Kâfir, sen benim sütlerimi nasıl içersin?" demiş. Tilki gene:

"Nine, nine kuyruğumu ver," diye yalvarınca, nine:

"Git sütümü getir, sana kuyruğunu vereyim," demiş.

Tilki koyuna gitmiş:

"Koyun kardeş, bana süt ver. Nineye vereyim, kuyruğumu alayım," diye yalvarmış. Koyun da demiş ki:

"Sen git bana ot getir, ben de sana süt vereyim."

Tilki çayıra gitmiş:

"Çayır, çayır, bana ot ver. Koyuna vereyim, koyun bana süt versin. Nineye vereyim, nine bana kuyruğumu versin." Çayır demiş ki:

"Git bana kızları al getir, üstümde oynasınlar. Ben de sana ot vereyim."

Tilki kızlara gitmiş:

"Kızlar, kızlar. Gelin çayırda oynayın, çayır bana ot versin. Otu koyuna vereyim, koyun bana süt versin. Sütü nineye vereyim, nine bana kuyruğumu versin." Kızlar demiş ki:

"Git bize inci getir, oynayalım."

Tilki kuyumcuya gitmiş:

"Kuyumcu kardeş, kuyumcu kardeş. Bana inci ver, kızlara vereyim. Kızlar çayırda oynasınlar, çayır bana ot versin. Otu koyuna vereyim, koyun bana süt versin. Sütü nineye vereyim, nine bana kuyruğumu versin." Kuyumcu demiş ki:

"Git bana yumurta getir, sana inci vereyim."

Tilki tavuklara gitmiş:

"Pullu pullu tavuklar. Bana yumurta verin, kuyumcuya vereyim. Kuyumcu bana inci versin, kızlara vereyim. Kızlar çayırda oynasın, çayır bana ot versin. Koyuna vereyim, koyun bana süt versin. Nineye vereyim, nine bana kuyruğumu versin." Tavuklar demişler ki:

"Git bize mısır getir, sana yumurta verelim."

Tilki gitmiş mısır tarlasına: "Tarla, tarla. Bana mısır ver, tavuklara vereyim. Tavuklar bana yumurta versin, kuyumcuya vereyim. Kuyumcu bana inci versin, kızlara vereyim. Kızlar çayırda oynasın. Çayır bana ot versin, koyuna vereyim. Koyun bana süt versin, nineye vereyim, nine bana kuyruğumu versin." Tarla demiş ki:

"Git bana su getir, sana mısır vereyim."

Tilki gitmiş dereye:

"Dere, dere. Bana su ver, tarlaya vereyim. Tarla bana mısır versin, tavuklara vereyim. Tavuklar bana yumurta versin, kuyumcuya vereyim. Kuyumcu inci versin, kızlara vereyim. Kızlar çayırda oynasın. Çayır ot versin, koyuna vereyim. Koyun bana süt versin, nineye vereyim. Nineden kuyruğumu alayım."

Tilki dereden suyu almış, tarlaya vermiş. Tarladan mısırı almış, tavuklara vermiş. Tavuklardan yumurta almış, kuyumcuya vermiş. Kuyumcudan inci almış, kızlara vermiş. Kızlar çayırda oynamışlar. Çayırdan otu almış, koyuna vermiş. Koyundan sütü almış, nineye vermiş. Nineden kuyruğunu almış, çıkmış, gitmiş.

5.
Ayşe, Fatma Kuzular

Bir varmış, bir yokmuş... Bir koyun varmış. Bu koyunun iki tane kuzusu varmış, birinin adı Ayşe, ötekinin adı Fatma.

Koyun her gün otlamaya gidermiş. Bütün gün otlar, otlar, memelerini sütle doldururmuş. Akşam kapıya gelince:

"Ayşe, Fatma kuzular!
Memelerim sızılar...
Açın kapıyı size meme vereyim,"

dermiş. Ayşe ile Fatma da kapıyı açarlar, annelerinin memelerini emerlermiş.

Koyunun komşusu bir kurt varmış. Bir gün bu kurt:

"Gidip şu Ayşe ile Fatma'yı yiyeyim," demiş. Gelmiş kapıya, kalın sesiyle:

"Ayşe, Fatma kuzular!
Memelerim sızılar...
Açın kapıyı size meme vereyim."

Kuzular içerden:

"Senin sesin kalın. Sen bizim annemiz değilsin. Sana kapıyı açmayız," demişler.

O zaman kurt gitmiş, bir kümesten yumurta çalmış, içmiş, sesi incelsin diye. Gelmiş yeniden kuzuların kapısına, seslenmiş:

"Ayşe, Fatma kuzular!
Memelerim sızılar...
Açın kapıyı size meme vereyim."

Kuzular bu sefer:

"Sesin ince ama, ayaklarını göster bakalım, bizim annemiz misin?" demişler. Kurt kapının aralığından ayaklarını göstermiş; Ayşe ile Fatma:

"Bizim annemizin ayakları bembeyaz, pamuk gibidir. Senin ayakların kara. Sen bizim annemiz değilsin," demişler, kapıyı açmamışlar.

Kurt bu sefer gitmiş değirmene, bir un çuvalına ayaklarını batırmış... Yeniden gelmiş Ayşe ile Fatma'nın kapısına:

"Ayşe, Fatma kuzular!
Memelerim sızılar...
Açın kapıyı size meme vereyim."

demiş, incecik sesiyle. Kuzular: "Ayaklarını göster," demişler. Kurt ayaklarını uzatmış kapının aralığından. Ayşe ile Fatma bakmışlar ki ayakları da pamuk gibi, bembeyaz, anneleri geldi sanmışlar, kapıyı açmışlar. Kurt Ayşe'yi de, Fatma'yı da yemiş, kemiklerini oraya yığmış.

Akşam anneleri gelmiş kapıda:

"Ayşe, Fatma kuzular!
Memelerim sızılar...
Açın kapıyı size meme vereyim."

demiş. İçerde ses yok; gene seslenmiş, kapı açılmamış. Koyun bir boynuz vurup kapıyı açmış. Bakmış Ayşe ile Fatma'nın kemikleri orada yığılı. "Bunu yaptıysa yaptıysa bu hınzır kurt yapmıştır," demiş.

Sokağa çıkıp kurdun izinden gitmiş. Bakmış kurt bir yerde sırtüstü yatmış, yalanıp duruyor. Koyun:

"Kurt kardeş! demiş. Ayşem ile Fatmam öldü. Canları için pilav ile zerde yapacağım. Akşama gel de yiyelim."

Kurdun canına minnet! "Peki", demiş. Koyun hemen eve dönmüş. Bahçede bir kuyu kazmış, içine odunları, çalıları yığmış, iyice yakmış; kuyunun ağzını çalı çırpıyla örtmüş, üstüne de kaba bir minder koymuş.

Akşam olunca kurt gelmiş. Koyun:

"Kurt kardeş! Buyur buyur, şu mindere otur," demiş. Kurt mindere oturur oturmaz kuyunun içine düşmüş, yanmaya başlamış.

"Ay kulaklarııım!" demiş. Koyun:

"Ay kulaklarım, der misin?
Ayşe'mi, Fatma'mı yer misin?"

diye karşılık vermiş.

"Ay kollarııım!"

"Ay kollarım der misin?
Ayşe'mi, Fatma'mı yer misin?"

"Ay başıım!"

"Ay başım der misin?
Ayşe'mi, Fatma'mı yer misin?"

"Ay bacaklarıım!"

"Ay bacaklarım der misin?
Ayşe'mi, Fatma'mı yer misin?"

Kurt böylece, "Ay gözleriiim!... Ay kaşlarıım!..." diye diye yanmış, kül olmuş.

Koyun iki kuzu daha doğurmuş. Kurttan kurtuldular ya artık, korkusuz yaşamışlar...

6.
Ayı ile Tilki

Ayı ile Tilki arkadaş olmuşlar. Bir gün Tilki, Ayı'ya demiş ki:

"Gel seninle filan yere bir üzüm yemeye gidelim." Ayı da:

"Peki gidelim," demiş.

Bunlar giderler, Ecinni Mehmed Ağa'nın bağına varırlar. Bağa girerler bunlar. Tilki bir tane o salkımdan, bir tane ötekinden, başlar üzümü yemeye. Biraz yedikten sonra, bir tane bir burnuna sokar, bir tane de ötekine. Ayıya der ki:

"Arkadaş! Benim karnım doydu. Burnuma kadar doydum. Sen daha karnını doyurmadın mı? Ne duruyorsun? Haydi gidelim."

"Arkadaş, biraz bekle, daha ben doymadım. Karnım doysun, ondan sonra gideriz," der Ayı.

"E, pekâlâ."

Ayı girişir kütüklere, ye bakalım ye! Ye bakalım ye!... Karnı davul gibi şişesiye kadar yer üzümü.

Mehmed Ağa da, ötede, tuzak kurmuş bağın içindeki yola. Ayı "doydum" deyince Tilki öne düşer, Ayı da arkada, tuzağın yanına varırlar. Tilki hemen atlayıp geçer. Ayı tuzağın ortasına basınca, karnı iyice şiş olduğundan, tuzağa takılır kalır. Tilki geçer öte tarafa.

"Arkadaş! Geçsene," der Ayı'ya.

"Arkadaş, ben nasıl varayım? Beni burada yakaladılar. Gel, beni kurtar."

"Ben seni nasıl kurtarayım? Ecinni Mehmed Ağa aşağıdan sırımlı tüfeğiyle, pala bıçağıyla, güdük köpeğiyle geliyor. Şimdi burada bizi yakalarsa ikimizi de öldürür."

Tilki oradan çeker, bağın üst yanına çıkar, bir taşın dibine yatıp aşağısını seyreder.

Mehmed Ağa gelir, Ayı'yı yakalar orada, bir temiz döver onu. Ayı güç bela kurtulur. "Of! Öldüm gittim," diyerek varır Tilki'nin yanına. Ona der ki:

"Ülen, sen böyle mi arkadaştın? Bizim başımıza bir felaket geldi, sen hiç yardım etmedin. Herif bize temiz bir dayak attı."

"E arkadaş, ben seni nasıl kurtarayım? Ben kendimi zor kurtardım," diye cevap verir Tilki.

Bunlar gene beraber çıkarlar, bağların ötesine bir düze varırlar. Baksalar ki güpgüzel bir yer.

"Ülen arkadaş! der Tilki, gel seninle bir rençberlik yapalım."

"E, nasıl yapalım?"

"Şuraya ortak bir buğday ekelim. Buğdayı kaldırdık mı, bölüşelim."

"Pekâlâ."

Çıkarlar bunlar, bir buğday ekerler. Buğday olunca biçip kaldırırlar. Tilki der ki:

"Arkadaş! Bunun tepesinde şu kadarcık yerini ben alayım, alt yanını sen al."

"Pekâlâ"

Başakları Tilki alır, samanını Ayı... Ama aldandığının da farkına varır Ayı. O zaman der ki:

"Arkadaş, sen beni aldattın."

"E, aldattımsa, gel bu sefer de soğan ekelim; ben aldanayım, sen beni aldat."

Tutarlar, soğan ekerler. Soğan yetişince hani öncesi Tilki buğdayın kellesini aldıydı ya, Ayı'ya der ki:

"Bu sefer sen üst yanını al, ben kökünü alayım."

Tutar Ayı'ya yapraklarını verir, köklerini kendisi alır. Soğan başlarının elden gittiğini görünce Ayı der ki:

"E arkadaş! Beni gene aldattın. Olmadı, bunun ikisini ortaya koyacağız, yeniden bölüşeceğiz," der.

"Olur mu canım? Önce kaldırdığımız ekinin baş tarafını ben aldım, kök tarafını sana verdim, beğenmedin... Bu sefer kök tarafını ben alıyorum, üst yanlarını sana bırakıyorum, gene beğenmiyorsun..."

Derken bunlar anlaşamıyorlar, iş döğüşe varıyor. Ayı'nın eline bir tokucak tutuşturmuş Tilki, kendisi uzun bir sırık almış. Geriye çekiliyor, basıyor sırığı Ayı'ya... Ayı'nın elindeki şu kadar bir şey, nasıl yanaşıp vursun?... Bunlar döğüşe döğüşe bir ine giriyorlar. Oraya vardıklarında:

"Arkadaş! diyor Ayı, sırığı ben alacağım, tokucağı sen alacaksın. Burada öyle döğüşeceğiz."

"Peki."

Tokucağı Tilki alıyor, sırığı Ayı. Ayı sırığı bir kaldırdı mı; alçak, dar bir yer inin içi, sırık takılırmış oraya buraya. Tilki verirmiş güdül inciklerine tokucağı, Ayı çökü çöküverirmiş acısından. Sonunda:

"Ülen arkadaş, demiş Ayı. Seninle biz başa çıkamayacağız. Buğday da senin olsun, soğan da senin olsun... Ben bu işin hepsinden vazgeçtim."

7.
Yolcu ile Yılan

Bir kişi seyahate çıkmış. Yolda gidiyormuş, yorulmuş... Şöyle bir kara-ağacın dibine uzanmış: "Biraz şurada dinleneyim," demiş.

Kara-ağaçta da bir yılan. Ağacın altında adam ateş yakmış, alevler ağacı sarmış. Ağaç yanmakta. Yılan yukarda çığırıyor. Zavallı yılan yanacak ateşte. "Şunu kalkayım, kurtarayım," demiş adam. Kalkmış, yılanı kurtarmış ateşten. Bu sefer yılan gelmiş karşısına:

"Ey insanoğlu, ben seni sokacağım."

"Yahu, niye sokacaksın? Ben seni ateşten kurtardım ya."

"Yok, sokacağım... Kurtarmasaydın."

"Ey, mademki öyle, gideriz, üç yere danışırız, üçü de 'soka' diye fetva verirlerse, sen o vakit sok beni."

Kalkıyorlar, yola düşüyorlar. Giderken bir öküz görüyorlar. Adam diyor ki:

"Ey öküz baba! Bu yılan ateşte yanıyordu, onu kurtardım. Bu sefer beni sokmak istiyor. Ben buna iyilik yaptım. Bu beni sokar mı, sokmaz mı?"

"Sokar, diyor öküz. İnsanoğluna iyilik mi yarar? Bana bütün çiftini sürdürür sürdürür, ihtiyarladığım zaman götürür, kasaba verir, kestirir. İnsanoğluna iyilik yaramaz."

"Ha, tamam! diyor yılan. Buradan aldık fetvayı."

Biraz daha giderken yolları bir ırmağın kıyısına ulaşıyor. Diyorlar ki: "Şu ırmağa da soralım, bakalım."

"Ya mübarek ırmak! diyor adam. Bu yılan ateşte yanıyordu, ben onu kurtardım. Şimdi beni sokmak istiyor. E, bu beni sokmalı mı, sokmamalı mı?"

"Tabii sokmalı, diyor ırmak. İnsanoğluna iyilik yaramaz. Sebep? Çamaşırını, her şeyini bende temizler, kendi de bende yıkandığı, benim suyumu içtiği halde, elini yüzünü yıkar da bir de yüzüme doğru tükürür."

"Tamam! diyor yılan. Buradan da aldık fetvayı."

Giderken bir tilkiye rastgeliyorlar, ona sesleniyorlar.

"E dur bakalım Tilki Baba!" Tilki dineliyor.

"Bu yılan, diyor adam, ağaçta yanıyordu, ben bunu kurtardım. Şimdi beni sokmak istiyor. Bu beni sokar mı, sokmaz mı?"

Tilki bir işaret ediyor gizliden adama "Bize var mı bir şey?" demek istercesine. Adam göz kırpıyor. "Evet," der gibi. Tilki:

"Sokamaz," diyor.

"Tamam! Son cevap sokamaz olduğu için beni sokamazsın," diyor insanoğlu. Yılan bırakıp gidiyor.

O zaman Tilki adama soruyor:

"Arkadaş, bana ne getireceksin sen?"

"Sana ben kırk tavukla kırk horoz getireceğim."

"Peki, nereye getireceksin onları?"

"Yarın, falan yerde geniş bir tarla var, ıssız bir yer, oraya. Sen orada beni bekle."

Adam kırk tazı koyuyor çuvalın içine, ertesi gün bunları sırtladığıyla hadi bakalım Tilki'nin beklediği yere. Til-

ki de "kırk tavukla kırk horoz gelecek" diye sevinmekte. Adam gelince diyor ki:

"Arkadaş, ben getirdim tavukları. Birer birer mi çıkarayım çuvaldan, yoksa hepsini mi dökeyim?" Tilki:

"Of! diyor, pek keyfim geldi. Dök, dök hepsini birden. Ben onların dağılanını sakalımı sallaya sallaya toplarım bir yere."

Adam o zaman: "Al Allah kulunu, zapt et delini!" diyor da çuvalın ağzını açıyor, bir döküveriyor. Kırk tazı çıkıp da Tilki'yi görüverince saldırıyorlar üstüne.

Tilki fırlamış, kaçmış, güç bela kurtulmuş tazıların ellerinden. Yüksek bir taşın başına çıkmış da:

"Ey anasını bellediğimin kafası! İnsanoğluna iyilik mi yarar? 'Sokar' desem olmaz mıydı? Ben tavuktan da vazgeçtim, şu beni koştuğu eziyete bak."

Tilkicik yakayı kurtarmış ama, insanoğluna da pek kızmış:

"Ey insanoğlu! demiş, ben de senin evinde, yurdunda, yuvanda her nerde bulursam tavuğunu, horozunu yaşatmayacağım."

İşte o günden sonra insanoğlunun kümesinden tavuk çalmaya ahdetmiş Tilki. Hâlâ da ahdinde duruyor.

8.
Tilki

Kurnaz Tilki aç kaldık sıra sağa sola koşarmış, yemek için bir şey bulayım diye.

Bir gün bağlar arasında gezerken etrafı çevrilmiş, bol üzümlü bir bağa varıyor. Duvarın dibinden, su deliğinden içerisine giriyor. Bakıyor ki üzümler iyice ermiş. Güzelce yiyor, yiyor. Artık karnı şişmiş, başka yerden de çıkmanın imkânı yok, o su deliğine varıyor, çıkmak için dışarıya. Bir yokluyor, karnı sığmaz deliğe; imkânsız kalınca yatıyor, dişlerini de sırıtıyor, uzanıp öyle kalıyor, öldü bellesinler diye.

Bağın sahibi geliyor, bakıyor ki ölü bir tilki: "Seni anacığını bellediğimin seni! Yedin yedin de şimdi bir de bağım içinde öldün mü?" diyor, Tilki'ye bir tekme vuruyor, kuyruğundan tutuyor da bunu dışarıya fırlatıyor.

Ordan tilki hemen ayağa kalktığıyla kaçıyor. "Allaha şükür! Yarabbi! Bundan da kurtuldum," diyor...

Ertesi gün gelmiş arkadaşlarına:

"Arkadaşlar, demiş, ben falan yerde bir bağ tohuru aldım. Gidelim oraya."

"Peki," demişler öteki tilkiler.

Orda, mahalle kenarından geçerken de bir helvacı kâğıdı bulmuş, kâğıdı tilkilere göstermiş:

"İşte tohurunu aldığım bağın fermanı, beratı. Bağ filan yerde. Haydi gidelim."

Gene o bir gün önceki bağa varıyorlar. Su deliğinden içeri giriyorlar. Bizim Tilki, kendi başına bir kere geldiydi ya, başına ne geleceğini bildiğinden, biraz yer, biraz gider, deliğe ölçünürmüş. Karnı tam deliği geçecek kadar doyunca bırakmış yemeyi. Öbür arkadaşları yemişler, yemişler, yemişler, artık iyice doymuşlar...

Ötede bağın sahibi, bir elinde ip, bunlara doğru gelirken ıslık çalarmış. Tilkiler ıslığı duyunca, kaçışmaya başlamışlar:

"Ulan! bu da kim?" diye sormuşlar.

"Bağın sahibi."

"Ben bağın tohurunu aldım, dedindi ya. Okusana elindeki fermanı."

"Arkadaş! Bu iş pek tohur işi değil. Şimdi tozdan dumandan ferman okunmuyor. Başınızın çaresine bakın."

Bizim Tilki, arkadaşlarını bırakmış, delikten çıkmış. Ötekiler bağın içinde fır dönerlermiş, bağ sahibine yakalanmamak için. Kurnaz Tilki öteden seslenmiş:

"Dün de ben böyle oldum, delikten çıkamayınca dişlerimi sırıttım da yatakoydum. Adam geldi, beni öldü diye dışarı fırlatıverdi. Sizi de fırlatır, siz de sırıtın, öyle yatın."

Çaresiz kalınca bu yola sapmışlar içerdeki tilkiler; dişlerini sırıtmışlar, uzanmışlar, yatmışlar ölü gibi.

Mal sahibi gelmiş:

"Ulen, anasını belledıklerim sizi! Dün biriniz aldattı beni, ölü gibi durdu, dışarı attıydım, kaçtı gitti. Bu sefer aldanır mıyım?"

Çekmiş odunu, vurmuş, tilkilerin tüyünü kabartmış...

9.
Kuyruğu Zilli Tilki

Bir varmış, bir yokmuş. Bir tilki varmış, bir de kuyruğunda zili varmış.

Tilki'nin abdesti gelmiş. Düşünmüş, taşınmış, abdest etmek için yedi yıllık yola gitmeye karar vermiş. Bir çam fidanına zilini asmış.

"Ey çam! Ben gelinceye kadar bu zil sende kalsın. Gelince alırım," demiş.

Yedi yıl gitmiş, yedi yıl da gelmiş... On dört yıl... Çam, koca ağaç olmuş.

"Ver çam, zilimi."

"Vermem."

"Ver çam, zilimi."

"Vermem."

"Seni baltaya söyleyim de kessin," demiş Tilki. Gitmiş baltaya:

"Balta arkadaş! Şurda bir çam var, kessene."

"Neme lazım benim, elin çamı? Ben burada rahatıma bakıyorum."

"Seni ateşe söyleyim de sapını yaksın." Gitmiş ateşe:

"Ateş arkadaş! Şurda bir balta var, sapını yaksana."

"Neme lazım elin baltası benim? Ben burda rahat rahat yatıyorum."

"Seni suya söyleyim de söndürsün." Gitmiş:

"Su arkadaş! Şurda bir ateş var, onu söndürsene."

"Neme lazım elin ateşi benim? Ben burada şırıl şırıl akıyorum."

"Seni koca öküze söyleyim de sömürsün." Gitmiş öküze:

"Öküz arkadaş! Şurda bir su var, sömürsene onu."

"Yok, ben susamadım."

"Seni koca canavara söyleyim de yesin." Koca canavara gitmiş:

"Arkadaş! Şurda bir öküz var, yesene."

"Neme lazım elin kart öküzü benim? Ben taze kuzuları yiyorum burda."

"Seni çobanın köpeklerine söyleyim de öldürsün." Çobanın köpeklerine gitmiş:

"Köpek arkadaşlar! Şurda bir canavar var, öldürün onu."

"Nemize lazım bizim elin canavarı? Biz burda gölgede yatıyoruz."

"Sizi, demiş, çobana söyleyim de dövsün."

"Çoban arkadaş! Şurda köpekler var, dövsene onları."

"Neme lazım elin köpekleri benim. Ben burda rahatıma bakıyorum."

"Öyleyse, seni sıçana söyleyeyim de çarıklarını yesin." Gitmiş:

"Sıçan arkadaş! demiş. Şurda bir çoban var, çarıklarını yesene."

"Yok! Neme lazım benim elin kart derisi? Ben burda sütün, yoğurdun yüzünde geziyorum."

"Seni kocakarının kedisine söyleyim de yesin." Gitmiş:

"Kedi arkadaş! demiş. Şurda bir fare var, yesene onu."

"Neme lazım benim elin faresi? Burda güzel güzel yemekler, taze ekmekler yiyorum."

"Seni kocakarıya söyleyim de dövsün." Kocakarıya gitmiş:

"Koca-valide! demiş. Şurda bir kedi var, dövsene."

"Nerde?"

"İşte şurda."

Hemen sopayı almış koca-nine:

"Vay! Sen fareyi niye yemiyorsun?" diye bir sopa atmış kediye.

Kedi fareye atlamış, fare çarıklara atlamış, çobanın çarıklarına, çoban köpeklere, köpekler canavara, canavar öküze, öküz suya, su ateşe, ateş baltaya, balta çama atlamış. Balta "tak tuk" düşürmüş çamı.

Tilki de zilini almış çamdan, yoluna devam etmiş.

10.
Tilki ile Yılan

Vaktiyle bir Tilki ile bir Yılan arkadaş olmuşlar. Bir gün yolda bunlar giderken bir çaya rastgeliyorlar. Tilki çaydan geçmek için suya giriyor. Yılan, kalıyor kıyıda. Diyor ki:

"Tilki Kardeş! Sen başını alıp gidiyorsun, ben derenin bu tarafında kalakaldım. Beni de götürsene. Ben senin boynuna sarılırım, öte yakaya geçer, beraber yolumuza gideriz."

"Olur," diyor Tilki. Dönüp geliyor. Yılan'ı boynuna dolayor, suya dalıyor.

Tam çayın ortasına geldikleri zaman Yılan başlıyor Tilki'nin boynunu sıkmaya.

"Kardeş! diyor Tilki. Korkudan olacak, fazla sıktın boynumu. Biraz gevşet, öleceğim." Yılan aldırmıyor. Bu sefer Tilki:

"Boynunu uzat, diyor. Boynunun altındaki kırmızı yerden bir öpeyim." Yılan uzatıyor boynunu.

"Ha biraz uzat... Biraz daha uzat... Biraz daha uzat..." Tam Yılan'ın kafası ağzı hizasına erişince, Tilki dişlerini

bir batırıveriyor, Yılan'ın canı çıkıyor. Tilki de nefes alıyor. Karşı yakaya geçiriyor ölü yılanı. Karaya çıkınca dümdüz uzatıyor.

"Anasını bellediğimin arkadaşı, diyor. Eğer sen şöyle dosdoğru arkadaşlık yapsaydın, dipdiri bu yakaya geçerdin. Eğri büğrü arkadaşlığın sonu işte böyle olur."

Koyuyor orda ölü yılanı, çekip gidiyor.

11.
Göğsü Kınalı Serçe

Göğsü kınalı serçe kuşu vardır, ufacık... Gök gürleyince yere yatar da ayaklarını havaya kaldırırmış.

"Neden yapıyorsun böyle?" diye sormuşlar.

"Bu kadar mahlukat var yerde. Olur da gök yıkılıverirse, dayak olmak için ayaklarımı kaldırıyorum," demiş. Böyle dermiş, bir yandan da titrermiş gök gürlerken.

"Korkumdan, dermiş, kırk kantar yağım eriyor."

"Be, demişler, senin kendin yoksun beş dirhem, nerden oluyor da kırk kantar yağın eriyor?"

"A! Âlemin kendine göre dirhemi, kantarı var, demiş serçecik. Siz ne anlarsınız?"

II

12.
Erler-Karısı'na Koca Olmaya Giden Keloğlan

Bir Keloğlan varmış. Bir de onun annesi varmış. Bu Keloğlan her gece kahveye gidermiş, bir köşeye büzülür otururmuş. Kahvede delikanlılar, içlerinden biri böbürlendiği zaman: "Yiğitlik, yiğitlik, Erler-Karısı'na koca olmaktır..." diye söz atarlarmış. Keloğlan delikanlıların bu sözlerini bir dinlemiş, iki dinlemiş... Sonunda anasına demiş ki:

"Ana, ben gideceğim, Erler-Karısı'na koca olacağım."

Kadıncağız:

"Oğlum, neresidir o gideceğin yer? Nasıl gidersin?..." falan diye oğlunu vazgeçirmeye çalıştıysa da faydası olmamış. Sonunda bıkmış kadın:

"Cehenneme kadar yolun var. Ben de senin gibi bir miskinden kurtulurum," demiş.

Keloğlan almış başını gitmiş, gitmiş, gitmiş... Dere tepe düz gitmiş... Altı ay, bir güz gitmiş... Bir de dönmüş arkasına bakmış ki, bir arpa boyu yol gitmiş...

Giderken giderken, bir dağın tepesinde bir aydınlık görmüş. Varmış o ışığın olduğu yere. Bakmış ki koca Dev-Karısı oturmuş, güneşliyor. Memelerini de omuzlarına atmış... Keloğlan hemen varmış, Dev-Karısı'nın arkasına, memesine yapışmış, emmeye başlamış. O zaman Dev-Karısı dönmüş, demiş ki:

"Ah Keloğlan, benim mememden emmeseydin seni bir lokmada yutardım. Artık benim oğlum oldun... Ama benim oğlanlarım var, şimdi nerdeyse gelirler, seni yerler. Gel seni saklayayım." Buna bir tokat vurmuş, bir süpürge yapmış, kapının arkasına dayamış. Derken, Dev-Karısı'nın oğlanları gelmişler, güldür, güldür.

"Öf, anne! İnsan eti kokuyor," demişler. Dev-Karısı:

"Oğlum dişlerinizin dibini kurcalayın," demiş. Bunlar da birer odun almışlar, dişlerinin dibini kurcalamaya başlamışlar: Birinin dişinin kovuğundan, tak, bir kol çıkarmış, ötekininkinden, tak, bir bacak düşermiş. Dev-Karısı doldurmuş bunları bir kazana, ocağa koymuş, pişirmeye. Şöyle oturmuşlar hepsi. Dev-Karısı demiş ki:

"Oğlum, şuradan bir âdemoğlu gelse, benim mememi emse, sizin neyiniz olur?"

"Kardeşimiz olur."

"Siz onu yer misiniz?"

"Yemeyiz."

O zaman Dev-Karısı bir tokat vurur süpürgeye, Keloğlan meydana çıkar, geçer, bir köşeye oturur.

Kollar, bacaklar, kazanda kaynayıp da iyice pişince, devler oturur yerler. Sonra Dev-Karısı bunların yataklarını yapar, hepsini yatırır. Keloğlan da bir kenara yatar.

Biraz sonar Dev-Karısı gelir yatakların başına:

"Kim uyur, kim uyumaz?" der. -Devler horul horul uyurlarmış...

Keloğlan: "Anneciğim, Keloğlan uyumaz," diye ses verir.

"Oğlum, niye uyumuyorsun?"

"Ah, der Keloğlan, annem bana her gece yatmadan baklava börek yapardı, onları yerdim de öyle uyurdum."

"Hay Allah cezanı versin, Keloğlan..." der Dev-Karısı. Kızar, ama kalkar, artık, bir sini baklava, bir sini börek pişirir, getirir Keloğlan'ın önüne. Keloğlan güzelce yer bunları, yatar gene. Biraz sonra Dev-Karısı:

"Kim uyur, kim uyumaz?" diye seslenir.

"Anneciğim, Keloğlan uyumaz."

"Oğlum, niye uyumuyorsun?"

"Baklava, börek mideme yapıştı. Annem olsaydı kuzu doldururdu. Onu da yer, uyurdum."

Dev-Karısı, kızar mızar, gene kalkar. Bir kuzu doldurur. Getirir Keloğlan'ın önüne. Keloğlan onu da güzelce yer, yatar. Az sonra gene Dev-Karısı:

"Kim uyur, kim uyumaz?" der.

"Anneciğim, Keloğlan uyumaz."

"Neden uyumuyorsun oğlum?"

"Abdestim geldi de ondan uyuyamıyorum."

"Abdestini yapmaya çıkınca kaçarsın, Kel."

"Kaçmam anneciğim. İstersen belimden bir ip bağla."

Dev-Karısı inanır Keloğlan'a, tutar onun beline bir ip bağlar, salar abdesthaneye. Ama Keloğlan dışarı çıkar çıkmaz hemen belindeki ipi söker, abdesthanenin direğine bağlar... Kendisi kaçmaya başlar.

Ötede Dev-Karısı epiy bir zaman sonra: "Keloğlan!" diye bağırır. Ses yok. Biraz daha bekler, yeniden: "Keloğlan, Keloğlan!" Ses yok. İpi çeker, abdesthane yıkılır. Dev-Karısı işin farkına varınca iyice kızar: Öyle ya, hem abdesthanesi yıkıldı, hem Keloğlan'ı kaçırdı. Hemen Keloğlan'ın peşine düşer. Bahçesinde bir kocaman ağaç varmış, onu köküyle söktüğü gibi omzuna alır, başlar koşmaya. Ağacın üstünde kuşlar varmış... Kuşlar:

"Çîtô çitemâçîk,
çîtô çitemâçîk,"

derlermiş. Dev-Karısı'nın uçkurları da:

"Şangırla tefi
mangırla koca.
Şangırla tefi,
mangırla koca,"

diye ses çıkarırlarmış. Keloğlan bir ara döner bakar ki ne görsün, geliyor Dev-Karısı. Orda bir kurbağaya rastlar. Ona der ki:

"Aman Kurbağa kardeş. Ne olursun, beni sakla. Dev-Karısı gelip yiyecek."

Kurbağa, hemen bunu suyun içindeki deliğine sokar, kendisi suyun yüzüne çıkar. Ama biraz sonra, Dev-Karısı yaklaşınca, Kurbağa gelir Keloğlan'ın yanına: "Aman Kel, der. Bu Dev-Karısı'ndan sade sen değil, ben de pek korktum. Seni sakladığımı anlarsa beni de yutar. Çık git işine, benim başımı da belaya sokma."

Ne yapsın Keloğlan, gene koşmaya başlar. Dev-Karısı da kovalıyor. Omzunda ağaç; ağaçtaki kuşlar:

"Çîtô çitemâçîk,
çîtô çitemâçîk,"

diye öterlermiş. Dev-Karısı'nın uçkurları:

"Şangırla tefi
mangırla koca,"

derlermiş... Biraz sonra Keloğlan bir kaplumbağaya rastlar:

"Aman Kaplumbağa Kardeş, Allah rızası için, beni sakla, ne olursun," der. Kaplumbağa bunu kabuğunun içine sokar, gizler. Ama biraz sonra, Dev-Karısı'nı görünce uzaktan:

"Çık, çık, Keloğlan. Bu Dev-Karısı'ndan sade sen değil, ben de pek korktum. Seni sakladığımı öğrenirse beni bir lokmada yutar," der. Keloğlan yine yola düşer. Arkadan Dev-Karısı da kovalıyor; omzundaki ağaçta kuşlar:

"Çîtô çitemâçîk,
çîtô çitemâçîk,"
diye öterler, Dev-Karısı'nın uçkurları da boyuna:
"Şangırla tefi
mangırla koca,"
diye ses verirlermiş. Az daha ötede Keloğlan bir kirpiye rastlar. Bu kirpi de oturmuş yolun ortasına değirmen çekiyormuş; değirmen de:
"Çıkıklı çıkınâki
çıkıklı çıkınâki,"
dermiş.
"Aman Kirpi Kardeş, der Keloğlan, beni saklar mısın?"
"Saklarım," der, Kirpi. Hemen Keloğlan'ı değirmenin taşının altına sokar. Gene geçer değirmenin başına,
"Çıkıklı çıkınâki
çıkıklı çıkınâki,"
diye değirmen çeker. Dev-Karısı da gelir yetişir.
"Kirpi, çıkar Keloğlan'ı," der. Kirpi hiç cevap vermez, boyuna:
"Çıkıklı çıkınâki
çıkıklı çıkınâki,"
diye değirmen çekermiş. Ötede kuşlar, Dev-Karısı'nın omzundaki koca ağacın dallarında:
"Çîtô çitemâçîk,
çîtô çitemâçîk,"
diye öterler, Dev-Karısı'nın uçkurları:
"Şangırla tefi
mangırla koca,"
diye ses verirlermiş. Dev-Karısı artık kızmış iyice, kirpinin aldırış etmemesine. "Hülüüüp..." demiş de kirpiyi yutuvermiş. Kirpi de Dev-Karısı'nın karnını delmiş, delmiş, çıkmış. Gene oturmuş değirmenin başına.
"Çıkıklı çıkınâki
çıkıklı çıkınâki,"

diye değirmen çekmeye. Dev-Karısı bir daha, "Hülüüüp..." demiş yutmuş kirpiyi, gene kirpi delmiş, delmiş Dev-Karısı'nın karnını da çıkıvermiş. Oturmuş gene değirmenin başına:

"Çıkıklı çıkınâki
çıkıklı çıkınâki"

diye değirmen çekmeye. Üçüncü defasında Dev-Karısı'nın karnı kalbur gibi delik deşik olmuş, küt diye düşmüş ölmüş. Keloğlan da hemen cebinden bıçağını çıkarmış, Dev-Karısı'nın kulaklarını kesmiş, torbasına koymuş.

Ordan kalkmış artık Keloğlan, doğru delikanlıların kahvesine. Delikanlılar gene Erler-Karısı'nın lafını ederlermiş: "Kim gidebilir Erler-Karısı'na koca olmaya? Kimin haddine bu işi göze almak?..." falan derlermiş. O zaman Keloğlan torbasında Dev-Karısı'nın kulaklarını çıkarmış da delikanlıların önüne atıvermiş.

"İşte, demiş, Erler-Karısı'na koca oldum da kulaklarını bile kestim."

"Aman bu ne iştir, Keloğlan?" derler delikanlılar. Alkış, kıyamet, Keloğlan'ı baş köşeye oturturlar. Herkes bahşışlarla, hediyelerle Keloğlan'ı zengin ederler.

Keloğlan'ın anası da, oğlan gideli iki gözü iki çeşme, oğlunun yasını tutarmış, artık ondan umudu kesmişmiş. Oğlunun dönüşüne o da sevinir, bayram eder...

Onlar ermiş muradına...

13.
Dev-Baba

Bir varmış, bir yokmuş... Vaktı zamanında bir Padişah, bu Padişahın da üç kızı varmış. Bu kızların evlenme çağları çoktan gelmiş, nerdeyse geçecek, buna çok üzülüyormuş kızlar. Bir gün üç kız bir araya gelmiş, dertleşip konuşuyorlarmış. En küçük kız en akıllıları imiş; ablalarına demiş ki:

"Hiç üzülmeyin, bu işin çaresi var. Babamızın lalasını çağıralım, ona derdimizi anlatalım. O da babamıza söylesin."

Hemen adam yollarlar, Lalayı çağırtırlar, ona hallerini anlatırlar. Lala der ki:

"Merak etmeyin Sultanlarım. Ben şimdi gider, Padişah Efendimize meseleyi anlatır, derdinize çare bulurum."

Lala ordan çıkar. Eline bir tepsi alır, üstüne üç tane karpuz koyar, doğru Padişahın huzuruna varır. Yedi yerden temenna ederek tepsiyi Padişahın önüne bırakır. Padişah:

"Lala bu ne?" der.

"Şevketlim. Bu karpuzları Sultan Hanımlar gönderdi." En büyük karpuzu alıp uzatarak: "Bu büyük Sultanın. Ortancası ortanca Sultanın. En küçüğü de küçük Sultanın," der.

Padişah biraz düşündükten sonra: "Kes bakalım şunları," der. Lala bıçağı eline alır, en büyük karpuzu keser, içi tamamıyla geçmiş; ortancayı keser, bu da geçmek üzere; en küçüğünü keser, tam yenecek vakti. Padişah:

"Peki Lala, der, sen git, kızlarımı bana gönder."

Lala doğru gider kızların yanına, babalarının çağırdığını söyler. Kızlar sevinerek Padişahın huzuruna çıkarlar. Yedi yerden temenna edip el pençe divan dururlar. Üçü birden: "Emredin babacığım," derler. Padişah der ki:

"Üçünüz de bu gece abdest alıp üç rekât namaz kıldıktan sonra istihareye yatın. Rüyanızda kimi görürseniz sizi ona vereceğim."

Kızlar babalarının elini öpüp çıkarlar. O gece babalarının dediği gibi istihareye yatarlar.

Ertesi sabah Padişah, kızlarını sırayla huzuruna çağırır, rüyalarında kimi gördüklerini sorar. Büyük kız, Baş-Vezirin oğlunu gördüğünü söyler; Padişah: "Seni ona verdim," der. Ortanca kız, İkinci-Vezirin oğlunu gördüğünü söyler; onu da İkinci-Vezirin oğluna verir. Küçük kıza sıra gelince o der ki:

"Rüyamda, büyük bir sarayın güzel bir odasında karyolada oturuyormuşum. Önümde bir altın leğen ile bir altın ibrik, babam elime su döküyormuş..."

Padişah buna fena halde kızar: "Vay alçak, der. Ben bir Padişah olayım, sen benim kızım ol da ben senin eline su dökeyim ha..."

Hemen cellat-başıyı çağırır:

"Al şu alçağı. Götür, cellat et, bana kanlı gömleğini getir," der.

Cellat-başı "Ferman Padişahımındır," der, kızı alır. Padişahın yanından çıkarır.

Zavallı kız başlar ağlamaya. Söylemiş olduklarına çok pişman olur ama, ne yapsın kızcağız. O gece rüyasında bir derviş, ona rüyasını korkmadan anlatmasını söylemiş...

Cellat-başı, kızı bir dağ başına götürür. Kızı, çok güzel olduğu için, öldürmeye kıyamaz.

"Sultanım, der, gömleğini bana ver. Sen, gözünün gördüğü yere kadar git. Allah senin yardımcın olsun." Kızcağız gömleğini çıkarır, cellata verir. Kendisi de alır başını, gider.

Cellat oradan bir kuş vurup kızın gömleğini kana bular. Döner, gelir Padişahın huzuruna, gömleği verir. Padişah: "Oh, iyi oldu. Alçak bir evladın layık olduğu ceza budur," der; cellada birçok ihsanlarda bulunur.

Biz gelelim kıza: Kızcağız gece gündüz demez, yürür yürür... Az gider, uz gider, dere tepe düz gider, altı ay bir güz gider... Uzakta bir ışık görür. Gide gide o ışığa yaklaşır. Bir de bakar ki kocaman bir saray. Kızcağız hemen sarayın kapısından içeri girer. Oraya bakar, buraya bakar, hiç kimseler yok. Ortalık da karanlık. Yukarıya çıkar, bir kapıyı açar. Bir de ne görsün: Yarı belinden yukarısı çıplak kocaman bir dev. Kız hemen koşar "Babacığım," diye devin boynuna sarılır, ellerini öper. Dev kıza der ki:

"Kız! Eğer sen bana babacığım demeseydin, ben seni hemen burda yerdim. Şimdi artık sen benim evladım oldun. Bu saray senin olsun. Burada istediğin gibi ye, iç; bahçelerinde gez, eğlen. İşte sana kırk bir tane anahtar. Bu odaların kırk tanesini aç. İçindeki altınlar, elmaslar, inciler hepsi senin. Yalnız kırk birinci odayı açma sakın. Eğer dediğimi tutmazsan sonra çok pişman olursun."

Kızcağız kırk bir anahtarı alır. Dev-Baba bir de der ki:

"Ben her sabah gün doğmadan giderim, gün batınca gelirim. Şimdi gidiyorum. Saray sana emanet. Allahaısmarladık."

Kız, Dev-Babasının elini öper. Dev-Baba çıkar gider.

Kız anahtarları alır. Başlar sıra ile odaları açıp sarayı gezmeye. Her oda açıldıkça insanın gözlerini kamaştıran altınlar, elmaslar, türlü türlü yiyecekler, velhasıl dünya yüzünde ne varsa hepsi orda bulunuyormuş...

Bir ay böyle devam eder. Her gün Dev-Baba gittikten sonra kız bu odaları açar, yer içer, takar takıştırır, hoş vakit geçirirmiş. Elindeki kırk birinci anahtara her baktıkça bir merak eder, eder, ama Dev-Babanın sözü aklına gelince o odayı açmaktan vazgeçermiş...

Bir gün, artık bu merakını yenemez: "Adam sen de! O nerden duyacak? Sarayın içi bomboş, kim söyleyecek ona ne yaptığımı? Ben bu odayı açar, bakarım. O gelinceye kadar gene kaparım," deyip odayı açar. Bakar ki bomboş bir oda. Duvarda üç kat güzel elbise asılı. Biri beyaz, biri siyah, biri de yeşil. "Bakayım şu yeşil elbiseyi giyeyim, bana yakışacak mı?" der. Elbiseyi giyer, aynanın karşısına geçer. Ne görsün: O kadar güzel olmuş ki, bu elbise ile neredeyse kendi kendine âşık olacak. Hemen pencereye oturur. Sarayın önünden de bir dere akıyormuş, suyun karşı yakası yeşillikmiş. O memleketin Padişahının bir oğlu varmış, kaz meraklısı imiş. Onun kazları her gün buraya gelir, derede yıkanır, yeşillikte gezinir, eşinirlermiş. Çoban o gün de kazları gene oraya getirmiş. Kazlar derede su içerlerken kız pencerenin önüne oturdu ya, kızın hayali suya vurmuş. Kazın birisi bunu görmüş, başını yukarıya kaldırıp üç defa "Gak, gak, gak!" diye bağırarak bütün tüylerini dökmüş, çırılçıplak kalmış.

Akşam çoban, kazları saraya götürünce Padişahın oğlunun âdeti imiş, kazlarını sayar, onlara bakar, onlarla eğlenirmiş. O gün kazlarını sayarken bir de görür ki, kazın biri çırılçıplak, bütün tüylerini dökmüş. Hemen çobanı çağırır Şehzade: "Buna ne oldu?" diye sorar. Zavallı çobanın hiçbir şeyden haberi yok. Padişahın oğlu gazaba gelir, ço-

banı bir temiz dövdükten sonra kovar. Kazlarını başka bir çobana teslim eder.

Gelelim kıza... Kız o gün, Dev-Babası gelmeden elbiseyi çıkarır yerine asar. Dev-Baba gelince yerler, içerler, yatarlar. Ertesi sabah Dev-Baba gidince kız doğruca gene o odayı açar. Bu sefer beyaz elbiseyi giyer, gene pencerenin önüne oturur, etrafı seyretmeye başlar. Yeni çoban, Padişahın oğlunun kazlarını gene o çayıra getirir. Dereden su içerlerken kazların iki tanesi kızın suretini suda görür görmez başlarını havaya kaldırırlar da üç defa "Gak, gak, gak!" diyerek bütün tüylerin dökerler. Akşam çoban kazları alır, saraya götürür. Şehzade kazlarını sayarken bir de ne görsün: Dünkü kazın akıbetine bugün iki kaz uğramış. Çobanı çağırır sorar. Çoban, bir şeyden haberi olmadığını söyleyince:

"Peki," der Şehzade, "yarın sabah kazları ben güdeceğim. Sen bana elbiselerini verirsin."

Ertesi sabah Padişahın oğlu, çoban elbisesi giyip kazlarıyla dere kenarına gider. Oturur, etrafı gözetlemeye başlar.

Kız, gene aynı saatte, odayı açar. Bu sefer de siyah elbiseyi giyip pencerenin önüne oturur. Kazlar su içmeye gelirler. Kızın suretini görünce, bu sefer üçü, başlarını kaldırır, üç defa "Gak, gak, gak!" diye bağrışır, tüylerini dökerler. Padişahın oğlu bu hali görünce şaşkınlıkla etrafına bakar: Orayı araştırır, burayı araştırır, bir şey yok. Bir ara başını kaldırır, ne görsün, ahu gibi bir kız pencerede oturmuş... Padişahın oğlu can u gönülden kıza âşık olur, aklı başından gider... Bir zaman ne yapacağını bilemez. Sonra kendini toparlayıp kazlarını alır, saraya döner. Annesine, olanı biteni anlatır. Annesi telaşa düşer:

"Aman oğlum, der, o Dev-Baba'nın kızıdır. Sen onu alıp da ne yapacaksın? Sana istediğin kızı alalım..."

"Olmaz," der Şehzade. "Ben o kızı istiyorum. Başkasını istemem."

Annesi: "Bir defa Padişah babana soralım," der. Doğru Padişaha gider, hal ü keyfiyeti anlatır. Padişah der ki:

"Dev-Baba'nın kızı hiç alınır mı? Onlar adam yerler. Öyle kızı ben oğluma almam. Git böylece söyle: Ben ona istediği kızı alayım."

Sultan Hanım da Padişahın dediklerini olduğu gibi oğluna anlatır. Şehzade artık umudu keser kızı almaktan, yataklara düşer, hastalanır. Ne yer, ne içer, gece gündüz, "Dev-Baba'nın kızı," diye sayıklar, inler. Hekimler, hocalar çocuğun derdine derman bulamazlar. Şehzadecik kızın aşkından ölüp gidecek... Padişah da pişman olur, oğlunu bu hale soktuğuna. Karısını çağırır:

"Hanım, der, ne olursa olsun, gidip Dev-Baba'nın kızını iste oğlumuza."

Sultan Hanım: "Baş üstüne," der. Doğruca Dev-Baba'nın sarayına gider. Bakar ki sarayda kızdan başka kimse yok. Kıza der ki:

"Kızım, ben Padişahın karısıyım. Babanı görmek istiyorum." Kız, babasının gün doğmadan gittiğini, gün battıktan sonra saraya geldiğini söyler. Sultan Hanım da: "Peki, der. Ben gün battıktan sonra gelirim," der.

Gün battıktan sonra gene gelir. Dev-Baba'dan kızını Şehzadeye ister. Dev-Baba: "Peki Sultanım," der, düğün hazırlıklarına başlarlar.

Dev-Baba kızına hiç kimsenin akıl erdiremeyeceği kadar bol çeyizler verir. Kız, babasının elini öper. Arabaya binip Padişahın sarayına gideceği zaman Dev-Baba kızın kulağına eğilerek der ki:

"Kızım, ben dev olduğumdan düğüne gelemem. Bunu biliyorsun. Allah seni bahtiyar etsin. Sen beni istediğin zaman, istediğin kadar gelir görürsün." Kızını alnından öptükten sonra da:

"Kızım, der, çocuğun olduğu zaman kız ise adını siz koyarsınız. Eğer oğlan olursa adını ben koyacağım. Sakın

unutma. Eğer unutup beni çağırmadan adını koyarsanız vay halinize." Kızını bir daha öperek: "Haydi güle güle" der. Kız da saraya gelir. Kırk gün, kırk gece düğün yaparlar...

Bunlar güzel güzel yaşarlarmış saraylarında.

Dokuz ay, on gün geçer, nurtopu gibi bir erkek evlatları dünyaya gelir. Kız, Dev-Baba'nın sözlerini unutmuş... Çocuğun adını da koyarlar. Çocuğun doğduğunun tam üçüncü günü bir kıyamettin kopar, ortalık toz dumana karışır, şimşekler çakar... Herkes şaşırır, ne oluyor diye. Bir de bakarlar, Dev-Baba elinde yalın kılıç, yarı belinden yukarısı çıplak, Padişahın sarayına doğru koşuyor... Sokaklarda, evlerde herkes saklanacak delik arıyorlar... Dev-Baba doğru saraya dalar. Sarayda da herkes saklanır. Kızın o zaman hatırına gelir: "Babam beni öldürmeye geliyor," diye yatağının içinde tir tir titrer. Dev-Baba doğru kızın odasına girerek: "Kızım, ben sana ne dedim? Sen beni dinlemedin... Al şu kılıcı eline. Eğer bir vuruşta beni öldürürsen ne âlâ. Yoksa ben seni öldüreceğim," der, kılıcı kıza verir. Kız yalvarır, yakarır:

"Babacığım, beni affet, unuttum... Çocuğun ismini gene sen koy..." derse de Dev-Baba dinlemez: "Haydi kız, dediğimi yap," diye bağırır. Zavallı kız, ne yapsın. Çaresiz kalınca Dev-Babasının elinden kılıcı alır, "Ya Allah" deyip Dev-Baba'nın boynuna bir vurur, Dev'in başı bir tarafa, gövdesi bir tarafa düşer. Bir de kız ne görsün? Dev-Baba'nın gövdesinden bir karyola maydene gelir ki; misli cihanda yok; elmastan, altından, her yanı pırıl pırıl parlıyor, gözleri kamaştırıyor. Kafasından da bir beşik olur ki, onun da misli cihanda yok, o da elmastan, altından, pırıl pırıl yanıyor. Kız hayretler içinde kalır. Meğerse Dev-Baba tılsımmış. Bu karyola ile beşiği kızın çocuğuna düğün hediyesi olarak vermiş. Kız bunu ne bilsin...

Çok geçmeden ortalık durulur, güneşler açar... Ses seda kesilince herkes saklandığı yerden çıkarak kızın odasına gelirler. Ne görsünler: Bir karyola, bir beşik ki gözleri kamaştırıyor, insan bakamıyor. Kızcağız gelenlere:

"Babam bunları bana hediye getirdi," der.

Artık bu karyola ile beşiğin güzelliği dünyaya yayılır. Yedi iklim, dört bucak duyanlar, bunları görmek için akın akın gelmeye başlarlar. Sarayın kapıları herkese açılır: "Kırk gün, fakir, zengin, kim olursa olsun, her isteyen gelip Sultan Hanımın karyolasını, küçük şehzadenin beşiğini görebilir," diye tellal bağırtırlar. Tam kırk gün bütün dünya, yakın uzak, fakir zengin, gelir bu karyola ile beşiği görürler.

Bunu kızın asıl babası Padişah da duyar. Kırk birinci gün olmuş, tellallar bağıralı... O da kalkar, gelir; ama kapılar kapanmış... Gider izin alır, Padişahın yanına çıkar:

"Bugüne kadar gelemedim, işlerim vardı... Şimdi gelebildim. Bana da bu karyola ile beşiği gösterin," der. Padişah, "Peki," der. Kızın babası derviş kıyafetine girmiş... Padişah alır dervişi, doğru gelininin odasına girer.

"Kızım, der, başını ört de, bir derviş baba karyola ile beşiği görmek istiyor, gösterelim."

Kız da karyolada yemeğini yiyormuş, önünde altın leğen, altın ibrik. Yemeğini yemiş, ellerini yıkamak istemiş... Derviş hemen ayağa kalkar:

"Kızım, ben dökeyim de sen yıka." der.

Kız o zaman babasını hatırlar. İçini çeker de dervişin yüzüne dikkatlice bakınca onun babası olduğunu anlar, gözlerinden yaşlar gelir. Dervişin de aklına kızı gelmiş, o da "Ah!" diye içini çeker, gözlerinin yaşını siler. Kız dervişin eline su dökmesine razı olmaz, ama derviş dinlemez, ağlayarak kızın ellerine suyu dökmeye başlar. Kız o zaman dervişe sorar:

"Derviş Baba, neden ağlıyorsun?"

Derviş artık kendini tutamaz ve kızını niçin, nasıl öldürttüğünü, kendisinin kim olduğunu anlatır. Kız da o zaman:

"İyi olmuş, cezasını çekmiş," der. Derviş:

"Öyle deme, kızım, ben büyük günah işledim. Suçsuz evladımı öldürttüm..." der. Artık kız da dayanamaz:

"Babacığım, der, kızın ölmedi. Bak işte, ben yaşıyorum... Ben de bir kusur işledim, sana saygısızlık ettimse beni affet. Elime su dökmeni ben istemedim, ama işte oldu..."

Bu sözleri duyunca derviş kızın yüzüne dikkatlice bakar, evladını tanır. "Ah, yavrum, beni affet..." diye kızının boynuna sarılır...

Saray halkı da gelirler... Olanı biteni öğrenirler, Sultan Hanımın Padişah babasına kavuşmasına sevinirler. Yeni baştan kırk gün kırk gece düğün, bayram ederler. Muratlarına yeterler.

14.
Dünya-Güzeli

Bir varmış, bir yokmuş... Allahın kulu çokmuş...

Vakt-u zamanında bir Padişah varmış. Bu Padişahın gezmediği yer, görmediği şehir, yenmediği kral kalmamış.

Günün birinde bu Padişah hastalanıyor, gözleri görmez oluyor... Dünyanın her bir tarafından gelen doktorlar derdine deva bulup gözlerini açamıyorlar. En sonunda bir derviş çıkageliyor. Padişaha diyor ki:

"Sultanım, senin gözünün ilacı atının ayağının basmadığı topraktır."

Padişah bu sözü duyunca başını sallıyor da: "O toprak zor bulunur," diyor.

Dervişin sözü ilkin saraya, sonra da şehre yayılıyor. Padişahın üç oğlundan en büyüğü babasının huzuruna geliyor, diyor ki:

"Baba, ben sana ilaç olacak toprağı getirmeye gidiyorum."

Baba oğul helallaşıyorlar. Oğlan atını sürüp gidiyor. Günler geçiyor, büyük şehzade adamlarıyla dönüp geliyor. Getirdiği toprağı babasına veriyor. Padişah:

"Oğlum, diyor, yorgun görünüyorsun. Nerden aldın bu toprağı?"

"Yedi-Dağ ardındaki Çetin-Tepe'nin doruğundan."

"Oğlum, ben gençliğimde oralarda kekik avlardım."

Aradan birkaç gün geçiyor, bu sefer ortanca şehzade geliyor:

"Baba, gözlerinin ilacını bulmaya gideceğim, helallaşalım," diyor. O da yola çıkıyor. Bir gün, üç gün derken günün birinde çıkageliyor.

"Baba, müjde. İlacı buldum, diyor. Yedi-Bayır ardındaki uçurumun dibinden toprak getirdim. Öyle uzak, öyle derin bir yerden ki, kimse inememiştir bugüne kadar." Padişah:

"Oğlum, diyor, ben gençken oraya ördek avına giderdim."

Artık Padişahın gözlerinden umutlar üzülüyor...

Günlerden bir gün küçük şehzade geliyor Padişahın huzuruna:

"Baba, diyor, ben senin derdine deva bulmaya gideceğim."

Padişah: "Vazgeç oğul, diyor. Şu dünyada benim atımın ayağının değmediği yer yoktur."

Babası kararından vazgeçirmek için ne söylediyse Şehzade dinlemiyor. Baba oğul sarılıp helallaşıyorlar.

Çocuk, babasının yanından çıkıp sarayın tavlasına gidiyor. Bakıyor ki orada bir tay, bütün öteki atlardan bambaşka bir at... "Bu bana at olur," diyor, atı ayırtıp üzümle, arpayla hususi besletiyor. At kırk gün beslenedursun, öte yandan herk edilmiş bir tarlaya suyu bağlatıyor. Tarla da kırk gün sulanıyor. Kırk birinci gün Şehzade bakıyor ki at arslan gibi olmuş, kir kir kişniyor. Ata biniyor, kırk gün sulanan tarlaya giriyor. Atı öyle bir koşturuyor ki, tarladan toz çıkartıyor. O zaman Şehzade:

"Bu tarlayı tozutan at bana at olur," diyor, sürüyor atını, gidiyor.

Az gidiyor, uz gidiyor... Bir gece üstüne bir gece daha geçiyor... Üçüncü gece, bir yazının yüzünde yüzüyormuş, gözüne bir ara yerde küçücük bir şey ilişiyor, sanırsın ki gece vakti yere güneşten bir parça düşmüş. "Bu ne acaba?" diyor Şehzade. Atını o yana sürüyor. Gidip bakıyor ki, bir kuş kanadı par par parlayan. Eline alıyor, eviriyor, çeviriyor. "Ben bunu alayım. Belki bir işe yarar," diyor. Diyor ama, gaipten gelir gibi bir ses: "Şehzade, sakın alma. O kanat sana bela getirir." Şehzade aldırmıyor. Kanadı cebine koyup gene atına biniyor, yola koyuluyorlar.

Artık daha kaç günlük yol yürüdülerse, sonunda bir şehre varıyorlar. Şehzade bir hana iniyor. Hancı bir ihtiyar kadınmış, Şehzadeye: "Yerim yok," diyor. Şehzade kocakarıya bir avuç altın verince: "Buyur oğlum, buyur. Atına da yerim var, itine de," diyor. Şehzadeyi konuk ediyor...

Meğer o gün memleketin padişahı tellal bağırtmış: "Bu gece kimse ışık yakmasın," diye. Şehzade handaki odasında soyunuyor, dökünüyor. Cebindeki kanadı da lambalığa bırakıp yatıyor.

Gece devriye gezen Padişah bakıyor ki bir hanın penceresinde güneş gibi bir ışık var. Orayı mimliyor. Ertesi sabah sarayın adamları hana gelip o odada yatanı çağırıyorlar. Oğlan düşüp arkalarına gidiyor. Padişahın huzuruna çıkıyor. Padişah:

"Sen benim fermanımı niye dinlemedin, ışık yaktın?" diyor. Oğlan da:

"Padişahım, ben yabancıyım... Yorgundum, erken yattım. Işık filan yakmadım. O aydınlık, yolda bulduğum bir kanattan çıkıyordu," diye cevap veriyor.

"Onu bana verir misin?"

"Feda olsun, Padişahım," diyerek, getiriyor kuş kanadını padişaha veriyor. Padişah artık bu kuş tüyüne hayran

olmuş, evirir, çevirir onunla eğlenirmiş... Oğlanı da serbest bırakıyorlar. Kuş kanadı, sarayın içini, gözleri kamaştıracak kadar ışıtırmış... Padişah da, çocuk gibi sevinir, iki de bir vezirine: "Benden bahtiyar kimse var mıdır şu dünyada?" dermiş. Bir gün, beş gün... en sonunda, "Benden daha bahtiyar kimse var mı?" diyen Padişaha Veziri:

"Yoktur ama, Padişahım... Kanadı böyle nur saçan kuşun kendisi kim bilir nasıldır? Ona sahip olmalı," diyor. Padişah:

"Bu nasıl olur?" deyince; Vezir:

"Emredersiniz, kanadı size veren çocuk kuşu da bulur," diyor.

Padişah oğlanı çağırıyor:

"Bana bu tüyün kuşunu buldun buldun, yoksa başın gider," diyor. Oğlan şaşırıyor, neye uğradığını bilemiyor. Hana dönüyor.

Atını kaşağılarken düşünceli düşünceli, "Ne yapacağım ben şimdi?" diye söylenirmiş... O anda at dile gelir:

"Şehzadem, ben sana: 'Başına bela gelir,' dedim, ama dinlemedin, bu tüyü aldın. Sözünde durmamak da şanına yakışmaz; Padişaha söz verdin bir kerre. Kuşu bulmalıyız. Şimdi geri döneceksin, gidip Padişahtan semiz bir katır isteyeceksin. Ondan sonra Kaf-Dağı'na gideceğiz. Bu kuş, Kuşlar-Padişahıdır. Senede bir kere dağın eteğinde bütün kuşlar toplanırlar. Şu sıra toplanmaları yakın. Orada sen katırı keseceksin, etini parça parça edip dağıtacaksın. Katırın sepetliğinin üstünde biraz et kalır. Sen sepetliğin içine girip saklanır, gözlerini yumar, Ulu-Ağacın dibinde bekler durursun. Kuşlar toplanır, en son Padişahları gelir. Konuşur, danışırlar. Sonra Padişah izin verir, kuşlar eti kapışırlar. Kendi de sepetliğin tepesine konar. Bir gaga vurur. Gagayı vurur vurmaz, sepetliğin içinden elini uzatır, kuşu yakalar, ağırtmadan kafasını kanadının altına sokarsın; ondan sonra bana atlar, kaçarsın."

Şehzade atının dediklerini yapıyor: Padişahtan semiz katırı alıp yola çıkıyorlar. Kaf-Dağı'nın eteğine zamanında yetişiyorlar. Orada Şehzade atını bir yere saklıyor. Katırı kesip etini parçalıyor, oraya buraya dağıtıyor; sepetliğin içine saklanıp bekliyor. Az sonra kuşlar toplanıyorlar. Başlıyorlar kanat çırpıp ötüşmeye. Derken sesler kesiliyor; ortalığı bir hışırtı kaplıyor. Şehzade başını kaldırıp göğe bakıyor ki, gökyüzünden yere doğru sanki bir nur süzülüyor. Atın tembihlerini hatırlayıp gözlerini, aydınlığın kuvvetinden kör olmasın diye, sımsıkı yumuyor. Kuş ağır ağır iniyor. Bütün öteki kuşlar onu karşılıyorlar, görüşüp ötüşüyorlar. Nihayet Kuşlar-Padişahından izin çıkıyor, hepsi et parçalarına koşuşuyorlar. Padişah da sepetliğin tepesine konup bir gaga vuruyor. Oğlan hemen yakalayıp kafasını kanadının altına sokuyor. Atına atlayıp şehre geliyor.

Padişah kuşu görünce sevincinden deliye dönüyor. Oğlanı serbest bırakıyor. Artık bütün saray pırıl pırıl aydınlanıyor. Padişah Vezirine dönüp gene soruyor: "Bu dünyada benden bahtiyar padişah var mıdır?" Vezir de diyor ki: "Yoktur, Padişahım... Ama bu kuş bu sarayın içinde neye yarar?... Köhne bir saray... Fildişinden bir saray olmalı ki..."

"Fildişinden sarayı nasıl yapmalı? O kadar fildişini nerden bulmalı ki?" diye sorunca Padişah; Vezir:

"Kuşu getiren fildişini de bulur," cevabını veriyor.

Padişah hemen hana haberci gönderiyor. Şehzadeye emrini bildirtiyor. Oğlan üzüntülü üzüntülü atını kaşağılarken at gene dile geliyor:

"Bırakıp kaçmak senin şanına yakışmaz. Haydi hazırlan. Padişahın huzuruna çık. Ondan fıçılar dolusu rakı ile bir tabur asker iste. Fillerin ormanına gideriz. Orada bir göl vardır; öğle sıcağında filler o göle suya gelirler. Göle rakıları dökersin. Askerlerle sen de saklanırsınız. Filler suyu içer, serhoş olur, bayılır, düşerler. Hemen yerinizden fırlar, dişlerini sökersiniz."

Oğlan, atın dediği gibi Padişahtan rakıları, askerleri alıyor, biniyor atına, gidiyorlar.

O göle varınca rakıyı suya döküyor, saklanıyorlar. Öğle sıcağı basıyor. Filler sökün ediyorlar. Sudan bir tadıp geri çekiliyorlar. Ama sıcak artınca susuzluğa dayanamayıp tekrar geliyorlar, gölün suyundan kana kana içiyorlar. Hemen de bayılıp düşüyorlar. Askerler üşüşüp bütün fillerin dişlerini söküyorlar.

Padişaha haber geliyor. Padişah sevincinden deli oluyor. Artık hazırlık başlıyor. Fillerin dişi gelince de hemen tezelden saray kuruluyor, dayanıp döşeniyor. Kuşa da altınlı, elmaslı kafes yaptırılıp sarayın başköşesine asılıyor. Padişah tahtına kuruluyor. Vezirini çağırıp: "Benden bahtiyar padişah var mı şu dünyada?" diye soruyor gene. Vezir:

"Yoktur Sultanım, ama... Bu fildişi sarayın içinde Dünya-Güzeli size sultan-hanım olup salınmalıydı," cevabını veriyor.

"Dünya-Güzeli'ni kim istemez? Ben de isterim, isterim, ama onu almak için bugüne kadar bütün dünya padişahları uğraştılar, alamadılar. Ben nasıl elde ederim?"

"Kuşu getiren, sarayı yapan, Dünya-Güzeli'ni de getirir," cevabını verince Vezir, Padişah emrediyor, Şehzadeye Padişahın iradesini bildiriyorlar. Çocukcağız: "Başıma bu da mı gelecekti?" diyerek, düşünceli düşünceli atının yanına varıyor. At:

"Şehzadem, oldu olacak... Dünya-Güzeli'ni de getirelim de yurdumuza dönelim. Zaten bu dünyada babanın atının ayağının değmediği yer Dünya-Güzeli'nin gergefinin altındaki topraktır. Oradan Padişah babanın gözlerinin ilacını da alırız," diyor.

Oğlan biniyor ata. Dörtnala günlerce gidiyorlar. Sonunda bir gün Dünya-Güzeli'nin köşkünün bahçesine yaklaşıyorlar. Gün ağarırken at:

"İn şehzadem üstümden, diyor. Şimdi sen bahçeye gireceksin. Dikenli gül dalından yedi çubuk keseceksin. Dünya-Güzeli gün doğmadan gül bahçesinde gergef işler. Duyurmadan usulca arkasından yaklaşır, birden saçlarından kavrarsın; başlarsın gül çubuğu ile dövmeye. 'Yeter' deyinceye kadar döver, sonra alır getirirsin."

Şehzade, atın dediği gibi giriyor bahçeye. Gül çubuğunu kesiyor. Bakıyor ki sırma saçlı Dünya-Güzeli, ay parçası gibi, oturmuş gergef işliyor. Usulcacık yanaşıyor Şehzade, saçlarından yakaladığı gibi dikenli gül çubuğu ile dövmeye başlıyor. Sonunda Dünya-Güzeli:

"Yeter delikanlı. Canım sana feda olsun. Ben de senin gibi bir yiğit bekliyordum," diyor. Beraberce ata binip Padişahın sarayına geliyorlar.

Şehzade, Dünya-Güzeli'ni Padişaha teslim ediyor. Gergefin altından aldığı toprağı da sarıp sarmalayıp göğsüne saklamış... Hana gidip yatıyor.

Dünya-Güzeli'ni fildişi sarayın harem dairesine alıyorlar. Akşam olunca ihtiyar Padişah sevine sevine kızın kapısına geliyor:

"Dünya-Güzeli, kapıyı aç da içeri gireyim," diyor. Kız:

"Haydi ordan ihtiyar, bunak... Ben seni bu halde yanıma almam... Yedi-Deniz ötesinde bir adada benim kısraklarım vardır. Onları getirirsin. Sütüyle yıkanırsın gençleşirsin. O zaman yanıma gelirsin," diye cevap veriyor.

"O kısrakları buraya kim getirebilir?"

"Beni buraya getiren yiğit."

Oğlana gene haber gidiyor; Padişahın emrini bildiriyorlar. Şehzade gene atının yanına varıyor. "Atım, ne yapacağız?" der gibi... At gene dile geliyor:

"Kırk manda keseceksin. Kırkının gönünü yüzüp, kat kat benim sırtıma geçireceksin. Deniz kenarına varınca sen çalıların ardına saklanacaksın. Ben bir nara atarım. Denizaygırı suları yarıp çıkar denizden. Başlar benimle boğuş-

maya. Kırk manda derisini parçalar, ama kırkıncıda iyice yorulur. Sen hemen eğeri getirip aygırın sırtına vurur, üstüne binersin. O denize atlar, seni kısrakların adasına götürür. Adadaki Al-Kısrakla Doru-Kısrağı alır dönersin."

Şehzade atının dediklerini yapıyor. Deniz kıyısına varıyorlar. Şehzade kırk manda derisini yüzüp atın sırtına geçiriyor, kendisi saklanıyor. At kişniyor. Deniz yarılıp içinden aygır çıkıyor, Şehzadenin atıyla boğuşmaya başlıyor. Sonunda, artık aygır yorgun düşünce oğlan eğeri aygırın sırtına vuruyor. Aygır denize atlıyor. Kısrakların adasına varıyorlar. Şehzade orada Al-Kısrakla Doru-Kısrağı alıyor, Padişaha getiriyor.

O gece Padişah, Dünya-Güzeli'nin kapısına gidiyor:

"Sultanım, kısraklar geldi. Kim sağacak?"

"Beni getiren yiğit, benim başörtümü örtünsün, benim kokumu sürünsün, kısrakları sağar."

Şehzadeyi çağırıyorlar, kızın söylediklerini tekrarlıyorlar. Oğlan Al-Kısrağın sütünü altın kovaya, Doru-Kısrağın sütünü gümüş kovaya sağıp kıza gönderiyor. Kız Padişahı soyuyor. Doru-Kısrağın sütüyle yıkamaya başlıyor; yıkadıkça Padişahın etleri dökülüyor. Döküle döküle bir iskeleti kalıyor ortada. Kız o zaman:

"Alın şu pisi gömün," diyor. Sonra Şehzadeyi Al-Kısrağın sütüyle yıkıyor. Şehzade o zaman tıpkı Dünya Güzeli'ninki gibi, geçmeyen, tükenmeyen bir gençlik kazanıyor. O memlekete padişah oluyor.

Kırk gün kırk gece düğün yapıp Şehzade ile Dünya-Güzeli muratlarına eriyorlar.

Gülüp eğlenip yaşar giderlermiş... Bir gün Şehzade dertli dertli içini çekiyor. Dünya-Güzeli:

"Yiğidim, niye kederlisin? Koca bir memleketin padişahı oldun. Dünya-Güzeli gibi karın var," diyor. Şehzade:

"Ah, diyor. Ben de bir padişah oğluyum. Babamın derdine deva bulayım diye yedi sene çekmediğim kalmadı. Babamı düşünüyorum," diye cevap veriyor. Sultan Hanım:

"Haydi, gidelim," diyor.

Hemen toparlanıp yola çıkıyorlar. Günlerce yol gittikten sonra Şehzadenin memleketine yaklaşıyorlar. Hemen Padişaha müjdeci gönderiyorlar.

Haberciler gelince Padişah inanmıyor oğlunun sağ olduğuna. Sonunda Şehzade yetişip geliyor.

"Baba, gözünün ilacını getirdim," diyor.

"Nerede buldum oğlum?"

"Gelininin gergefinin altındaki toprakta," deyince oğlan; Padişah soruyor:

"Gelinim kim?"

"Dünya-Güzeli, baba."

Padişah hem şaşırıyor hem seviniyor. Hemen toprağı gözlerine sürüyorlar. İki gözü açılıyor, Padişah dünyaya yeni gelmiş gibi oluyor.

Yeniden kırk gün, kırk gece düğün, şenlik yapıyorlar. Helvalar dağılıyor, kurbanlar kesiliyor...

Onlar ermiş muradına, biz de erelim muradımıza.

15.
Benli-Bahri

Zamanında fukara bir kızcağız varmış. Gençmiş, güzelmiş, ama çok fukaraymış. Bir kulübede yatar kalkarmış. Sabah akşam duasında: "Allahım, kırk odalı bir konakta yatmadan canımı alma," diye yalvarırmış.

O memlekette bir adamın da kırk odalı bir evi varmış, ama her giren kiracı bir hafta sonra çıkarmış. Evin adı tekinsize çıkmış. Mal sahibi evini gözden çıkarmış, yok pahasına satmaya karar vermiş. Bir tellal tutmuş: "Kırk odalı ev, bin liraya satılık," diye bağır demiş. Tellal günlerce bütün şehri gezmiş, eve bir tek müşteri çıkmamış.

Sonunda bir gün bu tellal fakir kızın oturduğu sokağa geliyor:

"Kırk odalı bir konak bin liraya satılık," diye bağırıyor. Kız kulübesinden çıkıp:

"Ben alacağım," diyor. Tellal:

"Haydi kızım, kırk odalı bir konağı almaya senin gücün mü yeter?" diye kızcağızı tersleyince kız boynunu büküp dönüyor.

Akşam olunca tellal mal sahibine diyor ki:

"Sizin eve hiç müşteri çıkmadı."

"Bir köpek de havlamadı mı?" diye soruyor ev sahibi. "Hiç mi ses çıkaran olmadı?"

"Ha, bir kulübede oturan fakir bir kız, 'Ben alacağım,' dedi."

"Hemen şimdi git. O kızın eşyasını yükle getir, konağa yerleştir. Ona kırk gün de mühlet veriyorum, evde kırk gün bedava otursun," diyor mal sahibi.

Tellal geliyor fukara kıza: "Haydi, kalk, diyor. Dileğin oldu. Seni kırk odalı eve götürüyorum."

Kızcağızın bütün eşyası bir pösteki ile bir kırık testi imiş. Bunları alıp konağa gidiyor, yerleşiyor. Onun taşındığını gören komşular bir tepsi yemek gönderiyorlar.

Akşam, kız namaz için abdest alırken "pat" diye bir kara kedi peyda oluyor. Kız:

"A, diyor, kırk odalı konağı veren Allah yemeğimi de verdi. Bir de bana can yoldaşı kedi yolladı. Gel bakalım siyahım. Hoş geldin, safa geldin." Kediyi kucağına alıp odaya götürüyor, sofrada karşısına oturtuyor, beraber yemek yiyorlar. Yatma zamanı gelince de pöstekisini kedinin altına serip feracesiyle üstünü örtüyor. "Seni bana Allah gönderdi. Misafirimsin, burada rahatça yat," diyor. Kendisi de kuru yere uzanıp yatıyor.

Sabahleyin uyandığı zaman bakıyor, kedi gitmiş. Kedinin yattığı yeri toplayıp düzeltirken yumurtadan büyük bir taş buluyor. Bunu alıp rafa koyuyor.

Artık böyle her gün komşulardan, sıra ile, yemek gelirmiş. Her akşam da gündüz ortadan kaybolan kedi peyda olur, gece kalır, sabah olmadan çıkar gidermiş... Her gün de kız kedinin yattığı yerde o kocaman taştan bir tane bulurmuş. On, on beş gün bu böyle sürüp gidiyor.

Bir gün, bakıyor ki kız bu taşlardan epey birikmiş. "Götürüp şu taşları bir göstereyim çarşıda. Para edecek bir şeyse satarım," diyor. Sokuyor birkaç tanesini koynuna. İs-

tanbul'un Kuyumcular Çarşısı'na gidiyor. Orada yaşlıca bir kuyumcuya gösteriyor taşlardan birini. Daha kız taşı uzatırken kuyumcu: "Sok onu koynuna. Çekil git. Başım derde girmesin," diye kızı azarlıyor. Neye uğradığını bilemeyen kızcağız da korka korka çıkıp dükkândan gidiyor. Beş on adım atmadan, kuyumcu kızcağızı kovduğuna pişman olmuş: "Kızım, dur biraz," diye sesleniyor. Dükkânına alıyor, diyor ki:

"Seni bu kıyafette bu taşı satmaya gelmiş görenler hırsız sanırlar. Gel seni evime götüreyim. Karımla birlikte bir arabaya binip öyle gelirsiniz çarşıya."

Kuyumcunun evinde kızın üstünü başını düzüyorlar. Bir araba hazırlanıyor. Yanına cariyeler, lalalar biniyor. Araba ile Bedestene varılıyor. Kuyumcu Mehmet Efendi aranıyor: Bu, kızın ilk gittiği ihtiyar kuyumcu imiş... Kız taşı çıkartıp Mehmet Efendi'ye gösteriyor: "Mehmet Efendi, lütfen bu taşı satın," diyor. "Baş üstüne Hanımefendi, emredersiniz," deyip taşı alıyor.

Mehmet Efendi taşı çarşıdaki kuyumculara göstermek üzere çıkıyor. Beş on dakika sonra geliyor, diyor ki:

"Hanımefendi, bu taşın kıymetine çarşıdaki bütün esnafın kasalarındaki para yetmiyor." Kız:

"Ne kadar verebilirseniz razıyım," diyor. Bunun üzerine Mehmet Efendi, iki araba dolusu altın yükletip getiriyor...

Kız artık Mehmet Efendi ile karısını alıp kendi evine götürüyor. Bu taşların kendisine nasıl geldiğini anlatıyor...

Kızcağız artık zengin olmuş ya, Kara-Kediye altından bir karyola yaptırmış... Kuyumcunun hanımı, konu komşu hep bir arada günlerini güle eğlene geçirirlermiş.

Kız konağa taşınalı 39 gün olmuş. Tellal da, "Eh, nasıl olsa bu fukara kız evin bedelini ödemeyecek," düşüncesiyle, kızı evden çıkartıp anahtarlarını geri almak için gelmiş... Bakıyor, ev o ev değil. "Galiba yanlış geldim," diye-

rek uzaklaşıyormuş kapıdan. Kız da uşaklarına tembih etmiş: "Bir adam, fakir bir kız diye beni arayacak. Gelirse doğru yanıma getirin." Tellalın kapıya gelip sonra uzaklaştığını gören uşaklar arkasından gidip adamı getiriyorlar. Kız evin bedeli olarak iki bin, tellala da bin lira sayıp evin anahtarlarını teslim alıyor.

Ama bir yandan da kız bu Kara-Kediyi merak edermiş. Her sabah kapıları sımsıkı kilitlediği halde kedi odadan nasıl eder de çıkar, kaybolurmuş. Kız: "Uyumayayım da bekleyeyim," diyor. Ama her defasında uyku basarmış.

Bir akşam parmağını kesip tuz basıyor, acıdan uyuyamıyor. Gece yarısından sonra bakıyor ki, kedi yavaşça kendi karyolasından atlayıp kızın karyolasına çıkıyor, kızın yanağından öpüyor. Sonra inip oda kapısının önüne geliyor. Kapı kendiliğinden açılıyor. Kedi usulcacık çıkıyor. Kız da hiç gürültü etmeden kedinin peşinden gidiyor. Bahçe duvarının önüne gelir gelmez duvar ortadan ikiye bölünüyor, yol açılıyor. Bir bahçeye geliyorlar. Tekmil ağaçlarda kedinin her sabah kızın evinde bıraktığı taşlardan, dallara asılmış. Ağaçlar hep birden:

"Bir yârini uyuttun, birine mi geliyorsun Benli-Bahri?" diyorlar. Kız o taşlardan bir tane koparınca ağaçlar susuyorlar. Kız kopardığı taşı koynuna sokuyor. Oradan bir başka bahçeye geliyorlar. Oradaki ağaçlarda inciler, mercanlar asılı... Daha ileride çok güzel, beyaz bir köşk görünüyor. Benli-Bahri köşkün önüne gelince bir silkiniyor, aslan gibi bir delikanlı oluyor. Kapıdan içeri giriyor. Merdiven başında onu çok güzel bir taze karşılıyor. Alıp bir odaya götürüyor. Orada masa başına oturup başlıyorlar yiyip içmeye. Benli-Bahri'yi karşılayan taze, ona bir tas şerbet getirip içiriyor. Şerbeti içer içmez Benli-Bahri sızıp kalıyor. Hemen kadın kalkıp yerinden bir şiş alıyor, kızdırıyor, Benli-Bahri'nin tabanına sokuyor. Bakıyor ki uyanmı-

yor, çıkıp yandaki odaya giriyor. Orada çok çirkin, zebella gibi bir Arap:

"Nerde kaldın? Ondan ayrılamadın mı?" diye başlıyor kadını dövmeye...

Bütün bu olup bitenleri gizlice seyreden kızın aklı başına geliyor birden... Görünüp yakalanmadan geri dönmenin zamanı geldiğini düşünüyor, hemen oradan ayrılıyor. Yolunun üstündeki duvarlar da artık örülmeye başlamış, ama çok yükselmemiş... Evine geliyor, yatıyor...

Ertesi akşam kedi eve döndüğü zaman kız onu her zamanki gibi:

"Hoş geldin benim siyahım," diye seviyor. Ama bir defasında, odada yalnız kaldıklarında unutup: "Ah benim Benli-Bahrim!" deyiveriyor. Bunu duyar duymaz kedi kızgın kızgın homurdanmaya başlıyor. Kız da:

"İster homurdan, ister ne yaparsan yap. Gördüklerimin hepsini söyleyeceğim," deyip o gece ne gördüyse başından sonuna anlatıyor. "Eğer bana inanmazsan, ayağının altına bak, şiş yarasını göreceksin," diyor.

Bu kedi meğerse Peri-Padişahının oğluymuş. Hemen orada bir silkiniyor, civan gibi bir delikanlı oluyor. Kıza diyor ki:

"Ya, demek karım beni lalamla aldatıyor. Ben şimdi gidip onlardan intikamımı alırım. Ama yedi sene beni göremeyeceksin. O gördüğün yol yedi yıllık yoldur." Bunları söyledikten sonra kedi ortadan kayboluyor.

Haftalar, aylar, yıllar geçiyor. Kedinin gittiğinin de yedinci senesi sürüyormuş. Bir gün kız, Kuyumcu Mehmet Efendinin hanımına:

"Siz benim evli olup olmadığımı hiç sormadınız, diyor. Benim kocam var. Yedi senedir dışardaydı. Bir aya kadar çıkıp gelir."

Mehmet Efendi, hanımı falan:

"Ya, hiç düşünmedik. Hata ettik... Sormalıydık..." diyorlar.

Benli-Bahri'nin geleceği gün yaklaştıkça kız da adeta bir düğün hazırlığı yapıyor. Kocası gemiyle gelecekmiş. "Gemiyi ilk görüp bana müjde getirecek olana bin lira bahşiş..." diye haber salıyor. Mahalleli artık tetikte, kim önce gemiyi görecek, diye yarış ediyorlar adeta.

Nihayet deniz üstünde, uzaktan parıl parıl yanan bir gemi görünüyor. Koşuyorlar yarış edercesine hanıma haber iletmeye. Bütün mahalleli karşıya çıkıyor. Benli-Bahri erkeklerle birlikte selamlığa iniyor. Sofralar kurulmuş. Yemek yiyorlar bütün davetliler. Sonra Benli-Bahri mahalleliye dönüp diyor ki:

"Gurbette belki yanlışlıkla ağzımdan fena bir laf çıkmıştır. Bir de nikâh tazelemek yerinde olur."

Mahalleli "Çok Müslüman adammış," diye bu teklifi düşündüğü için Benli-Bahri'yi daha çok seviyorlar.

Nikâh kıyılıyor. Benli-Bahri ile hanımı ömürlerinin sonuna kadar bahtiyar yaşıyorlar.

Onlar ermiş muradına biz çıkalım tahtına.

16.
Kral-Padişahının Kızı

Bir bizim Padişah varmış, bir de Kral-Padişahı varmış. Bizim Padişah, Kral-Padişahının kızını oğluna almak istiyormuş. Bizim Padişahın oğlu mektebe gidermiş. Bir gün mektepten gelirken kadının birinin testisini kırmış. Kadın sesini çıkarmamış. Ertesi gün bir daha kırıyor kadının tes-tisini. Kadın öfkeleniyor bu sefer. Diyor ki:

"Senin bu kadar vuruculuğun, kırıcılığın varsa Kral-Padişahının kızını almaya gitsene! Baban iki sene harbetti de o kızı alamadı..."

Şehzade bu sözleri duyunca annesine geliyor:

"Bey-babam benim için, Kral-Padişahının kızını alacağım diye iki sene harb mi etti?" diyor.

"Evet, diyor annesi, harbetti."

"Öyle ise ben gidip bu Kral-Padişahının kızını alacağım."

Çocuk böyle deyip hemen varıyor tarlaya, altına bir küheylan at çekip, heybesinin iki gözünü de altınla dolduruyor; ok-yayını, kılıcını alıyor, yola revan oluyor.

Giderken, giderken, yolu iki tarafı sarp bir dağ geçidine varıyor. Ordan geçerken önüne bir ejderha çıkıyor. Bir yanı dağın yamacı, bir yanı uçurum, kaçsa kaçamaz... Hemen yayını kuruyor, ejderhayı bir okla öldürüyor, karnını yırtıyor, içinden bir kız çıkıyor.

"Ey insanoğlu, diyor kız, beni kurtardın, artık ben seninim, sen benimsin." Oğlan:

"Benim bir muradım var, diyor, o muradıma nail olmadan kimseyi alamam."

"Öyle ise beni babama götür. Babam senin mükâfatını verir."

"Benim paraya, pula ihtiyacım yok. Ben bir padişah oğluyum. Eğer bana verecek başka bir yadigârın varsa seni götüreyim."

"Babamın bir cevizi var, sana onu veririm."

Bunun üzerine oğlan kızı atının terkisine alıyor. Kızın babasının huzuruna varıyorlar. Bu kız da meğer Periler Padişahının kızıymış. Kızın babasına müjdeler gidiyor. Kurbanlar kesiliyor. Şehzadeyi konduruyorlar Periler-Padişahının sarayına, yediriyorlar, içiriyorlar. En sonunda Periler-Padişahı, oğlana:

"Dile benden ne dilersin?" diye soruyor.

"Sağlığını dilerim."

"Benim sağlığımdan sana bir fayda yok. Dile benden dileyeceğini."

"Koynunuzdaki cevizi dilerim, Padişahım."

"Ceviz altmış paralık bir şey. Başka bir şey dilesen ya."

"Başka hiçbir şeye ihtiyacım yok, Padişahım."

Artık Padişah, ne yapsın cevizi veriyor. Oğlan da gitmeye hazırlanıyor. Kızla vedalaşıyorlar. Kız diyor ki o zaman:

"Ey benim kardeşim, ben sana bu cevizin marifetini bildireceğim. Bir yere vardın mı, acıktın mı, 'Açıl sofram açıl, bir kişilik yemek saçıl' dersin, tatlısıyla, sütlüsüyle

sana bir sofra çıkar bu cevizin içinden. Yemeğini yedikten sonra: 'Örtül sofram örtül, bir kabuklu ceviz ol' dersin, cevizi cebine korsun."

Oğlan yola düzülüyor. Az gidiyor, çok gidiyor... Bir yere varıyor, karnı da iyice acıkmış. "Açıl sofram açıl, bir kişilik yemek saçıl," diyor. Türlü yemeklerle bir sofra kuruluyor ortaya. Oğlan sofranın başına oturuyor. Tam yemeye başlayacağı zaman bir derviş peyda oluyor.

"Selamün-aleyküm," diyor.

"Buyur Derviş-Baba."

Birlikte yemeği yiyorlar. Oğlan, "Örtül sofram örtül, bir kabuklu ceviz ol," diyor, cevizi cebine koyuyor. Derviş oğlana:

"Bu cevizi bana verir misin?" diyor.

"Ben sana bu cevizi verirsem sen de buna karşılık ne verirsin?"

"Ben de sana şu asayı veririm."

"Asanın marifetini bildirir misin?"

"Emir ver asaya, köyde bir mendilim kalmış, getirsin."

Derviş asaya: "Getir evinden şunun mendilini!" der demez asa yel-yepelek oluyor, bir cıgara içimi, mendili alıp getiriyor.

"Tamam mı?" diyor derviş... Oğlan bakıyor ki kendi mendili.

"Tamam," diyor.

Cevizi veriyor dervişe, asayı alıyor. Dervişten ayrılıyor, her biri kendi yolunu tutturuyor.

Öğle oluyor, oğlanın gene karnı acıkıyor.

"Asa," diyor. Git şu dervişe verdiğim cevizi al da gel."

Asa cevizi getiriyor. Şehzade: "Açıl sofram açıl, bir kişilik yemek saçıl," der demez mükemmel bir sofra kuruluyor. Oğlan yemeye tam başlayacak, bu sefer bir başka derviş:

"Selamün-aleyküm."

"Buyurun Derviş-Baba"

Yemeği yiyorlar. "Örtül sofram örtül, bir kabuklu ceviz ol," diyor oğlan, cevizi cebine koyuyor. Derviş-Baba:

"Bu cevizi bana verir misin?" diyor.

"Ben sana bu cevizi verirsem, bana karşılığında ne verirsin?"

"Ben de sana şu kabağı veririm."

"Kabağın marifetini bildir görelim."

"Bildireyim," diyor derviş, kabağın ağzını açıyor: "Arap," diye sesleniyor. Kabaktan bir Arap çıkıyor.

"Efendim, emret."

"Şimdi bir fırka asker, tam teçhizat, paşasıyla, miralayıyla içtima ettireceksin."

Bir de dönüp bakıyor, ne görsün Şehzade: Bir fırka asker hazır olmuş.

"Tamam mı?" diyor derviş.

"Tamam." Derviş gene Araba dönüyor. "Paydos ettir," diye emir veriyor. Arap, "Paydos," der demez, "Sağ ol" diyen, dıuıng, kabağın içine...

Oğlan kabağı alıyor, cevizi veriyor. Gene dervişten ayrılıp yola koyuluyor. Akşam olunca karnı acıkıyor gene. "Asa, diyor, git şu cevizi al da gel." Asa, yel-yepelek, gidip cevizi getiriyor. "Açıl sofram açıl, bir kişilik yemek saçıl, tatlısı sütlüsüyle..." deyince Şehzade, yemekler geliyor. Tam yemeğe oturacak, hop, bir derviş daha peyda oluyor karşısında.

"Selamün-aleyküm."

"Aleyküm-selam."

Birlikte yemekleri yiyorlar. Şehzade "Örtül sofram," diyor, cevizi cebine koyuyor. Derviş:

"Bu cevizi bana verir misin?" diyor.

"Cevizi sana verirsem, karşılığında sen bana ne verirsin?"

"Ben de sana şu külahı veririm."

"Külahın marifetini bildir," deyince çocuk, derviş külahı başına geçiriyor, görünmez oluveriyor. "Beni görebiliyor musun?" diyor. Şehzade dört tarafına bakınıyor, dervişi göremiyor. Derviş, külahı başından çıkarıp: "Tamam mı?" diyor. Oğlan bu işe razı oluyor, cevizle külahı değişiyorlar.

Ertesi sabah, oğlan gene acıkınca: "Asa, diyor, git şu cevizi al da gel." Asa, yel-yepelek gidiyor, cevizi alıp getiriyor. "Açıl sofram açıl, bir kişilik yemek saçıl," diyor oğlan. Tam yemeye başlayacak, "Selamün-aleyküm", bir Derviş-Baba daha çıkageliyor. "Buyurun Derviş-Baba," diyor oğlan. Yemeği yiyorlar, "Bir kabuklu ceviz ol," diyor Şehzade, cevizi cebine koyuyor. Derviş:

"Bu cevizi bana verir misin?" diyor.

"Ben sana bu cevizi verirsem, karşılığında ne verirsin?"

"Ben de sana şu seccademi veririm."

"Seccadenin marifetini bildirir misin?"

"Seccade," diyor, "beni al, havada gezdir, sonra yere indir."

O dakika seccade, tıpkı tayyare gibi, havalanıyor, biraz dolandıktan sonra yere iniyor. Bunu gören Şehzade cevizi verip seccadeyi alıyor. Gene yoluna koyuluyor.

Öğle vakti, oğlanın gene karnı acıkıyor. "Asa, diyor, git şu cevizi al da gel." Asa cevizi getiriyor. "Açıl sofram açıl, bir kişilik yemek saçıl, tatlısı, sütlüsüyle," der demez oğlan, gene güzel yemeklerle bir sofra kuruluyor. Artık bu sefer gelen, giden kimse yok... Yemeğini yiyor. "Örtül sofram örtül, bir kabuklu ceviz ol," diyor, cevizi cebine koyuyor. Atını orada bir ağaca bağlıyor.

"Seccade," diye sesleniyor.

"Efendim."

"Beni buradan alıp Kral-Padişahının sarayının yanına indireceksin."

Seccadenin üstüne oturuyor. Seccade havalanıyor da onu alıyor, götürüyor. Kral-Padişahının sarayının yanına indiriyor. Ama Kral-Padişahının sarayına da, süngülü nöbetçilerden, girilecek gibi değil... O zaman külahı başına geçiriyor. Kimseye görünmeden doğru Kral-Padişahının odasına varıyor. İskemleye oturuyor. Kral-Padişahı da, tahtına oturmuş, canı kahve içmek istemiş. Zile basıyor. Cariyeler kahvesini getiriyorlar, masanın üstüne bırakıyorlar. O dakikada Kral-Padişahını bir ağırlık basıyor, uykuya dalıyor. Oğlan güzelce Padişaha gelen kahveyi içiyor. Biraz sonra gözlerini açan Padişah fincana bakıyor, önünde boş. Gene zile basıyor:

"Benimle eğleniyor musunuz? Fincanı önüme boş getirdiniz..." diye çıkışıyor cariyelere. Gene zile basıyor, cellatları çağırıyor, cariyelerin boynunu vurduracak... Cariyelerden biri Padişahın kızına seğirterek:

"Ablacığım, diyor, baban önünde fincanı boş bulmuş, bizim boynumuzu vurduracak."

Padişahın kızı seğirtip babasının yanına geliyor.

"Babacığım, diyor, sen bir koca padişahsın. Bir fincan kahve için cariyelerin başını vurdurmak senin şanına yakışmaz." Neyse, padişahın kızgınlığı geçince kız da odasına gidiyor. Oğlan da arkasından; tabii kimseye görünmüyor, külah sayesinde... O da kızın odasına giriyor.

Akşam oluyor, kızın yemeğini getirip ortaya koyuyorlar. Kız arıyor, tarıyor, kaşığını bulamıyor. Etrafındaki cariyelere soruyor:

"Benim kaşığım nerede, kızlar?"

"Ablacığım, getirdikti."

"Getirdiniz de hani ya? Getirmemişsiniz. Gidin bakın, başka bir kaşık getirin."

Neyse, başka bir kaşık getiriyorlar kıza. Yemeğe oturuyorlar. Çorbayı yiyorlar, oğlan da onlarla birlikte yiyor, ama çorba olduğundan anlaşılmıyor. Pirinç pilavına geli-

yor sıra. Pirinç pilavı dört köşeden inmeye başlıyor. Kız o zaman işi anlıyor. Kendi kendine: "Bizimle bir yemek yiyen daha var ama, dur bakalım," diyor. Cariyelere dönüyor:

"Ben biraz keyifsizim, diyor. Siz öteki odaya gidin. Ben burda yalnız yatacağım."

Cariyeler gittikten sonra, "Kimsen çık meydana," diyor. Oğlan hemen külahı başından alıyor, meydana çıkıyor. Kız da oğlanı pek seviyor... Artık kızla oğlan sarmaş dolaş oluyorlar, muhabbete başlıyorlar.

Ertesi gün kız Şehzadeye diyor ki: "Bugün bizim ölülerimizi ziyaret günümüzdür. Önce hamama gideriz. Hamamdan dönüşte de mezarlığı ziyaret ederiz."

Sultan Hanımla cariyeler hamama gidiyorlar. Şehzade de hoca kıyafetine giriyor: Başına bir sarık sarıyor, eline bir tesbih alıyor, önüne de kalem, kâğıt koyuyor, kızların geçeceği yere oturuyor. Cariyeler hocanın yanına geliyorlar. Hoca onlara:

"Size muska yazayım," diyor. Hepsine birer muska yazıyor. En sonunda Kral-Padişahının kızı da geliyor. Hoca onu seccadenin üstüne oturtuyor.

"Seccade, diyor, bizi al buradan atımın yanına indir."

Seccade havalanıyor, atın yanına iniyor. Şehzade atına atlıyor, Kral-Padişahının kızını da terkiye alıyor, sürüyor gidiyor...

Biz gelelim Kral-Padişahına...

Kral-Padişahına haber ederler ki, kızını bir oğlan alıp gitmiş. Padişah ordusuyla bunların peşine düşer. Bir sabah, şafak sökerken bakarlar ki, Kralın ordusu erişmiş. Kız orduyu görünce başlar ağlamaya. Oğlan daha uyurmuş, kızın gözünden oğlanın alnına bir damla yaş düşer. Oğlan uyanır, der ki:

"Niye ağlıyorsun?"

"Babamın vaktiyle şurda bir sarayı vardı, şimdi yıkılmış. İzi bile kalmamış, onun yerine baktım da kederlendim."

Oğlan doğrulup oturur. "Nerdeydi saray?" diye sorar. Etrafa bakınca görür ki, Kral-Padişahının ordusu ilerliyor onlara doğru.

"Babanın ordusunu gördün de ona mı ağlıyorsun?" der. "Ağlama. Ben seni teslim etmem." Hemen kabağı açar:

"Arap," der.

"Efendim."

"Şu karşıdan gelen orduya karşı gideceksin askerlerinle. Bir kimseyi incitmeden Kral-Padişahını esir alıp bana getireceksin."

Arap, Kral-Padişahının ordusunun birkaç misli bir orduyla yürür. Bir kimsenin burnunu kanatmadan Padişahı esir edip Şehzadenin yanına getirir. Şehzade, Padişaha dönüp der ki:

"Babacığım, ayıp değil mi? Peşimizden ordu sürüp kızınla damadına kıyacaksın... Git de kızına bir at gönder, kızın da atına binip şanlı şerefli yola gitsin."

Kral-Padişahı artık utanır. Kızına güzel bir at gönderir.

Beride Şehzade, ordusunu peşine takar, babasının memleketine gelir. Babasıyla görüşürler, konuşurlar. Oğlan, Padişahı telaşlı görür. Der ki:

"Babacığım, telaşın ne?"

"Kışlaları boşaltmak gerek, bu kadar askeri nerede yatıracağız?"

"Kışlaları boşaltma. Benim askerim dışarda yatmaya alışkındır."

Şehzade, babasının eski sarayına varır. Akşam olunca askerine "Paydos" emri verir. Bütün koca ordu, "duuung!" diye kabağın içine giriverir.

Sabahleyin annesi şehzadeyi görmeye gelir. Şehzade: "Açıl sofram açıl, bir kişilik yemek saçıl," der. Annesi yemekleri yer, tadına doyamaz. Der ki:

"Ben bir padişah karısıyım, ömrümde böyle yemekler yemedim. Gelinim de çok güzel. Tam sana layık."

Ondan sonra Padişah gelir, ona da yemek ikram eder Şehzade. Padişah sarayına dönünce:

"Karı, der, gel bu oğlanı öldürelim. Gelini de ben alayım." Cellatları çağırır:

"Gidin, benim eski saraydaki oğlanı öldürün," diye emir verir.

Cellatlar gelirler, kapıyı çalarlar. Oğlan:

"Kim o?"

"Biziz."

"Ne istiyorsunuz?"

"Aç kapıyı."

Oğlan bakar ki, cellatlar, niyetleri kötü herhalde... Aldırış etmez. Cellatlar kapıya yüklenirler. Şehzade kabağın ağzını açar, seslenir:

"Arap,"

"Efendim."

"Git şu kapıdaki cellatların boğazlarını kes. Anamı, babamı da öldür."

Arap hepsinin cezasını verir... Oğlan da padişah tahtına oturur. Kırk gün kırk gece düğün ederler, muratlarına yeterler...

Biz de erelim muradımıza.

17.
Kara-Tavuk

Bir varmış, bir yokmuş... Vakti zamanında çok fakir bir hammal varmış, evini geçindirmekten acizmiş. Çocukları öğün, aş bulamadıkları zaman kül kömbesi yapar yermiş.

Bir gün bu fakirlik adamın canına tak demiş de, başını almış, çıkmış gitmiş. Az gitmiş, uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş... Yolda bir dervişe rastgelmiş. Derviş buna sormuş:

"Oğul, nereden gelip nereye gidiyorsun?"

Adam da halini, neden yerini yurdunu bırakıp yollara düştüğünü anlatmış. Derviş:

"Dile benden dileğini, yiğidim," demiş.

"Sağlığını dilerim."

"Sağlığımdan sana ne fayda? Dile benden, ne dilersin?"

Adam gene, "Dileğim, sağlığın," deyince, Derviş:

"Oğlum, şu kara kamçıyı görüyorsun ya, bunu al, demiş. Şu yolu tut. Epiy gittikten sonra bir tepenin başında bir köşk çıkacak karşına. O köşkün içinde Huri gibi güzel

bir kız yatar. Onu uyur bulacaksın. Bu kamçı ile olanca kuvvetinle vur. O sana: 'Aman bana kıyma, ne dilersen al,' diyecektir; 'Kara-Tavuğu isterim,' de, başka ne verse sakın razı olma, Kara-Tavuğu verinceye kadar kıza kamçı çal."

Derviş bu sözleri söyleyip adamın arkasını sıvazlar, "Yolun açık olsun," der. Adamcağız bir de bakar ki derviş gözden kayboluvermiş; bu işe pek şaşar.

Gene yola koyulur. Az gider, uz gider, dere tepe düz gider, ulu bir dağın tepesinde koca bir köşkün önüne varır. Köşkün kapısını örümcek ağları sarmış. İçeri girer, orayı, burayı gezer, dolaşır. Bir odaya varır, bakar ki sedirin üstünde, Allahın özenip de yarattığı, Huriler gibi bir kız uzanmış yatıyor. Vurmaya kıyamaz ilkin. Ama evi, açlıktan ağlaşan çocukları hatırına gelir. Kara kamçıyı kaldırır, bir tane patlatır. Kız uyanır:

"Ayağını öpeyim yiğidim. Kıyma bana. Dile benden dilediğini," diye yalvarır.

"Dileğim Kara-Tavuk" der adam.

"Etme yiğidim, tutma yiğidim. Sana istediğin kadar para, altın, cevahir vereyim..."

"Yok, olmaz. İlle Kara-Tavuk."

"Etme, tutma, ocağına düştüm yiğidim..." diye kız ne kadar yalvardıysa fayda vermez. Hammal basar kamçıyı. Kız da çaresiz, Kara-Tavuğu verir. Adam döner, köyünün yolunu tutar.

Yolda giderken hammal kendi kendine söylenirmiş:

"Ben ne serseriyim. Bu tavuğu ne yapacağım?... Neyse, hiç olmazsa bir günlük yiyeceğimize yeter. Gene gelirim köşke. Elimde bu kamçı olduktan sonra kolay; bu sefer kızdan altın isterim."

Akşam geç zaman evine varır hammal. Karısına:

"Karı, ancak bir tavuk bulabildim," der. Başından geçenleri anlatır. Kadın da:

"Neyse, buna da şükürler. Gene gider, altın alırsın. Şimdi tavuğu kalbura kapayalım da yarın yeriz."

Tavuğun üstüne bir kalbur kaparlar. Yatarlar. Sabah gün ışırken kalkıp bakarlar ki, tavuk bir yumurta yumurtlamış. Adam der ki:

"Gidip çarşıda şu yumurtayı satayım, bir ekmek alayım. Gelince tavuğu keserim."

Yumurtayı alır, pazara gelir. "Taze yumurta..." diye bağırır. Oradan bir keşiş geçiyormuş. Gelir, yumurtayı evirir, çevirir:

"Buna ne istersin?"

"Ne istersen ver."

"Yüz lira vereyim."

"Git oradan. Sabah sabah benimle eğleniyor musun? Yoksa deli mi oldun?"

"Haydi kardeş, iki yüz lira..."

"Git adam, alayın sırası değil."

"Beş yüz lira olsun."

"Çekil yolumdan baba. Başka işin yok mu senin?"

"Haydi bin lira..."

Adam bakar ki Keşiş alay etmiyor: "Herhalde bunda bir iş var," diye düşünür. Verir yumurtayı. Keşiş bin kırmızı lirayı sayar. "Bu yumurtadan gene getir, her yumurta için bin lira sana," der, gider.

Artık hammal çarşıda ne varsa alır: Et, ot, yem, yiyecek, şekerdi, tuzdu, üst, baş, karısına, çocuklarına, kendisine de bir elbise, bir kürk, kurulur bir paytona, evine gelecek. Kendi eve varmadan aldığı eşyaları göndermiş, bir hammala yükleyip. Eşyaları getiren hammal gelmiş kapıya:

"Sizin efendi -sözgelimi Ali Bey- bunları gönderdi," demiş. Kadın:

"Oğlum, bir yanlışlık olacak. Biz fakir insanlarız. Bizim eve bu kadar eşya göndermez bizim efendi," diye hammalı geri çevirmek istemiş. Hammal:

"Hanım yanlışlık yok, sizin efendi yolladı," diye dayatınca, kadın da:

"Belki kardeşinindir," diye düşünmüş, almış eşyaları içeri. Adamın zengin bir kardeşi varmış. Çocuklar çeşitli yiyecekleri görünce, "ekmek" diye bağırışırlar, kadın:

"Oğul, bunlar bizim değil, emminizin. Hele biraz sabredin, babanız size de ekmek getirir," diye onları avutmaya çalışırmış.

O sırada, adam da, sırtında yeni elbiseler, kürk, paytondan iner, tak tak... kapıya dayanır. Girer içeri, çocukların çığrışmalarına:

"Karı, ver çocukların istediklerini, doyur," der. Çarşıda yumurtayı nasıl sattığını anlatır. Artık karı, koca sevinç içinde "Çok şükür, zengin olduk," derler...

Beş gün, on gün, bu hep böyle sürer gidermiş. Adam her gün çarşıda aynı keşişe bir yumurta satar, karşılığında bin lira alırmış. Artık eski hammal Karun gibi zengin olmuş.

Günün birinde Hacca gitmeyi tasarlar. Karısına çocuklarını emanet eder, yola çıkar.

O Hac yoluna gidedursun... Burada Keşiş hastalanır. Yumurtayı hamalın karısından keşişin oğlu almaya başlar. Kadın bu oğlana gönlünü kaptırır. Artık sevişmeye başlarlar.

Günün birinde Keşişin oğlu yumurtayı almaya gelmez. Kadın haber gönderip neden gelmediğini sorar. Keşişoğlu: "Yumurtayı yüz liraya verirsen gelirim," diye karşılık verir. Kadın razı olur... Keşişin oğlu gene kadının evine gelmeye başlar.

Bir gün böyle, beş gün böyle, aradan bir zaman geçer, oğlan gene gelmez olur. Karı haber yollar. Keşişoğlu bu sefer de: "Yumurtayı bedava verirsen gelirim," diye karşılık verir. Kadın gene razı: "Tek sen gel de, sen istersen o olsun," der.

Aradan gene birkaç gün geçer. Keşişoğlu gene görünmez olur. Kadın haber yollar. Keşişoğlu: "Kara-Tavuğu bana kesersen gelirim," cevabını verir. Kadın: "Senin için canım kurban. Nasıl istersen öyle olsun," der. Kadın Kara-Tavuğu kestirir, aşçıya pişirmesi için emir verir. Aşçı tavuğu güzelce pişirir... Keşişoğlu çocukları ortadan kaldırmayı kurmuş; onlar için ağulu çorba pişirttirir aşçıya... Çocuklar mektepte okurlarmış, mektepten gelir gelmez aşçı bunlara olanı biteni anlatır, der ki:

"Sofraya oturdunuz mu, 'Şu ekmeği ben isterim, o tabak senin, bu bardak benim...' gibilerinden bir kavga çıkarın, çorbalarınızı dökün. Tavuğu da, ne yapın yapın, bölüşüp yiyin, Keşişoğlu ile ananıza bırakmayın, onlar size kıyacaklar."

Kadın, oynaşı gelmeden, oğlanları yedirip yatırmak niyetiyle sofraya oturtur, ama bunlar "Şu kaşık benim, bu tabak senin" diye bir kavga çıkarırlar, fırlarlar... Tavuğu da kaptıkları gibi çıkıp giderler. Bir yerde oturup güzelce tavuğu paylaşıp yerler. Ondan sonra da başlarını alıp düzülürler yola...

Az gider, uz gider, dere tepe düz giderler... Bir Küflüdağın başında, bir şehre varırlar ki, bu şehrin meydanında ahali toplaşmış, kuş uçuruyorlarmış. Kuş kimin başına konarsa onu padişah yapacaklarmış. Çocuklar bu kalabalığın içine katıştığı sırada kuşu uçurtmuşlar. Kuş döner dolaşır küçük oğlanın başına konarmış. Meğer Kara-Tavuğun ciğerini küçük kardeş yemiş imiş... Ahali:

"Bu oğlan pek küçük, padişah olmaz," deyip kuşu yeniden uçururlar. Kuş gene bu çocuğun başına konar. Bu sefer oğlanı bir yere saklarlar. Kuş bir zaman onun saklandığı yerin üstünde dolanır, kimsenin başına konmaz. Oğlanı çıkarırlar, kuş gene onun başına konar. Çaresiz bu çocuğu padişah yaparlar. Küçük oğlan tahta oturur, hüküm sürmeye başlar. O memleketin padişahı olmuş artık.

Gelelim hayın anaya... Keşişoğlu gelir bakar ki Kara-Tavuk yenmiş, oğlanlar kaçmış... Kadına işi tasarladıkları gibi sona erdiremediği için kızar, küser gider... Aradan bir zaman geçen, kadının kocası Hacdan döner, bakar ki: Kara-Tavuk elden çıkmış, oğlanlar çıkıp gitmişler. Adamcağız da bu hale yanıp yakılır, ama ne yapsın...

Günün birinde o uzak memlekete padişah olan oğlan bir haberci gönderir, anasını babasını çağırtır, ama bunların bu padişahın kim olduğundan filan haberleri yok... Padişah emir verir, kadının ifadesini aldırtır, adamın ifadesini aldırtır... Kadının kötü işleri ayan beyan ortaya çıkar, başını cellat ettirir. Babasına da her şeyi anlatır. Evlerindeki aşçı kadını babasına alır. Kendisi de güzel bir kız alır. Kardeşini vezir yapar. Kırk gün, kırk gece düğün, şenlik ederler. Yer, içer, muratlarına geçerler... Siz de muradınıza eresiniz.

18.
Yeraltı Diyarının Kartalı

Bir varmış, bir yokmuş. Üç kardeş varmış, bir de babaları varmış. Bu üç oğlanın babaları hastalanmış, bir türlü iyi olmazmış. Büyük oğlan gelmiş demiş ki:

"Baba, neden gün günden zayıflıyorsun?"

"Oğlum, hastayım," demiş, ama hastalığının sebebini dememiş ona.

Ortanca oğlan varmış, ona da dememiş fazla bir şey. "İşte, hastayım," demiş, o kadar.

En sonunda küçük oğlan varıyor babasının yanına:

"Baba, diyor, niye zayıflıyorsun böyle gün günden?"

"Aman bre oğlum, diyor adam, deyiversem derdime derman mı olacaksın?"

"Baba, belki derman olurum."

"Ey, deyivereyim. Bir yerde bir Uyuz-Padişahı vardı. Benim de üç tane Hezaran-Bülbüllerim vardı. Uyuz-Padişahı benim bu bülbüllerimi aldı gitti. O günden beri hastayım. Hezaran Bülbüllerimi ele geçirsem iyileşirim."

Küçük oğlan iki kardeşine babalarının derdini anlatmış. Üç kardeş: "Babamızın derdini öğrendik, devasını da buluruz," demişler. Binmişler atlarına, yola çıkmışlar.

Gitmişler, gitmişler, üç yol ayrımı bir yere varmışlar. Yolun birinde bir taş dikili: "Bu yola giden gelir" yazılı imiş; ikinci yolda: "Bu yola giden ya gelir, ya gelmez" yazılı bir taş; üçüncü yoldaki taşta da "Bu yola giden gelmez" yazılı imiş. Küçük oğlan demiş ki büyük kardeşine: "Sen o gelir yol'a git." Ortanca kardeşine: "Sen de 'ya gelir ya gelmez yol'a git," demiş. Kendisi de: "Giden gelmez yol'a da ben gideceğim," demiş, almış başını gidiyor...

Gide gide, küçük oğlan, epiy uzak bir yere varmış... Bir çayırlığa gelmiş, inmiş atından. Bir kazık çakıp atını bağlamış. Kendi de yatmış, uyumuş... Uykusunda kulağına bir gürültü, bir hışırtı değmiş. Uyanmış, bakmış ki bir Ejderha geliyor, koca bir Ejderha. Oğlan kalkmış, buna bir gürz atmış, öldürmüş. Ata binmiş, yolu tutturmuş gene.

Gide gide bir konağa ulaşmış. Konağa çıkmış bu oğlan, bakmış ki bir odada güzel bir kız. Kız buna demiş ki:

"Aman kardeşim, sen nasıl geldin buralara? Şimdi, yılanlar padişahı Şahmeran neredeyse gelir, burası onun sarayı... Gelir seni burada öldürür."

"Korkma, diye cevap vermiş oğlan, korkma, bir şey olmaz. Senin adın ne?"

"Gülperi benim adım."

"Sen bana gelir misin?"

"Gelirim ama Ejderha beni öldürür."

"Ben onu öldürürüm. Şimdi ben gidiyorum. İşimi bitirip döndüğümde seni alırım."

Kız da "Peki," demiş. Kalkmış oğlan, atına binmiş, gene yola düşmüş.

Gitmiş, gitmiş, gene bir konağa varmış. Orası da o kızın ortanca bacısı Gülizar'ın konağıymış. O kızla da görüşmüş Şehzade. "Seni dönünce alırım," demiş. Yoluna devam etmiş.

Bir konağa daha varıyor oğlan. Burası da en küçük bacının, Gülbahar'ın konağı imiş. Ona da "Seni dönünce alırım," diyor düşüyor gene yola...

Gide gide bir yere varıyor, bakıyor ki yolun üstünde bir koca herif oturmuş, bu koca herif bir yumak ipliği bir zaman söküyor, söküyor... Sonra da sarıyor bir zaman. Oğlan buna şaşıyor, soruyor:

"Emmi, ne sökeliyorsun, ne sarıyorsun bu yumağı?"

"Oğlum, ırağı yakın ediyorum, sara sara; yakını da ırak ediyorum sökeledikçe."

"Emmi, buralarda Uyuz-Padişahı varmış. Onun yeri neresidir?"

"Oğlum onun sarayı çok uzak yerdedir, ama ben yumağı sararım, ırağı yakın ederim. Bu Uyuz-Padişahının kırk gün süren bir uyuzuykusu vardır. O da, bütün memleketi de bu uyuzuykusuna yattılar, bugün. Şimdi varırsan, aslanlar, kaplanlar, candarmalar, askerler, hepsi uykudadır; köpekler ağızlarını açmış, candarmalar silahlarını dayamış, hepsi uyur. Hiç korkma. Kırk gün uyanmazlar. Doğru gir saraya, hiç çekinme."

Oğlan koca adamın bu sözlerini duyduktan sonra artık durmayıp gidiyor, koca adamın sayesinde, az bir zamanda Uyuz-Padişahının memleketine ulaşıyor. Varıyor oraya, atını bağlıyor. Sarayın bahçesinden içeri giriyor ki, aslanlar, kaplanlar, köpekler, askerler hepsi yatmışlar, kaskatı kurumuş gibi, uyuyorlar ama gözleri açık, bakışıp duruyorlar. Oğlan onların önünden geçip doğru saraya gidiyor. Orada da herkes derin uykuda, gözleri açık. Bir odaya giriyor, Uyuz-Padişahı yatıyor. Bülbüller başucunda ötüşüp duruyor, üçü de. Bülbülleri alıyor oğlan, çıkıp gidecek... Biraz gidince diyor ki kendi kendine...

"Bu Uyuz-Padişahı dedikleri nasıl adam? Yüzünü açıp da bir bakmadım..."

Geri dönüp tahtın yanına varıyor, Padişahın yüzünü açıyor, bakıyor ki bir kız, güzel, nur gibi bir kız. Başlıyor

şehzade bunun yakasının iliklerini çözmeye. Kız gene uyanmıyor. Şehzade kızın yüzünü gene örtüp koyup gidiyor, bülbüllerle...

Varıyor oğlan, Uyuz-Padişahının memleketine gelirken yolda rastladığı üç kız kardeşe, ilkin küçüğünü, sonra ortancasını, sonra da en büyüğünü, sırasıyla saraylarından alıyor. Üç kız, atlarına binip oğlana katılıyorlar, bunun iki kardeşinin ayrıldıkları yol ayrımına geliyorlar. Kardeşler de dönmüşler, orada küçüklerini beklerlermiş, öyle kararlaştırmışlar imiş... Küçük olan büyük kızı büyük kardeşine, ortancayı ortanca kardeşine veriyor, küçük kızı da kendisi alıyor. Gene yola koyuluyorlar...

Giderken, giderken bir kuyuya varıyorlar. Susamışlar. Büyük kardeş diyor ki: "Ben ineyim de su çıkarayım." İp bağlayıp sarkıtıyorlar büyük kardeşi; azıcık inince aşağıya doğru: "Yandım," diye bağırmaya başlıyor; çekip çıkarıyorlar onu. Bu sefer ortanca kardeş, "İneyim," diyor; o da azıcık inince, "Yandım," diye feryat ediyor, onu da çıkarıyorlar. Küçük kardeş diyor ki: "Ben yandım da desem, ne desem aldırış etmeyin, salıverin ipi aşağı, ta sonuna kadar."

Oğlan kuyuya ineceği zaman küçük kız, "Gitme çıkamazsın sonra tekrar dünya yüzüne," diye çok yalvarıyorsa da oğlan, "İneceğim," diye tutturuyor. O zaman küçük kız diyor ki:

"Sen kuyunun dibine varınca iki koç gelir, biri ak, biri kara. Şöyle senin etrafında fırlanıp dönerler. Ne yapıp yapıp ak koçu yakalayıp onun sırtına binmeye bak. Ak koça binersen ak dünyaya gidersin, kara koça binersen kara dünyaya gidersin."

Neyse, oğlan sıcağa dayanıp kuyunun dibine kadar iniyor. Karşısına bir kara koç ile bir ak koç çıkıyor, etrafında fır fır dönüyorlar bu koçlar. Ak koça bineyim derken oğlan, nasıl olduysa kara koçun sırtında buluyor kendini. Koç bunu indiriyor Kara-Dünya'ya.

Öte yanda kardeşleri üç kızı almışlar, memleketlerine dönmüşler, küçük oğlan Kara-Dünya'ya inerken.

Küçük oğlan giderken giderken bir kocakarının evine varıyor.

"Ana, diyor, bana bir su ver." Kocakarı da buna bir su veriyor, kıpkırmızı kan...

"Neden kan bu su?"

"Ay oğlum, suyun gözünde bir dev var. O deve günde bir kız eletiriz. Dev, kızı yerken biz de bir damla su alırız. Suyun kanlı oluşu, bundan. Bugün de Padişahın kızını götüreceğiz, onu yiyecek. Başka da kız kalmadı."

"Nerede bu dev? Bana göster ana."

"Hay oğlum, o dev çok adam yedi, seni de yer."

"Göster, göster."

Kadıncağız bakıyor ki oğlan bu işten dönecek değil, uzaktan gösteriyor devin olduğu yeri. Oğlan kızı deve götürenleri görüyor. Kızdan evvel varıyor, devi vurup öldürüyor. Ama kız oraya varıp da oğlanın yiğitliğini görünce parmaklarını devin kanına banıp oğlanın arkasına basmış, bırakıp gitmeden. Öteden ahali akın akın gelmiş, su daha ala kanlı iken, kaplarını doldururlarmış.

Oğlan geliyor kocakarıya, su istiyor gene. Kocakarı kanlı kanlı getiriyor suyu, veriyor oğlana. "Ana, diyor oğlan, bu su içilmez. Git de dupduru, apak su getir."

Ötede Padişah kızı babasının sarayına varıyor, olanı biteni anlatıyor Padişaha. O da tellal çağırtıyor ki: "Bu Devi kim öldürdüyse, kendini bildirsin. Devi kim öldürdüyse kızımı ona vereceğim."

O geliyor, diyor "Ben öldürdüm," o diyor "Ben öldürdüm." Bu işin içinden bir türlü çıkamıyorlar, devi öldüreni bulamıyorlar. Kız diyor ki:

"Öldüren adamı ben bilirim. Hep soyunsunlar, sarayın önünden geçsinler, memlekette ne kadar delikanlı erkek varsa..."

Bütün erkekler soyunup kızın önünden geçiyorlar. Kız, devi öldüren oğlanın sırtındaki damgayı görüp tanıyor: "İşte bu vurdu devi," diyor. Padişah oğlanı çağırıyor:

"Kızımı sana vereceğim," diyor. Oğlan:

"Padişahım, beni Kara-Dünya'dan Ak-Dünya'ya çıkart, başka bir şey istemem," diye karşılık veriyor.

"Oğlum, falan yerde bir kartal var. Git bak, o kartal orada duruyorsa bu dileğini ondan iste. Seni Ak-Dünya'ya çıkarırsa o çıkarır."

Kartalın olduğu yere gidiyor bu oğlan. Bakıyor ki bir koca ağaca bir şey sarılmış; yaklaşınca görüyor ki, bu koca bir yılan. Yılanı oğlan gürzü ile vurup öldürüyor. Kendi de o ağacın dibinde, gölgeye yatıyor. Kartalın cücükleri de o ağacın başındaymış. Bir zaman sonra kartal geliyor. Hemen oğlanı parçalayacak oluyor. Cücükleri çığrışıyorlar:

"Elleme ana. Bak şu yılana. Yılan yiyecekti bizi, o adam kurtardı."

Bunu duyunca kartal kanatlarını geriyor oğlanın üstüne, gölge tutuyor, ta oğlan uyanıncaya kadar.

Uyanıp da koca kartalı görünce oğlan korkuyor. Kartal:

"Korkma oğlan, diyor. Sen benim yavrularımı kurtardın. İste benden dileğini."

"Beni Kara-Dünya'dan Ak-Dünya'ya çıkar, başka bir şey dilemem."

"Oğlum, pek halim yok, kocaldım gayrı, ama senin dilediğini yapmak borç oldu. Çıkarayım seni Ak-Dünya'ya. Şimdi sen bana kırk camızın eti ile kırk camızın gönünden tuluma su doldurup getireceksin."

Gidiyor oğlan, bunları getiriyor. Kartalın kanatlarının üstüne koyuyor, iki taraflı. Ortasına oğlanı bindiriyor. Kartal:

"Ben lak dedikçe et ver, luk dedikçe su," diyor.

Bunlar Ak-Dünya'ya çıkmaya başlıyorlar. Kartalın her lak deyişinde et, luk deyişinde su vere vere gidiyorlar, gidiyorlar... Artık Ak-Dünya'ya varmak için azıcık bir yer kalmış. Kartal lak diyor, et yok, tükenmiş... Oğlan hemen bacağından, şurasından şöyle bir kocaman parça kesiyor, veriyor kartalın ağzına. Az sonra kartal çıkarıyor oğlanı bir delikten Ak-Dünya'nın yüzüne. Oğlana diyor ki:

"Haydi, in sırtımdan, yürü git gayrı."

Oğlan iniyor, ama olduğu yerde duruyor, yürümek istemiyor. Kartala:

"Sen git, ben sonra giderim..." diyor. Kartal: "Oğlan yürü," diye üsteleyince, artık çaresiz kalıyor oğlan, biraz yürüyor, topallaya topallaya. O zaman Kartal dilinin altından oğlanın etini çıkarıp oğlana veriyor, bacağının kesik yerine yapıştırıyor; oğlan eskisi gibi güzel yürüyünce, Kartal: "Haydi oğlum, uğurlar olsun," deyip ayrılıyor.

Oğlan da kurtuluyor Kara-Dünya'dan... Sen de kurtuldun, ben de kurtuldum.

19.
Cazı-Kız

Bir varmış, bir yokmuş... Bir memlekette fukara bir adamla bir de karısı varmış. Bunlar züğürtlükten illallah derlermiş. Delikanlı bir oğlanları varmış bunların, dururken bir de kızları olmuş. Kız doğduğu gün bir eşek yemiş, ertesi gün anasını babasını... Derken köyü tüm temizlemeye girişmiş... Oğlan evde yalnız kalınca cazı kardeşinden korkmuş, başını almış, kaçmış gitmiş; ama giderken nişanlısını da yanında götürmüş.

Neyse, bunlar bir ağanın yanına hizmetkâr durmuşlar; artık evlenmişler de. Ama tatlı gün gördükleri de pek yokmuş.

Gel zaman, git zaman, ağa oğlanın işini sevmiş, kızını oğlana vermeyi aklından geçirmiş. Oğlan da razı olmuş, ağanın kızını almış.

Bir gün oğlan iki karısını yanına çağırmış, iki tabağa, birine su, birine tuz koymuş, sonra demiş ki:

"Şimdi ben gidiyorum. Tuz su olursa, su da kan olursa al tayımı koyverin. O beni bulur."

Kısrağına atlamış, eski köyünün yolunu tutmuş.

Cazı-Kız da köyün en zenginin konağına yerleşmiş, orada otururmuş. Oğlan eve varmış, kapıyı çalmış. Kız:

"Pencereden gel," demiş oğlana. Oğlan varmış.

"Ben seni tanımıyorum, demiş kız. Sen kimsin?"

"Kardeşinim, ağanım."

"Değilsin," deyince, oğlan:

"Sen kardeşini neresinden tanırsın?" diye sormuş.

"Parmağındaki altın yüzükten."

Oğlan göstermiş parmağındaki altın yüzüğü. O zaman kız hemen oğlanı içeri almış, çok izzet ikram etmiş.

Aradan birkaç gün geçmiş. Ama kız her gün atın yanına varıp geldikçe, kardeşine:

"Atın üç ayaklı,"

"Atın iki ayaklı,"

"Atın bir ayaklı," dermiş.

Dördüncü gün:

"Atın hiç yok," demiş.

Oğlan artık korkmuş o zaman, konağın bahçesindeki beş kiraz ağacından birine atlamış. Cazı-Kız ağacın altına gelmiş, kemire kemire oğlanın bindiği kirazı devirmiş. Oğlan ikincisine atlamış, derken üçüncüsüne... Sıra son ağaca gelmiş, hâlâ al tayı yok...

Tam o sırada oğlanın iki karısı tabaklara bakmışlar, ne görsünler, su kan olmuş. Al tayı koyuvermişler. Ama bu yandan beşinci kirazı da Cazı-Kız yarısına kadar kemirmiş, hâlâ al tay yok. Oğlan çok korkmuş, ama umudu da kesilmemiş. Köyden yana bakarmış. Gayrı ağacın az bir yeri kalmış devrilmeye. Oğlan bir de bakmış ki al tay yıldırım gibi geliyor. Tay ağasını görünce kişneyerek ağacın dibine gelmiş. Cazı-Kıza atmış çifteyi, atmış çifteyi, parça parça etmiş onu.

Oğlan ağaçtan inmiş, al tayını tırnağından, gözünden öpmüş. Atlamış sırtına, sevdiklerinin köyüne varmış. Onlara başından geçenleri anlatmış.

Oradan hep birlik eski köylerine gelmişler, kimsenin sürmediği safayı sürmüşler.

20.
Çan-Kuşu, Çor-Kuşu

Bir varmış, bir yokmuş. Üç kız kardeş varmış. Her gün iplik eğirir, satar, onunla geçinirlermiş.

Bir gün o memleketin padişahı:

"Lala, demiş, benden korkmayan var mı?"

"Hiç olur mu Padişahım?"

"Ben bir sınamak istiyorum."

"Peki, sınayalım, Padişahım."

"Bir tellal çağırtalım: 'Padişah emrediyor, bu gece hiçbir yerde ışık yanmayacak,' diye... Sonra gidip bakalım, benden korkmayan var mı, yok mu?..."

Hasılı tellallar çağırır: "Padişahın emri var, bu gece hiçbir yerde ışık yanmayacak," diye...

Gece olur. Padişah lalasıyla çıkarlar, şehri gezerler. Her taraf karanlık... Sonunda bir viran evin önüne varırlar. Bakarlar ki kapının aralığından ışık sızıyor. Eve yaklaşırlar. Odanın içinde lamba yanıyor, üç kız oturmuş, yün eğirip bez dokuyorlar... Aralarında da konuşuyorlar. Kızın biri der ki bir aralık:

"Ah, der, Padişah beni alsa, ona bir çadır dokurum... Öyle bir çadır ki içine bütün askerleri oturur Padişahın, bir tarafı da dürülü kalır."

Ortanca kız da der ki:

"Aman, seninki bir şey mi? Padişah beni alsa, bir sofra dokurum ona. Bütün askerleri etrafına dizilir, gene de bir tarafı dürülü kalır."

Bu sefer küçük kız der ki:

"Sizinki bir şey mi? Padişah beni alsa ona altın perçemli bir kızla bir oğlan doğururum."

Padişah bu eve bir nişan koyar. Sarayına döner.

Ferdası gün adamlar gönderir. Allahın emriyle büyük kızı ister, düğün, dernek saraya gelin getirtir. İki gün, üç gün otururlar. Nihayet Padişah karısına der ki:

"Hadi, der, senin bir vaadin vardı. Bana şöyle şöyle bir çadır dokuyacaktın?"

"Aman Padişahım, der kız. O böyle saraylarda olacak şey mi? Çıkrık başındayken söylenmiş bir sözdü..."

Bu böyle deyince Padişah gazaba gelir:

"Atın bunu mutbağa, soğan soysun," diye emir verir. Kızı indirirler mutbağa, soğan soymada olsun...

Bu sefer Padişah ortanca kızı alır, getirtir saraya. Onunla da iki üç gün otururlar. Nihayet ona da sorar Padişah:

"Kız, hani der, senin bir vaadin vardı? Bana şöyle şöyle bir sofra dokuyacaktın? Ne duruyorsun? Niçin yapmadın?"

"Aman Padişahım, der bu kız da. O burda düşünülecek şey mi? Çıkrık başında söylendi geçti..."

Padişah gene öfkelenir kıza. Adamlarını çağırır:

"Atın bunu da, sarımsak soysun mutbakta..." der. Atarlar ortanca kızı da ablasının yanına sarımsak soymaya.

Sıra gelir küçük kıza. Onu, düğün, dernek, saraya gelin getirirler. Aradan üç beş gün geçer. Nihayet Padişah buna da:

"Hani senin bir vaadin vardı?" diye konuştuklarını hatırlatır.

Kız:

"Hele sabret, Padişahım, dokuz ay, on gün sonra..." der.

Dokuz ay, on gün dolmasını Padişah bekliyor artık... Sultan Hanımın gün gün karnı büyür. Ama artık onu, altın perçemli çocuk doğuracak diye el üstünde tutuyorlar. İki büyük kardeş de mutbakta birbirlerini yerlermiş: Ya dediği gibi, altın perçemli çocukları doğurursa biz ne yaparız? diye.

Neyse, dokuz ay olur. Artık günler sayılıyor... Ebe tutulur. Büyük kızlardan biri, ne yapıp yapıp gizlice gider, ebeyi bulur:

"Aman ebe hanım, der, işte sana bir avuç altın. Sultan Hanımı doğurunca bir yolunu bul, çocukları yok et, yerine iki tane köpek eniği koy," der.

Ayı, günü tamam olur, küçük kız doğurur. Ebe bakar ki nur topu gibi, iki tane altın perçemli çocuk, biri kız, biri oğlan. Hemen onları alır, yerlerine iki tane köpek eniği koyar.

Padişaha haberciler gider:

"Padişahım, Sultan Hanım kurtuldu, ama iki köpek eniği doğurdu," derler. Padişahın gazabı bu sefer haddini aşar, emir verir ki:

"Götürün bu kızı taşa gömün boğazına kadar... Ağzından her gün bulaşık suyu dökülsün," diye...

O kızcağız orada, taşa gömülü durmakta olsun... Biz gelelim çocuklara... Çocukları ebe hanım bir sandığa koyar, denize atar. Sandık denizde yüze yüze gider... Dünyadan elini eteğini çekmiş dervişin birisi, denize yakın bir dağın başında çadır kurmuş, orada ibadet edermiş. Av avlar, balık tutar, Allah ne rızk verdiyse yer, şükredermiş, dünya işlerine karışmaz bir ihtiyar derviş. Bir gün gene ba-

lık tutmaya gider deniz kenarına, bakar ki bir sandık, suyun yüzünde yuvarlanıp geliyor. Hemen asasını uzatır sandığa:

"Yarabbi, der, malsa tekrar atarım denize. Cansa, bana can yoldaşı olsun."

Çeker sandığı, çıkarır. Açar, bir de bakar ki, ne görsün, yüzüne bakılmaz, ay parçası gibi iki tane çocuk; nur topu bir kız, bir oğlan.

"Yarabbi, der, bunları yolladın bana, bari rızklarını da gönder."

Bir de bakar ki dağdan aşağı bir geyik iniyor: İki memeleri dolu, sütten çatlayacak. Hemen derviş baba hayvanın memelerinden birini çocuklardan birinin ağzına, ötekini de ötekinin ağzına tutturur. Geyik çocukları güzelce emzirir, doyurur, sonra bırakır gider... Artık akşam sabah bu geyik gelirmiş. Çocuklar sütten kesilinceye kadar bu hayvan onlara analık eder. Derviş-Baba da sevincinden Allaha şükredermiş; bu çocuklar ona bir eğlence olmuş...

Nihayet çocuklar üç dört yaşlarına girerler. Geyik de gelmez olmuş artık. Şimdi Derviş onları av etleriyle besliyor, doyuruyor.

Yıllar geçer, çocuklar büyümüş, on iki on üç yaşlarına girmişler. Bir gün Derviş bunlara der ki:

"Ey oğlum, kızım. Benim vadem yetti, ben öleceğim. İşte şurada çiftem, şurada balık tutacak ağım. Size benim bırakacak başka mirasım yok. Ben yattıkça siz safa-yı hatırla yaşayın... Haydi şimdi biriniz mezarımı kazın, biriniz suyumu ısıtın. Beni yıkayın, gömün... Başınız sıkıya geldiği zaman başucumda dua edersiniz, Allah da size yardımcı olur."

Çocuklar:

"Aman Derviş-Babacığım, biz sensiz dağ başında yalnız başımıza ne yaparız?" diye ağlaşırlarsa da, ne fayda.

Derviş o lahza ölür. Artık çocuklar feryat figan ederler... Ama elden ne gelir? Bunlar Derviş-Babalarının dediği gibi, oraya bir ocak yakıp su ısıtırlar. Babalarını güzelce yıkayıp gömerler. O günden sonra babalarının yaptığı gibi av, balık tutar, geçinir giderlermiş...

Gene zaman geçer. Artık on dört, on beş yaşına girmişler bu çocuklar. Bir gün Padişah ava çıkmış. Av kovalarken bunların çadırının önüne gelir. Bir de bakar ki orada gözü kamaştırır derecede güzel bir kızla bir oğlan. Onları sever, okşar...

"Yarabbi, der, bana köpek enikleri veriyorsun, dağ tepelerinde ne çocuklar yaratıyorsun..."

Akşam döner sarayına, elini şakağına koymuş düşünüyormuş. Sorarlar: "Padişahım, neden böyle kederlisin?" diye. O da der ki:

"Neden olacak? der, dağ başında ne güzel çocuklar var. Bana Allah iki tane köpek eniği verdi..."

Padişahın bu sözleri iki kız kardeşlerin kulağına gider. Bunlar hemen gene ebe hanıma giderler:

"Aman ebe hanım, derler, çocuklar ölmemiş, büyümüşler. Filan dağın başındalarmış... Sana bir avuç altın, bunları yok et," derler.

Hemen o ebe karı kalkar. Bir yeşil ferace giyer, bir yeşil örtü örter başına, sarı mestler geçirir ayağına, eline değneğini alır, kaka kaka gider doğru o dağ başındaki çocukların çadırına... Girer çadıra:

"Ah kızım, aman yavrum, der, Hicaz'a gidiyorum... Namaz vaktim geçecek. Şurada bir namaz kılayım." Kız koşar:

"Gel anneciğim, gel," der. Yüzün gözünü öper kadının. Abdest suyu falan hazırlar, havlusunu tutar, hizmet eder... Neyse, ebe hanım namazını kılar. Otururlar, hoş beşten sonra ebe karı:

"Kızım, der, sen burada yalnız mısın?"

"Yok, anneciğim, der kız, bir kardeşim var."

"O nereye gitti?"

"Av avlamaya gitti... O getirir, ben pişirir kotarırım..."

"Oh, pek güzel kızım, der ebe karı... İyi hoş ama senin canın sıkılıyordur burada tek başına. Bir yerde Yakası-Çalar-Kendi-Oynar varmış. Kardeşine söylesen de onu getirip buraya assa, bu dağ tepesinde seni ne güzel eğlendirir..."

"Ah anneciğim, benim bir tanecik kardeşim var. Ben ona nasıl kıyar da uzaklara gönderirim. Dünyada ayrılamam ben ondan."

"A kızım, o delikanlı adam. Ne olacak, üç dört günde gider gelir... Sonra ne kadar eğleneceksin."

Hasılı böyle böyle bir güzel kandırır kızı. Kız da:

"Peki, der, isteyeyim kardeşimden o söylediğin şeyi."

"Akşam olunca, der kocakarı, başını bağla. Kardeşin: 'Ne oldun?' diye sorarsa: 'Ben böyle yalnız dağın başında ne yapayım? Bir yerde Yakası-Çalar-Kendi-Oynar varmış, onu getir bana, ben de eğleneyim,' dersin."

Bunlar böyle kararlaştırırlar. Kocakarı çıkar gider.

Kız başını bağlar, suratını asar. Kardeşini böyle asık çehre ile karşılar, elinden ağını falan almaz. Oğlan şaşar:

"Ne oldun kardeşim?"

"Ne olacak, beni hiç düşünmüyorsun. Ben dağ başında böyle cin gibi oturuyorum. Benim de canım var... Bir yerde Yakası-Çalar-Kendi-Oynar varmış, onu getir bana, ben de onunla eğlenirim sen yokken."

"Kardeşim yapma, o istediğin şey nerelerdedir kim bilir. Belki oralarda ölür kalırım. Sonra sen ne yaparsın..." derse de kız:

"Hayır, gideceksin..." diye tutturur. Oğlan da kardeşini çok severmiş, mahzun görmek istemez. Sonunda:

"Eh, bari gideyim!" der. Sabah olunca kalkar bir abdest alır. Dervişin başında iki rekât namaz kılar. "Yarabbi bana selametler ver," der, çıkar gider.

Giderken giderken yolda bir dervişe rastgelir. "Oğlum nereye gidiyorsun?" der bu derviş.

"Bir yerde Yakası-Çalar-Kendi-Oynar varmış, onu almaya gidiyorum."

"Ah oğlum, oraya düşmanlığına yollamış seni yollayan, ama haydi Allah muinin olsun. Şimdi beni iyi dinle: Al şu üç okka sakızı. Yolda bir deve rastgeleceksin. Eğer sinekler ağzından girip götünden çıkıyorsa uyuyor, götünden girip ağzından çıkıyorsa uyanıktır. Uyanıksa hemen bir okka sakızı ağzına koy, sağ memesine sarıl. Sonra ona sor. O sana yol gösterir."

Oğlan, dervişten ayrılır. Bir zaman daha gider, o devin yanına varır. Bakar ki sinekler devin götünden girip ağzından çıkıyor. Hemen sakızı atar ağzına, sağ memesine sarılır. Şap şap emer. Dev şöyle bir bakar:

"Ah insanoğlu, der, eğer sen sağ mememe sarılmasaydın ben seni sallar da sakızıma katardım... Nereye gidiyorsun böyle?"

"Bir yerde Yakası-Çalar-Kendi-Oynar varmış, onu almaya gidiyorum."

"Onu ben bilmem. Buradan ötede benden büyük bir ablam var, o bilir. Git ona, o sana söylesin."

Oğlan gene yollara düşer, gider gider... O ikinci deve rastlar; onun da bakar ki sinekler götünden girip ağzından çıkıyor. Atar onun ağzına da bir okka sakız, sarılır memesine. O zaman dev karısı:

"Ah insanoğlu, der, ne yapayım ki evladım oldun. Nereden gelip, nereye gidiyorsun?"

"Bir yerde Yakası-Çalar-Kendi-Oynar varmış, onu almaya gidiyorum."

"Onu ben bilmem. Buradan ötede benim benden büyük bir ablam var, o bilir; git ona sor."

Oğlan oradan da ayrılır, gene bir zaman gider, üçüncü deve varır. Bakar onun da sinekler götünden girip ağzından çıkıyor. Son kalan sakızı da onun ağzına atar, memesine yapışır. Dev karısı:

"Ah oğlan der, mememden emmeseydin seni sallar da sakızıma katardım. Nereye gidiyorsun?"

"Yakası-Çalar-Kendi-Oynar varmış bir yerde, onu almaya."

"A yavrum, oraya giden sağ gelmez ama, git bakalım senin başına ne gelecek. Şimdi söylediklerimi aklında tut: Buradan gidersin, gidersin. Karşına bir demir kapı gelir. Orada bir yasemin ağacı vardır, ondan bir dal koparırsın. O demir kapıya bu çubukla 'Ya Allah ya bismillah' dersin vurursun, 'Çan-kuşu' diye bağırırsın. İçerden "Çor-kuşu" diye ses gelirse taş olursun. 'A canım' diye ses gelirse, 'Aç kapıyı', dersin. O vakit kapı açılır. İçeriden bir Arap çıkar. O Arabın uzun saçları vardır. O saçları eline dolarsın, vücudu kar gibi ağarıncaya kadar o yasemin çubuğuyla döğersin. Arap ağardı mı, artık ne muradın varsa istersin..."

Oğlan, devin dediklerini dinler, sonra ayrılır oradan, gene düşer yollara, gider gider... Varır o demir kapıya, devin dediği gibi çubuğu koparır, yasemin ağacından, kapıya vurur: "Çan-kuşu" diye bağrırır. İçerden bir ses, "Çor-kuşu" der. Oğlan dizine kadar taş olur. Bir daha der: "Çan-kuşu"... "Çor-kuşu"; beline kadar taş olur. Bir daha "Çan-kuşu", "Çor-kuşu" diye ses gelince oğlan tepesine kadar taş kesilir.

Gelelim kız kardeşine: Bu kız bekler bekler, bir gün, beş gün, on gün... Kardeşinin geleceği yok... Saçını başını yolar, ağlar, sızlar... Nihayet babasının başında iki rekât namaz kılar, alır başını, çıkar kardeşinin gittiği yollara o

da düşer. Bir zaman yürüdükten sonra o da o dervişe rastlar. Derviş ona da sorar nereye gittiğini. Kız anlatır. "A Kız, der bu derviş, kardeşinin başını yedin, sen de mi gidiyorsun oralara?..." Ona da verir üç okka sakız. Deve rastlayınca ne yapacağını tarif eder...

Kız da tıpkı kardeşinin yaptığı gibi üç devin üçüne de birer birer uğrar, ağızlarına sakız atar, memelerine yapışır... Üçüncü dev oğlana anlattıklarını kıza da tekrar eder. Nihayet kız varır demir kapının önüne. "Şark" diye vurur yasemin çubuğuyla, "Çan-kuşu" diye bağırır, içerden: "A canım," diye ses gelir. Kız o zaman: "Aç kapıyı, Çan-kuşu" der. Üç defa vurur, üç defa seslenir. Üçüncüde kapı açılır, bir kömür gibi Arap gelir. (Meğer bu Arap aslında kızmış. Oğlanlar gelince kızarmış, onları taş edermiş. Şimdiye kadar oraya hiç kız gelmemiş.) Arap kapının önüne varınca: "Lebbeyk, Efendim," der. Hemen kız Arabın saçını eline dolar, yasemin değneğiyle vurur, vurur, Arabın vücudu süt gibi ağarıncaya kadar döğer. Arap bembeyaz olunca:

"Emret Sultanım," der.

"Çabuk buradaki taşlar hep insan olacak. Benim kardeşim en sonraya kalacak."

Bir de bakar ki orası mahşer yeri olur. Atına binen, silahını alan... Herkes, bütün o taşlar dirilmiş, her biri eski halini almış hepsi evlerinin, yerlerinin, yurtlarının yolunu tutmuş gidiyor... En son kardeşi canlanır, insan olur. İki kardeş birbirlerine sarılır, sarmaşırlar. Kız, Araba:

"Haydi, düş önümüze," der.

Bu düşer onların önüne. Bir de bakar ki: Arkalarından bağlar, bahçeler, atlar, arabalar, saraylar, halayıklar geliyor. Bütün memleket onlarla beraber gelir. O deniz kenarına, çadırlarının olduğu yere koca bir memleket kurulur. Gerçekten bu gelen insanlar Yakası-Çalan-Kendi-Oynayan'lar imiş. Zevk, eğlence, her şey dolar oraya...

Bir gün Padişah tekrar ava çıkmış... Bakar ki orada evler, saraylar... Şaşar kalır. Birden bir Arap çıkar karşısına: Kızın getirdiği Arap bu. Selam verir:

"Padişahım der, buyurun, bir parça dinlenin."

Gelir Padişah. Otururlar. Yemekler hazırlarlar bu iki kardeş. Arap, kıza da oğlan elbisesi giydirmiş. İkisi de Padişaha fıkır fıkır hizmet ediyorlar. Yemekleri yerler. Kahveleri içerken Padişah müteessir olur, ağlamaya başlar. Arap gene der ki:

"Padişahım, niçin müteessir oldunuz?"

"Ah, der Padişah, sorma. Dünyada benim evladım yok da... Çocuklara o kadar kanım kaynadı ki... Benim de böyle çocuklarım olsaydı, diye geçirdim içimden, hüzünlendim."

O vakit Arap hemen kızın başından fesi çıkarıverir. Saçları omuzlarına dökülür kızın.

"Padişahım, der Arap, bu sizin kızınız, bu da oğlunuz. Bunların annesi de bulaşık deliğinde gömülü. Bütün bu kötülükleri yapanlar da bunların teyzeleriyle ebe kadın..."

Padişah bütün yaptıklarını düşünür de pişmanlığından yıldırımla vurulmuş gibi olur. Düşer, bayılır... Bir müddet sonra kendine gelince çocukları bağrına basar.

"Aman, çabuk çıkarın annelerini, hamama götürün," der.

Artık oğlanla kız, babalarıyla birlikte saraya giderler.

Padişah ilkin ebe kadını çağırır. Ona:

"Kırk satır mı istersin, kırk katır mı?" der.

"Kırk satır düşman başına, der ebe hanım, kırk katır ver de memleketime gideyim."

Hain kız kardeşlere de sorar, "Kırk katır mı, kırk satır mı?" diye.

Hasılı katırların kuyruğuna bu üçünü bağlarlar. Kıçlarına birer kamçı vururlar. Kadınlar her biri bir dağın ba-

şında parçalanıp kalır. Annelerini de doktorlar, hekimler bakar, iyi ederler...

Arap da der ki:

"Bana da müsaade, ben de memleketime gideyim," der. Bırakır, gider.

Hepsi muratlarına ererler. Onlar ermiş muradına, biz de erelim muradımıza...

21.
Papağan

Bir varmış, bir yokmuş... Bir padişah varmış. Bu padişahın gayet güzel, akıllı bir kızı varmış. Kız her sabah yatağından kalkarmış, babasının odasına gider onun elini öpermiş; babası da kızın iki yanağından öper, ona: "Hayırdır inşallah, ne rüya gördün?" diye sorarmış. Kız da rüyasını anlatırmış. Bu böyle yıllarca sürmüş, gitmiş...

Kız on beş yaşına gelmiş. Bir sabah gene babasına rüyasını anlatmış. Padişah, nedense, gazaba gelmiş. Hemen lalasını çağırmış:

"Götürün bu kızı, başını kesin, kanlı gömleğini de bana getirin," diye emir vermiş. Bütün vezirler Padişahın ayaklarına kapanmışlar, yalvarıp yakarmışlar, ama Padişahı kararından döndürememişler.

Lala yanına iki cellat almış, kızı öldürmeye götürüyorlar artık.

Lala, kızı çok severmiş: Saraydan çıkarken yükte hafif, pahada ağır nesi varsa almış, bunlarla belki kızı kurtarırım, diye...

Bunlar bir dağın başına varıyorlar. Lala cellatlara:

"Aman, ne olursunuz, Sultanı bana bağışlayın. İşte benim kırk yıllık alnımın teri, elimin emeği, neyim varsa hepsini size vereyim. Gelin bu kıza kıymayalım," diyor. Ama cellatlar:

"Hayır, biz Padişah hayını değiliz. Padişahın emrini yerine getireceğiz," diyorlar. Kız da onların ayaklarına kapanıyor.

"Bakın, bu kadar mücevherlerim var, bunları alın, beni azat edin," diyor. Cellatlar gene:

"Biz Padişah hayını değiliz," diyorlar, bir yandan da bıçaklarını bileyorlar. Kızın karşısına geçip bıçaklarını indirecekleri sırada, kız çarşafını açıyor; yüzü meydana çıkıyor, dünya güzeli...

Cellatların elleri yanlarına düşüyor:

"Aman Sultanım! Biz sana kıyamayacağız," diyorlar. Hemen orada bir tavşan buluyorlar, onu kesip gömleği onun kanına buluyorlar. Sultanı dağ başında bırakıp gidiyorlar.

Kız lalasının elini öpüyor, o da onun gözlerinden öpüyor: "Haydi kızım. Allah senin yardımcın olsun," deyip o da ayrılıyor.

Kız bir ağacın altına oturuyor, ağlamaya başlıyor: "Yarabbi! Ben nereye gideyim?" diyor. Orada uykusu geliyor, uyuyor.

O sırada şıkır şıkır, bir atın nal sesleri geliyor kulağına.

Gözünü açıp baksa ki bir derviş. Derviş ona:

"Kızım, sen burada ne yapıyorsun?" diyor. Kız başına gelenleri olduğu gibi anlatıyor. Derviş:

"Benim dünya, ahiret evladım olur musun?" diyor.

"Olurum." O zaman Derviş, kızı atının terkisine bindiriyor. "Yum gözünü," diyor. Kız gözünü yumuyor... Sonra açınca kendini büyük, virane bir konağın önünde buluyor. İçeri giriyorlar. Odanın birinde bir pösteki, bir tesbih. Derviş kırk bir tane anahtar çıkarıp kıza veriyor.

"Kırk bir odanın kırkını açarsın, yalnız şu odayı açmazsın," diye tembih ediyor. Bir de odalardan birinde bir dolap gösteriyor:

"İstediğin vakit bu dolaba gir. 'Gülboy Dadı, Gülboy Dadı!' diye çağır. Dolaptan Gülboy Dadı sana ne istersen verir," diyor. Derviş bunları söyledikten sonra çıkıp gidiyor.

Kız oturuyor, oturuyor... Karnı acıkıyor. Dolabı açıp: "Gülboy Dadı, Gülboy Dadı! Karnım acıktı," diyor. Bir de ne baksın, dolabı tekrar açınca, içinde ağzına layık, çorbasıyle, tatlısıyle mükemmel yemekler... Onları alıp güzelce karnını doyuruyor. Sonra kapları dolaba koyuyor... Artık bu işi öğrenmiş ya, her gün ne lazım olursa onu istermiş dolaptan... Bir gün bir süpürge istiyor, kırk odayı güzel temizliyor, döşüyor, dayıyor... Her işi bittikten sonra, evin içinde gezip eğleniyor.

Böylece günler geçiyor... Bir gün: "Aman! Şu kırk birinci odayı da açayım, orasını da temizleyeyim," diyor. Kapıyı açıyor, bakıyor, orası da kirli, tozlu bir oda... Bir tarafta bir pencere var, oradan dışarı bakıyor: Gözünün görebildiği kadar bir tarla... Herkes çift sürmekte, tohum atmakta. Kız: "Oh! İyi ki geldim. Burada bir insan yüzü gördüm hiç olmazsa," diyor. Bir sandalye alıp pencerenin önüne oturuyor. Karşısında bir ağaç varmış.

Ağacın üstüne bir papağan geliyor. Bu papağan kıza gözünü dikiyor, dikkatli dikkatli bakıyor, sonra da:

"Deli kız, deli kız! diyor. Seni Derviş-Baba beleyor, besleyor, sonra çıtır çıtır yiyecek." Kız bu sözü papağandan işitince başından vurulmuşa dönüyor. Hemen pencereyi kapatıyor. Oradan çıkıp kendi odasına gidiyor. İki gözü iki çeşme akşama kadar ağlıyor.

Akşam oluyor. Derviş-Baba geliyor:

"Kızım, ne oldu? Hasta mısın?" diye soruyor.

"Hasta değilim..."

"Peki neden kederli duruyorsun?"

"Sen beni beleyip besleyip çıtır çıtır yiyecekmişsin... Onun için çok ağladım, üzüldüm."

Derviş-Baba gülüyor:

"Bunu sana kim söyledi kızım?"

"Papağan söyledi."

"Ben sana o odayı açma diye tembih etmedim mi? Neden açtın?"

"Babacığım, beni affet... Canım sıkıldı da. Şu odayı da açayım, temizleyeyim; demiştim."

"Peki, diyor Derviş, yarın daha güzel elbiselerini giyip git, pencerenin önüne otur. Papağan gene sana o sözleri söylerse, sen de ona de ki: "Deli papağan, deli papağan! Derviş-Babam beni beleyor, besleyor, senin Küçük-Beyine vermek için..."

Kız ertesi gün gene pencerenin önüne oturuyor. Az sonra papağan geliyor, o dalın üstüne:

"Deli kız, deli kız! Seni Derviş-Baban beleyor, besleyor, çıtır çıtır yiyecek," diyor. Kız da diyor ki:

"Deli papağan, deli papağan! Derviş Babam beni beliyor, besliyor, senin Küçük-Beyine vermek için."

Bu sözleri duyunca papağan 'Cak!' demesiyle yarı tüyünü döküyor, bırakıp gidiyor.

Kız artık her gün gelip pencerenin önüne oturur, papağan da ağaca konarmış; aynı konuşmayı tekrar ederlermiş... Kızın her karşılık verişinde papağan bir parça tüyünü daha dökermiş. Artık öyle bir hale gelmiş ki üstünde beş altı tüyü kalmış.

Meğerse o papağan Yemen Padişahının çok kıymetli bir kuşu imiş.

Oğlan "Benim kuşuma ne oluyor?" diye düşünür, üzülürmüş. Artık meraktan çatlayacak hale gelmiş.

Bir gün Şehzade kuşun arkasından gidiyor, gelip ağacın dibine gizleniyor. Bakıyor ki bir pencere açılıyor, kar-

şıki evde. Kuş da ağacın dalına konmuş... Şehzade başını kaldırıp pencereye bakınca ne görsün, ayın on dördü gibi bir kız... Papağan bir şey söylüyor, kız bir şey söylüyor. Papağanın 'Cak!' demesiyle, üzerinde kalan beş altı tüy de dökülüyor... Papağan uçup gidiyor. Oğlanın gözü pencerede, neye uğradığını bilemiyor. Kıza âşık oluyor. Oradan eve geliyor. Artık o günden sonra yemiyor, içmiyor, hep düşünceli. Annesi, Valide Sultan soruyor:

"Oğlum, sende bir hal var? Ne düşünüyorsun? Neye üzülüyorsun?" Oğlan: "Hal-ü keyfiyet böyle, böyle... Şu karşıda, eski, viran konağın penceresinde bir kız var. Cin mi, peri mi, insan mı? Bilmiyorum. Papağan ona, o papağana bir şeyler söyledi. Üzerinde kuşun üç beş tüy vardı, o da döküldü. Ben neye uğradığımı bilemedim, o kıza can-u gönülden âşık oldum. O kızı bana almazsanız mutlak ölürüm," diyor. Annesi oğlana ne söylese kulağına girmiyor. Bakıyor ki başka çare yok, Valide Sultan, "Peki," diyor, kızı istemeye gidecek... Şimdi ana oğul kıza ne hediye götüreceklerini düşünüyorlar. Hazineye iniyorlar, orada bir çift kıymetli bilezik seçiyor oğlan.

"Bunu götür, anne," diyor. Valide Sultan:

"Aman oğlum, onu alacağın kıza el-öpmelik diye saklıyordum."

"Aman anne, el-öpmelik başka bir şey bulunur. Bunu hediye olarak götür."

Onlar orada hazırlanadursunlar. Biz gelelim Derviş-Babaya.

"Kızım, diyor Derviş, burası Yemen Padişahının memleketi. Onun oğlu için seni görmeye gelecekler. Geldikleri vakit şöyle yap, böyle yap.

Kız Derviş-Babanın dediklerini dinliyor, "Peki," diyor. Derviş-Babanın tembihlerini Gülboy Dadıya tekrarlıyor. Akşam oluyor. Kız yatıyor, uyuyor.

Ertesi sabah kalkıyor, bakıyor ki tekmil konak baştan aşağı döşenmiş. Sokak kapısından orta kata kadar kırk harem ağası dizilmiş, orta kattan kızın üst kattaki kapısına kadar da kırk halayık, birbirinden güzel... Oda kapısında da Gülboy Dadı duruyor. Kızın odası, bütün kırmızılarla döşenmiş... Kıza bir kat elbise konmuş, yakutla işlemeli bir taht kurulmuş... Kız elbiselerini giyiyor, tahta geçip oturuyor. Biraz sonra kapının önüne arabalar gelip dayanıyor. İçinden Valide Sultan iki halayıkla çıkıyor. Sokak kapısından içeri girer girmez, harem ağasına: "Hanım nerde? Hangi dairede?" diye soruyor. O da kabaca:

"Çıkınız. Yukarı katta..." diyor. Oradan orta kata çıkıyorlar. Orada da halayıklar kabaca yol gösteriyorlar. Yukarı katta, Gülboy Dadı:

"İşte şu odada..." diye kızın yerini gösteriyor. Valide Sultan odaya giriyor. Bir de ne görsün, gerçekten dünya güzeli bir kız... Bakanın gözleri kamaşır... Kız hiç oralı değil, ayak ayak üstüne atmış, tahtın üstünde oturmuş...

"Selamün-aleyküm, kızım," diyor Sultan Hanım.

"Aleyküm-selam..." O kadar... Gelenler bir kenara oturuyorlar. Valide Sultan mahfazayı açıyor, içinden bilezikleri çıkarıyor:

"Kızım, diyor, oğlum selam söyledi. Bunları, size layık olmayarak, gönderdi. Oğlum Yemen Padişahının oğludur..." Kız gülümsüyor:

"Gülboy Dadı, Gülboy Dadı!" diyor.

"Emret Sultanım."

"Hapil'imle Kopil'imi getir."

Gülboy Dadı çıkıyor. Biraz sonra iki fino köpeğiyle dönüyor. Kız elindeki kırbacı sallayarak köpeklerle oynamaya başlıyor. Köpekler de birbiriyle oynarken birinin boynundaki tasma kırılıveriyor. Gülboy Dadı:

"Sultanım, vah vah! Tasma kırıldı..." diyor. Tasmalar da mücevher kakmalı imiş... Kız eline alıyor kırık tasmayı,

evirip çeviriyor. Sonra da köpeğe: "Seni yaramaz, seni!..." diyor da kırık tasmayı pencereden atıveriyor.

"Gülboy Dadı, diyor, şu mahfazayı ver bakalım." Mahfazayı alıp açıyor. Bileziği köpeğin boynuna takıyor. "Ha, iyi uydu, Dadıcığım," diyor. Hemen öteki köpeğin boynundakini de çıkarıp pencereden atıyor; öbür bileziği de onun boynuna takıyor. Kızı istemeye gelen Valide Sultan bütün bunları görüp işitince başından vurulmuşa dönüyor. Artık daha fazla oturamıyor orada, kalkıp gidiyor.

Şehzade de evlerinin kapısının önünde annesinin gelmesini dört gözle beklermiş. Annesinin geldiğini görünce:

"Aman anneciğim, ne haber?" diyerek annesinin ellerine sarılıyor. Kadıncağız:

"Aman dur oğlum. Sinirlerim bozuldu," deyip kendini bir köşeye atıyor: "Oğlum, kız gerçekten de güzel, söylediğinden on kat güzel... Ama öyle terbiyesiz ki tarif edemem. Sade kendisi değil, adamları da terbiyesiz..."

Annesi olanı biteni eksiksiz anlatıyor. Şehzade:

"Zararı yok, anneciğim. Yarın bir daha git. Belki bu defa iyi karşılarlar," diye yalvarıyor.

Ertesi gün, hazinede pırlantalı bir taç varmış, Şehzade onu seçer, hediyelik. Annesi:

"Aman oğlum, bunu ben gelinim olacak kıza yüz görümlüğü diye saklıyordum..." derse de gene oğlana söz dinletemez. Valide Sultan, pırlantalı tacı alıp Derviş-Babanın konağının yolunu tutar...

Öte tarafta kız aynı bir gün önceki gibi hazırlanır. Bu defa elbise beyaz, taht beyaz, tekmil pırlantalarla bezenmiş... Kız tahta kurulmuş... Valide Sultan gelir Derviş-Babanın konağına. Onu uşaklar, harem ağaları, cariyeler tıpkı bir gün öncesi gibi, terbiyesizce karşılarlar. Kızın odasına girince Sultan Hanım şöyle bir köşeye bir sığıntı gibi oturtulur. Hemen mahfazayı açar, kıza:

"Oğlumun selamı var. Size layık olmayarak bunu gönderdi," der. Kız hiç sesini çıkarmaz. Az sonra bir el çırpar Gülboy Dadıyı çağırır:

"Dün sahanlardan birinin kapağının kaybolduğunu söylüyordun. Getir bakalım, şu ona kapak olacak mı?" der. Sahanı getirirler. Bakarlar, taç sanki ona göre yapılmış bir kapak...

"Memnun oldum, der. Sahan kapaksız kalmadı, takım bozulmadı..."

Valide Sultan gene süklüm püklüm kalkar gider. Eve döndüğünde olanı biteni oğluna anlatır.

"Zarar yok, anneciğim. Hediye bir işe yaramış. Yarın gene git, bu işi sonuna eriştir," diye yalvarır Şehzade.

Ertesi gün hazinede gayet kıymetli, güzel işli bir Kelam-ı Kadim varmış, onu seçerler hediyelik.

Bu sefer Derviş-Baba da yeni baştan emirler vermiş. Ev tekmil yeşil döşendiği gibi, kız da yeşiller giymiş; taht yeşil... Valide Sultan gelince sokak kapısı ardına kadar açılır. Harem ağaları Sultan Hanımın koltuğuna girerler. "Safa geldiniz!" diyerek onu yukarıya çıkarırlar. Orada halayıklar, "Buyurun, buyurun!" diye karşılarlar. Kızın oda kapısında Gülboy Dadı etekler öperek karşılar, Kelam-ı Kadim'i alır Valide Sultanın elinden. Kız tahtından inerek misafirleri kapısının önünde karşılar, köşeye oturtur. Hal, hatır sorar. Kelam-ı Kadim'i dadının elinden alır, öper, yüksek bir yere koyar. Biraz sonra Valide Sultan:

"Kızım ben seni Allahın emriyle oğluma istemeye geldim. Oğlum da bir evin bir oğlu. Yarın babasına bir hal olursa tahta geçip padişah olacak. Bilmem ne dersin?" der. Kız:

"Sultan Hanım! Benim Derviş-Babam var, ona sormadan size bir cevap veremem. Unutmazsam akşam sorarım..."

"Aman kızım, sakın unutma."

"Bakın bu kadar gaile benim başımda. Belki unuturum..." der. Kadın tekrar tekrar yalvarır, Derviş-Baba ile konuşması için. "Allaha ısmarladık," der, çıkar gider.

Valide Sultan eve varınca oğluna güler yüzle:

"Bugün pek iltifat gördüm," der ve olanları anlatır.

Ertesi gün Sultan Hanım kalkar, konağa gider. Gene saygı ile karşılanır.

"Kızım, konuştun mu Derviş-Babanla?" der.

"Söyledim; üç şartla teklifinizi kabul ediyor: Birincisi, oğlunuz içgüveysi girecek; ikincisi, onun bir papağanı varmış, onu kesecek; üçüncüsü, gerdek gecesi papağanın başını ben yiyeceğim, yüreğini de o yiyecek."

Kadıncağız düşünmeye başlar:

"Kızım, bizim biricik oğlumuz, nasıl içgüveysi verelim? Sonra papağanı da çok kıymetlidir, onu nasıl feda eder?" Kız da der ki:

"Bunlar olmazsa bir daha zahmet edip gelmeyiniz." Kadın kalkar, gider. Şehzade gene kapının önünde annesini beklermiş...

"Aman anneciğim, ne haber?"

"Oğlum, öyle şartlar ki yapılması kabil değil."

"Yapılmayacak neymiş? Söyle bakalım."

Annesi şartları birer birer söyler.

"Anne bunda yapılmayacak ne var? İçgüveysi girince ölecek değilim ya. Papağan da bir kuş değil mi? Feda olsun... O başını yuttuktan sonra, ben de yüreğini yutarım."

Artık ertesi gün düğün başlar. Kırk gün, kırk gece sürer. Kırk birinci gün gelin telli duvaklı kapıda bekler... Derviş-Baba dolabı açar, oradan bir altın leğen çıkarır. Papağanı keser. Başını geline, yüreğini güveye yutturur. Dolaptan iki tane de kurna çıkarır. Birini bir köşeye, ötekini bir köşeye yapıştırır. Kurnaların her birinin üst başına papağanın kanından birer parmak sürer: Başlar o zaman kurnanın birinden altın, ötekinden gümüş akmağa...

"Kızım, der geline, buraya gelip, 'Allah rızası için' diyene bir kepçe altın, 'Habibullah ruhu için' diyene bir kepçe gümüş verirsiniz." Sonra ikisinin de arkasını sığar: "Mesut olunuz evlatlarım. Benim vazifem bu kadardı. Bir daha beni göremezsiniz," der, kaybolur...

O zaman kız, duvağını bir tarafa atar, saçını başını yolar. "Aman benim Derviş-Babacığım!" diyerek ağlayıp çırpınmaya başlar.

Neyse, aradan zaman geçmiş, hepsi unutulmuş... Şehzade ile karısı mesut yaşarlarmış. Artık her pazartesi sarayın kapıları açılırmış. Kız bir köşeye perde gerer oturur, oğlan da bir köşeye; gelenlerden "Allah rızası için" diyenlere bir kepçe altın, "Habibullah ruhu için" diyenlere bir kepçe gümüş verirlermiş. Öyle olmuş ki, o memlekette hiç fukara kalmamış. Herkes kapısının eşiklerini gümüşten, kapılarını altın kaplamadan yaptırmış.

Bunlar orada yaşayadursunlar, biz gelelim İstanbul Padişahına... Mısır Sultanı, İstanbul Padişahına bir büyük harp açmış. Senelerce devam etmiş bu harp. Bir gün İstanbul Padişahı lalasıyla hamama girmişler. Onlar hamamda iken Mısır ordusu İstanbul'u basmış. Padişahı aramaya başlamışlar. Padişah lalasıyla hamamdan çırılçıplak kaçmış... Her ikisi, lalanın kızı bırakmış olduğu dağa doğru yollanmışlar. Köy köy, memleket memleket gezmişler. Dilene dilene bir köye gelmişler. O köyde birisi demiş ki:

"A baba! Buralarda ne dilenip duruyorsunuz. Şurada, şu kadar günlük ötede bir şehir var. Orada bir sultanla bir şehzade oturmuşlar, 'Allah rızası için' diyene bir kepçe altın, 'Habibullah ruhu için' diyene bir kepçe gümüş veriyorlar. Oraya gidin."

Padişahla lalası kalkıp o memlekete gidiyorlar. Saraydan içeri giriyorlar. Kız, babası ile lalasını tanıyor. Hemen emir veriyor:

"Çabuk bunları hamama götürünüz. Birisine padişah elbisesi, ötekine de vezir elbisesi giydirip buraya getiriniz."

Padişahla lalası korkudan titremeye başlıyorlar: "Acaba bize ne yapacaklar?" diye...

Uşaklar bunları hamama götürüp yıkadıktan sonra giydirip kızın odasına getiriyorlar. Hemen Sultan Hanım perdenin arkasından çıkıyor, Şehzadeyi işaretle, yerinden indiriyor... Lalasının ellerine sarılıyor, ellerini öpüyor.

"Bu benim velinimetim lalamdır, diyor Şehzadeye; bu da gururuna kapılmış bir padişahtır ve benim babamdır. Ben bir rüya görmüştüm: Babam tahtından inmiş, çok sefalete düşmüş, sonra benim sayemde gene memleketinin padişahı olmuştu rüyamda... Ben bunu kendisine anlatınca gazaba geldi, beni cellatlara teslim etti, öldürülmeme emir verdi. Lalam beni öldürmek için dağ başına götüren cellatların ayağına kapandı, kırk yıllık emeği mahsulü, varını yoğunu onlara verdi, beni azat ettirdi. Ben ölünceye kadar lalama minnettar kalacağım. Ama bu da babamdır, elbette onu da affetmem gerekir." Sonra gene Şehzadeye:

"Şimdi senden ricam şu ki: Bir ordu yollayıp İstanbul'u düşmanların elinden kurtarasın ve babamı tahtına sahip edesin."

Yemen Padişahı hemen emirler veriyor, bir ordu toplanıyor... İstanbul az zamanda Mısırlıların elinden kurtarılıyor.

İstanbul'un eski Padişahı, kızının rüyasında gördüğü şeylerin gerçekleşmesine karşı, ona kendini nasıl affettireceğini bilemiyor.

"Ah kızım! Ben büyük hata etmişim," diyor. Ona, damadına veda edip İstanbul'a dönüyor, tahtına geçip oturuyor.

Onlar orada, bunlar burada, ölünceye kadar mesut yaşıyorlar.

Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine...

22.
Çember-Tiyar

Bir varmış, bir yokmuş... Allahın kulu çokmuş... Çok söylemesi günahmış...

Vaktin birinde bir padişahın üç kızı varmış. Kızlar evlenme çağına gelince büyük kıza bir vezir oğlu dünür olmuş, vermişler.

Bir vakit sonra ortanca kızı da başka bir vezirin oğluna vermişler.

Günlerden bir gün iki kız, babalarını görmeye gelmişler. Çok sevdikleri bir atları varmış, üzümden başka bir şey yemezmiş. Küçük kızı da almışlar, bu ata üzüm vermeye gitmişler. At iki büyük kızın verdiği üzümü yememiş. Küçük kız verince yemiş.

Ertesi gün gene kızlar ata üzüm götürmüşler; bu sefer gene at öteki kızların üzümünü yememiş, küçük kızınkini yemiş. Bu kızı, önünden geçerken ağzıyla tutmuş. Öteki kızlar korkmuş, kaçmışlar. Ahır tenha kalınca at silkinmiş, on beş yaşında bir civan olmuş. Kıza:

"Sen kimseye varma, bana gel," demiş... Sarmaş dolaş olmuşlar...

Gel zaman, git zaman, kıza birçok vezirler, paşalar dünür gelmişler. Kız:

"Yok! Ben babamın atından başka kimseyi istemem," demiş, hiçbirine varmamış. Babasının en sevgili kızı olduğu için Padişah:

"O kız da evde dursun," demiş. Sevdiği atı da kıza vermiş.

Günlerden bir gün o memlekette bir düğün olmuş. Büyük kızın, ortanca kızın kocaları birer ata binmişler, cirit meydanına çıkmışlar. Bu kızlar boyuna küçük bacılarına övünürlermiş:

"Git pis! Sen attan ayrılmadın da ne oldu? Bak bizim kocalarımız ne güzel!"

Bir de meydana al atlı, al giyinmiş, al değnekli bir yiğit gelmiş. Öteki güveyleri vurmuş yıkmış, cirit meydanını birbirine katmış, sonra kaybolmuş...

Ertesi gün gene kızlar bacılarına övünürken meydana, bu sefer ak ata binmiş, ak elbise giymiş, ak değnekli bir yiğit gelmiş. Ortalığı birbirine katmış. Herkes:

"Acep bu yiğit kim?" diye birbirine soruşurken küçük kızın sabrı tükenmiş:

"Hey ahmaklar! O benim nişanlım," demiş.

Kız ordan hemen at damına gitmiş, nişanlısının at donunu yakmış. Meğer oğlanın tılsımı o dondaymış. Küçük kıza: "Kimseye gördüklerinden bir şey söylemeyeceksin..." diye sıkı sıkı tembih etmişmiş... Kız dayanamayıp bu sırrı meydana çıkardığı için oğlan bir güvercin olmuş, kızın yanına gelmiş de;

"Eyvah güzelim! demiş, ettin bana edeceğini. Ben gayrı burada duramam. Allaha ısmarladık. Demir çarığının delindiği, demir asanın eğildiği yerde beni Çember-Tiyar diye arayasın." Bu sözleri söyledikten sonra da uçmuş gitmiş.

Kız ağlamış, sızlamış, ama ne fayda?... Bir kerre olan oldu, iş işten geçti... Babasına söylemiş, bir çift demir çarık, bir de demir asa yaptırtmış. Yola düzülmüş.

Az gitmiş, uz gitmiş; dere, tepe düz gitmiş; altı ay, bir güz gitmiş... Bir pınarın başına varmış. Bir de bakmış ki demir asa eğilmiş, demir çarık delinmiş... Oraya oturmuş, çeşmenin başına. Bakmış, bir kız su doldurmaya geliyor. Bu kız çeşmeye yaklaşınca, yabancıya:

"Çekil, çekil, demiş... Çember-Tiyar yoldan geldi, tez ona su götüreceğim."

O zaman anlamış ki, Padişah-kızı, Çember-Tiyar orda. Gelen kızdan helkesiyle bir su istemiş, içmek için. Kız vermeyince: "Çember-Tiyar'ın başı için," demiş. Suyu almış, içerken bakracın içine parmağındaki yüzüğü bırakıvermiş.

Çember-Tiyar su içerken yüzük ağzına gelmiş. Yüzüğü tanımış.

"Kız, pınarın başında kim vardı?"

"Kimse yoktu..."

"Doğru söyle, kim vardı?"

"Bir dilenci vardı."

Çember-Tiyar hemen gelmiş pınarın başına. Nişanlısını bir elma etmiş, cebine koymuş. Eve varmış. Evleri dev eviymiş. Devler her bir yandan:

"Adam eti kokuyor," diye bağrışmışlar. Çember-Tiyar da: "Yemeyeceğinize yemin edin, çıkarayım," demiş. Devler: "Büyük-Küp başımıza paralansın yersek," demişler; en büyük yeminleri oymuş. Oğlan da çıkartmış kızı: "İşinizi görür..." demiş.

Ertesi gün Çember-Tiyar çıkınca devler bunu pek yemek istemişler, ama yeminleri var... Dev-Anası kıza:

"Ah ben gidiyorum. Sen şu odayı süpür-süpürme, süpür-süpürme," demiş, gitmiş. Kız ağlamaya başlamış: "Yarabbim! Ben süpüreyim mi, süpürmeyim mi?" diye düşünürmüş. O sırada Çember-Tiyar gelmiş.

"Anamgil seni yiyecekler; yeminlerini bozmak için böyle ediyorlar. Odayı süpür, zibili ortaya yığ. Anam gelirken bir tepik o yana vur, bir tepik bu yana vur, dağıt; sen de ortasına otur," diye akıl öğretmiş.

Kız oğlanın dediği gibi yapmış. Dev-karısı gelmiş:

"Ah! Fellam-fuştum, kahpe-puştum! Bu senin işin değil, Çember-Tiyar'ın işi," demiş.

Bu sefer kızı Dev-Anası komşudan elek istemeye yollamış, onu yesinler diye. Çünkü Çember-Tiyar'a halasının kızını vermek istiyormuş. Kız korkmuş, ağlamaya başlamış. Hemen Çember-Tiyar gelmiş.

"O eve git. Açık kapıyı ört, örtük kapıyı aç. Atın önündeki eti ite ver, itin önündeki otu ata ver. Önüne bir Dev-Karısı çıkar, memelerini omzundan arkaya atmış, gergef işler... Hemen memelerinden asıl em, eleği iste, arkana bakmadan al, gel," demiş.

Kız denilenleri yapmış... Eleği getirmiş, Dev-Anasına vermiş. Dev-Karısı:

"Ah! Fellam-fuştum, kahpe-puştum! Bu senin işin değil, Çember-Tiyar'ın işi," demiş. Kızın eline koca bir kazan vermiş:

"Bunu akşama kadar gözyaşınla dolduracaksın," demiş. Kız ağlamış, ağlamış... Daha bir avuç gözyaşı birikmemiş. Çember-Tiyar gelmiş.

"Kazana su doldur, içine tuz at," demiş. Kız öyle yapmış. "Ah! Fellam-fuştum, kahpe-puştum! Bu senin işin değil, Çember-Tiyar'ın işi," demiş. Kızın eline koca bir harar vermiş.

"Bunu kuş tüyüyle doldur, getir," demiş. Kız, "Bu kadar kuş tüyünü nerden bulacağım?" diye ağlarken Çember-Tiyar gelmiş, gene akıl öğretmiş:

"Falanca dağa git. Oradan sürüyle kuşlar geçer. 'Dağlar, taşlar, uçan kuşlar! Çember-Tiyar'ın düğünü var, tüyünüzü, tozaşınızı dökün de gidin!' de."

Kız varmış o dağın başına:

"Dağlar taşlar, uçan kuşlar! Çember-Tiyar'ın düğünü var; tüyünüzü, tozaşınızı dökün de gidin," demiş. Kuşlar hep tüylerini dökmüşler. Kız doldurmuş harara, getirmiş. Dev-Karısı gene:

"Fellam-fuştum, kahpe-puştum! Bu senin işin değil, Çember-Tiyar'ın işi," demiş.

Ertesi gün Çember-Tiyar'ı halasının kızıyla evlendiriyorlarmış. Padişahın kızını gelin odasında bir direğe bağlamışlar, on parmağına on mum dikmişler, başına da büyük bir mum dikmişler. Çember-Tiyar bakmış ki kız yanıyor, hemen onu çözmüş, yerine Dev-kızı, nişanlısını bağlamış, mumları da onun parmaklarına, başına dikmiş.

"Aman, demiş. Bir tarak, bir sabun, bir ibrik de su al, hemen kaçalım." Bunları almışlar, yola çıkmışlar. Epiy yol gitmişler. Sonra Çember-Tiyar:

"Kız, arkana bak, toz geliyor mu?"

"Aman yiğidim! O bizden tez geliyor."

"Aman, öyleyse tarağı at." Kız tarağı atıyor, dünya diken kesiliyor. Devler, elleri, ayakları çizile, yırtıla dikenden kurtuluyorlar. Gene kaçanlara yetişiyorlar. Çember-Tiyar:

"Kız, arkana bak, toz geliyor mu?"

"Aman, yiğidim! O bizden tez geliyor."

"Sabunu at." Kız sabunu atar atmaz dünya sabun oluyor. Devler ayakları kaya kaya, yaralarını sabun sızlata sızlata sabunu da geçiyorlar, gene yetişiyorlar. Bu sefer kızla oğlan ibriği atıyorlar. Dünya su oluyor. Devler, yüze yüze, cambul cambul geçiyorlar... Oğlan bakıyor ki gene yetişiyorlar, hemen kızı bir bostan yapıyor, kendi de sağır bir bostancı oluyor. Devler gelip soruyorlar:

"Buradan bir oğlanla bir kız geçti mi?" Çember-Tiyar, anlamazlığa vurarak:

"Daha yeni suluyorum, baba, yeni," diyor.

"Yahu, sana bostan sormuyoruz. Buradan bir oğlanla bir kız geçti mi?"

"Daha ham, baba! Ham... Olmadı..." Devler bakıyorlar ki söz anlatmak olmayacak, bırakıp gidiyorlar. Oğlan da kızı alıyor, gene yürüyorlar: Bir de bakıyorlar ki, devler geliyor, oğlan hemen kızı bir ağaç yapıyor, kendi de büyük bir yılan olup ağaca dolanıyor. Devler bu sefer tanıyor onları.

"Çözül Çember-Tiyar, şu kızı öldürelim," diyorlar. Çözülmüyor. Devler de ağacın bir dalını koparıp gidiyorlar. Yılan hemen çözülüyor.

"Aman güzelim, nereni kopardılar?"

"Korkma, serçe parmağımı kopardılar." Bir de bakıyorlar ki devler gene geliyor. Hemen bir top gül oluyorlar, uçup kızın babası olan Padişahın kucağına düşüyorlar. Mevsim kışmış... O vakte kadar devler de Padişahın yanına geliyorlar. Padişah korkuyor:

"Ne istiyorsunuz? Dileyin..." diyor. Devler de: "Sağlığını," diyorlar.

"Sağlığımdan size fayda yok. Ne istiyorsunuz?"

"Tükürüğünü dileriz."

"Tükürüğümden size fayda yok. Dileyin."

"Elindeki gülü dileriz." Padişah da:

"Yahu bu zemheride elime düşen bir gülü de bana çok gördünüz? Alın!" diyip de atınca kızla oğlan bir avuç darı olup saçılıyorlar. Devler de hemen bir kuluçkalı tavuk olup darıları birer birer toplamaya girişiyorlar. "Oh! İkisini de öldürdük," deyip bırakıp gidiyorlar, ama Padişahın kaftanının altına iki darı saklanmış... Devler gidince darı taneleri silkinip bir kızla bir oğlan oluyorlar. Başlarından geçeni kızın Padişah babasına anlatıyorlar. Artık atlığı falan da kalmadı ya oğlanın... Padişah bunları birbirine veriyor. Kırk gün kırk gece düğün ediyorlar. Yiyip içip muratlarına geçiyorlar.

23.
Deli-Gücük

Bir varmış, bir yokmuş... Bir Padişahın bir oğlu varmış. Bir gün babasına demiş ki:

"Babacığım, ben şöyle bir dünyayı dolaşmaya çıkacağım. Bana müsaade et."

"Eh, haydi, Allah selamet versin."

Bir heybe altın doldurmuş Şehzade, çıkmış yola. Dünyayı gezerken gezerken, bir memlekete varmış. Bir kahveye girmiş.

"Burada benim misafir olacağım bir yer yok mu?" demiş. O kahvedekiler:

"Şurada, bir saat ötede bir han var. Ama, demişler, diri giren ölü çıkar. Cesaretin varsa orada yat. Burada başka misafir olacak yer yok."

Oğlancağız düşünür, taşınır. Yola devam etse vakit geç, karanlık basmış, tehlikeli... "Ne olursa olsun..." der, o hana gider.

Bakar koca bir han, ama içinde kimsecikler yok. Orasını gezer, burasını gezer... Nihayet bir odaya girer: Te-

miz, pak bir oda. Soyunur, dökünür, oturur bir köşeye, şöyle, büzülür: "Acaba nasıl, neden öleceğim?" diye düşünüp dururken birden bir ses duyar:

"Geleyim mi?" diye korkunç, kalın bir ses. Oğlan cevap vermez, korkar, siner. Biraz sonra gene o ses: "Geleyim mi?"

Oğlan kalkar, iner aşağı, atının yemini verir. Tekrar çıkar yukarı.

Gene o ses: "Geleyim mi?" Bu sefer oğlana bir cesaret gelir: "Gel be!" diye cevap verir. O zaman duvar yarılır, oradan güzel bir kız çıkar, ayın on dördü gibi bir kız... Oğlan hiç aldırış etmez, kaşlarını çatar, bir köşeye büzülüp otururmuş. Bu kız gelir yanına:

"Beyim, hoş geldin, der. Neden yüzüme bakmıyorsun?"

Sonra oğlanın orasını, burasını okşar, sever... Oğlan gene hiç sesini çıkarmaz, istifini bozmaz, kaşları çatık, öyle oturur. Kız bu sefer:

"Beyim, der, karnın aç mı?"

"Tabii, yoldan gelen adamın karnı aç olur." Oğlan böyle deyince kız ellerini çırpar: "Deli-Gücük!" diye seslenir. Bir ses: "Efendim!" diye cevap verir. Gene duvar yarılır, oradan bir karış boylu, bir arşın külahlı birisi çıkar, "Efendim!" diyip divan durur. Kız: "Çabuk beye yemek hazırla," der. O lahza Deli-Gücük, gider, bir tabla yemek getirir. Oğlan oturur, güzelce yemeği yer. Sonra gene bir köşeye çekilir, somurtur. Kız:

"Beyim, der. Uykunuz geldi mi?"

"Tabii, yoldan gelen adamın uykusu gelmez mi?" Kız gene Deli-Gücüğü çağırır: "Çabuk, der, beye bir yatak hazırla. O saat Deli-Gücük kuş tüyünden bir yatak hazırlar. Oğlan kalkar, soyunur, yatağa yatar. Kız da soyunur, dökünür, girer yatağa, oğlanın koynuna. Ama Şehzade arkasını döner, yorgunmuş da, horul horul uyur. Kız:

"Beyim, bana darıldın mı? Yüzünü dönsene..." diye ne kadar dil dökse faydası olmaz. Oğlan kıpırdamaz, arkası dönük, deliksiz uyur.

Gün doğarken uyanır: Kalkar, elini yüzünü yıkar. Giyinir. O zaman kız da kalkar. Gelir Şehzadenin elini tutar.

"Sen benim dünya-ahiret kardeşim ol. Buraya bugüne kadar kim geldiyse bana rahat vermez, musallat olurdu... Deli-Gücük de onları boğardı. Değil mi ki sen onlara benzemiyorsun, kendine hâkim olmasını biliyorsun, ben de sana iyilik edeceğim. Deli-Gücüğü sana verdim, arkadaşlık edin." Oğlan da kıza kendisinin şehzade olduğunu söyler. Vedalaşırlar. Kız gene duvarın yarığından girer, kaybolur...

Oğlan kalkar, giyinir kuşanır, yol hazırlığını tamam eder, iner aşağı. Bir de ne görsün: kapının önünde, teneşirler, tabutlar hazırlanmış. Hoca, imam, köy halkı toplanmış... Oğlanı görünce hepsi şaşırır: "Ne oldu? Nasıl oldu?" diye sormaya başlarlar.

Oğlan:

"Ne olacak. Bir şey olmadı..." der, çıkar, gider.

Az gittikten sonra, kendi kendine: "Handaki kız, 'Deli-Gücüğü sana vereyim,' dediydi. İstemeyi unuttum, der. Dur bakayım, bir sesleneyim, gelir mi?" Atın üstünden bir bağırır:

"Deli-Gücük!"

"Efendim!" diye bir ses cevap verir.

"Nerdesin? Gel atın terkisine bin."

"Aman Şehzadem, ben nalla mıhın arasında senden rahatım. Sen keyfine bak."

Bir zaman yol alırlar bunlar. Deli-Gücük der ki:

"Şimdi Yemen'e varacağız. Ben sana hangi handa kalalım, dersem o hana inelim."

Bunlar varırlar sonunda Yemen'e. Birçok hanlara uğrarlar.

Deli-Gücük hiçbirini beğenmez. Bir kenar mahallede, eski viran bir han varmış, o hana inerler, orada kalırlar. Deli-Gücük oğlana der ki:

"Sen çık, Yemen'in her tarafını gez. Ben odayı bekleyeyim."

Artık Şehzade bir hafta sabahtan akşama kadar Yemen'in her tarafını gezer. Bir gün Deli-Gücük ona:

"E, iki gün de bana müsaade et de ben gezeyim," der. İki gün gezer, dolaşır gelir hana.

"Şehzadem, der, Yemen'de neler gördün?" O da:

"İşte, hanım hamamını gördüm, dükkânını pazarını, fabrikasını, her yerini gördüm..." diye cevap verince Deli-Gücük:

"Padişahın sarayını da gördün mü?"

"Dışardan gördüm."

"İçinde bir sultan var, onu gördün mü?"

"Hayır görmedim."

"Ha, işte görülecek şey o, bu Yemen şehrinde. O kadar güzel ki, dünya-güzeli bir kız."

"Senin handaki kızdan da güzel mi?"

"O eline su bile dökemez, o kadar güzel."

"Aman Deli-Gücük, öyle ise o kızı bana bir göster."

"Peki, der Deli-Gücük. Yarın saat on birde, ikindiyi geçerek, sarayın arkasındaki bahçe kapısına git. O saatlerde kapıyı açarlar. Sultan çiçeğe gayet meraklıdır. Bahçesine bin bir çiçek ekilmiş... Kırk cariyesi vardır, onları her ikindin dağlara çiçek toplamaya yollar. Sen, bahçe kapısı açılır da cariyeler çıktı mı, gir atınla içeriye, vur atına kamçıyı, bahçeyi altüst et. O vakit Sultan Hanım pencereden sallanır, sen de istediğin gibi seyredersin."

"Peki," der oğlan. Deli-Gücüğün tarif ettiği gibi, ikindi vakti gider. Girer bahçe kapısından da, atına kamçıyı vurduğu gibi, o bakmaya kıyamadığın bahçeyi altüst eder. Kız pencereden sarkınır:

"Amanın! Yetişin! Bir deli girdi bahçeye, mahvoldu çiçeklerim. Saksılarım haraboldu..." diye bağırır, çırpınır. Şehzade de onu doyasıya seyreder. Kız o kadar güzelmiş ki Şehzade ona can-u gönülden âşık olur. Hana dönünce Şehzade:

"Aman Deli-Gücük, der, ben bu kadarcık görmekle ona doyamadım. Beni o kızın yanına götürmenin çaresi..." Deli-Gücük de:

"Sabret, Şehzadem," der.

Gece olur. Deli-Gücük, Şehzadeye: "Bin sırtıma," der.

Bindirir sırtına. "Yum gözünü," der. Yumar gözünü Şehzade. "Aç gözünü..." Açar gözünü. Kendini bulur sarayın önünde. Kapıda iki tane büyük aslan varmış. Sultan Hanımı beklerlermiş. Onların burnuna Deli-Gücük birer tutam ot koklatır, uyutur. İç kapıya varırlar. Orada da iki cellat beklermiş. Deli-Gücük onların da göğsüne birer yorgan iğnesi batırır. Cellatlar düşer, bayılırlar. Götürür Şehzadeyi Sultanın yatağının ucuna bırakır.

"Şehzadem, keyfine bak, der. Ben gidiyorum. Sabahleyin gelir seni alırım."

Şehzade, Sultanı uyandırır. Artık güle oynaya sabahı ederler.

Sabah olur. Sultan Hanım dalgın uykuda... Deli-Gücük gelir, Şehzadeyi alır. Cellatların göğüslerinden iğneleri çeker, aslanların burnundan otu alır. Gene Şehzadeyi sırtına bindirir. Çıkar, giderler.

Bu macera üç gün böyle tekrarlanır: Her gece Sultan Hanımın odasına bir delikanlı geliyor, Sultan Hanım, rüya mı, gerçek mi, anlamadan, sabah uykuda iken çıkıp gidiyor... Üçüncü gün kız babasına bir mektup yazar:

"Aman babacığım! Bana üç gecedir bir hal oluyor: Yanıma birisi giriyor. Kapıdaki cellatlar, aslanlar bir şey yapamıyorlar. Bir çare bul bu hale..."

O gece Sultanın kapısına daha kuvvetli cellatlar, dış kapıya da daha azgın aslanlar koyuyorlar. Onlar hazırlanmakta olsun, bu yanda Şehzade, Deli-Gücüğe diyor ki:

"Aman, Deli-Gücük! Ben, ne kadar olsa, orada helecan çekiyorum. Kızı buraya getir, daha iyi."

Deli-Gücük o gece sırtına yükleniyor kızı, hana getiriyor. Gene oğlanla sabaha kadar gülüp eğleniyorlar. Sabah, kız uykuya dalınca, Deli-Gücük onu odasına götürüp yatağına yatırıyor. Kız bu işe şaşıp kalıyor. Babasına tekrar bir mektup yazıyor:

"Babacığım! Allah aşkına benim bu halime bir çare bulun. Ben bu gece kendimi viran bir handa buldum. Orada geceyi aynı delikanlı ile geçirdim. Sabah gözümü açtım baktım ki odamdayım."

Artık sarayda meclis toplanıyor. "Aman, bu kızın işine bir çare," diyorlar. Düşünüyorlar, taşınıyorlar. Vezirlerden biri diyor ki:

"Padişahım! Sultanın eline kına koyalım. Gece gittiği hanın kapısından girerken bu kınayı sürsün beş parmağıyla..."

"Münasip," diyorlar. Sultanın avcunun içine bir tutam kına koyuyorlar. "Bunu girdiğin hanın kapısına sür," diyorlar. Kızcağız artık şöyle kuşkulu yatıyormuş: "Kim gelecek, beni kim alıp götürecek?" diye. Yatarken, yatarken bir gaflet basıyor kızı. Bir de gözünü açıyor ki bir viran hanın kapısında. Hemen, beş kınalı parmağını kapıya sürüyor.

Neyse, geceyi gene Şehzadeyle güle oynaya geçiriyorlar. Sabah uykuda iken Deli-Gücük kızı alıp çıkıyor. Bir de bakıyor ki kapının üstünde beşkınalı parmak izi. Bir kahkaha atıyor: "Yemen'de ne kadar han, hamam, ev, dükkân varsa, Padişahın sarayının kapısına kadar, her yerde beş parmak kına olsun!" diyor.

O gün adamlar çıkıyorlar, kınalı kapı aramaya. Bakıyorlar ki her taraf kınalı parmak izi...

O gün gene meclis toplanıyor. Başka bir Vezir bu sefer diyor ki:

"Padişahım! Bir ufacık bayrak yaptıralım. Sultan Hanım onu gittiği hanın kapısının üstüne gizlice diksin." Münasip görüyorlar, Sultana böylece tembih ediyorlar.

Sultan Hanım o gece gene han kapının önünde gözlerini açınca elindeki küçücük bayrağı usulcacık kapının bir yarığına sokuyor.

Sabah Deli-Gücük kızı götürdükten sonra hana dönünce bakıyor ki kapının üstünde bir küçük bayrak. Bir kahkaha atıyor:

"Yemen'de ne kadar han, hamam, ev, dükkân varsa her yerlere küçücük bayraklar dikilsin. Bir tane de Padişahın külahına..."

Sabahleyin Padişahın adamları "Bayraklı han neresi?" diye aramak için kalkınca, bakıyorlar ki, ne görsünler, pır pır pır... Her taraf bayrakla bezenmiş. Padişah diyor ki:

"Kızım! Benim külahımın tepesine kadar, senin gitmediğin, gezmediğin yer kalmamış. Ben senin düşmanını nasıl bulayım?"

Gene meclis toplanıyor. Vezirler:

"Padişahım! Çare yok, diyorlar. Bir tellal çağırtalım. Belki bu işleri yapan kimse kendiliğinden, gelir."

Tellal çağırıyor: "Padişahın kızını her gece alıp götüren her kim ise, gelsin. Padişah Allahın emriyle kızını ona verecek."

Deli-Gücük, Şehzadeye diyor ki:

"Haydi, git, 'O adam benim' de."

"Aman Deli-Gücük, başıma bir iş açmayalım."

"Bir şey olmaz. Ben çaresini bulurum. Sen korkma, git."

Oğlan gidiyor Padişahın huzuruna:

"Padişahım, diyor, senin kızını alıp götüren benim." Padişah gazaba geliyor:

"Vay alçak! diyor. Bir de utanmadan karşıma çıkıyorsun."

Hemen cellatlarını çağırıyor: "Tutun şunu," diyor. Tutuyorlar, ellerini, ayaklarını bağlıyorlar, atıyorlar zındana... Ortalığa gene bir tellal salıyorlar:

"Padişahın kızına musallat olan adam bulundu. Falan yerde idam edilecek. Herkes toplansın!"

Artık, davul, zurna... Oğlanı almışlar, idam yerine götürüyorlarmış. Deli-Gücük de, bayağı bir insan kılığına girmiş...

(Aslında o güzel bir adammış, handaki kızın kocası imiş... İstediği zaman böyle küçülür, Deli-Gücük olurmuş...) Oğlanı idam etmeye götürdükleri sırada o da bir berber dükkânında tıraş oluyormuş. Berber usturayı kayışa şöyle şöyle bir sürermiş; bir pencereye koşarmış... Deli-Gücük der ki:

"Canım, tıraş edeceksen et. Yoksa dışarda bir bakacak şey varsa söyle, biz de bakalım."

"Aman efendim! der berber, Padişahın kızının belalısı bulunmuş. Kusura bakma, onun için telaşlıyım."

"Ya öyle mi? Öyle ise haydi beraber seyre gidelim."

Berber hemen dükkânını kapar. Deli-Gücük'le çıkarlar sokağa. Davullar, zurnalar kıyamet... Darağacı kurulmuş... Tam oğlanın boynuna ip geçirileceği sırada, Deli-Gücük berberden ayrılır. Yolda bir sığırın dizkapağı kemiğini bulmuş, ona okur üfler, o kemik kocaman bir ferman olur, dört beş yerinde Padişahın mühürü... Deli-Gücük hemen gider cellatların önüne:

"Padişahın fermanı var. Bunu okuyun," der. Cellatlar fermanı okurlar: "Tuttuğunuz çocuk bigünahtır. Ben onu affettim. Dünya-ahiret oğlum olsun..." yazılı. Cellatlar oğ-

lanı salıverirler. Deli-Gücük düşer Şehzadenin önüne, hana yollanırlar. Yolda oğlan:

"Aman Deli-Gücük! Çok korktum," der. Deli-Gücük:

"Ben ne zaman olsa seni kurtarırım," der.

Ertesi gün gene tellal, Padişahın yeni bir emrini ilan eder:

"Geçen sefer bir yanlışlık olmuş. Padişah kızını geceleri sarayından alan delikanlı her kim ise affedildi. Gelsin Padişahın huzuruna..."

Ama Padişah da hırsından bütün gece uyumamış... Deli-Gücük oğlana diyor ki:

"Haydi git. Padişahın karşısına çık. Sen korkma, ben varken sana kimse bir şey yapamaz."

Oğlan gidiyor, Padişahın huzuruna çıkıyor.

"İşte Padişahım, geldim," diyor. Padişah gene sözünde durmuyor:

"Vay alçak! Bir de utanmadan huzuruma çıkıyorsun! Ben bu sefer seni cellatlara vermeyeceğim, kendi elimle öldüreceğim," diyor. Oğlanın yakasından tutuyor, hançerini çıkarıyor, saplayacak. Eli yukarda kalıyor.

"Çabuk tabancamı verin," diye sesleniyor. Tabancası da bir elinde, eli kasılı kalıyor. "Bari tekme ile hıncımı alayım," diyor, bir tekme vurmak istiyor. Sağ ayağını kaldırıyor, ayağı öylece havada kalıyor. Bu defa feryada başlıyor. O lahza Deli-Gücük orada peyda oluyor:

"Padişahım! diyor. Bütün bu işleri yapan bu delikanlı değil, benim. Bu ise Mısır Padişahının oğludur. Sen bu Şehzadeye Allahın emri ile kızını vereceksin. Yoksa ben sana bu ettiklerimden daha da kötüsünü ederim." Padişah:

"Aman! Verdim. Hayrını görsün. Tek sen benim şu ellerimi, ayağımı eski haline getir," diye yalvarıyor. Allahın izniyle o lahza Padişahın elleri, ayağı açılıyor...

Artık kırk gün, kırk gece düğün ediyorlar. Güvey giriyor Şehzade. O gece Deli-Gücük diyor ki:

"Şehzadem! Benim hizmetim bitti. Allaha ısmarladık. Allah sizlere selametlik versin. Bundan sonra da bir başın sıkıldı mı, beni 'Deli-Gücük' diye çağır, ben imdadına yetişirim."

Bu sözler üzerine çıkıp gidiyor, gözden nihan oluyor.

Şehzade ile Sultan Hanım da beş on gün orada oturuyorlar.

Ondan sonra Mısır Padişahına bir tatar yolluyorlar: "Şehzade, Yemen Padişahının kızıyla geliyor," diye. Artık babasının memleketinde şenlik, kıyamet, büyük alaylarla bunları karşılıyorlar.

Orada da kırk gün, kırk gece düğün ediyorlar.

Onlar ermiş muradına, biz de erelim muradımıza...

Gökten üç elma düşmüş, biri bana, biri masalı anlatana, biri de Sıdıka Hanıma.

24.
Eşek-Kafası

Bir varmış, bir yokmuş... Evvel zaman içinde temiz yürekli bir çiftçi, bir de bunun karısı varmış. Bunların hiç çocukları olmamış. Bir gün adam çift sürerken yorulmuş: "Yarabbi, bana bir evlat verseydin, bu ihtiyarlığımda rahat ederdim" diye düşünmüş. Sonra çiftini bırakmış da bir of çekmiş. O dakikada bir Arap, karşısına dikilmiş:

"Ne istiyorsun, çiftçi kardeş?" demiş. O da:

"Allah bana bir evlat vermedi. Canım sıkıldı da 'of' dedim," demiş. Arap cebinden bir elma çıkarmış:

"Al, bu elmanın yarısını sen ye, yarısını karın yesin. Allah size bir oğlan evlat verir," demiş. Adam elmayı almış, bir de bakmış ki arap ortadan kaybolmuş...

Çiftçi gene çiftini sürmeye başlamış. Bir ara hararet basmış: "Elmadan çocuk olur mu? Şunu yiyeyim," demiş. Elmanın hepsini yemiş.

Aradan dokuz ay geçmiş. Bir gün gene çift sürerken buna bir sancı gelmiş. Oturmuş, abdest bozayım derken koca bir eşek kafası çıkmış karnından. Adam şaşırmış. Yeri

kazmış, kazmış, eşek kafasını oraya gömmüş. Koşa koşa eve gelmiş. Karısına:

"Yahu! Benim başıma gelenleri söylesem şaşarsın," demiş. "Ne oldu kocacığım?"

"Bundan dokuz ay evvel bir derviş bana bir elma verdiydi. Yarısını ben, yarısını sen yersek çocuğumuz olacağını söylediydi. O gün bana hararet bastı, elmayı yedim. Bugün karnıma bir sancı girdi. Oturdum, bir koca eşek kafası çıkmaz mı? Ne yapacağımı şaşırdım. Hemen yeri kazdım, gömdüm."

"İyi etmişsin kocacığım."

Kadın daha bu sözleri söyler söylemez, Eşek-Kafası öteden:

"Ben buradayım, babacığım," diye ses vermiş.

Karı koca, "Bunu ne yapsak?" diye düşünmeye başlamışlar.

Adam:

"Karı, sen bunu kundakla, bir şeye sar. Ben gidip denize atayım," demiş. Kadın sarmış sarmalamış Eşek-Kafasını, adam da almış bunu, denizin derin bir yerine atmış. Eve gelip karısına:

"Çok şükür karıcığım, kurtulduk. Eşek-Kafasını denize attım," demiş. Bir de bakmışlar ki, Eşek-Kafası sular aka aka köşede oturuyor.

"Aman, ne yapalım? Bu bizim kaderimizmiş," demişler.

Dolaba bir minder serip Eşek-Kafasını oraya oturtmuşlar.

Masallarda vakit tez geçer... Eşek-Kafası on sekiz, yirmi, yaşlarına geliyor. Bir gün dolabın kapısını açıyor, iniyor aşağı:

"Anne, ben evleneceğim," diyor. Annesi:

"Oğlum, sana kim kız verir?" diyor. O da:

"Git, bana Padişahın kızını iste," diyor. Annesi:

"Oğlum, Padişah kızını bize verir mi? Sen deli misin?" diyor.

Ama Eşek-Kafası diretiyor. Kadın da: "Peki gideyim bari," diyor. Eşek-Kafası dolaptan bir bohça uzatıyor.

"Al bunu. İçindekileri giyin kuşan, öyle git Padişahın sarayına," diyor. Kadın bir de bohçayı açıp bakıyor ki, içinde kürkler, çamaşırlar, elbiseler, her şey mükemmel. Kapının önünde de bir payton duruyor. Kadın giyinip kuşanıyor. Paytona binip gidiyorlar Padişaha.

"Allahın emri ile oğluma Sultan Hanımı istemeye geldim," diyor. Padişah yukardan aşağı kadını süzüyor:

"Benim bir tane kızım var. Uzaklara vermek istemem. Evimin karşısına kızıma layık bir konak yaptırın, döşetin, dayatın. Ondan sonra kızımı oğlunuza veririm," diyor.

Kadın kalkıp gidiyor.

"Oğlum, Padişah böyle böyle söyledi," diyor. Kadın yatıp, uyuyor. Sabahleyin kalkıp bakıyor ki, Padişahın sarayının karşısında çok güzel bir saray yapılmış. İçi döşenmiş, dayanmış...

Oğlan, anasına:

"Haydi git, Padişaha de ki: Saray yapıldı ama bizim de bir şartımız var. Oğlum gece gelecek, sabahleyin erken gidecek. Ev halvet olacak, evde kimse olmayacak. Sultandan başka oğlumu kimse görmeyecek."

Sarayı görünce Padişahın gözleri kamaşıyor: "Peki, peki," deyip razı oluyor. Düğün, dernek yapmıyorlar, damadı kimse görmesin, diye. Gelini giydiriyorlar, kuşatıyorlar. Saraya koyuyorlar: Hizmetçiler, halayıklar odalarına çekiliyorlar. Annesi bir tepsinin üstüne Eşek-Kafası'nı koyuyor. Üstüne bir havlu örtüyor. Gidip Sultanın odasına bırakıyor.

Sultan oturur... Bir bekler, iki bekler, güvey gelmez... "Şuraya bir yemek koymuşlar. Ondan yiyeyim," der. Havluyu açınca, bir de ne görsün: bir Eşek-Kafası...

O lahza Eşek-Kafası yere düşüyor, bir silkiniyor: Ayın on dördü gibi civan bir delikanlı oluyor.

"Korkma Sultanım" diyor. Boynuna sarılıyor kızın.

"Eğer sen beni ister, dilersen, beni hiç kimseye gösterme. Bu sırrımı da kimseye söyleme. Seninle mesut oluruz," diyor.

Sabah oluyor. Oğlan gene Eşek-Kafası şeklini alıyor. Sultan Hanım da oğlanı çok sevmiş, kaderine razı olmuş... Sultan Hanım odasından çıkıyor. Halayıklara emir veriyor: "Herkes odasına çekilsin," diye. Eşek-Kafası merdivenlerden tıkır tıkır yuvarlanıp gidiyor.

Aradan aylar geçiyor. Herkes meraktan, "Damat nasıl şey?" diye çatlarmış. Sultanın bir gözü kör bir dadısı varmış. Bir gün bu, merdivenin altına saklanıyor: "Şu damadı göreyim," diye. Akşam oluyor. Eşek-Kafası tıkır tıkır gelirken dadı görüyor:

"Eyvah! Sultanım yanmış... Bu Eşek-Kafası ile nasıl hayat sürülür?" diye orada feryada başlıyor. Eşek-Kafası karısına:

"Sultanım! Yaptın mı bana yapacağını? Sırrımı meydana vurdun. İşte ben gidiyorum," diyor. Oradan kaybolup gidiyor. Sultan ağlıyor, döğünüyor. Ama elinden bir şey gelmez. Sonunda babasına bir mektup yazıyor:

"Babacığım! Ben kocamı darılttım, kaybettim. Buluncaya kadar arayacağım. Senden dileğim, bir dağın tepesine bir hamam yaptır. O hamama herkes gelip yıkansın ve başından geçenleri anlatsın."

Padişah emir veriyor. Bir dağın tepesine güzel bir hamam yapılıyor. Sultan Hanım siyahlar giyiniyor. Hamama oturuyor. "Herkes gelsin. Bedava hamamda yıkansın ve derdini, gördüğü, işittiği ne varsa anlatsın..." diye tellal çağırtıyor. Köylü, kentli herkes o hamama gelirmiş artık. Sultan Hanım herkesin derdini dinlermiş, anlatanlar da buna karşılık bedava yıkanıp giderlermiş.

Bir köyün kenarında bir fukara Keloğlan ile annesi varmış. Keloğlan, annesine:

"Anneciğim, diyor, biz de gidip şu hamamda yıkanalım."

"Oğlum, bizim anlatacak bir şeyimiz yok. Ne söyleriz?"

"Elbet bir şey uydururuz."

"Haydi öyleyse, yarın sabah erken kalk. Dağdan bir sırt odun getir. Çamaşırımızı yıkayalım, gidelim."

Oğlan ay ışığını görünce sabah oldu sanmış... Sabah olmadan kalkıp ormana gidiyor. Odunu hazırlarken bir de bakıyor ki, karşıdan kırk katırlı iki adam geliyor. Adamlar sırtından birbirine yapışık. Oğlan ağacın tepesine çıkıyor. "Sultana söyleyecek hikâye buldum," diyor. Adamlar başlıyorlar odun yarmaya. Biri yarıyor, biri odunları katırlara yüklüyor. Odunlar tamamlanınca katırlarını alıp gidiyorlar. Oğlan en arkadaki katırın kuyruğuna yapışıyor, onlarla gidiyor. Bir zaman gidiyorlar. Bir yerde duruyor kervan. Yerin altından bir kapı açılıyor. Oradan katırlar giriyorlar, Keloğlan da peşlerinde. Katırlar birdenbire kayboluyorlar. Kapı da kapanıyor. Keloğlan bakıyor ki, sıra sıra kazanlar. İçinde yemekler pişiyor. Kapağın birini açıyor, "Şuradan bir parça yiyeyim," diye. Hemen bir ses geliyor kulağına: "Sahibi yemeden yeme." Keloğlan korkuyor, kazanın kapağını kapıyor. Oraya bakıyor, buraya bakıyor... "Ne yapayım, Allahım?" derken, şöyle üç dört ayak merdivenle çıkılır bir oda görüyor. Merdivenden çıkıyor, odanın kapısını açıyor, içeriye giriyor, bir de ne görsün: Odanın ortasında bir havuz... Güzel, döşeli, dayalı bir oda. Sofra kurulmuş, hazır... Keloğlan kendi kendine: "Herhalde şimdi buraya biri gelecek," diyor. Dolabın içinde bir yere saklanıyor, aralığından odanın içini gözetliyor. Biraz sonra bakıyor ki tıkır tıkır bir eşek kafası geliyor, havuza giriyor, silkiniyor, civan gibi bir oğlan oluyor. Oğlan tepsideki yemekleri yemiyor, olduğu gibi dolabın bir rafına koyuyor. Keloğlan orada yemekleri güzelce yiyor. Fazlasını da do-

nunun paçasını bağlayıp içine dolduruyor. Biraz sonra bakıyor ki, bir güvercin geliyor. Havuza girip yıkanıyor, silkiniyor, dünya güzeli bir kız oluyor. Gidip oğlana:

"Beyim, sultanım! Neden tasalısın? Neden gülmüyorsun?" diyor. Eşek-Kafası:

"Canım sıkılıyor, bırak beni," diyor. Onlar böyle bir zaman konuşup söyleşiyorlar: Kız yalvarır, yakarırmış, oğlanı neşelendirmek için, ama oğlan hep öyle suratı asık... Keloğlan sabaha kadar bunları gözetliyor. Sabahleyin kız gene havuza giriyor, bir güvercin oluyor, uçup gidiyor. Oğlan da havuzda yıkandıktan sonra bir eşek kafası oluyor, çıkıp gidiyor. Keloğlan artık dolaptan çıkıyor, katırların sesini duyuyor yeniden. Gene gidip arkadaki katırın kuyruğundan tutuyor. Böylece ormana, eski yerine erişiyor. Oradan bir kucak odun alıp anasının yanına gidiyor. Anası da Keloğlanı bekleye bekleye meraktan çatlayası olmuş... Keloğlan:

"Aman anacığım, Sultana anlatacak şeyler gördüm," diyor.

Bunlar oradan kalkıp köye dönüyorlar. Kadın o gün çamaşırını yıkıyor. Ertesi gün de doğru Sultan Hanımın hamamına... Sultan Hanım:

"Gel bakalım Keloğlan! Ne gördün, ne işittin? Anlat..." diyor.

Keloğlan başlıyor anlatmaya:

"Dün gece, ay ışığı ortalığı aydınlatmış, ben de sabah oldu sanmışım... Erkenden oduna çıktıydım..." Sultan Hanım:

"Aman Keloğlan, pek kötü kokuyorsun, biraz öteye git de öyle anlat..."

"Baktım, kırk katırın arkasında birbirine bitişik iki adam, odun kestiler. Ben de katırın birinin kuyruğuna yapıştım. Bu katırlarla, bitişik adamlar gittiler, gittiler, bir yere varınca bir kapı açıldı, yeraltında bir saraya vardık. Kazanlar kaynıyor orada.

Birinin kapağını açtım, yiyeceğim. 'Sahibi yemeden yeme,' diye bir ses geldi... Orada bir oda kapısı... İçeriye girdim. Ortada bir havuz... Derken bir Eşek-Kafası, yuvarlana yuvarlana geldi..."

Bu sözleri duyar duymaz Sultan Hanım:

"Aman Keloğlan, şöyle yanıma yaklaş da anlat bakayım, ne gördün daha?"

"Ben dolaba saklanmıştım... Eşek-Kafası havuza girip yıkandı, silkindi, dünya güzeli bir civan oldu. Derken bir beyaz güvercin geldi. O da yıkandı havuzun içinde, silkindi, peri gibi güzel bir kız oldu. Kız delikanlıya yalvardı: 'Yüzüme bak... Üzgün durma...' diye. Oğlan: 'Bırak beni, canım sıkılıyor...' diye cevap verdi... Hep öyle suratı asık durdu. Sabaha kadar onları seyrettim. Sabahleyin kız gene suya girdi, bir güvercin olup uçtu gitti. Delikanlı da suda yıkanıp bir eşek kafası oldu, o da çıkıp gitti... Ben odadan çıktım, gene katırlardan birinin kuyruğuna yapışıp odun kestiğim yere vardım..." Sultan Hanım sevinç içinde Keloğlan'ın ellerine sarılıyor:

"Aman Keloğlan! Bu hamam senin olsun. Sana istediğin kadar da altın veririm. Beni oraya götür," diyor. Keloğlan da: "Peki," diyor...

Ertesi gece sabaha karşı kalkıyorlar. O ağacın tepesine çıkıyorlar. Bitişik adamlar gelip odunlarını yarıyorlar. O zaman oğlan:

"Haydi Sultanım, şu katırın kuyruğuna sarıl, git," diyor. Kız da oğlanın anlattıklarını olduğu gibi yapıyor; o yeraltı sarayındaki odaya giriyor, dolaba saklanıyor. Eşek-Kafası geliyor. Suda yıkanıp silkiniyor, bir delikanlı oluyor. Düşünceli düşünceli oturuyor. Biraz, sonra güvercin geliyor. O da silkiniyor, kız oluyor. Güvercin oğlana yalvarıyor: "Şehzadem, derdin ne? Bana anlat." Oğlan da:

"Beni kendi halime bırak," diyor...

Şafak sökmeye başlayınca güvercin uçup gidiyor. O zaman oğlan kızı görüveriyor. Diyor ki:

"Beni Kuşlar-Padişahının kızı zaptetti. Onun elinden nasıl kurtulacağımızı düşünelim." Sonra kıza şu aklı veriyor:

"Geniş bir meydana bir kafes yaptıracaksın. İçi, ikimiz sığacak kadar geniş olsun. Kafesin tellerinin ucu dışarı doğru dikenli olsun. Biz ikimiz kafese gireceğiz. Kuşlar Padişahının kızı bizi parçalamak için askerlerini yollar. O dikenlere çarpan kuşlar ölür. En sonra da Kuşlar-Sultanı kendisi gelir. O da ölürse kurtuluruz..."

Kız oğlanın dediklerini yapıyor: Giriyor kafesin içine.

Eşek-Kafasını bekliyor. Eşek-Kafası da geliyor, silkiniyor insan oluyor. İlkin derisini yıkıyor, sonra kafese girip kızla oynaşmaya sevişmeye başlıyor. Gören kuşlar gidip Padişahlarının kızı Sultana haber veriyorlar. O da tabur tabur askerlerini yolluyor: "Gidin, hem oğlanı, hem de kızı parça parça edin," diye emir veriyor.

Kuşlar gelip tel kafese hücum ediyorlar, hepsi parça parça olup yere seriliyorlar. Arkadan Sultan kendisi de geliyor. Bakıyor ki, Şehzade kendinden güzel bir kızla sevişiyor, çırpınmaya başlıyor.

Tellere hücum ediyor. O da parçalanıp ölüyor...

Kızla oğlan oradan evlerine geliyorlar. Sultan Hanım, hamamı, bir heybe de altınla Keloğlana bağışlamış artık... Kocasıyla doğru Padişahın yanına çıkıyorlar, elini öpüyorlar.

"Babacığım, işte sana damadını bulup getirdim," diyor.

Artık delikanlı da Eşek-Kafası kılıfından kurtulmuş... Kırk gün, kırk gece yeniden düğün yapıyorlar. Oğlan anasını babasını da getirtip sarayın bir köşesine oturtuyor...

Onlar ermiş muradına, biz de erelim muradımıza.

25.
Üşengeç

Bir varmış, bir yokmuş... Evvel zamanda ihtiyar bir kadın, bir de bu kadıncağızın oğlu varmış. Oğlan işe yaramaz, tembel bir şeymiş. Anası: "Oğlum şu işi yapıver, şuraya gidiver..." gibilerden bir şey dese, "Ben üşenirim, yapamam; gidemem..." der, işin içinden çıkarmış.

Bir gün komşu çocukları oduna gidiyorlarmış. İhtiyar kadın onlara yalvarmış:

"Aman çocuklar, benim oğlanı da alın götürün." Arkadaşları sabah erkenden gelmişler Üşengeci götürmeye.

"Ben üşenirim. Gitmem..." diye direnmiş, yerinden kıpırdamamış. Bunlar da yaka paça eşeğe yüklemişler oğlanı, dağa götürmüşler. Orda herkes odununu kesmiş, yüklemiş. Üşengeç yan gelmiş yatmış bir ağacın dibinde, onlara bakarmış. Arkadaşları: "Aman Üşengeç, kalk sen de odununu kes," dedikçe, bu: "Ben üşenirim," der, yerinden kıpırdamazmış.

Neyse, köylü delikanlılar onun odununu da kesip eşeğine yükleyivermişler. "Haydi Üşengeç, kalk, gidiyoruz,"

deyince: "Ben üşenirim, gitmem," demiş, oturmuş. Bunun üzerine arkadaşları:

"Öyleyse kal burada. Kurtlar seni yesinler, anan da kurtulsun," deyip Üşengeci orda bırakmışlar, dönmüşler.

Üşengeç orda otururken boz bir yılan gelir, başını kaldırır, bunu sokmak için üzerine yürür. Üşengeç:

"Sok istersen. Ben üşenirim, kalkıp da kaçmam. Bir sokmadan kim korkacak? Üşenmeden kim kalkacak," der. Bu söz yılanın pek hoşuna gider. Dile gelir de der ki:

"Üşengeç! Dile benden ne dilersin?" Üşengeç gene: "Ben üşenirim, bir şey istemem" cevabını verir. O zaman yılan der ki:

"Senin başın ne zaman sıkılırsa: 'Allahın emri üzre, Boz Yılanın kavli üzre,' dersin, dilediğini söylersin. Ben senin her istediğini yerine getiririm." Bunları söyler, yılan oradan kaybolur, gider.

Oğlan oturur, oturur... Karnı acıktı. Yılanın sözlerini hatırlayınca:

"Allahın emri üzre, Boz-Yılanın kavli üzre, bana bir tas çorba gelsin," der. O lahza önünde koca bir tas çorba peyda olur. Güzelce karnını doyurur. Ağacın dibine yatar uyur.

Sabah olur. Üşengeç gene kendine yemekler getirtir, güzelce yer içer, sonra aklına bir şeytanlık gelir:

"Allahın emri üzre, Boz-Yılanın kavli üzre, Padişahın kızı benden gebe kalsın," der.

Artık Üşengeç bir zaman daha orda, dağ başında oturur; sonra, canı sıkılır:

"Allahın emri üzre, Boz-Yılanın kavli üzre, beni kulübeme götürsünler," der. Bir de bakar, kendisini kulübesinde bulur. Annesi:

"Ne geldin? Dağda kalıp geberseydin," der. Üşengeç annesine:

"Bir yılana rastladım. Benim her istediğimi yapıyor," der, başından geçenleri bir bir anlatır. Kadıncağız sevinir.

"Öyle ise bol bol yiyecek iste," der. Bunun üzerine Üşengeç:

"Allahın emri üzre, Boz-Yılanın kavli üzre bize yemek gelsin," der. Kulübeye çeşit çeşit yemekler gelir. Bunlar otururlar, karınlarını doyururlar.

Onlar orda oturadursunlar... Masallarda vakit çabuk geçermiş. Padişahın kızının karnı gün günden büyürmüş. Kızcağız ne olduğunu bilemezmiş. Dokuz ay on gün deyince kız bir oğlan doğurur. Padişah gazaba gelir. Kızını öldürmeye kalkar. Kızına sorar:

"Bu çocuk kimden?" Kız iki gözü iki çeşme:

"Bilmiyorum, babacığım," cevabını verir. Bunun üzerine vezir vüzera kızın haline acır, toplanırlar, Padişaha:

"Aman Padişahım, derler, kızına kıyma. Bakalım çocuk büyüsün, kime baba derse babası odur."

Bu kızcağızı bir odaya kapatırlar, ölmeyecek kadar yiyecek verirler. Yedi sene orada hapis kalır. Yedi sene sonra gene vezir vüzera toplanırlar, karar verirler, bir tellal çağırtırlar:

"İhtiyar, genç, bu memlekette ne kadar erkek varsa Padişahın sarayı önündeki meydandan geçecek..." diye.

Çocuğu bir tahtın üstüne oturturlar. Bütün memleket halkının erkekleri orada toplanmış, birer birer çocuğun önünden geçerler. Artık kimse kalmamış, çocuk da kimseye baba dememiş. Padişah sorar:

"Kimse kalmadı mı?" Derler ki:

"Bir kulübede bir Üşengeç var, bir o kaldı gelmeyen." Padişah:

"Haydi onu da getirin bakalım," der. Üşengeci de, yaka paça yerinden alıp getirirler bir sedye üstünde. Çocuk daha karşıdan onu görünce, "Babacığım", diye koşar, boy-

nuna sarılır. Padişah bu işe iyice gazaplanır. Hem kızını, hem de torununu Üşengecin kulübesine yollar.

Akşam olunca kız başlar düşünmeye: "Bu benim çilem nedir?" diye. Bunun üzerine Üşengeç: "Allahın emri üzre, Boz-Yılanın kavli üzre, Padişahın kızına layık yemekler gelsin," der. O lahza, mükemmel bir sofra donanır. Kız artık oğlanın sırrını öğrenir, nasıl gebe kaldığını da anlar.

Ertesi gün Padişahın kızı:

"Haydi Üşengeç, der. İste de şu deniz kenarında bir sarayımız olsun, oraya taşınalım." Üşengeç:

"Aman ben üşenirim. Söylemem," der. Kız bıkmadan her gün yalvarır, yakarır. Bunun üzerine Üşengeç:

"Allahın emri üzre, Boz-Yılanın kavli üzre şu deniz kenarında Padişahın kızına layık bir saray yapılsın," der.

Ertesi gün uyanırlar ki, karşılarında bir saray, misli görülmemiş: Bütün duvarları zümrütten, yakuttan... Kızla oğlan saraya taşınırlar ve rahat bir ömür sürmeye başlarlar.

Bir gün Padişah, yanında vezir vüzerası, deniz kenarında gezmeye çıkmış. Kız, babasını uzaktan görünce, hemen bir erkek elbisesi giyer, böyle erkek kıyafetinde, deniz kenarına iner. Delikanlı, Padişahın pek hoşuna gider, konuşurlar. Kız, Padişaha der ki: "Buyurun, bizde bir yemek yiyelim." Padişah, adamlarıyla kızın peşine takılır... Gelirler. Padişah sarayı görünce şaşırır. Ömründe böyle bir şey görmemiş. Maiyetiyle içeri girer. İçeride sofralar, altın sahanlarda türlü nefis yemekler; hizmetçiler, takım takım etrafta dönüyorlar... Öyle bir debdebe ki, şaşılacak şey.

Yemek yenince kız hemen Üşengece gider, yalvarır:

"Kuzum Üşengeç, dile de altın sahanlardan birinin kapağı, farkına varmadan babamın koynuna girsin." Bunun üzerine Üşengeç:

"Allahın emriyle, Boz-Yılanın kavliyle bir altın sahanın kapağı Padişahın koynuna girsin hiç haberi olmadan..." der. Biraz sonra misafirler veda ederler, çıkarlar,

giderler. Kayıklara binerler. Tam sahilden açılacakları sırada, kız pencereden bir bayrak sallar: "Durun, gitmeyin!" diye bağırır. Koşarak aşağı iner.

"Aman Padişahım! Bizim altın sahanlardan birinin kapağı yok. Belki askerlerden biri almıştır, bir yoklatsanız," der.

Bütün askerleri soyarlar, muayene ederler. Sıra yaverlere, vezirlere gelir. Onları da ararlar. Padişah:

"Oğlum, der, bir de beni arayın. Aklınızda bir şey kalmasın."

Padişah soyunur. O zaman kapak 'tak' diye yere düşer. Bunun üzerine Padişah:

"Oğlum, ben buna ne diyeyim? Hiç haberim yokken bu kapak benim koynuma nasıl girmiş?" der. O zaman kız başını açar, saçlarını döker.

"Babacığım! Ben de ne diyebilirdim? O çocuk da benim karnıma benim haberim olmadan girmişti," der.

Padişah kızını tanır. Sarılırlar, öpüşürler. Kız Üşengecin marifetlerini anlatır.

Padişah artık ikisinin kırk gün, kırk gece düğünlerini yapar...

Kız o zamana kadar Üşengece kocası gözüyle bakmamış... O günden sonra da Üşengeç uyuşukluğu, tembelliği bırakmış... Güzel de bir delikanlıymış... Her istedikleri olur, mesut yaşarlar.

Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine...

III

26.
Altı Kız Babası

Dinle hikâyeti, dilber elinden şikâyeti. Güzeller elinden dad, çirkinler elinden derd ile feryad... Kalaycı oldum kalayladım kapları, hep kırıldı tavaların sapları. Tabip oldum yaptım eczalı hapları, zehirledim birkaç kişiyi, serteser baygın oldular. Dediler derviş, nereden geliş? Dediler abdal, bu vilayette kalsana. Alalım sana bir ebru-hilal, zülüfler yaldız, benler yıldız, parmakta yüzük, öpmeye yazık... Öptüm alelacele, çıktım yukarıya, baktım: Üç otuzunda bir karı, sümükler sarkar, görenler korkar. Kocakarının kızgını, yüzüne vurmuş düzgünü... Gittim kılavuza: "Ne ettim, sana? Kıydın bana..." Elimde külah. "Kurtarsın Allah," dedim çıktım işin içinden...

Bir varmış, bir yokmuş... Bir memlekette bir adam varmış. Onun da altı tane kızı varmış. Bunlar geçinir giderlermiş...

Bir gün adam kahveye gitmiş. Orada, komşularından bir adam:

"Merhaba, altı kancık babası," demiş buna. Adam bir utanmış, bir utanmış, gayrı hiç ses çıkaramamış... Başlamış düşünmeye.

Eve gelmiş, hep düşünürmüş. En büyük kız gelmiş:

"Ne düşünüyorsun, baba?" demiş. Adam evvela söylemek istememiş neden düşünceli olduğunu. Kız bunu çok sıkıştırınca: "Böyle böyle dedi bana falan adam," demiş. Kız: "A, şunun düşündüğüne bak, demiş. Ben de zannettim ki, beni, kocaya istediler de onun için düşünüyorsun."

Adamın düşüncesi bu sefer bir iken iki olmuş.

Beş akşam, arka arkaya, hep bu böyle devam etmiş: Adam kahveye gider, o komşusu da hep, "Merhaba, altı kancık babası," dermiş. Adam hiçbir şeycikler söyleyemez, eve gelir, düşünceli düşünceli oturur, kızları da, sırayla, gelir: "Ne düşünüyorsun, baba?" diye sorarlarmış. Adam düşünceli olmasının sebebini söyleyince onlar da: "Biz de sandık ki bizi kocaya istediler de onun için düşünüyorsun," derler, herifi daha dertli ederlermiş.

Altıncı günü gene böyle, adam düşünceli düşünceli evine dönmüş. Bu sefer en küçük kız:

"Ne düşünüyorsun, baba?" demiş.

"Kızım, mesele böyle böyle."

"Baba, bunda merak edecek bir şey yok," demiş küçük kız. "Sen yarın akşam gene git kahveye. Eğer o adam gene sana: 'Merhaba altı kancık babası,' derse sen de ona: 'Merhaba altı köpek babası,' diye karşılık ver." Meğer o adamın da altı tane oğlu varmış...

Altı kız babası ertesi akşam kahveye gitmiş. Öbür adam gelip: "Merhaba altı kancık babası," deyince, bu da: "Merhaba, altı köpek babası," demiş. Bu sefer o adam:

"Benimkiler köpek ama Beyoğlu'nun cebinden altın elmayı alırlar," demiş. Adam bu söze bir cevap verememiş. Düşüne düşüne eve gelmiş. Küçük kız:

"Ne oldu, baba?" deyince, o da:

"Kızım, o bana, 'Merhaba altı kancık babası,' dedi. Ben de ona, 'Merhaba altı köpek babası,' dedim. Bu sefer o: 'Benim köpeklerim Beyoğlu'nun cebinden altın elmayı alırlar. Seninkiler de alabilirler mi?' dedi. Adama bir karşılık veremedim..." demiş.

"Baba, demiş kız. Hiç merak etme. Elbette alırım. Sen yarın akşam gene kahveye git. Eğer o adam gene böyle söylerse: 'Benimki de alır,' de. Büyük bir paraya bahis tutuş. Allahın izniyle seni mahcup etmem."

Adam ertesi akşam kahveye gidiyor. Gene işte böyle söyleşirken işi büyütüyorlar. "Seninki alır, benimki alır," derken bir kavgaya tutuşuyorlar. Bütün ahali bunların başına toplanıyor. Derken oradan devriyeler geçiyormuş. İkisini yakaladıkları gibi hapishaneye sokuyorlar. Bunlar orada gene "Seninki alır, benimki alır," diye çekişirlerken, "Haydi, hükümete gidelim," diyorlar. Orada, kadıların önünde kavil karar ediyorlar: Birisi oğlunu, birisi kızını beraberce altın elmayı almaya gönderecekler...

Gitmeden önce kıza da oğlan elbisesi giydiriyorlar, adını da Ali koyuyorlar, öbür adamın oğluna da tembih ediyorlar: "Eğer bu adamın kızına bir zarar edersen seni şöyle ederiz, böyle ederiz..." diyorlar.

Bunları atlara bindirip yola çıkarıyorlar. Artık oğlan kıza:

"Ali Sağdıç, Ali Sağdıç," dermiş. Bunlar lale sümbül biçerek, kahve tütün içerek epeyce gittikten sonra bir ırmak köprüsüne rastgeliyorlar. Bunların atları ürkmüş, bu köprüden bir türlü geçmezmiş. Ne kadar uğraştılarsa, bir türlü köprüden karşı yakaya geçememişler. Artık geri dönmeye karar vermişler. O zaman kız oğlana demiş ki:

"Sen gidedur, ben bir abdestimi yapayım, sana yetişirim."

Oğlan bir sigara yakmış, geri dönmüş, başlamış gitmeye. Kız abdestini yaparken kendi kendine demiş ki: "Bu

beygire herhalde köprüde bir şey görünüyor ki, ürküyor. Bunun gözlerini bağlasam köprüden geçer."

Hemen kalkıyor, hayvanın gözlerini bağlıyor. Tam köprüye varınca hayvana bir kırbaç vuruyor, at da dörtnala, köprüyü geçiyor.

Ötede oğlan bir ara arkasına dönüp bakıyor ki, kız köprüyü geçmiş gider. Kıza sesleniyor. Kız da eliyle "Gel," diye işaret ediyor. Oğlan geri dönüyor. Köprüye varınca atını gene ne kadar zorladıysa bir türlü yürütemiyor. Kırbaçlaya kırbaçlaya hayvanı orada öldürüyor. Gidecekleri yer uzak olduğundan yaya gitmeyi göze alamıyor, çaresiz geri dönmeye karar veriyor. Beygirin eğerini sırtına alıyor, memleketine dönüyor...

Kız gide gide akşamı ediyor. Geç vakit karşıdan birkaç evlik bir köy görmüş. "Bari şuraya gideyim de akşamı orada geçireyim," demiş. Oraya varınca bakmış bir evin önünde bir ihtiyar kadın.

"Nine, demiş kız, ben Tanrı misafiriyim. Beni bu gececik evinde misafir eder misin?" Ninenin de kimsesi yokmuş.

"A kızım, gel," demiş. Kız o gece başından geçenleri nineye anlatmış. Beyoğlu'nun cebinden altın elmayı almaya gittiğini söylemiş. Ertesi gün Nine de ona bir parça maya vermiş, yanına da bir fino köpeği katmış. Demiş ki:

"Bu fino köpeğini yanından hiç ayırma. Şimdi sen epeyce bir gittikten sonra karşına bir derya çıkacak. Bu mayanın yarısını suya atarsın, derya ikiye ayrılır. Oradan geçer, Beyoğlu'nun memleketine varırsın. Sakın mayanın kalan yarısını kaybetme." Kız:

"Peki, nine," demiş, yola çıkmış. Gide gide bir deryaya rastgelmiş. Hemen mayanın yarısını deryaya atıvermiş. Derya ikiye ayrılmış. Kız tıngır mıngır oradan geçmiş. Derya gene kapanmış. Bir de bakmış ki, karşıda büyük bir saray. Beyin oğlu da orada, kapının önünde geziniyormuş. "Be-

yoğlu başını kaldırmış, bakmış ki, karşıdan, atın üstünde bir yiğit geliyor, ama çok güzel bir delikanlı. Yanında da bir fino köpeği var... Hemen bunu karşılamış Beyoğlu. "Hoş geldin, beş gittin..." diye hal hatır sorduktan sonra: "Adın ne?" diye sormuş. Kız da:

"Ali Sağdıç," demiş. Beyoğlu az sonra anasına gitmiş:

"Ana, demiş, bize bir Ali Sağdıç adlı, kız bakışlı misafir geldi. Kıza çok benziyor. Ben ona âşık oldum. Ne yapalım? Kız mıdır, değil midir nasıl anlayalım?"

"Oğlum, onun kolayı var. Akşam yatarken onun yatak çarşafı altına biraz gül yaprağı koyarız. Kız kısmı fazla ateşli olur. Eğer kızsa yaprakları sabaha kadar kurutur. O zaman anlarız."

Köpek meğer laftan anlarmış. Hemen gelmiş, kıza bunu söylemiş.

Akşam olmuş. Beyoğlu hep kendi hizmet edermiş, hizmetçilere falan iş bırakmazmış. Vakit geçip yatma zamanı gelince:

"Haydi Ali Sağdıç, demiş, helaya git de yat artık."

Kız helaya gidince Beyoğlu hemen yatağın altına gül yapraklarını sermiş, bırakmış gitmiş. Kız işini bitirip gelmiş. Yatağı şöyle biraz bozmuş, hiç yatmamış. Sabaha kadar sigara içmekle vakit geçirmiş.

Sabah olunca Beyoğlu aksıra tıksıra gelmiş. "Acaba uyandı mı?" diye kızın yanına girmiş. Hizmetçiler gelmiş, kızın yatağını kaldırmışlar. Beyoğlu bakmış ki, gül yaprakları olduğu gibi, taptaze duruyor.

Beyoğlu gene annesine gitmiş: "Anne ne yapalım, ne yapalım da bu kız mıdır, değil midir anlayalım?" derken anası:

"Sen onu al, çarşıya götür. Elmasçıların kuyumcuların çarşısına sok. Eğer kızsa, süsü sever, cıncık boncuk almak ister. Bir de yolda giderken dirseğinle sertçe vuruver. Eğer kızsa gözleri yaşarır" diye akıl vermiş. Beyin oğlu da, ana-

sının dediği gibi, Ali Sağdıç'ı, almış çarşıya giderlerken, yolda şakaya getirerek çenesine vurmuş. Ali Sağdıç'ın önden bir dişi kırılmış düşmüş. Hemen Ali Sağdıç cebinden bir inci çıkarmış. "Zararı yok," diye düşen dişin yerine takmış. Kuyumcular çarşısına gelmişler. Ali Sağdıç pek aldırış etmezmiş, incilere, elmaslara. Biraz sonra canı sıkılmış gibi demiş ki:

"Aman, burada bizim ne işimiz var? Ben yolda gelirken bıçağımı düşürdüm. Beni bıçakçılara götür de oradan bir bıçak alayım."

Gitmişler bıçakçılar çarşısına. Kız orda bir bıçak almış, beline sokmuş.

Saraya dönmüşler. Oğlan anasının yanına varmış, olanları bitenleri anlatmış. "Aman ana, bu kimdir? Kız mıdır, oğlan mıdır? Bunu anlamanın çaresi?" diye yalvarmaya başlamış. Anası:

"Oğlum, demiş, sen onu al, bir hamama götür. O zaman her şey meydana çıkar."

Beyoğlu gelmiş kızın yanına:

"Ali Sağdıç, demiş, hamama gitmek ister misin?"

"İsterim. Zaten yollarda gelirken toz toprak içinde kaldım."

Birlikte hamama gitmişler. Beyin oğlu hemen çabucak soyunmuş. Kız gayet yavaş soyunurmuş. Beyin oğlu: "Haydi, biraz çabuk olsana!" dedikçe, kız:

"Allah belasını versin bu terzinin. Benim ilikleri çok sıkı yapmış, bir türlü çözülmüyor..." demiş. Biraz Beyoğlu'nu oyaladıktan sonra da: "Haydi sen gir de ben arkadan gelirim," demiş.

Beyin oğlu hamama girince kız hemen onun cebindeki altın elmayı almış. Bir pusula yazmış da oğlanın cebine bırakmış. Atına bindiği gibi kaçmış gitmiş.

"Gide gide gene o deryaya gelmiş. Cebindeki mayanın kalan yarısını atmış deryaya. Derya yarılmış, kız geçmiş.

Nineye gelmiş. Ona finosunu bırakmış. Oradan, "Altın elmayı aldım geliyorum," diye memleketine bir telgraf çekmiş. Artık memleketinde çalgılar, çığırtılar, davullar dümbelekler bunu karşılamaya çıkmışlar. Kız tam karşılayıcılara yaklaşınca cebinden altın elmayı çıkarmış, şöyle gösterivermiş. Elma da ıldır ıldır yanarmış... Artık kızı almışlar, Belediyenin önüne götürmüşler. Öbür adamın yüzüne tükürmüşler. Kıza da, babasına da maaşlar bağlanmış. Onlar da zengin olmuşlar, günlerini rahat içinde geçirmeye başlamışlar...

Biz gelelim Beyoğlu'na: Oğlan hamamda beklemiş, beklemiş, ne gelen var ne giden... Çıkmış soyundukları odaya, bakmış ki, Ali Sağdıç yok. Öbür odaları aramış, yok, yok... "Eyvah, darılttık," demiş, kendi kendine. Giyinmiş. Yüzünü silmek için cebinden mendilini ararken eline bir pusula geçmiş. Bir de okusa ki:

"Yaz geldim güz gidiyorum.

Kız geldim, kız gidiyorum,"

diye yazılı kâğıtta. Altında da, işte: "Falan memlekette, falan numarada falan kızı falan" diye adres var. Bir de öbür cebine elini sokuyor ki, Beyoğlu, altın elma yok. Doğru evine gidiyor; olanı biteni annesine anlatıyor.

O zaman bir Cadı-Karı çağırıyorlar. Beyin bahçesinde bir sürü güvercin, kumru varmış. İki tane kumru tutup Cadı-Karıya veriyorlar. Eline kızın adresini de veriyorlar. Beyoğlu Cadı-Karıya diyor ki:

"Kızın ön dişlerinin bir tanesi incidir. Kızı ondan tanırsın. Bu kumruları ona ver."

Cadı-Karı hemen bir küpe biniyor. "Vızzz..." diye kızın memleketine varıyor. Doğru evi buluyor. Kızın kardeşleri karşılıyorlar Cadı-Karıyı:

"Nine, bunlar ne güzel kumrular. Bunları bize sat," diyorlar. O da:

"Para ile vermem, diyor. Kim bana bir güzel gülüverirse bunları ona veririm," diyor. Kız kısmı da çok güler, 'Haha, hihi...' gülüşüyorlar bunlar. Küçük kız da yukarda uyurmuş. Kardeşlerinin gülüşmelerine uyanmış. Aşağı inmiş. Kumruları görünce:

"A, bunlar ne güzel kumrular, demiş. Tıpkı Beyin bahçesindeki kumrulara benziyor. Nine, bunları satar mısın?"

"Satılık değil, kızım. Eğer bana bir güzel gülüverirsen sana bunları veririm."

Küçük kız da gülüvermiş. Cadı-Karı kızın ağzındaki inciyi görünce:

"Al, kızım. Pek güzel güldün. Kumrular senin olsun," demiş.

Giderken de:

"Sakın kızım, bunların ikisini birden doyurma. Sonra eve alıştıramazsın," demiş, çıkıp gitmiş...

Kız o akşam kumruların birini doyurmuş, yatmış. Gecenin bir vaktinde karnı doyan kumru ötekine demiş ki: "Haydi kardeş kaçalım."

Öbürü de: "Ya, senin karnın tok, benimki aç. Hiç gider miyim?" demiş.

Böylece kırk gün kız bunların bir defa birini, bir defa ötekini doyururmuş. Kırk birinci gece, ikisini de doyurmuş. Gece yarısı kız uyurken bu kumrular kızı kaptıkları gibi doğru Beyoğlu'na götürmüşler. Meğer Beyoğlu da kucağını açmış, kızı beklermiş. Getirmişler kızı, kucağına bırakmışlar. Kızı uyandırmaya kıyamamış. Sabaha karşı, güvercinler, kumrular ötüşmeye başlamışlar.

Kız bunları rüya sanarak:

"Ablalarım, bu kumrular tıpkı Beyoğlu'nun kumruları gibi ötüyorlar," dermiş. Beyoğlu da:

"Uyan bak, sen nerdesin?" demiş. Kız gözlerini açınca şaşmış kalmış.

Beyoğlu zaten imamları falan hazırlamışmış. Hemen nikâh kıyılmış. Kırk gün, kırk gece düğün yapmışlar. Muratlarına ermişler.

Zengin Bey, oğluna bir manifaturacı dükkânı açıvermiş. Rahat etmişler. Hâlâ da geçinip giderler...

27.
Telli-Top

Bir varmış, bir yokmuş... Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, deve tellal iken, sinek berber iken... Eski hamamın tası yok, peştamalın ortası yok, bu yalanın ötesi yok... Hu demeyenin başı kel olsun.

"Hu."

"Ben sıçayım, sen yu."

Zengin bir tüccar varmış. Mısır'a mal almaya gidiyormuş. Bu adamın üç tane de kızı varmış. Kızlarını çağırtmış. Her birine:

"Kızım, size ne getireyim Mısır'dan hediye?" diye sormuş. Büyük kız bir altın nalın istemiş, ortanca kız altın bir hamam tası istemiş. En küçüğüne de: "Sen ne istiyorsun kızım?" diye sorunca, o:

"Hocama danışayım da öyle söylerim," cevabını vermiş. Kız gitmiş hocasına danışmış. Hocası demiş ki:

"Babana söyle, sana bir telli-top getirsin," demiş.

Gelmiş kız babasına: "Babacığım, demiş, hocama danıştım. Bana bir telli-top getir. Telli-topu unutursan önün karanlık, arkan aydınlık olsun."

Babası gitmiş Mısır'a. İşlerini bitirdikten sonra iki kızının hediyelerini almış, küçük kızınkini unutmuş. Vapura binmiş. Vapur açılacak artık, ama ne mümkün: Geminin ön tarafında deniz simsiyah kesilmiş. "Aman, ne oldu? Ne oldu?..." diye herkes telaşa düşmüş... "Acaba unutulan bir hediye mi, tutulmayan bir söz mü var?" demişler. O zaman adamın hatırına gelmiş küçük kızın hediyesi. İnmiş vapurdan, gitmiş telli-topu almış, gelmiş. Vapurun yolundan da duman sıyrılmış...

Adam evine dönmüş. Hep ev halkı sevinerek karşılamışlar. Akşam olmuş, tüccar heybelerini açmış, herkesin hediyelerini vermiş. Ama küçük kıza gelen hediye herkesin gözlerini kamaştırmış. İki büyük kız kıskançlıklarından sabaha kadar uyuyamamışlar: "Ne yapalım, ne edelim, biz bu kızı nasıl öldürelim de telli-top bize kalsın?" diye düşünmüşler. Sonunda bir karara varmışlar: "Yarın gezmeye götürelim, öldürelim," demişler.

Ertesi gün kalkarlar, babalarına derler ki: "Baba, biz kıra gideceğiz." Babaları izin verir. Alırlar küçük kardeşlerini. Kıra giderler. Bir kuyunun başına varırlar. "A... Bu kuyunun içinde ne var?" diye iki kız birbirlerine kuyunun dibini gösterirken küçük kız da eğilir, kuyuya bakmak ister. Ablaları kızı kaktırıverirler, kuyuya atarlar.

Meğer bu bir kör kuyu imiş.

Büyük kızlar eve dönerler. Babaları sorar: "Kardeşiniz ne oldu?"

Kızlar da:

"Babacığım, derler, ona gitme dedik, bizi dinlemedi. Bizden ayrıldı. Dağda bir kurt parçaladı kardeşimizi."

Babaları: "Aman kızım, dağda yolunu kaybetmiştir belki, sağdır... Gözünüzle gördünüz mü parçalandığını?" der, kızcağızının öldüğüne inanmak istemez. Kızlar: "Gözlerimizle gördük. Kurt parça parça etti," derler. Adamcağız ağlar, sızlar... Küçük çocuğunu pek severmiş. Kızlar da ya-

landan ağlarlar, ah vah ederler. Onlar orada ağlamakta olsunlar...

O kuyunun önünden yolcular geçiyormuş. Pek susamışlar. Yolculardan birinin bir kabağı varmış, çalıp çağırırmış onunla. Bu kabağı sallandırırlar kuyuya. Çeken adama kabak pek ağır gelir.

Çıkarınca bir de bakar ki kabağın içinde su yok. "Neye ağır bu kadar bu kabak?" diye şaşar adam. Başlar çalmaya. Kız içinden ses verir:

"Aman yolcu, kuzum yolcu!

Pek pek vurma, çok çok çalma. Yaktı beni telli-top."

Kervancılar: "Allah Allah. Bu ne iştir? Bize iyi bir sermaye olacak bu kabak..." diye sevinirler. Şehre giderler. Bir kahveye girerler. Kabağın sahibi başlar çalmaya... Bu kabağın marifetine herkes şaşar; kabak elden ele dolaşır.

Kızın lalası da meğer kahvede imiş. Kabaktan çıkan ses onun kulağına yabancı gelmemiş... Gelir kervancıya:

"Kuzum kervancı, der. Ver şu kabağı biraz da ben çalayım."

Başlar kabağın teline vurmaya. Kız içerden ses verir:

"Aman lala,

kuzum lala!

Çok çok vurma,

pek pek çalma.

Yaktı beni telli-top."

Lala: "Aman kervancılar, der. Bu kabağı bizim efendiye götürelim, çalalım. Size çok bahşiş verir."

Kervancılar düşerler lalanın peşine, varırlar eve. Lala der ki:

"Aman efendim. Şu kabağı çalın, bakın içinden nasıl ses çıkıyor."

Efendisi kabağı eline alır. Tele vurunca, kulağına kayıp kızının sesi gelir:

"Aman baba,

canım baba.

Pek pek vurma,
çok çok çalma.
Yaktı beni telli-top."

O zaman tüccar:

"Çağırın şu kızları" der. Kızlar gelirler. Kızın birine kabağı verir babası: "Çal bakayım şunu," der. Kızın bir şeyden haberi yok ya, başlar çalmaya. Kardeşi içerden ses verir:

"Aman abla,
zalim abla.
Çok çok vurma,
pek pek çalma.
Yaktı beni telli-top."

Kızlar artık suçlanır, mum gibi kalırlar... Babaları kervancılara döner: "Dileyin benden ne dilersiniz?" der. Kervancılar:

"Bize yüzer lira verin, efendim," derler. Çıkarır tüccar yüzer lira verir, savar bunları. Kabağı yere vurur, kırar. Kız içinden çıkar. O zaman babası sorar buna: "Kızım, nasıl girdin bu kabağın içine?" Kız da: "Babacığım, der. Kardeşlerim benim telli-topuma göz diktiler, benden istediler; vermedim. Beni götürdüler, kuyuya attılar. Sonra da kervancılar bir kabak salladılar o kuyuya. Ben kabağın içine girdim..." diye başından geçenleri anlatır. O zaman adam: "Vay hayın kızlar, der. Kardeşlerine bu kötülüğü eden bir gün de bana ne hıyanetlik etmez..." Onlara sorar: "Kırk satır mı istersiniz, kırk katır mı?" İki kız: "Kırk satır düşman başına. Bize kırk katır ver baba," derler...

Adam emir verir. Kırk katırın kuyruğuna iki hayın kızı bağlatır, katırlara bir kamçı vururlar. Kızların her bir parçası bir dağın başında kalır...

Baba da küçük kızıyla oturur, ömür sürer...

Onlar ermiş muradına, biz de erelim muradımıza. Gökten üç elma düşmüş. Biri bana, biri masal söyleyene; biri de Sıdıka Hanıma... Çöpü, kabukları da dinleyenlere...

28.
Ütelek

Bir varmış, bir yokmuş... Bir padişah varmış. Bu padişahın yetişkin bir kızıyla bir karısı varmış. Karısı bir gün ağır hastalanmış. Padişahı çağırtmış.

"Padişahım, demiş, ben öleceğim. Şu elmas yüzüğümü al. Bu yüzük kimin parmağına uyarsa onunla evlen." Padişah da, "Peki," demiş.

Az sonra Padişahın karısı ölür. Bir zaman geçer, Padişah karısının acısını unutur, evlenmeye kalkar. Artık memlekette kim münasipse gidip görürler, onun parmağına bu yüzüğü takıp denerlermiş. Kimine dar gelirmiş, kimine bol gelirmiş. Hasılı kimsenin parmağına uymamış.

Bir gün padişahın kızı elinde yüzük, oynuyormuş. Etrafındakiler de düşünüyorlarmış: "Kime götürelim, kime götürelim bu yüzüğü?" Kız oynarken şöyle parmağıma takayım der, yüzük tıpa tıp uyuverir. Padişah da ordaymış, bunu, görünce:

"Kızım ben seninle evleneceğim," der. Kız başlar ağlamaya, yalvarmaya:

"Ben senin kızınım. Beni nasıl alırsın? Buna elâlem ne der?..." Ama ne yaptıysa, ne dediyse babasını düşüncesinden döndüremez.

"Annenin vasiyeti böyle, ben seni alacağım," der Padişah.

Kız bakar ki babasına söz geçiremeyecek:

"Babacığım, der. Bana kırk gün müsaade. Düşüneyim. Ondan sonra seninle evlenirim."

Kız artık gece sabahlara kadar: "Yarabbi! Ben ne yapayım, ne edeyim?" diye boyuna düşünürmüş. Otuz dokuzuncu gece olur. Babasına der ki,

"Baba, ben seninle evlenirim, ama bir şartla: Üç kat elbise isterim senden; bir tanesi tekmil inci ile işlemeli olsun, bir tanesi elmasla. Bir tanesi de kürk olsun, ama tüyleri yüzünde... (Şimdiki kürkler gibi...) Başında başlığı, elinde eldiveni, ayaklarında çorapları da hep kürkten."

"Peki," diyor Padişah. Hemen terziler çağrılıyor, elbiseler yapılıyor, geliyor. Kız gece yarısı kalkıyor; evvela incili elbiseyi, onun üstüne elmaslısını, en üstüne de kürk elbiseyi giyiyor. "Yarabbi! Sen bana yardımcı ol," deyip bahçe kapısından usulcacık çıkıp gidiyor.

Gidiyor dağlara... Bir ağacın kovuğuna giriyor, orada yatıyor. Sabah oluyor. Memleketin beyinin oğlu ava çıkmış, arkadaşlarının her biri bir yere dağılmış, bu da o ağacın olduğu yere gelmiş... Bir de bakıyor ki orada, ağacın kovuğunda bir hayvan yatıyor, ama hiçbir hayvana benzemez. Yanına yaklaşıyor, hayvan ilkin korkuyor. Sonra usul usul Beyoğlu bunu okşayınca, başlıyor hayvan: "Bici, bici!..." demeye... Bu hayvancağız Beyoğlu'nun o kadar hoşuna gidiyor ki, onu alıp sarayına götürüyor. Beyoğlu her okşadıkça hayvan: "Bici, bici!" dermiş. Beyoğlu bunun adını Ütelek koyuyor. Her türlü yiyecekleri deniyorlar, insanlar ne yerse Ütelek de onu yermiş. Ona temiz bir yer hazırlıyorlar. Kendileri yemek yediklerinde ona da veri-

yorlar. Evin içinde herkes Üteleği severmiş, zararsız bir hayvan...

O memlekette senede bir panayır olurmuş. Evlenecek kızlar, evlenecek oğlanlar bu panayıra giderlermiş. Oğlanlar kız beğenirlermiş orada. Gene panayır zamanı gelmiş: Beyin oğlu da panayırın ilk günü, sabahleyin kalkar, giyinir, kuşanır, süslenir, hazırlanır. "Ütelek, ben gidiyorum panayıra, kız beğenmeye," der. Ütelek, de: "Bici, bici!..." diye karşılık verir. Sokak kapısından çıkarken Beyin oğlu, şalını unutmuş yukarda:

"Aman! Şalımı unuttum, şalımı getirin," derken, Ütelek herkesten evvel fırlar, çıkar yukarı, şalı alır getirir. Beyoğlu kızar:

"Bu kadar halayıklar, hizmetçiler olsun da evin içinde, benim şalımı getirmek Üteleğe mi kaldı?" der, şalı yırtar. Bu, Üteleğin de pek gücüne gider.

Ütelek de hemem kalkar, yattığı odaya gider, elmaslı elbiselerini giyer. Babasının sarayından kaçarken ceplerine epeyce altın da doldurmuşmuş... Bir araba tutar. Evden çıkmadan da, öteki kürk elbisesi ile incili elbisesini bir yere saklamış... Hasılı, kimseye görünmeden doğru panayıra gider. Orada oğlanın masasına yakın, tam onun karşısında bir masaya oturur. Oğlan da bu kızı görür, pek hoşlanır. Gider yanına, hal hatır sorar, başlarlar konuşmaya.

"Kimin kızısın sen?" der Beyoğlu.

"Ben tüccar Bilmem-ne-Beyin kızıyım," diye bir uydurma isim atar kız.

"Nerde oturuyorsun? Mahallenizin adı ne?"

"Şal-Yırtan mahallesi."

Oğlan kızı o kadar sevmiş, öyle kendinden geçmiş ki, evden ayrılırken şalı yırttığını falan unutmuş... Neyse bir zaman orda konuşuyorlar, eğleniyorlar... Ahali dağılmaya başlayınca kız da:

"Aman, babam çok huysuzdur. Geç kalırsam kızar," diyerek kalkıyor, arabasına biniyor, oğlandan evvel eve ge-

liyor. Kimseye görünmeden içeri giriyor, gene kürk elbisesini giyip bir köşeye kıvrılıyor. Biraz sonra oğlan geliyor. Hemen Ütelek oğlanı karşılıyor.

"Ütelek, Ütelek! diyor oğlan. Git karşımdan, artık gözümden düştün. Ben bugün bir güzel gördüm, bir karış boyun olaydı, arkanda kamburun olaydı, benimle sen de geleydin de o güzeli göreydin. Ben artık onunla evlenecegim." Kız:

"Bici, bici..." diye karşılık verir Beyoğlu'nun bu sözlerine.

Ertesi sabah, Beyoğlu: "Şal-Yırtan mahallesinde falanca tüccarın kızı varmış. Bana onu bulun," diye evdekileri görücülüğe yollar. Ama kimse ne böyle bir mahalle ne de böyle bir tüccarın kızını bilirmiş... Dünya kazan, bunlar kepçe, ne Şal-Yırtan mahallesi ne de böyle bir kız bulamazlar.

O sene böyle geçiyor. Ferdası sene gene panayır günü geliyor. Oğlan sabahleyin giyiniyor, kuşanıyor, tam evden çıkacak, bu sefer saatini unutuyor.

"Aman, saatimi unuttum; çabuk getirin," diye sesleniyor.

Ütelek gene herkesten evvel fırlıyor yukarıya, saati alıp getiriyor.

Beyoğlu kızıyor:

"Yahu, evin içinde bu kadar halayıklar, hizmetçiler var. Bir iş buyuruyorum, bu hayvan koşuyor. Üteleğe mi kaldı benim saatimi getirmek?" diye bağırıyor, saati kırıyor. Ütelek, Beyoğlu'nun bu sözlerine de pek güceniyor.

Beyoğlu evden ayrılır ayrılmaz Ütelek bu sefer incili elbisesini giyer; panayıra varır, gene tam oğlanın karşısındaki bir masaya oturur. Hemen oğlan bunun yanına koşar:

"Aman Sultanım! Sen nerelerdesin? Ben seni, pek çok arattırdım bulduramadım," der.

"Aman Beyim, der kız, ben size demedim mi, babam tüccardır? Babamın işi değişti, oradan başka bir eve taşındık. Şimdi Saat-Kıran mahallesinde oturuyoruz..."

Neyse, o gün de bir zaman bir arada oturup, Beyoğlu ile kız hoşbeş ediyor, eğleniyorlar. Akşama doğru kız:

"Babam merak eder, artık ben gideyim," diyor, oğlandan evvel davranıyor. Beyoğlu bu sefer, parmağında bir elmas yüzük varmış, çıkarıp onu kızın parmağına takıyor. Kız da arabasına binip eve geliyor.

Biraz sonra oğlan da dönüyor. Annesine:

"Aman anneciğim, o kızı gene panayırda gördüm. Evini değiştirmiş. Saat-Kıran mahallesinde oturuyormuş. Arayın, bulun bana..." diye yalvarıyor. Ev halkı ertesi gün gene yola dökülüyorlar, bir sene durmadan Saat-Kıran mahallesini arıyorlar.

Masallarda vakitler tez geçermiş, ertesi sene panayır vakti geliyor. Oğlan sabahleyin erkenden koşarak panayır yerine gidiyor. Bakıyor ki kız yok. Arıyor, tarıyor, akşama kadar bekliyor. Ama o sene kız panayıra gelmemiş...

Akşam oğlancağız evine dönüyor, üzgün, iki gözü iki çeşme. Annesi, babası ne kadar teselli ettilerse boş... Gün günden sararıp soluyor. "Ben bu kızı ya bulur, alırım ya da ölürüm," diyor, kederinden yataklara düşüyor. Artık hasta, yatak döşek yatmakta... Bir gün:

"Bu memlekette ne kadar benim eşim, dostum varsa, hepsi bana bir tas çorba pişirsin, diyor. Herkesle helallaşacağım artık..."

Oğlanın bu arzusu her tarafa bildiriliyor. Beyoğlu'nun eşi, dostu, uzak yakın tanıdıkları, hısımı akrabası, her biri bir tas çorba pişirip getirirlermiş. Her tas geldikçe Beyoğlu şöyle kaşığını sokarmış çorbanın içine, bir çevirirmiş, sonra içmeden geri verirmiş.

Evin içindekiler de her biri birer tas çorba pişirmiş. Bu Ütelek de kendisini parçalarmış: "Ben de pişireceğim..." der gibi, feryat edermiş. Oğlan duymuş onun sızlanışlarını:

"Ne istiyor bu Ütelek? Daha ben ölmeden onu hırpalamaya mı başladınız?" demiş. Annesi de:

"Oğlum, demiş, tava, tencere arıyor. Çorba pişirecekmiş. Tüylerini yakar diye bırakmıyoruz."

"Bırakın pişirsin bakalım."

Bunun üzerine, bırakıyorlar Üteleği. Mutfağa giriyor, kapının arkasına bir şey dayıyor, kimse gelip görmesin diye. Güzelce çorbayı pişiriyor. Parmağından yüzüğü çıkarıp tasın içine atıyor. Halayıklardan birine, "Bici, bici!" diye sesleniyor, yolluyor çorbayı Beyoğlu'na.

Oğlan yatağında doğruluyor; çorbayı alıyor, kaşığı içinde bir çeviriyor, "Şırk..." ediyor bir şey tasın dibinde. Beyoğlu hemen sıçrayıp oturuyor yatağın içinde. Bir de bakıyor ki tasın içinde kendi yüzüğü... Kıza bir sene önce panayırda verdiği yüzük. O zaman işi anlıyor, Şal-Yırtan mahallesi de, Saat-Kıran mahallesi de aklına geliyor o lahza. Hemen sesleniyor etrafındakilere:

"Çabuk bana Üteleği getirin, keseceğim."

"Aman-oğlum, diyor annesi. Tüy mü çıktı çorbanın içinden? Nedir suçu? Ne oldu? Yazık, hayvancağıza kıyma. O senden bize yadigâr kalacak..."

"Getirin, keseceğim..."

Üteleği getiriyorlar. Beyoğlu kalkıyor, onu yatırıyor, şöyle ustura ile kürklü elbiseyi bir kesiyor, içinden elmas elbiseleriyle o panayırda gördüğü kız çıkıyor. Kızı öyle karşısında görünce Beyoğlu:

"Vay insafsız, diyor. Beni bu kadar üzmeye nasıl gönlün razı oldu?"

"Sen de beni neden o kadar küçük gördün? Benim getirdiğim şalı yırttın, saati kırdın?"

Neyse artık ikisi de birbirlerinin suçlarını bağışlıyorlar. Gün günden oğlan da iyileşiyor... Sonra kırk gün, kırk gece düğün ediyorlar: Beyoğlu, Padişahın kızını alıyor...

Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine.

29.
Mehmed-Eşkıya

Bir varmış; bir yokmuş... Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde... Bir Padişah varmış. Bu Padişahın üç tane kızı varmış.

Padişahın hazinesine hırsız dadanmış. Ne kadar bekçi koyduysa fayda yok... Bekçiler uyur, kalırlarmış; hırsızlar da girer, hazineyi soyarlarmış...

Bir gün büyük kız demiş ki:

"Babacığım, bu gece hazineyi ben bekleyeyim."

Kız o gece hazineyi beklemiş. Ama ertesi gün bakmışlar ki gene soyulmuş hazine. Ertesi gün ortanca kız hazineyi beklemiş, ama gene hırsızlar soymuşlar. Üçüncü gün küçük kız gelmiş Padişahın huzuruna:

"Baba bu gece de ben bekleyeyim," demiş. Padişah: "A kızım, ablaların bekledi de ne oldu ki? Sen de bekleyeceksin, gene soyulacak hazine." Kız diretmiş:

"Yok, ille bekleyeceğim."

"Peki," demiş babası. Razı olmuş.

Küçük kızlar akıllı olur ya... Hemen bu kız parmağını, sımsıkı bir kirişle bağlamış. Bir çuval da yemiş almış. Hazinenin bir gizli köşesine saklanmış. Parmağının acısından uykusu gelmiyor tabii. Gidip gelip de o yemişlerden yiyor, uykusu açılıyor iyice... Neyse, gece yarısı olmuş. Başlamış çıtır çıtır bir ses... Tavandan bir gizli kapak açılmış. Hemen kız kılıcını kınından çıkarıp bir yere saklanmış. Tam o delikten hırsız adımını atıp da içeriye gireceği vakit, "Ya Allah, ya bismillah!" diyor, bir vuruyor kılıcı, adamın kellesi bir tarafa, kendi bir tarafa düşüyor. O delik bir kişilikmiş, hırsızlar birer birer iniyorlarmış. Her bir hırsız: "Arkadaşım indi, ben de ineyim," diyerek eğiliyor, kız onu öldürüyor. Öteki eğiliyor, onu öldürüyor. Böyle böyle kırkını öldürüyor. Bunlar kırk bir kişilermiş. Kırk birincisi eğiliyor, kız kılıcını kaldırıyor, vuruyor ama, kesemiyor, sadece yaralıyor. Adam kaçıyor...

Sabah oluyor, bir de geliyorlar bakıyorlar ki, ne görsünler: Hazinenin içi insan kellesi yığılı... Artık Padişaha müjdeler gidiyor. Davullar çalınıyor, şenlikler yapılıyor. Memlekette artık yer yerinden oynuyor.

Yaralanıp da kaçan hırsızın adı Mehmed-Eşkıya imiş. Bu Mehmed-Eşkıya gidiyor, bir hastanede yatıyor, yarasına baktırıyor; bir yandan da kurarmış: "Ben bu kızdan öcümü nasıl alayım?" diye...

Neyse, bir zaman sonra Mehmed-Eşkıya iyi olup hastaneden çıkıyor. Kendisine bir yeni düzen veriyor, o memlekette yerleşiyor: "Tüccarım," diyor. Bir gün de Padişahın küçük sultanını istiyor. Padişah diyor ki:

"Bu, benim evlatlarım içinde en kıymetlisidir. Onu öyle kolay kolay veremem. Kızımı her istediğim dakika görebilmeliyim. Benim sarayımın karşısına, tıpkı benimki gibi bir saray yaptırır, o saraydan benimkine de bir altın köprü kurdurursan, sana kızımı veririm." Böylece tüccarın zenginliğini de anlamak istemiş... "Bu sarayı, bu köprüyü na-

sıl olsa yaptıramaz," diye düşünmüş. Mehmed-Eşkıya, "Peki," diyor. (Hırsızda para çok, senelerce hazineyi soydu, soydu... Padişahın bütün paraları onda...)

Neyse, artık ustalar, dülgerler işe başlıyor, şakır şakır... Çok geçmeden Padişahın sarayının karşısına, onun istediğinden âlâ bir saray yapılıyor, bitiyor. Padişahın da artık bir diyeceği kalmıyor. Kızı verecek.

Düğün başlıyor, yer yerinden oynuyor. Kırk gün, kırk gece düğün oluyor. Kırk birinci gece güvey giriyor Mehmed-Eşkıya, ama hep "Kızdan nasıl intikam alacağım?" diye düşünürmüş. Kızın duvağını açınca, bir de ne görsün? Ayın on dördü gibi bir güzel, akıllı, terbiyeli bir sultan... Mehmed-Eşkıya'nın, karısına öyle kanı kaynıyor ki: "Adam sen de, diyor kendi kendine, olan oldu, biten bitti. Böyle bir sultanı ne diye öldüreyim?"

Hasılı bunlar birbirlerini pek seviyorlar, güzel güzel geçinip otururlarmış.

Aradan günler geçer, haftalar geçer... Bir yaz gecesi ay ışığında Sultan Hanım balkonda oturuyormuş. Mehmed-Eşkıya da gelmiş, bunun dizine yatmış. Yatınca Sultan Hanım da şöyle kocasının başını kaşımaya başlamış. Kaşırken, kaşırken eline bir nasır gelmiş.

"Aman Beyim, demiş, bu senin başındaki nasır ne?" O zaman Mehmed-Eşkıya'nın, nasılsa, birden eşkıyalık damarı kabarmış, gazaba gelmiş:

"Vay hınzır! demiş. Hem yaptın, hem de şimdi soruyorsun. Sen benim kırk arkadaşımın canına kıyan kızsın. Ben de seninle zaten intikam almak için evlendim. Düş önüme."

Kız başlamış yalvarmaya:

"Aman Beyim, affet. Onları unutalım. Bak, birbirimizi sevdik, mesut yaşıyoruz. Unutalım geçmişi..." dediyse de adamın hırsını yatıştıramamış. Mehmed-Eşkıya:

"Düş önüme, demiş. Ben seni çatır çatır yakacağım. Bugüne kadar nasıl sabrettim, ben de şaşıyorum."

Kız artık ağlaya, bağıra kocasının önüne düşmüş. Mehmed-Eşkıya Sultan Hanımı ite kaka, sümtükleye sümtükleye bir dağın tepesine çıkarmış. Ellerinden, ayaklarından bir ağaca germiş, bağlamış.

"Ben, demiş, gideyim çalı çırpı toplayayım. Seni çatır çatır yakacağım."

Mehmed-Eşkıya gider çalı çırpı toplamaya. O gitmede olsun... O sıra bu kızın bağlı olduğu yere yakın yoldan kırk deve pamuk yüklü kervan geçiyormuş. Kız bunları görünce:

"Aman, beni kurtarın, Allah rızası için..." diye feryat etmeye başlıyor. Kervancılar gelip bunun iplerini kesiyorlar. Çuvallardan birindeki pamukları öteki çuvallara taksim ediyorlar; kızı bu boşalan çuvala sokup bir de çuvalın üstüne bir damga vuruyorlar, gene yollarına devam ediyorlar. Az sonra bakıyorlar ki, yüklenmiş çalı çırpıyı şarkı söyleye söyleye Mehmed-Eşkıya geliyor karşıdan. Kervanın develeri de dangır dangır çanlarını çalarak ilerliyor yollarında. Mehmed-Eşkıya bakar ki kız yok orda, ağaçta. Koşar kervancıların arkasından:

"Heyt! Durun!" diye bağırır. "Kayıbım var..."

"Kayıbın nedir?" diye sorarlar. Mehmed-Eşkıya ne olduğunu söylemez.

"Kayıbım var, arayacağım yüklerinizi," der. Kervancılar:

"Bizde kimsenin kayıbı falan, bir şey yok," derlerse de Mehmed-Eşkıya bunları durdurur. Bir kocaman şiş kızdırır. Bu şişi "Caz!" diye çuvallara sokarmış. Bu kervancılar da, kırk kişi ya, ne yapar yapar, o damgalı çuvalın yüklü olduğu hayvanı aradan caydırırlar, şişlenen çuvalların arasına karıştırırlarmış. Hasılı Mehmed-Eşkıya, "Caz, caz!" bütün çuvalları şişledim diye bunların yakasını bırakır.

"E, kaltak! der kendi kendine, ben seni nasıl olsa bulurum. Kuş olsan elimden kurtulamazsın."

Artık gözünde saray maray yok... Bir daha evine de dönmez. Gene dağdan dağa gezerek eşkıyalık yapmaya başlar.

Ötede de Padişah artık tekmil sarayını siyaha boyatmış, yas kıyamet... "Kızımla damadım kayboldular..." diye aratıp sorduruyor her tarafa: Kimse bir şey bilmiyor...

Beride bu kervancılar da pamuk yükleriyle kızı alırlar, diyar diyar geze geze nihayet bir memlekete varırlar, bir hana inerler. Derler ki:

"Şimdi, biz kırk kişiyiz, kız bir tane. Hangimiz alsak öteki razı olmaz: Aramızda kavga çıkar. İyisi mi satalım kızı, parasını bölüşelim." Kız da Mehmed-Eşkıya'nın korkusundan kimin nesi olduğunu söylemezmiş. Neyse, kızı pazara çıkarırlar satmaya. O memleketin derebeyinin oğlu evlenecekmiş, kız arıyormuş... Pazarda bu kızı görmüş, çok beğenmiş. Bu kervancılara bir sürü para vererek kızı almış. Gelmişler eve, nikâhını kıydırmış... Düğün dernek, yemişler içmişler, gerdeğe girmişler. Yatmışlar uyumuşlar. Kızın gözü dalar dalmaz:

"Amanın! Mehmed-Eşkıya geliyor," diye sıçrar uyanırmış.

Kocası kalkar:

"Ne oldun?" diye sorarmış. Kız:

"Aman, bir korkulu rüya gördüm," diyerek gene yatar, uyur, ama az sonra gene sıçrayarak uyanırmış. Sabaha kadar ne onun, ne de kocasının gözlerini uyku tutmamış...

Sabah olup kalkarlar. Beyin oğlu der ki:

"Sende bir sır var. Bunu bana mutlaka söyleyeceksin." Kız başlar ağlamaya:

"Ah! der, işitmişsinizdir belki. Falan diyarın Padişahı var ya, işte ben onun kızıyım." Hasılı, böyle böyle... diyerek başından geçenleri anlatır. Beyoğlu şaşar kalır...

"Aman Sultanım, der. Sana karşı bir hata yaptıysak affet. Sen korkma. Biz seni Mehmed-Eşkıya'ya vermeyiz. Ne mümkünse yaparız." Böylece kızın korkusunu yatıştırır.

Ertesi gün ustalar çağırtırlar, konağın etrafına, dört yana kale duvarı gibi duvar ördürürler. Bunu güya kimse duymayacaktı ya, duvarın neden yapıldığını Beyin annesinden halayıklara, halayıklardan uşaklara, herkes evin içinde Mehmed-Eşkıya'yı öğrenir. Dışarda da duyulur Hanımın, Beyin evine gelmeden başından geçenler...

Gel zaman, git zaman Mehmed-Eşkıyanın yolu o memlekete düşer. Her gittiği yerde, kızın izini nasıl bulurum, diye, her şeyleri sorar soruşturur, eşiştirip deşiştirirmiş. Bir gün bir mahalle kahvesine girer. Orda oturanlara sorar:

"Yahu, ben bundan birkaç zaman evvel bu memlekete geldim, bu kale yoktu. Bu nerden peyda oldu?" Oradan boş boğazın biri der ki:

"Adam sen de, zenginlik başa bela... Beyin oğlu pazardan bir Çerkez kızı aldı. Hanım gece rüyasında korkarmış, 'Mehmed-Eşkıya geliyor,' diye. O korkmasın diye bu kaleyi yaptırdılar."

Mehmed-Eşkıya:

"Ya öyle mi?" der. İçinden de: "İyi, pekâlâ. Ben şimdi yapacağımı bilirim," der.

Doğru, demirciye gider. Demircide iki tane, sikke derlermiş, büyük çivi yaptırır. Bunların birinin başına ipten bir merdiven takar.

Gece olunca gider kalenin dibine. Demirlerden birini yere çakar, ötekini de kızdırır ateşte, nar gibi, "Ya Allah! Ya bismillah!" deyip, vızzzz! duvarın üstüne fırlatır. Kızgın, sivri demir oraya saplanır. Merdivene basa basa Mehmed-Eşkıya duvarın tepesine çıkar. Oradan, yerdeki demir kazığı çeker, alır.

Bu sefer demiri, ucunda merdiven, bahçeye atar. İner oradan aşağıya, içeri girer. O zamanlar bir ölü toprağı olurmuş; bu ölü toprağını uyuyan insanların gözüne ektin mi uzun zaman ne yapsan uyanmazlarmış. Mehmed-Eşkıya tutar sarayın içindeki bütün halkın gözlerine ölü toprağı eker, sade kızınkilere serpmez. Gider kızın başucuna, dürter:

"Kalk," der. Kız uyanır bakar ki karşısında Mehmed-Eşkıya. "Haydi! Uyandır kocanı da seni kurtarsın." Başlar kız kocasına dürtüp seslenmeye:

"Aman kalk, Beyim! Mehmed-Eşkıya geldi, beni kurtar..." Ama ne yapsa, ne dese uyandıramaz. Feryat eder, hizmetçileri çağırır, kimseden hayır yok... Hepsi uyuyorlar, uyandırmak imkânsız... Mehmed-Eşkıya da ötede alay edermiş:

"Git, haydi kaynananı uyandır, kaynatanı uyandır. Onlar belki kurtarır seni." Kız onlara da koşar, faydasız. Mehmed-Eşkıya:

"Ben ahdettim, seni çatır çatır yakacağım," der. Aşağıda hamam külhanı varmış. Mehmed-Eşkıya gider; o külhanı ateşler. Gene kızla alay edermiş.

"Git bakalım, belki uyanmışlardır," diye. Kız da bir ümitle çıkar, gene bağırır, çağırır, kimseyi uyandıramaz. Merdiven başına gelir. Artık bütün ümidini kesmiş kurtulmaktan, "Of, of!" diye can-u yürekten bir of çeker. O lahza bir yeşil sarıklı, beyaz sakallı adam peyda olur. Elinde bir de testi varmış. Bu adam: "Ne istiyorsun, kızım?" der.

"Aman! Beni Mehmed-Eşkıya'dan kurtar, babacığım." İhtiyar elindeki testiyi yere vurur. İçinden bir tabur asker çıkar, elleri bıçaklı, silahlı...

Bir de Mehmed-Eşkıya gelir kızı almaya, ne görsün: Evin içi asker dolu. Şaşırır. Oraya kaçar, buraya kaçar, çırpınır, kurtuluş yok. Külhanı yakmıştı ya, oraya doğru ko-

şar. Külhanın ağzını sokağa açılan bir kapı sanır da ateşin içine kendini atar, başlar yanmaya. Derviş der ki:

"Haydi kızım git, kaynananı, kaynatanı, kocanı uyandır. Sonra söylesen inanmazlar, kendileri gözleriyle görsünler bu hali." Okur, üfler hepsine, herkes uyanır. Bir de ne görsünler: Derviş, askerler... Mehmed-Eşkıya da külhanda çatır çatır yanıyor. Sonra birden dervişler askerler kayboluverirler.

Artık Mehmed-Eşkıyanın vücudu kalktı ya, çabuk kızın babasına bir müjdeci yollarlar: "Kızınız bulundu," diye.

Az sonra da kız kalkar, babasının evine gider. Bir bir başından geçenleri anlatır. Sonra Beyin oğlu adamlar gönderir. Yeniden kızı babasından Allahın emriyle isteyip, kırk gün, kırk gece düğün dernek... Mehmed-Eşkıyanın sarayı da onlara kalır. Ölünceye kadar mesut yaşarlar.

Onlar ermiş muradına, biz de erelim muradımıza...

30.
İlik-Sultan

Vaktın birinde bir Mısır-Padişahı varmış. Bunun hiç çocuğu olmazmış. Bir gün Padişah tebdil-i kıyafet seyahate çıkmış. Yolda bir dervişe rastlamış.

"Selamün-aleyküm, Derviş-Baba!"

"Aleyküm-selam, Padişahım." Padişah:

"Sen benim padişah olduğumu bildin, gönlümün muradını da bil," demiş...

"Senin muradın dünyaya bir zürriyet getirmektir. Bu elmayı al. Yarısını Sultan Hanım yesin, yarısını da sen ye. Dokuz ay sonra bir kızınız dünyaya gelecek. Onu iyi gözetin, gözü dışarda olmasın," demiş de kayboluvermiş derviş.

Padişah eve döndüğünde dervişin söylediği gibi yapar. Dokuz ay sonra bir kızları dünyaya gelir. Bu arada, dünyaya gelecek olan sultan için büyük bir saray yaptırmış Padişah. Bu sarayda sultanın erişeceği hiçbir pencere yokmuş; ışığı, tavana yakın açılmış pencerelerden alırmış bütün

odalar, salonlar, sofalar. Kız doğduktan sonra artık hizmetine dadılar, tayalar verilmiş. Bunlar küçük sultanı bu her tarafı kapalı sarayda gözetirler, büyütürlermiş. Kız biraz büyüdükten sonra onu sade ilikle beslemişler; onun için de adı İlik-Sultan kalmış.

Masallarda vakitler tez geçer... Sultan Hanım büyür, koca bir kız olur. Günün birinde önüne yemek getirirler. Yerken içinden çıkan bir kemik parçasını elinde evirir, çevirir: "Bu nedir acaba?" diyerek bakarken, elindeki kemik fırlar, tavandaki pencerenin camını kırar. Oradan, kırık camdan giren güneşin ışığı kızı şaşırtır. "Acaba bu da nedir?" der, duvarlara vuran ışığı tutmak ister, bir türlü eline geçiremez. Nihayet odanın bütün eşyasını toplar, üst üste koyar, tepesine çıkar, güneşin girdiği deliğe kadar yükselir. Başını oradan çıkarır, dışarı bakar. Bir de ne görsün? Dışarda bembeyaz, diz boyu kar. Üç tane delikanlı pencerenin altından geçiyor. Biri ötekine der ki:

"Ah! Şu beyaz kar neye benziyor, bilir misin?" Öteki cevap verir:

"Yemen Padişahının oğlunun beyazlığına." Biraz daha ilerlerler, karın üzerinde kesilmiş bir horozun kanını görürler.

"Ya bu kan neye benziyor?"

"Yemen Padişahının oğlunun yanağına."

"Ya benim elimdeki yasemin çubuk neye benziyor?"

"Onun fidan gibi ince, uzun boyuna."

Bu konuşmaları dinleyen kız düşüp bayılır. Aradan bir zaman geçer, dadısı odaya gelir. Bir de ne görsün: İlik-Sultan baygın, yerde yatıyor: Odanın eşyaları karmakarışık... Dadı korkar, şaşırır, ne yapacağını bilemez. Nihayet koşar, Padişaha haber verir. Padişahta bir telaş... Hekimler, hocalar İlik-Sultan'ın başına toplanırlar. Bütün gayret ve tedaviler faydasız kalır. Kız bir türlü gözünü açamaz. İçlerinden akıldane bir hekim:

"Padişahım, oda halvet olsun. Size söyleyecek sözüm var," der. Hemen odadan herkesi çıkarıp halvet ederler. Hekim, Padişaha:

"Kızınız sevda çekiyor," der. Padişah bu sözleri işitince gazaba gelir:

"Vurdururum senin başını. Dört duvar arasında kızım kimi görecek de sevda çekecek?" Hekim, Padişahın ayaklarına kapanır:

"Padişahım, canıma kıyma. Ben sana bunu ispat edeceğim."

"Peki. Sana üç gün mühlet. Sözünü ispat edip kızımı iyi edemezsen kellenin uçtuğu gündür."

Akıllı hekim hemen kasaba koşar. İki kuzu alır. Aşçıya gider:

"Bu kuzuların birini iyice yak, ötekini de hafif kızart, büryan yap," der.

Kuzular hazırlanır. Getirirler, Sultanın bir tarafına birini, öbür tarafına ötekini koyarlar. Padişah da, odanın bir köşesine gizlenir. Hekim kızı ayıltır. Kız gözünü açar açmaz sağ tarafına bakar, büryan olmuş, kuzuyu görür:

"Ah kuzu! Sen de benim gibi Yemen Padişahının oğlunun aşkından kızarıp büryan mı oldun?" der, sol tarafına bakar:

"Ah kuzucuğum! Sen de benim gibi Yemen Padişahının oğlunun aşkından yanıp kömüre mi döndün?" der, düşüp bayılır. Padişah bunları görüp duyduktan sonra hekimi affeder, ona der ki:

"Aman kızımı kurtar, sana ne istersen vereyim."

"Peki, kızını bana bırak. İyi etmeye çalışırım."

Tedavilerle biraz kızı iyi eder. Onu bin bir yolla teselli eder: "Mektuplar yazarız. Şehzadeyi getirtiriz, evlenir, mesut olursunuz," diye ümitler verir kızcağıza.

Hemen kâtipler oturur, Yemen Padişahının oğluna mektup yazarlar. Padişahın kızını Allahın emriyle almasını teklif ederler.

Aradan bir zaman geçer Yemen Padişahının oğlundan şu haber gelir:

"Altın kafes içinde bir bülbül yolluyorum. Sultan Hanım şimdilik onunla eğlenedursun, sonra ben de gelirim."

Kızcağız bu kafesi alınca çok sevinir. İçindeki bülbülü de pek sever. Her gün ona bakıp sesini dinleyerek vakit geçirirmiş. Günün birinde kafesin köşesine sıkışmış bir kâğıt parçası gözüne ilişir. O kâğıdı oradan çıkarır. Bakar ki üstünde bir yazı; okur. Bir de ne görsün:

"Bülbül olsan da
gelip kapımın demirine konsan
yine de almam, yine de almam...

sözleri yazılı. Kız bunu okur okumaz düşer, bayılır. Hekim gelir, o da mektubu görür...

"Ama Sultanım, üzülme. Bunlar olağan şeylerdir. Gene mektup yazarız, bir çaresi bulunur," diyerek teselli eder.

Hasılı tekrar yazarlar. Sultan Hanımın halini anlatırlar. Bu defa Yemen Padişahının oğlu cevabında der ki:

"Denizin üzerinde üç köşeli bir billur köşk yapılacak. Her köşesindeki oda ayrı renk döşenecek: Biri siyah, biri beyaz, üçüncüsü de sarı olacak. Sultan, hangi odada otururşa o odanın renginde giyinecek. Ben de köşkün etrafında dolaşacağm. Kendisine üç çift söz söyleyeceğim. Onları kabul ederse İlik-Sultan'la evlenirim."

Kız da, babası da bu teklifi kabul ederler. Derhal denizin üzerinde billur bir köşk yapılır, döşenir, dayanır. Şehzadeye haberler gider. O da gelir. On beş çifte sandalla köşkün etrafında dolaşmaya başlar. Tam sarı köşeden geçecek, kız da sarılar giymiş olduğu halde, pencereden yarı

beline kadar sarkmış, Şehzadenin gelişini beklermiş. Şehzade sandalıyla oradan aheste aheste geçerken:

"Sararsan solsan,
ayvaya dönsen,
yine de almam, yine de almam...
Çek kayıkçı beyaz köşeye,"

der. Kız derhal beyazlar giyinir, öbür pencereye koşar, sarkar.

Şehzade bu defa da:

"İncelsen iplik olsan,
beyaz kefenlere girsen,
yine de almam, yine de almam...
Çek kayıkçı siyah köşeye,"

der. Bu sefer İlik-Sultan siyah elbiselerini giyer, koşar siyah köşeye, Şehzadeyi bekler. Kayık bu defa köşkün bu siyah köşesinden geçerken Şehzade:

"Kurusan gazele dönsen,
kara topraklara düşsen,
yine de almam, yine de almam...
Çek kayıkçı Yemen'e,"

der, alıp başını kuşlar gibi uçar, savuşup gider. İlik-Sultan gene düşer bayılır. Hekim yetişir. Neden sonra kız biraz kendine gelir. Hekim Padişaha der ki:

"Padişahım, kızınızın sıhhati için bir seyahate çıkması lazım... Sizden bir gemi istiyorum. Tayfaları birbirinden güzel kırk cariye olacak. Ben de İlik-Sultanı alacağım, bu gemiyle dünyayı dolaşmaya çıkacağız."

Hemen Padişah ferman eder. Gemi yapılır. Cariyeler hazırlanır. Hekim ile Sultan Hanım gemiye binerler. Yola revan olurlar.

Onlar yolda gitmekte olsun....

Öte yandan hekim, bir adamını önden Yemen'e göndermiş. Bu adam Yemen Padişahının sarayının karşısında

büyük bir konak tutmuş, döşetmiş, dayatmış, hazırlamış. Günün birinde Sultan Hanımın gemisi de Yemen'e varır. Bunlar; hekim ve kırk cariye ile bu konağa konup yerleşirler. Gündüz evde in-cin yokmuş gibi hiç ses seda olmaz, akşamdan sonra ise şıkır şıkır, her yerde lambalar yanar, ortada kocaman bir yuvarlak masa, etrafında, her biri ayrı bir renk elbise giymiş kırk cariye, başlarında Sultan Hanım, on parmaklarına zil takarak, "Şıngır, şıngır, şak," diyerek dönerler, oynarlarmış. Padişahın oğlu da karşıki pencereden her gece onları seyredermiş. Bir gün annesine der ki:

"Bunlar in midir, cin midir? Hepsi birbirinden güzel. Ben bu baştaki kıza âşık oldum. Anneciğim, şunu bana isteyiver."

Şehzadenin annesi:

"Aman oğlum, aklını başına topla. Sen benim bir tanecik evladımsın. Senin üzüldüğünü istemem, ama bunlar neyin nesidir? Önümüze geleni sana nasıl alırım? Hem de bunlar in mi, cin mi? Gidip kimden isteyeyim kızı? Gündüzleri evlerinde hiçbir seda yok..." diye oğlunu bu sevdadan vazgeçirmeye çalışır. Oğlan gene her akşam pencereden onları seyreder, başlarındaki kızın güzelliğine hayran olurmuş.

"Anneciğim, dayanamayacağım. Ben bu kıza vuruldum," diye her defasında ah-u figan edermiş.

Nihayet Sultan Hanım kıymetli oğlunun üzüntüsüne dayanamaz. Gidip kızı istemeye karar verir. Anadan babadan kalma bir pırlanta gerdanlığı varmış, onu alır, yanında, bir Arap halayıkla gider.

Beri taraftan hekim koşarak gelir. İlik-Sultan'a der ki:

"Sultanım, bugün seni istemeye gelecekler. Bütün cariyeleri sakla. Yalnız ortalıkta kör, çolak araplardan başka kimse kalmasın. Sen de bir gergef al, önüne otur. Onunla meşgul ol. Onlar geldiğinde 'Hoş geldiniz' bile deme."

Misafirleri kapıda kör, çolak arap halayıklar karşılar, yukarı alırlar. İlik-Sultan ise, köşede oturmuş, gergefini işlerken gelenlere:

"Ne bildiğim kadınsın ne gördüğüm kadınsın," der. Valide Sultan pırlanta gerdanlığı çıkarır:

"Bunu sana hediye getirdim ve seni oğluma istemeye geldim," der. Kız ise tekrar:

"Ne bildiğim kadınsın ne gördüğüm kadınsın," diyerek işine devam eder. Sonra da:

"Dilfirib, gel!" diyerek elini çırpar. İçeriye giren cariyeye:

"Al şunu. Bulaşık yıkarken boğazına takarsın," diyerek gerdanlığı ona verir.

Şehzadenin annesi kızın bu hallerine pek kızar; ama bir şey söylemeden kalkar gider.

Şehzade, annesini evde dört gözle bekliyormuş. Valide Sultan olanı biteni ona anlatır. Şehzade "Şark" diye düşüp bayılır... (Bu defa bayılma sırası onda...) Birkaç saat sonra güç hal ile ayıltırlar. Geceyi güçlükle geçirir. Sabah olunca annesinin ayaklarına kapanır, yalvarır. Onu tekrar kıza gitmeye razı eder. Valide Sultanın pırlantalı, yakutlu, güzel elmaslı taş bir aynası varmış, "Bunu da kaldırıp atmaz ya!" diyerek bu sefer onu götürür. İlik-Sultan, bir gün evvelki gibi, gergefin başından kalkmadan, "Ne bildiğim kadınsın ne gördüğüm kadınsın," diyerek işiyle meşgul olur. Şehzadenin annesi getirmiş olduğu aynayı çıkarır:

"Kızım, ne olursun! Oğlum senin için ayılıp bayılıyor. Allahın emriyle seni oğluma istemeye geldim. Bu aynayı da sana hediye getirdim," der. İlik-Sultan gene elini çırpar, seslenir: "Mercan Dadı, Mercan Dadı!..." Kapıdan giren halayığa: "Al şu aynayı da bulaşık yıkarken yüzüne bakarsın," der.

Arap da aynayı alır, gider.

Valide Sultan süklüm püklüm, "Allahaısmarladık," der, kalkar gider. İlik-Sultan gene hiç istifini bozmaz. Kadıncağız eve dönünce oğlana olanları anlatır:

"Bir daha kellemi kessen gitmem. Öyle terbiyesiz bir kız ki yüzüme bile bakmadı. 'Ne bildiğim kadınsın ne gördüğüm ...'den başka bir şey söylemedi..."

Zavallı şehzade düşünmeye başlar. Eli yüzünde, gözlerinden kanlı yaşlar akıtarak pencerenin önüne oturur. Akşam olur. Bir de bakar ki gene lambalar şıkır şıkır yanıyor. Kırk tane dilber kız, her biri ötekinden güzel, kırk birincisi ise hepsinden güzel, parmaklarına ziller takmışlar, masanın etrafında, şakır da şakır, dönüp oynuyorlar. Zavallı Şehzade pencereden yarı beline kadar sarkmış, bunları seyrederken annesine:

"Anneciğim baştaki kıza bak... Baştakine..." diyerek ağlar, sızlar. Annesinin tekrar ayaklarına kapanır.

"Yarın dedemden kalmış olan Kur'anı hediye götür, belki onu sayarak kabul eder," der. Kadıncağız oğlunun yalvarmalarına dayanamaz, "Ne olursa olsun!" diyerek gitmeye karar verir. Onlar, orada hazırlanadursunlar...

Öbür tarafta her hale aşina hekim, kıza der ki:

"Yarın sana bir Kur'an getirecekler. Ona hürmeten cariyeleri meydana çıkart. Hepsi güzel elbiselerini giysinler. Kapının önünde el pençe divan dursunlar. Valide-Sultan'ı yedi kat yerden selamlayarak koltuklayıp senin yanına getirsinler. Sen de onu kapının önünde karşıla, elindeki Kur'anı al, öp başına koy..." Hekim, böyle böyle, ertesi gün kızın neler yapacağını bir bir anlatır gider...

Ertesi gün olur, Valide-Sultan gelir. Sokak kapısında cariyeler, oda kapısında da: Kız onu saygı ile karşılar. Hoşbeşten sonra:

"Aman kızım, bir cevap ver. Oğlum seni çok seviyor. Seni Allahın emriyle ona istemeye geldim." Kız da:

"Oğlunuza selam söyleyiniz. Bir şartla onunla evlenirim. Benim çiçeğe çok merakım vardır. Bizim evden sizin konağa sırça bir köprü yaptırsın. Onun üstünü lahuri şallarla döşetsin. İki tarafında bin bir çeşit güller açsın, gül fidanlarının üstünde bülbüller şakısın. Bir altın ibrik, bir pırlantalı nalın hazırlansın. Ben de gelinliklerimi giyer, iki taraftaki gülleri altın ibrikle sulaya sulaya, bülbülleri okşaya okşaya size gelirim. Oğlunuz bu şartımı kabul ederse ben de onunla evlenirim." Valide Sultan:

"Aman kızım, olmayacak şeyler söylüyorsun. Şimdi vakitsiz gülleri nasıl açtıralım, bülbülleri nasıl öttürelim?" Kız da:

"İşinize gelirse... Benim şartım budur," der. Kadın düşüne düşüne kalkar gider. Kendisini bekleyen Şehzadeye olanları anlatır. Şehzade:

"Aman anneciğim. Dünyada olmayan ne var? Ben bunların hepsini yaptırırım," der.

Şehzade Gülşen'den güller, Acemistan'dan da bülbüller getirtir. Billurdan da köprü yaptırır... Hepsini hazırlar; altın ibrik, pırlantalı nalınları da yerlerine koyar. Kırk gün, kırk gece düğün, dernek... Sultan Hanım güzel gelinliklerini giyer. Elinde altın ibrik, ayağında elmaslı nalınlar, peri kızları gibi, ayın on dördü kadar güzel, billur köprüden iki tarafındaki gülleri altın ibrik sulaya sulaya, öbür başta bekleyen Şehzadenin yanına giderken gözüne gayet güzel bir gül ilişir. "Aman ne güzel gül!" diyerek eğilir, koklar, "Koklamakla doyamadım, bari koparayım," der. Tam o sırada gülün bir dikeni parmağına batar. Hemen elindeki ibriği, ayağındaki nalınları bir tarafa atar: "Uğur gelmedi," diyerek, koşa koşa evine döner. Evvelden hazırlanmış olan kuştüyü yatak, incili yorgan üzerine kendini atar, yatar. Arkadan Valide Sultan koşarak gelir:

"Aman kızım, geçmiş olsun! Ne oldu? Hemen hekim çağırtalım," der. Kız:

"Hayır, hayır, bir şey istemem... Uğur gelmedi, der. Oğlunuza söyleyin, eğer beni istiyorsa, yalancıktan ölsün, teneşire yatsın. Hocalar onu yıkayıp kefenlesin. Bir tabut içine koysunlar. Musallaya götürsünler. Sağ tarafında, kulağının yanında açık bir yer bıraksınlar, gidip kulağına bir çift söz söyleyeceğim. Eğer bu şartıma razı olursa belki o vakit varırım." Valide Sultan:

"Aman kızım, bu nasıl söz? O benim bir tanecik evladım. Onu ölmeden nasıl tabuta koydurabilirim?" diyecek olur. Kız dayatır:

"İşinize gelirse! Benim teklifim budur." Valide-Sultan gelir, oğluna bunları anlatır: "Oğlum, bu olmayacak şey. Bu kızdan vazgeç."

"Aman anne, yalancıktan ölmek bir şey mi? Ben bu kızı almazsam sahiden öleceğim. İstediklerini yaparım," der. Hasılı, kızın söylediklerinin hepsini yaparlar: Oğlanı musalla taşına koyarlar...

Beride hekim evdeki kızları, cariyeleri hazırlar. Geminin hareketi için bütün hazırlıkları da yaptırır. Kız tabutun başına gider. Oğlanın kulağına eğilip:

"Ölsen teneşire yatsan,
yıkanıp kefenlere sarılsan,
tabuta girip musallaya konsan,
yine de varmam, yine de varmam...
Çek kaptan Mısır'a,"

deyip oradan ayrılır. Gemisine biner, çeker gider. Oğlan o vakit bütün işleri anlar. Tabuttan fırlar.

"Bu bana bir derstir. Ettiğimi buldum," der. Elbiselerini giyer, acele annesine koşar.

"Ben onun arkasından gidiyorum. Allahaısmarladık," diye veda eder. Hemen hazırlanmış olan bir yelkenli gemiye biner, gider Mısır'a ulaşır. Padişahın ayaklarına kapanır.

"Allahın emriyle kızınızı bana veriniz. Ben ettim, siz etmeyiniz," der. Padişah da geçmiş şeyleri unutarak:

"Kızımı sana veriyorum," der.

Ondan sonra kırk gün, kırk gece düğün yaparlar. Tekrar gemilere binerler. Şehzadenin annesinin elini öpmeye gelirler. Kız, Valide-Sultana:

"Anneciğim, beni affet. Ben de bir Padişah kızıydım. Oğlun bana çok çile çektirdi, ben de ona bir ders verdim..." der.

Onlar ermiş muradına, biz de çıkalım kerevetine.

31.
Balıkçı Güzeli

Vaktiyle bir balıkçı varmış. Bunun çok güzel, civan gibi bir oğlu varmış. Balıkçı bu çocuğu mektebe koymuş, okutup adam edeyim, diye. Fakat oğlan okumamış. Adamcağız: "O da benim gibi balıkçı olacak, okumayacak," demiş. Oğluna güzel bir balıkçı tablası yaptırmış, bir de süslü, sırmalı elbise diktirmiş. Oğlan da on beş, on altı yaşlarına erişmiş... Sesi de çok güzelmiş... Balık tablasını başına alır, çıkarmış sokağa. "Balık, taze balık!..." diye bağırınca herkes pencerelere koşuşup oğlanı görmek, sesini duymak istermiş."

Gel zaman, git zaman, bir gün oğlan Padişahın sarayının önünden geçiyormuş: "Balık, taze balık!..." diye bağırınca, Sultan Hanım pencereye koşuyor. Oğlanın sesine de, kendisine de vuruluyor. Sultan, halayıklarına emrediyor:

"Balıkları alın, oğlanın tablasına da bir avuç altın koyun." Halayıklar Sultanın dediğini yapıyorlar. Oğlan sevi-

ne sevine evine gidiyor, babasına altınları veriyor. Ama babası hiç sevinmiyor:

"Bu hayra alamet değil, oğlum... Ama ne yapalım?" diyor. Bir gün, iki gün... Balıkçı sarayın önünden geçtikçe Sultan Hanım buna bir avuç altın verdiriyor.

Nihayet bir gün Sultan, oğlanı içeriye alıyor. Ona bir kız elbisesi diktiriyor, iğreti saç taktırıyor. "Yeni cariye aldım," diye evdekileri aldatıyor. Oğlana okuma, yazma öğretiyor, ud dersi verdiriyor. Oğlan artık Sultana layık bir hale geliyor.

Günün birinde kız, oğlana:

"Ben seninle evleneceğim," diyor. Oğlan da:

"İyi ama, sen bir gün balıkçı olduğumu hatırlatır, başıma kakarsın. Ben tahammül edemem," diyor. Kız:

"Ben seni seviyorum. Öyle bir şey yapmam," diye söz veriyor. Oğlan da, "Peki," diyor, razı oluyor. Araya adam koyuyor, oğlan, kızı babasından istetiyor. Padişah razı oluyor, bunlar evleniyorlar.

Oğlan bir gün kıza diyor ki:

"Günün birinde kızıp da balıkçı olduğumu başıma kakarsan dilim tutulur, dilsiz olurum. Ölünceye kadar bir daha konuşmam."

Aradan seneler geçiyor... İkisi birbirini çok sever, güzel vakit geçirir giderlermiş. Bir gün kızla Balıkçı-Güzeli oynaşıp şakalaşırken oğlan kızın bir yerini acıtıyor. Kız o zaman diyor ki:

"A! Ne bu hoyratlık! Beni balıkçı tablası mı sandın yoksa?"

Bu söz üzerine oğlanın dili tutuluyor, konuşmaz oluyor. Kız söylediğine pişman olmuş ama, iş işten geçmiş... Oğlanın ayaklarına kapanıyor, yalvarıyor yakarıyor. "Bir hatadır oldu, bir daha böyle bir şey söylemem," diyorsa da oğlanı konuşturmak imkânsız.

O gece yatıyorlar. Sabahleyin erken, şafak sökerken oğlan kalkıyor, üstünde ne eşyası varsa hepsini bırakıyor. Çırılçıplak, bir don bir gömlek çıkıp gidiyor. Uzaktan bir gemi geliyormuş. Oğlan eliyle işaret ediyor. Gemi yanaşıyor. Gemiye binmek istediğini gene işaretlerle anlatıyor. "Boğazı tokluğuna size tayfalık yaparım..." der gibi yalvarıyor. Gemidekiler acıyıp oğlanı alıyorlar.

Oğlan güzel ud çalarmış. Kaptan filan da çok memnunlarmış oğlandan. Velhasıl, oğlan bu gemide oradan oraya uğraya uğraya diyar diyar gezmeye başlıyor.

O derya üstünde gidedursun, biz gelelim Sultan Hanıma... Sultan Hanım kocasını çok severmiş. Oğlan gidince ayılıyor, bayılıyor, hasta oluyor, yataklara düşüyor. Babasına bir mektup yazıyor:

"Babacığım, ben kocamı darılttım, bırakıp gitti. Onu arayıp bulmaya çıkacağım. Bana müsaade et." Padişah da: "Peki," diyor.

Kız bir gemi yaptırıyor: Yelkenleri atlastan, direkleri altından. İçinde kırk tane tayfa, kırkı da kız. Ama hepsi erkek elbisesi giymiş. O diyar senin, bu diyar benim, gemi her yere uğraya uğraya gidiyor. Kız her uğradığı limanda oğlanı sorarmış: "Buradan böyle böyle, güzel ud çalan dilsiz bir genç geçti mi?" diye. Bir gün ona haber veriyorlar:

"Evet, bir gemide bir dilsiz tayfa vardı. Çok güzel ud çalıyordu. Gemi Mısır'a doğru gitti."

Kız kalkıyor oradan, tutturuyor yolunu Mısır'ın.

Bir gün Mısır'a varıyorlar. Kız, gemisini demirliyor. Bütün Mısır halkı gemiyi gezmeye geliyorlar, görülmemiş bir gemi, diye Padişaha da haber veriyorlar: "Yelkenleri atlastan, direkleri altından bir gemi geldi." Padişah da kalkıyor, vezir vüzerasıyla gemiyi gezmeye gidiyor. Padişaha gemide izzet ikram ediyorlar. O da ayrılırken:

"Siz de benim saraya yemeğe buyurun," diye davet ediyor. Kız da tayfaları gibi erkek kıyafetine girmiş. Padişah onun kız olduğunu bilmiyor...

Neyse, sarayda yemek yerken saz takımı geliyor. Eğlenceler yapılıyor... Kız bakıyor ki, oğlan orada, çalgı çalanlar arasında. Padişaha diyor ki kız:

"Bu delikanlı ne kadar güzel ud çalıyor." Padişah da: "Evet, çok güzel ud çalar, ama yazık ki dilsiz," diyor. Kız bunun üzerine:

"Hayır, bu dilsiz değil," diyor. Padişah:

"Altı aydır benim sarayımda. İmkânı yok konuşmuyor," diye cevap veriyor. Kız bunun üzerine:

"Siz bu gece bu oğlanı bana verin. Ben onu konuştururum. Eğer konuşturamazsam gemimde kırk tane tayfam var, kırkını da size veririm," diyor. Böylece bahse giriyorlar.

Bunun üzerine oğlanı o gece için kıza veriyorlar. Kız sabaha kadar yalvarıyor, ayaklarına kapanıyor kocasının: "Ben nerelerden geldim, ne fedakârlıklara katlandım. Beni mahcup etme, konuş..." diyor. İmkânı yok, konuşmuyor oğlan. Sabah oluyor. Kız, Padişaha:

"Bahsi kazandınız, Padişahım. Kırk tayfam da sizindir," diyor. Onları getirip saraya teslim ediyor. Padişaha diyor ki:

"Oğlanı bu gece de bana verin. Eğer konuşturamazsam, verecek bir şeyim kalmadı, beni cellat edin," diyor. Padişah bu sefer kıza yalvarıyor:

"Yapma oğlum! Böyle bir bahse girme. Gençliğin var..." diyorsa da kız inat ediyor:

"Ya onu konuşturacağım, yahut da öleceğim," diyor. Bu son tecrübe için ikisi yeniden bahse giriyorlar; kız diyor ki:

"Eğer oğlanı konuşturabilirsem, gemimi de, tayfalarımı da geri alırım. Söyletemezsem kellem sizin olsun."

Hasılı o gece de kız oğlana sabaha kadar yalvarıyor:

"Bak öleceğim, diyor. Bana nasıl kıyacaksın?" Oğlanın ayaklarına kapanıyor, ama faydasız. Onu konuşturamıyor.

Sabah oluyor. Meydana sehpa kuruyorlar. Ahali toplanıyor, seyretmeye. Sultan kız geliyor. Dilsiz de ahali arasında. Sultan sehpaya çıkıyor. Tam ilmiği boğazına takacakları zaman, oğlan oradan:

"Durun, diyor. Balıkçı tablası değil o, Sultan kellesi."

Cellat ipi geçirince Sultanın altın gibi saçları dökülmüş...

Herkes bu işlere şaşıyor. Padişahın huzurunda oğlan meseleyi anlatıyor: "Ben, 'Ölesiye konuşmam,' demiştim," diyor.

Artık Sultan Hanım, Padişahtan cariyelerini, gemisini geri alıyor, kocasını da. Memleketlerine dönüyorlar. Ölünceye kadar mesut yaşıyorlar. Sultan Hanım da bir daha kocasının balıkçılığını başına kakmıyor.

Onlar ermiş muradına, biz de erelim muradımıza.

IV

32.
Hızır

Biri varmış, biri yokmuş... Bir Padişah varmış. Bu Padişah bir gün tellallar bağırttırmış: "Kim bana Hızır'ı bulup getirirse ona ne isterse vereceğim," diye. Hızır'ı kim bulabilir? Hiç kimseden ses çıkmamış.

Bir fakir adam varmış. Bir sürü oğlu uşağı varmış bunun. Karısına demiş ki: "Karı, nasıl olsa hepimiz nerdeyse açlıktan öleceğiz. İyisi mi, ben gideyim Padişaha: 'Hızır'ı bulacağım', diyeyim. Kırk gün müsaade isteyeyim. Padişahtan oğlumuza, uşağımıza ölünceye dek yetecek yiyecek alayım. Kırk gün sonra Padişah beni astırır, ama siz de rahat edersiniz."

Kadın kocasını çok severmiş. "Etme, eyleme," dediyse de kulağına laf koyamaz. Adamcağız gider Padişaha: "Padişahım, ben Hızır'ı bulacağım. Yalnız bana kırk gün müsaade. Bu kırk günde de benim nafakamı temin edin," der. Padişah kilere emreder: "Bu ne isterse verin," diye.

Bu adam kırk günde, oğluna, uşağına ölünceye dek yetecek erzak, iaşe alır, taşır evine.

Kırk birinci gün olur. Padişah buna yaverini yollar. Yaver alır adamı, gelir Padişahın huzuruna. Padişah sorar:

"Hani, Hızır'ı buldun mu?"

"Bulamadım, Padişahım. Bulacağım da yoktu ya, ben onu zaruret dolayısıyla söyledimdi."

Padişah bunun üzerine oradaki üç vezirinden birine sorar:

"Padişah huzurunda yalan söyleyen bu adama ne yapmalı?"

O da:

"Padişahım, bunun etini parça parça edip kasap dükkânlarında çengellere asmalı," der.

O sırada fakirin yanında peyda olan bir çocuk:

"Külli şey'in ilâ aslıhi" der.

Padişah ikinci vezirine sorar. O da:

"Efendim, bunun derisini yüzmeli. İçine saman doldurmalı. Elâleme ibret olsun. Bir daha kimse Padişah huzurunda yalan söyleyemesin," der. Çocuk yine:

"Külli şey'in ilâ aslıhi," der.

Padişah üçüncü vezirine sorar. O:

"Efendim, bu fakir adam. Zaruret yüzünden işlemiş. Sizin şanınıza yakışan bunu affetmektir," der. Çocuk da:

"Külli şey'in ilâ aslıhi," der.

Padişah bu sefer çocuğa:

"Sen kimsin? Ben üç vezirime bu meseleyi danıştım. Onlardan sonra sen üç defasına da: 'Külli şey'in ilâ aslıhi,' dedin. Bunun manası nedir?" der. Çocuk da:

"Padişahım. Birinci vezirinizin babası kasaptı. Sözlerinde de aslını, cibilliyetini gösterdi. İkinci vezirinizin babası yastıkçı, derici idi. O da aslını gösterdi. Üçüncü veziriniz ise vezir oğlu vezirdir. O da aslını gösterdi. Ben de bu fakir adamı utandırmamak için buraya geldim. Vezir ister-

sen işte vezir; Hızır istersen işte Hızır," der ve kapıdan çıkar gider. Meğer Hızır çocuk kıyafetine girip oraya gelmiş.

Padişah hemen arkasından yaverlerini yollar. Bakarlar, Hızır kaybolmuş. Hemen Padişah birinci, ikinci vezirlerinin boynunu vurdurur. Üçüncü veziri kendine Baş-Vezir yapar. Fakir adama da altın, hediye verir. Adamcağız da güvene sevine evine gelir.

Onlar ermiş muradına...

33.
"Tık Sopam"

Bir varmış, bir yokmuş. Fakir bir Keloğlan varmış. Bir de onun anası. Her gün oğlan ormana oduna gidermiş. Sırtında odun taşırmış.

Bir gün yorulmuş, bir ağaca dayanmış yorgunluktan: "Of, of!..." diye, bağırmış. Derken yerden bir kapı açılmış, bir arap çıkmış:

"Ne istiyorsun?"

"Aman bir şey istediğim yok. Yoruldum da 'of' dedim."

Arap:

"Sen beni çağırdın. Benim adım Of," demiş, Keloğlan'a bir kutu vermiş.

"Al bunu eve götür. Buradaki ağacın yerini de unutma. Başın sıkılırsa gel, beni çağır. Kutuya da sakın, 'Açıl kutum,' deme."

Keloğlan eve gelince olanları annesine anlatmış:

"Arap bana bir kutu verdi, ama sakın 'Açıl kutum' deme, diye tembih etti..." Bu sözler söylenir söylenmez

kutu açılıyor, içinden türlü yemekler çıkıyor, sofralar kuruluyor... Ana oğul oturup yiyor içiyorlar. Çok seviniyorlar bu işe. Oğlan, yemeklerini bitirince: "Kapan kutum!" diyor, kutu kapanıyor. Onu rafa koyuyorlar.

Bir gün, beş gün böyle... Günün birinde oğlan tutturuyor: "Anne, ben Padişahı yemeğe davet edeceğim."

"Oğlum, Padişahı nereye oturtacaksın? Yerimiz yok," diyorsa da kadın, Keloğlan dinlemiyor. Gidip Padişahı yemeğe davet ediyor.

"Padişahım, gel de bu gece yemeği bizde yiyelim " diyor. "Kiminle geleyim?" diye soruyor Padişah.

"Kiminle isterseniz gelin."

Padişah da vezirini alıp Keloğlan'ın evine gidiyor. Bir de bakıyor ki fakir bir kulübe. Altlarına iki odun kütüğü alıp oturuyorlar. Keloğlan:

"Padişahım, acıktınız mı? Yemek hazırlayalım mı?" diye soruyor. Padişah bakıyor ki od yok, ocak yok. "Bu bize nerede yemek hazırlayacak? Ne yedirecek?" diye düşünüyor. Sonra da:

"Peki, getir bakalım," diyor: Oğlan hemen raftan kutuyu indiriyor. "Açıl kutum, açıl!" diyor. O lahza bir sofra kuruluyor, üstünde çeşitli yemekler, Padişah bile öyle sofra görmemiş. Misafirler yiyorlar, içiyorlar. Oğlan: "Kapan kutum, kapan!" diyor, kutu kapanıyor. Keloğlan onu alıp rafa koyuyor. Padişah bir ara gizlice vezirine işaret ediyor: "Şu kutuyu alıp aşıralım," diyor. Vezir, Keloğlan görmeden kutuyu alıp koynuna saklıyor. Kalkıp gidiyorlar.

Onlar gittikten sonra Keloğlan'ın anası kutuyu yerinde bulamayınca çok üzülüyor. Ertesi gün Keloğlan da ağlaya ağlaya gene o ağacın dibine gidiyor. Orada: "Of!" diye bağırıyor. Arap geliyor:

"Ne o? Kutuyu çaldırdın mı?" diyor. Keloğlan başına gelenleri anlatıyor. Arap ona bir sopa veriyor. Keloğlan'a da sıkı sıkı tembih ediyor: "Sakın 'Tık sopam,' deme."

Keloğlan eve geliyor, anasına arapla rastlaştığını anlatıyor: "Arap bana bu sopayı verdi, 'Sakın, tık sopam, deme,' dedi." Bu sözler ağzından çıkar çıkmaz sopa yerinden kalkıyor, bu oğlanı güzel bir dövüyor, Keloğlan'ın aklına gelip de: "Dur sopam!" deyinceye kadar... Keloğlan bunun üzerine: "Ha, şimdi iş kolaylaştı" diyor. Sopayı alıp saraya gidiyor. Kapıda, "Padişahın huzuruna çıkacağım," diyor. Bırakmak istemiyorlar. Ama o diretiyor. Padişahın yanına çıkıyor en sonunda. Padişah, vezir bunu güler yüzle karşılıyorlar:

"Gel bakalım; ne var Keloğlan?" diyorlar. Keloğlan yavaşça: "Tık sopam!" diyor. Sopa kalkıyor, bir Padişaha, bir Vezire, bir Padişaha, bir Vezire, artık bunları pestilleri çıkıncaya kadar dövüyor. Padişah, Vezir, "Aman Keloğlan, ölüyoruz," diye yalvarmaya başlıyorlar; Keloğlan da:

"Kutu gelmedikçe sopa durmaz," diyor. Hemen kutuyu getiriyorlar. Keloğlan: "Dur sopam!" diyor, duruyor sopa. O da kutuyla sopayı alıp eve geliyor.

Ertesi gün Keloğlan "Arap"a gidiyor:

"Kutuyu aldım," diyor. Arap bu defa Keloğlan'a bir eşek veriyor:

"Sakın buna, 'Anır eşeğim,' deme!" diye tembih ediyor.

Keloğlan eve gelince anasına:

"Arap bana bir eşek verdi; 'Anır eşeğim, deme sakın,' diye tembih etti." Bu sözleri duyar duymaz başlıyor eşek anırmaya; kuyruğun altından da tıkır tıkır altınlar dökülüyor.

Keloğlan ile anası, kutuyu, sopayı, eşeği alıp uzak bir memlekete gidiyorlar. Orda saraylar yaptırıyorlar, mesut yaşıyorlar.

34.
Tencerecik

Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zaman içinde fakir bir ana kız varmış. Ana, gece sabaha kadar iplik eğirir, kız da onu götürüp pazarda satar, nafakalarını böylece çıkarırlarmış.

Bir gün kadın gene ipliğini eğirmiş, kızına vermiş. Kız pazarda ipliği satmış; bunun parasıyla ekmek alacağı yerde, küçücük bir tencere satılıyormuş, o tencere pek hoşuna gitmiş, parayı vermiş, onu almış. Eve dönmüş kız, yiyecek ekmek yok... Kızın elinde bir tencere. Anası kızmış, kızına bir temiz dayak atmış. Tencereyi de fırlatıp sokağa atmış. Bunlar o gece aç acına yatmışlar.

Ertesi gün bir ebe hanım lohosadan dönüyormuş. Bakmış sokakta güzel bir tencere, almış eve getirmiş, yıkamış, temizlemiş. İçine bir yaprak dolması sarmış. Tencereyi ocağa koymuş, yemeği pişirmiş. Tam kapağını açıp yemeğe oturacağı zaman kapı çalınmış, birisi acele ebeyi doğuma çağırıyormuş. Ebe: "Eve dönünce yerim," diye

yemeği olduğu gibi tencerenin içinde bırakıp gidiyor. Tencere oradan kalkıp tıkır tıkır doğru kızın evine geliyor. Kapı çalınıyor. Kız koşup kapıya gidiyor:

"Kim o?"

"Tencerecik."

"İçinde ne var?"

"Dolmacık."

Kız kapıyı açıp dolmayı boşaltıyor, tencereyi sokağa atıyor. Ana kız oturup afiyetle yiyorlar.

Padişahın karısı Sultan Hanım hamama gidiyormuş. Bakıyor ki sokakta güzel bir tencere:

"Şu tencereyi alsana," diyor dadısına. Dadı tencereyi alıyor. Hamama varıyorlar. Hamamda Sultan Hanım soyunup elmaslarını, incilerini tencerenin içine koyuyor. Dadısına teslim edip hamama giriyor. Dadı, tencere kucağında uyuklamaya başlıyor.

Tencere hemen kalkıp, tıkır tıkır doğru kızın evine gidiyor, kapıyı tıklatıyor:

"Kim o?"

"Tencerecik. "

"İçinde ne var?"

"Cici bici incicik."

Kız incileri, elmasları, altınları alıyor, giyiniyor, süsleniyor, tencereyi gene sokağa atıyor.

Ertesi gün de Şehzade hamama gidiyormuş. Tencereyi sokakta görüyor: "Lala, şu tencereyi alsana. Ne güzel tencere," diyor. Lala tencereyi alıyor, hamama varıyorlar. Şehzade hamamda yıkanıyor, temizleniyor, tıraş oluyor. Tencere bu şehzadeyi "Hop!" içine alıveriyor... Doğru kızın evine götürüyor. Kapıya tak tak vuruyor:

"Kim o?"

"Tencerecik."

"İçinde ne var?"

"Kocacık."

Kız tencerenin kapağını açınca içinden ayın on dördü gibi güzel Şehzade çıkıyor. Şehzade de kızı görüyor ki, o da ayın on dördü gibi bir güzel, üstünde elmaslar, inciler...

"Kız bana varır mısın?" diyor. Kız da:

"Varırım," diyor. Kırk gün, kırk gece düğün yapıyorlar.

Tencereyi de artık bir daha sokağa atmıyorlar, evin baş köşesine koyup saklıyorlar.

Onlar ermiş muradına, biz de erelim muradımıza.

35.
Üç-Bilecenler

Bir varmış, bir yokmuş... İstanbul'da eskiden bir ihtiyar berber varmış. Berberin de yedi yaşında bir oğlu varmış, bir de karısı.

Anadolu'dan Ahmet adında biri her sene İstanbul'a gelir, çalışırmış. Gel zaman, git zaman Ahmet bu ihtiyar berberle ahbap olmuş. Kazandığı paradan artırdığını saklasın diye berbere verirmiş.

Böyle böyle aradan üç dört sene geçiyor. Bu Ahmet İstanbul'a son gelişinde yanında bir de hemşeri getiriyor. Bunlar bir zaman çalışıyorlar. Ahmet'in arkadaşının biriktirdiği paralar kırk lira ile bir sarı lira olmuş. Ahmet de yüz lira para yapmış. Bunlar aralarında konuşuyorlar:

"Arkadaş, diyor Ahmet, burada biraz daha çalışalım, biraz daha para yapalım." Öbürü:

"Yahu, bu paraları nerede saklayacağız? Yitirirsek yazık olur."

"Benim burda bir tanıdığım berber var. Her sene geldiğimde, biriktirdiğim parayı ona teslim ederim. Köye giderken de alırım. Sen de öyle yap."

Adam kabul ediyor bu fikri. Yüz kırk lira ile bir sarı lirayı getirip berbere veriyorlar.

Bir yankesici de bunların peşindeymiş. Berber, oğluna diyor ki:

"Oğlum, al şu paraları, yüz kırk lira ile bir sarı lira... Götür, annene ver, saklasın."

Bu sözleri yankesici ötede dinlemiş. Çocuk dükkândan çıkınca yankesici de çocuğun arkasından gidiyor. Bir sokağa giriyorlar. Senin yankesici köşe başına saklanıyor, çocuğun hangi eve girdiğini geriden gözetliyor. Çocuk parayı anasına veriyor, dönüp gidiyor.

Aradan çok zaman geçmeden yankesici kapıyı vuruyor.

Kadın: "Kim o?" deyip kapıyı açıyor. Tabii kadının, neyin nesi olduğundan haberi yok bu gelenin...

"Teyze, diyor yankesici, biz buraya hemşerimle çalışmaya gelmiştik; ben her sene parayı berbere verirdim, bu sene de verdik. Yüz kırk lira ile bir sarı lira, berber demin sana gönderdi. Ama sonradan fikrimizi değiştirdik. Bu akşam memlekete dönüyoruz. Yolladığımız parayı geri ver." Kadın ne bilsin? Tutup parayı veriyor. Yankesici de paraları alıp sıvışıyor.

Akşam oluyor. Berber evine geliyor. Yemek yiyorlar, yatma saati geliyor, yatıyorlar. Berber kendi kendine: "Sabah erken kalkarım. Dükkâna kolonya, ustura alırım, makine alırım, onu bunu alırım..." diye hesaplar yapıyor.

Sabahleyin erken uyanıyor. Karısına sesleniyor:

"Karıcığım, sana dün çocukla para gönderdik, yüz kırk lira ile bir sarı lira. Onu ver de altını bozdurayım, dükkânın ihtiyacını alayım. Paranın sahipleri giderken gene tamamını tedarik eder, veririm."

Kadın: "Ne parası, yahu?" diye şaşırıyor.

"E, akşam sana göndermedim mi, bir sarı lira ile yüz kırk lira para?"

"E, gönderdin, ama çocuk gidince, az sonra, sahibi geldi aldı."

O zaman berber meseleyi anlıyor. "Eyvah! diyor, parayı çaldırdık, kaptırdık."

Şimdi berberi bir düşünce alıyor. Ne yapsın?... Çıldıracak...

İstanbul'un yüksek bir yerinde bir Ok-Meydanı varmış, oraya çıkmış, kendi kendine düşünüp dururmuş. Birdenbire karşısında üç tane derviş peyda oluyor. Berbere yaklaşıp soruyorlar:

"Amca, niçin düşünüyorsun böyle? Nen var?"

"Aman, oğlum, hiç sormayın. Başımda büyük bir dert var. Yüz kırk lira para ile sarı lirayı çaldırdık evden. Deli olacağım."

"Amca, sen hiç merak etme. Biz o parayı buluruz. Yalnız sen git evine haber ver. Birkaç gün gelemeyeceğini söyle."

Senin ihtiyar berber koca geliyor evine, karısına meseleyi anlatıyor:

"Ben birkaç gün eve gelemeyeceğim. Beni merak etmeyin. Parayı aramaya gidiyorum." Evden ayrılıyor. Dervişleri buluyor, takılıyor onların peşine. Bunlar yürümekte olsun...

Az gidiyorlar, uz gidiyorlar... Büyük derviş, küçüğe:

"Haydi bakalım. Söyle bu adam kimdir? Neyin nesi bu parayı çalan?" Küçük başlıyor:

"Simi gami, kati kütah,
çeşmi siyah..." diyor.

"Simi" demek, yani sim sim bir adammış. "Çeşmi siyah" da, siyah çizmeli, dervişin söyleyişine göre.

"Peki," diyor... Ortancaya dönüyor bu sefer:

"Sen söyle, nereye gitmiş?"

"Simi gami, kati kütah,
çeşmi siyah.
Gemri yanı; Gümrü yanı," diyor.

Yani çalan hırsız Gümrü yanına gitmiş. Gümrü yanı, ama acep nerde bu Gümrü yanı? Bu sefer büyük derviş başlıyor:

"Simi gami, kati kütah,
çeşmi siyah.
Gemri yanı, Gümrü yanı,
Memleketi Horasan," diyor.

Hırsızın Horasanlı olduğunu öğreniyorlar. Berberi yanlarına alıyorlar, çıkıyorlar yola, ver elini Horasan.

Horasan'a varıyorlar. Tabii Horasan vilayet, bulunur mu bu hırsız? Ne yapsınlar? Büyük diyor ki şimdi küçüğe:

"Haydi bakalım, sen başla. Göster kendini." Küçük başlıyor:

"Simi gami, kati kütah,
çeşmi siyah.
Gemri yanı, Gümrü yanı.
Memleketi Horasan,
Mahallesi Hac' Hasan."

Yani Hacı Hasan mahallesinde oturuyormuş hırsız. Bu sefer ortancaya: "Sen başla," diyor büyük. Ortanca başlıyor:

"Simi gami, kati kütah,
çeşmi siyah.
Gemri yanı, Gümrü yanı,
Memleketi Horasan,
Mahallesi Hac' Hasan.
Evinin iki tarafı hamam," diyor.

Arıyorlar, soruyorlar, iki tarafı hamam olan evi buluyorlar. Ama bulmakla kapı çalınmaz ki, ismini bilmek lazım. Bu sefer büyük başlıyor:

"Simi gami, kati kütah,
çeşmi siyah.
Gemri yanı, Gümrü yanı.
Memleketi Horasan,
Mahallesi Hac' Hasan.
Evinin iki tarafı hamam,
Ramazan oğlu Ramazan," diyor.

Buldular şimdi hırsızı. Başlıyorlar kapıyı çalmaya: "Ramazan oğlu Ramazan! Ramazan oğlu Ramazan!" Kapıyı açan falan yok... "Ramazan oğlu Ramazan..." Gene kapı açılmıyor. Bu sefer büyük derviş küçüğe: "Gene sen başla," diyor.

"Simi gami, kati kütah,
çeşmi siyah...
Gemri yanı, Gümrü yanı.
Memleketi Horasan,
Mahallesi Hac' Hasan.
Evinin iki tarafı hamam.
Ramazan oğlu Ramazan.
Karısının adı Keziban," diyor.

"Ramazan oğlu Ramazan'ın karısı Keziban, Keziban!..." diye kapıya vuruyorlar. Kadın mecbur oluyor kapıyı açmaya. Kapıyı açınca bir de bakıyor ki dört kişi karşısında.

"Siz necisiniz?"diyor. Büyük Kara-Bilecen diyor ki:

"Biz Ramazan oğlu Ramazan'ın askerlik arkadaşıyız. Onu buraya görmeye geldik. Evdeyse konuşalım." Kadın:

"Sizlere ömür, diyor, Ramazan oğlu Ramazan öldü."

"Yok kardeşim, ölmedi. Söyle de gelsin, biraz konuşalım."

Kadın:

"Yok, diyor, sizlere ömür, öleli çok oldu."

"Peki, sen biraz dur. Biz aramızda bir konuşalım, vazifemizi yapalım," diyor büyük Kara-Bilecen. Ortancaya dönüyor: "Sen başla," diyor. Ortanca başlıyor:

"Simi gami, kati kütah,
çeşmi siyah.
Gemri yanı, Günirü yanı.
Memleketi Horasan,
Mahallesi Hac' Hasan.
Evinin iki tarafı hamam.
Ramazan oğlu Ramazan.
Karısının adı Keziban.
Merdiven altında mahzen."

"Git, diyor büyük Kara-Bilecen kadına, Ramazan oğlu Ramazan, merdiven altında mahzen var, orda. Çağır gel."

Karı mecbur oluyor gitmeye. Varıyor kocasına Keziban:

"Ramazanoğlu Ramazan, kalk, kalk, diyor. Senin yattığın yeri de biliyorlar kapıdakiler." Ramazan oğlu Ramazan, tabii mecbur oluyor, geliyor kapıya.

"Söyle bakalım, diyor büyük Kara-Bilecen, sen bu ihtiyarın parasını çalmışsın."

"Hayır, çalmadım..." falan diyor. Kara-Bilecenler gene: "Çıkar paraları" diye zorluyorlar. Hırsız direniyor. Bu sefer büyük Kara-Bilecen başlıyor:

"Simi gami, kati kütah,
çeşmi siyah.
Gemri yanı, Gümrü yanı.
Memleketi Horasan,
Mahallesi Hac' Hasan.
Evinin iki tarafı hamam.
Ramazan oğlu Ramazan.
Karısının adı Keziban.
Merdivan altında mahzen,
Raf üstünde cüzdan," diyor.

Senin Ramazan oğlu Ramazan bakıyor ki, kurtuluş çaresi yok, evine giriyor. Raftan nasıl atmışsa cüzdanı, tekrar alıp getiriyor. Ama cüzdanı getirirken aklına son bir kur-

nazlık gelmiş. "Ulan, dur!... Şu sarı lirayı ben dilimin altına koyayım da paraları onlara vereyim. Sarı lirayı harcadım, derim." Geliyor: "Buyurun, diyor, yüz kırk lira para." Kara-Bilecen soruyor:

"Hani sarı lira?"

"Harcadım."

"Öyle şey olmaz. Çıkar sarı lirayı." Hırsız, "Yok!" diye ne kadar diretiyorsa, bunlar kabul etmiyorlar. Bu sefer yakasına yapışıyorlar hırsızın. "Şimdi her şey belli olur," diyorlar. Büyük

Kara-Bilecen küçüğe:

"Sen başla," diyor. Küçük başlıyor:

"Simi gami, kati kütah,
çeşmi siyah
Gemri yanı, Gümrü yanı.
Memleketi Horasan.
Mahallesi Hac' Hasan.
Evinin iki yanı hamam.
Ramazan oğlu Ramazan.
Karısının adı Keziban.
Merdiven altında mahzen.
Raf üstünde cüzdan.
Dilinin altında altın," diyor.

Bir tokat vuruyor hırsızın ensesine, dilinin altından altını düşürüyor. Yüz kırk lira para ile bir sarı lirayı alıp berber kocanın eline veriyorlar. Diyorlar ki kocaya:

"Amca al. Paran tamam mı? Haydi, sen arkanı dön bize. Önümüzden yoluna devam et." Koca berber sevincinden hoplayarak alıyor parayı, yola koyuluyor, arkasına bakmadan. Bir ara bir de dönüyor ki, senin Kara-Bilecenler ortadan sırrolup gitmişler.

İhtiyar da bunların sayesinde kurtardığı paraları evine getiriyor, sahiplerine tam olarak teslim ediyor.

Bu masal da böyle bitiyor.

V

36.
Fesatçı Saliha

Vaktiyle Saliha adında çok bilmiş bir kadın varmış. Kadına Fesatçı Saliha derlermiş. Bu bir paşanın hanımına ders verirmiş.

O hanım da bir sakayı severmiş. Fesatçı Saliha bunu duymuş. Bir gün gene ders vermeye gitmiş konağa. Paşanın bahçesinde kırk tane kaz varmış. Kazlar "Vak, vak, vak" diye bağrışırlarmış. Hanım da biraz saf imiş. Fesatçı Saliha:

"A, bu kazların gürültüsünü neden çekiyorsun?" demiş. "Ne yapayım, Saliha Hanım?"

"Onları bana ver de okutayım."

"Kazlar okur mu?"

"Tabii okur. Ben onları bir okutayım da gör."

"Peki, al götür."

Fesatçı Saliha bu kazların her gün birini kesip yemiş. Kırk gün olmuş. Hanım sormuş:

"Kazlar ne yapıyorlar?" Saliha da:

"Pek güzel okuyorlar. Halayıkları odadan çıkar da anlatayım."

Hanım halayıkları çıkarıyor. Odada kimse kalmayınca Saliha ona:

"Kazlar iyi okuyorlar ama, bir şey söylüyorlar. Ne yaptımsa vazgeçiremedim. Her gün: 'Hakka, hukka. Bizim hanım sever sakka,' diyorlar."

"A... O ne demek? Aman Saliha Hanım, kazları getirme buraya. Kes, ye."

Aradan bir zaman geçmiş. Saliha gene "Ne yapayım?" diye düşünürmüş.

Karşıda bir Rum mezarlığı varmış. Mezarlığa bir gün üstündeki elbisesiyle beş altı aylık bir çocuk gömmüşler. Saliha gece kalkıyor, gidip mezardan o çocuğu çıkarıyor. Sabah oluyor. Çocuğu kucağına alıyor. Büyük bir mağazaya gidiyor. Kumaş toplarını indirtiyor.

"Falan Paşanın hanımı istedi," diye bir sürü kumaş seçiyor; sonra diyor ki: "Götürüp hanıma göstereyim. Hangisini beğenirse alsın. Çocuk burada yatsın, ben şimdi gelirim." Çıkıp gidiyor ve yarım saat sonra dönüyor.

"Şunu şunu beğendi," diyor. Sonra dönüp "A, acaba çocuk uyandı mı?"

"Uyanmadı," diyorlar. Kadın çocuğun yüzünü açınca: "Eyvahlar olsun. Çocuğu öldürmüşsünüz. Ben şimdi Paşaya ne diyeceğim?" diye bağırmaya başlıyor. Dükkânın sahibi:

"Aman hanım, yapma. Biz çocuğa dokunmadık," dediyse de kadın feryadı artırıyor. O zaman tüccar kasasını boşaltıp Saliha'nın eteğine dolduruyor.

"Aman sesini çıkarma. Başımızı derde sokma. Bu işin bir çaresine bak," diyor. O da paraları alıp ayrılıyor mağazadan. O para ile giyinip kuşanıyor, uzak memleketlere gidiyor.

Vardığı bir memlekette bir gün dolaşıp dururken bir konağın önünde telaşlı insanlar görüyor. Herkesin gözü yaşlı... Saliha oradakilere soruyor:

"Ne oldu?"

"Evin hanımı öldü," diyorlar, Saliha:

"Eyvahlar olsun. O benim kardeşimdi," diye kendini yerden yere atmaya başlıyor. Saçını başını yoluyor. Kadını yukarıya alıyorlar. Akşam evin beyi geliyor.

"Ne var, ne yok?" diye sorunca:

"Bir kadın geldi. Rahmetli hanımın kardeşiymiş. Yukarda kardeşinin yasını tutuyor," diyorlar. Evin beyi şaşırıyor:

"On beş senelik karım. Bana hiç kardeşinden bahsetmedi. Bu da kim?" diyor. Gidip kadına soruyor. O da:

"Benim kardeşim ölmüş. Nasıl yas tutmam," diye gene kendini yerden yere atıp ağlamaya dövünmeye başlıyor. Bu böyle üç gün, üç gece devam ediyor. Bütün konak halkı ayakta. Adam da inanmış artık kadının dediklerine.

Konağa gelişinin üçüncü gecesi Saliha kalkıp aşağı iniyor. Bir küp bal buluyor. Soyunup bütün vücuduna o balı sürüyor. Sonra orda, köşede, tavuk tüyleri yığılmış, onlara beleniyor. Bütün vücudu tüy oluyor. Ellerine de zil takıyor. Çıkıyor doğru Beyin odasına. Kapıdan girince "Şıkır şıkır" yaparak Beyin üstüne doğru yürüyor. Uyku sersemi adama:

"Ben Azrailim. Senin canını almaya geldim."

"Aman, canımı alma," diye yalvarıyor. O da:

"Hanımın kardeşini alırsan senin canını almam," diyor. Sabah oluyor, gene kadın yatağında başlıyor ağlamaya.

Ertesi gece tekrar zilleri takıp aynı kılıkta adamın odasına giriyor.

"Karının kardeşini alacak mısın? Yoksa canını alayım mı?" Bu hal böylece üç gece devam ediyor. Adam da en

sonunda gidip Saliha'ya evlenme teklif edince kadın önce bir parlıyor:

"Vay adam! Sen bana nasıl 'Evlenelim,' dersin. Ben kardeşimin yatağına nasıl girerim?" Adam yalvarıyor, yakarıyor, Saliha'yı yatıştırıyor, gönlünü ediyor. Nihayet nikâh kıyıp evleniyorlar.

Aradan günler, aylar geçiyor. Bu Saliha bir gün kalkıyor. Giyiniyor, kuşanıyor, aynanın karşısına geçiyor.

"Tu yüzüne Fesatçı Saliha! diyor. Paşanın hanımını aldattın, sakayı seviyormuşsun, diye kazları yedin... Tu senin suratına Saliha!... Mezardan ölü çocuğu çıkardın, gidip tüccarı: 'Bunu siz öldürdünüz,' diye korkuttun, paralarını aldın, giyinip kuşandın. Memleketi bırakıp buralara geldin. Hiç bilmediğin konağa, 'kardeşimin evi,' diye girdin. Ballar sürünüp tüylere belendin. Azrail kıyafetinde adamcağızın yanına girip onu aldattın. Tu senin yüzüne Saliha! Nihayet koca konağın hanımı oldun, oturdun. Utanmaz, arlanmaz, tu suratına!" diyor. Bir de dönüp bakıyor ki, arkasında kaynanası. Kadıncağız şaşırmış, ağzı açık ona bakarmış. Saliha onu görünce:

"Ah anneciğim! Uzat da dilini öpeyim," diyor. Nasıl olduysa, kadının dilini ısırıp koparıyor. Sonra da kadının kafasını o duvardan bu duvara vurup sersemletiyor. Sofaya çıkıyor:

"Amanın yetişin! Sevgili kaynanama bir şey oldu. Nüzül indi herhalde," diye bağırmaya başlıyor. Kadının oğluna haber gidiyor. Adam geliyor. Annesini, öyle çürük, bere içinde görünce şaşırıyor.

"Anneciğim ne oldun? Ne oldun?" diye sorunca, kadıncağız bir acayip sesler çıkararak eliyle bir duvarları, bir de gelinini işaret edermiş... Hemen doktor getiriyorlar. Doktor da kadının ne demek istediğini bir türlü anlamıyor. Kadın gene hep bir duvarları, bir de Saliha'yı işaret eder dururmuş. Saliha oradan:

"Bunu anlamayacak ne var? diyor. 'Bütün malım, mülküm gelinimin olsun,' diye vasiyet vermek istiyor." Sonra bir ara, etrafına sezdirmeden doktora:

"Sen zehir ver, öldür bunu, sana çok para veririm," diye işaret ediyor. Doktor da bir zehir verip öldürüyor kadını.

Neyse, yas matem, cenaze kalkıyor. Aradan beş on gün geçiyor, doktor geliyor.

"Vaat ettiğin parayı istiyorum," diyor Saliha'ya. O da doktora:

"Ne parası?" diye soruyor.

"Peki, sen bana: 'Zehir ver de kaynanamı öldür,' diye işaret etmedin mi?" Bu sözler üzerine Saliha başlıyor bağırmaya:

"Amanın! Kaynanamı öldürdü bu adam. Ayol, ben sana öldür diye mi işaret ettim. Pantolonun sökülmüştü. Onu gördüm. Seni mahcup etmemek için işaretle 'Sana para vereyim de onu tamir ettir, yahut yeni bir pantolon al,' demek istedim."

Neyse, hemen yaka paça doktoru alıp hapse atıyorlar. Fesatçı Saliha da artık mala mülke konmuş... Bey hanımı olup oturuyor. Herhalde uslanıyor, bir daha fesatlık yapmıyor.

37.
"Allah Kerim, Padişahın Oğlu Erim"

Vaktin birinde bir çamaşırcı kadın varmış. Bunun da çok güzel, akıllı bir kızı varmış. Bu kız her gün bahçelerindeki ağacın tepesine çıkar, bir dala tüner, orda örgüsünü örer, nakışını işlermiş. Padişahın sarayı ile bu kızın evi karşı karşıya imiş; tam o ağacın karşısına da Şehzadenin odası düşüyormuş.

Kız gene bir gün ağacın tepesinde örgü örerken bir dilenci geliyor, Allah rızası için bir parça ekmek istiyor. Kız:

"Annem giderken, diyor, bir bazlamaç yapıp yiyeyim diye bana bıraktıydı. Dur, ineyim de onu sana vereyim." Dilenci:

"Peki, kızım, sen ne yiyeceksin?" diye sorunca da:

"Allah kerim, Padişahın oğlu erim," diyor. Dilenci bazlamacı alıp gidiyor. Şehzade de pencerenin önünde otururmuş, kızın dilenciye söylediği sözleri işitince, bir kahkaha atıyor:

"Kız sen bu sözü ne cesaretle söyledin?" diyor. O da:

"Şehzadem, laf olsun diye söyledim..." diyor. Şehzade kıza bir lira atıyor.

Artık o dilenci de her gün gelirmiş, kız da her gün: "Dur benim bazlamacı sana vereyim," dermiş; dilenci: "Ya sen ne yiyeceksin?" diye sordukça kız hep aynı cevabı verirmiş: "Allah kerim, Padişahın oğlu erim." Bu konuşma Padişahın oğlunu eğlendirirmiş; her defasında bir sarı lira atarmış Şehzade, kıza.

Gel zaman, git zaman, Padişahın oğlu nişanlanmış. Gene bir gün kız dilenci: "Allah kerim, Padişahın oğlu erim," deyince, Şehzade:

"Kız, ben nişanlandım. Mısır Padişahının kızı ile evleniyorum," demiş. Kız:

"Canın sağ olsun, Şehzadem! Benimkisi laf olsun diye söylenmiş bir söz," demiş.

Artık düğünler, davetler, eğlenceler başlıyor. Gelin Mısır'dan geliyor. Meğer Mısır Padişahının kızının başından bir macera geçmiş. İki saray halkını bir telaştır almış: "Bu iş meydana çıkarsa ne olacak?" diye. Valide-Sultan diyor ki:

"Şu karşıda bir çamaşırcı kızı var. İlk gece oğlumun koynuna onu koyalım." İki taraf anlaşıyorlar. Bunun üzerine Mısır Padişahının karısı Şehzadeye:

"Benim kızım şart koşuyor: Karanlıkta gerdeğe girecek," diyor. Valide-Sultan çamaşırcının kızını da, annesini de çağırtıyor. Kadına diyor ki:

"Size istediğiniz kadar para verelim. Bu gece oğlumun koynuna senin kızın girsin." Bunlar da, "Peki," diyorlar.

Akşam oluyor, lambalar sönüyor. Oğlan gerdeğe giriyor. Kız diyor ki:

"Şehzadem, bizde âdet, bir hatıra olarak ilk gece gelinе bir hediye verirler." Oğlanın parmağında yakut bir yüzük varmış, onu çıkarıp kızın parmağına takıyor. Neyse,

yatıyorlar. Oğlan uyuyunca, kız yavaşça kalkıyor; dışarı çıkıyor. Kapının önünde bekleyen Mısır Padişahının kızı da oğlanın koynuna giriyor.

Ertesi günü kız gene ağaca çıkmış. Şehzade de karısı ile pencerenin önünde oturuyorlarmış. Dilenci gelince kız, her günkü gibi, bazlamacını ona verip "Allah kerim, Padişahın oğlu erim," diyor. Oğlan da pencereden:

"Kız, bak ben evlendim," deyince, kız elindeki yüzüğü gösteriveriyor; diyor ki:

"Canın sağ olsun, Şehzadem. Ben bunu laf olsun diye söylüyorum." Şehzade irkiliyor. Karısının parmağına bakıyor ki, yüzük yok. Ona diyor ki:

"Gece ben sana bir hediye vermiştim, nerede?" Gelin şaşırıyor:

"Ne hediyesi?" deyince, Padişahın oğlu işi anlıyor. Annesini çağırıp diyor ki:

"Ben bu gelini istemem, boşuyorum."

Çamaşırcının kızı da çok güzel, çok akıllı imiş ya, kırk gün, kırk gece daha düğün, dernek, onu alıyorlar Şehzadeye; ötekini memleketine yolluyorlar.

Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine.

38.
Derviş-Baba

Vaktiyle bir Derviş-Baba varmış, orada burada gezer dilenirmiş. Bir gün caminin kapısına bir sergi sermiş, namazını kılıp çıkan, mesela kırk para, iki kuruş, yüz para, beş kuruş atıyor. Bir adamcağızın cebinde bir sarı lira varmış. Yanlışlıkla dervişe bunu atıvermiş. Adam çarşıdan öte beri alacakmış. Varmış dükkânın birine. Dükkâncı sormuş:

"Ne alacaksın?"

"Şu kumaştan indir iki metre, şundan indir beş metre, şundan on metre..." Tam bir sarı liralık malı kestirmiş. Dükkâncı da sarmış bunları. Müşteri parasını verecek, bakar ki cebindeki sarı lira yok. "Yahu, ben ne ettim bunu? Düşürdüm mü?" diye düşünürken aklına gelmiş: "Herhalde ben bunu, demiş, yanlışlıkla dervişe verdim." Fırlamış sokağa. Bir arayıp baksa ki, Derviş sokakta geziyor. Utanmış "Sarı liramı ver," demeye başlamış türkü ile:

"Derviş-Baba,
Sarı altın sendedir, sendedir, sendedir."
Derviş cevap vermiş, o da makamla:
"A çocuğum,
bende yok, bende yok, bende yok."
Bakmış adam bir türlü olmuyor:
"Haydi kadıya gidelim. Bizim davamızı o görür," demiş. Haydi bakalım, ikisi çıkarlar yola. Gargara'dan geçerler, Bileği'ye gelirler. Bir çoban var, davar güdüyor, yolun kenarında. Çoban sorar:
"Nereye gidiyorsunuz yahu?"
"Nereye gidelim? İşte, davamız var, kadıya gidiyoruz..."
"Yahu, söyleyin bakalım, sebebi ne?" Çobanda da düdük varmış. Sarı liranın sahibi gene makamla tutturmuş:
"Derviş-Baba,
Sarı altın sendedir, sendedir, sendedir."
Derviş:
"A çocuğum,
bende yok, bende yok, bende yok."
Hoşuna gitmiş çobanın da. Düdüğü almış onların türküsüne uydurmuş:
"Dürü dürü dürü, düt düt
dürü dürü düt düt
dürü dürü düt..."
"Haydi, sen de şahitsin arkadaş," demişler. Çobanı aldıklarıyla, sürüyü yola koymuşlar, haydi bakalım... Şurada Emir-Ağzı var: Oraya gelirler. Orada, sözüm yabana, bir çingen otururmuş. Elinde keman.
"Nereye gidiyorsunuz, yahu?"
"Nereye gidelim? Bir davamız var, kadıya gidiyoruz."
"Söyleyin bakalım, ne derdiniz?" Sırayla aldırıyor bunlar:
"Derviş-Baba,
Sarı altın sendedir, sendedir, sendedir."

Kemanın kulağını kımıldatıyor çingene, türkünün makamına uyduracak kemanın perdesini. Derviş almış bu sefer:

"A çocuğum,
bende yok, bende yok, bende yok..."

Çoban:

"Dürü dürü dürü düt düt..."

Derken kemancı çingene başlamış kemanı ile:

"Gıdı gıy gıy gıy gıdı gıy gıy..."

"Haydi Baba, sen de şahitsin öyleyse," demişler çingeneye, dördü yola düzülmüşler.

Gelirler bunlar, kuşluk zamanı kadının huzuruna çıkacaklar.

Odacıya derler:

"Bizim bir davamız var, kadıya çıkacağız." Odacı haber iletir. Çağırır bunları Kadı.

"Söyleyin bakalım, derdiniz nedir?" Bunlar dört kişi: Kiminde keman var, kiminde düdük, birisi derviş... Başlarlar bunlar makamla, sözde anlatacaklar davayı:

"Derviş-Baba,
Sarı altın sendedir, sendedir, sendedir."

"A çocuğum,
Bende yok, bende yok, bende yok..."

"Dürü dürü dürü düt düt..."

"Gıdı gıy gıy gıy gıdı gıy gıy..."

Kadı bu işin içinden çıkamamış:

"Susun, susun, yavrum! demiş. Şimdi bırakın. Yarın kuşluk vakti tekrar gelirsiniz, bana derdinizi anlatırsınız."

Akşam olur. Kadı eve varır. Yemekten sonra namaza durmuş. Sünneti kılar, farzı kılarken bu adamlar aklına gelmiş, şöyle bir gülümsemiş. Kadının karısı da bunu fark etmiş.

Namazdan sonra:

"Kadı Efendi, demiş hanım, sen neye güldün öyle namaz kılarken?"

"Bir şey yok, yahu. Öyle bir şey hatırıma geldi."

"Hayır, deyivereceksin."

"Yahu, söylenecek bir şey değil... İşte bugün bir dava geldi geçti, ona güldüm."

"Anlat, neymiş bu dava?"

"Yahu, ne diyeyim; dört tane adam: Birinin elinde keman, birinde düdük... Kimisi 'Dürü düt düt', kimisi 'Gıy gıdı gıy gıy' der , biri de: 'Sarı altın sendedir', öteki:" 'A çocuğum bende yok, bende yok...' diye anlatıyor. Karısı tutturuyor:

"İlle ben de gideceğim bu davayı dinlemeye."

"Ayıp yahu! Bu kadar ahalinin içinde senin ne işin var?"

"Yok, ille gideceğim. Sen ortaya bir perde gerdirirsin, ben de arkasından o davayı dinlerim." Kadın da çok güzel oynarmış. Ertesi gün, zilleri beline sokar, gider mahkemeye. Perdeyi gererler, kırmızı bir perde. Ardına oturur Kadı Efendinin karısı. Kadı:

"Çağırın bakalım o dünkü davacıları," der. Çağırırlar. Bunlar içeri girer.

"Anlatın bakalım, nedir mesele?" Bakarlar ki, bunlar orada bir perde. Ardında da herhalde bir şey var, boş değil ya sıkıştırır kemanın vidalarını. Ardından sırayla:

"Derviş-Baba,
Sarı altın sendedir, sendedir, sendedir."

"A çocuğum,
bende yok, bende yok, bende yok..."

"Dürü dürü dürü düt düt..."

"Gıdı gıy gıy gıy gıdı gıy gıy..."

Derken Kadı kalkıvermiş ortaya:

"Kırk senelik kadıyım,
böyle dava görmedim, görmedim, görmedim."

Derken öteden de bir şıkırtı:

"Çıldır çıldır çıldır çıldır çıldır..."

Meğer perdenin ardında oynamaya başlamış Kadının karısı. Bir yandan da: "Devam edin, uşaklar," dermiş. Çobanla kemancı dururlar mı?

"Dürü düt düt düt..."

"Gıdı gıy gıy gıy..."

Bir güzel cümbüş etmiş bunlar:

"Haydin, demiş kadı, alın size iki altın." İki tane sarı lira vermiş davacılara. İşi tatlıya bağlamış.

39.
Çiftçi Mehmed Ağa

Evvel zamanda Çiftçi Mehmed Ağa isminde bir adam varmış. Bu adam çok fakirmiş. Rençberlik yapıyor ama, iki öküzü yok; bir tek öküz, bir tek eşek koşuyor çifte. Bu Çiftçi Mehmed Ağanın Halep ile Antep arasında, yol kenarında bir tarlası varmış. Başka bir tarafta hiçbir şeyi yokmuş. Fakir ama, Çiftçi Mehmed Ağa diye anılıyor. Yol kenarında güzel bir tarlası var, pınar başında, önü çayırlıklı, çimenlikli... Öküz ile, eşek ile böyle çift sürüyor: oh, çüş, oh, çüş... O çift sürmekte olsun.

Halep ile Antep arasında kervancılar gelip geçer imiş. Kervancıların durak yeri de bu Çiftçi Mehmed Ağanın tarlasının kenarında, pınarın başında... Her zaman gelip geçtik sıra burada otururlar, dinlenirler, yemek yerler, ondan sonra da yollarına giderlermiş, nereye gideceklerse. Bu Çiftçi Mehmed Ağa da fakir olduğundan, Kervancı-Başı bunu çok severmiş. Oraya gelip kervanı yıktığı zaman, Çiftçi Mehmed Ağayı çağırırmış:

"Mehmed Ağa; gel bakalım yahu! Burayı süre süre, süre süre, altını üstüne getirdin. Gel şuraya otur, bir cıgara içelim, bir kahvaltı yapalım. Dinlen, gene sürersin tarlanı..." dermiş. Mehmed Ağa, fakir olduğundan, ona yedirmesini, içirmesini bu Kervancı-Başı pek severmiş gelip geçtik sıra.

Bir gün gene Mehmed Ağa öküzüyle, eşeğiyle çift sürerken Kervancı-Başı gelmiş. Göçü yıkmışlar pınarın başına. Çağırmış:

"Mehmed Ağa gel, de!... Süre süre, süre süre bu tarlanın köpüğünü çıkardın. Gel bir cıgara içelim be herif." "Oo, çüş..." der, öküzü, eşeği durdurtur Mehmed Ağa. Gelmiş Kervancının yanına. Hoşbeşten sonra dinlenmişler, yemeklerini yemişler, cıgaralarını içmişler. Kervancı-Başı Antep tarafına gitmiş. Çiftçi Mehmed Ağa gene çiftine devam ediyor.

Aradan bir zaman geçiyor. Gene bir gün Mehmed Ağa çiftle tarlanın bir ucundan bir ucuna varıp gelirken, sabanın demirine bir şey takılmış, "Daa, çüş..." der, öküzüyle, eşeği durdurtur, kazmayı eline alır, demirin ağzına takılan yeri kazmaya başlar. Kaza kaza, iki kenarını açmış. On beş, yirmi kilo ağırlığında bir testi çıkarmış: Kenarları sırlı, ağzı, her tarafı sırlı bir testi. Kenarlarının çamurunu, tozunu silmiş: Süslü müslü bir şey... Tekerlemiş zorla aşağı, kaldıramamış, ağırmış bu da... "Ulen!" demiş, "bu süslü bir şey. Müzeye konacak bir şey. Bunu Kervancı-Başı geldiğinde Halep Padişahına hediye göndereyim." (Fakirsin işte, kırsan da baksana... Çiftçi Mehmed Ağa bir cıgaraya muhtaç, fakir, beş altı çocuğu var.)

Neyse, yarındası gün gene Antep'ten gelirmiş Kervancı-Başı, kervanı oraya yıkmış.

"Gel Mehmed Ağa, bakalım yahu... Otur gel, dinlenelim şurda, suyun başında. Bir cıgara içelim. Süre süre, süre süre bitiremiyorsun bu tarlayı; başka tarlan olmadığından mı? Gel, de!..." filan diye çağırmış Kervancı-Başı. "Daa,

çüş..." der bu da öküzü, eşeği durdurur, varır Kervancı-Başı'nın yanına. Neyse, dinlenirler: Cıgaralarını içerler, kahvaltı yaparlar. Çiftçi Mehmed Ağa, Kervancı-Başını bir kenara çeker:

"Kervancı-Başı! der, ben çiftin ağzından bir şey çıkarttım, toprağın içinden, süslü bir şey. Bunu benim tarafımdan Halep Padişahına hediye götürür müsün?"

"Hay hay! Mehmed Ağa, götürelim. Senin için can feda." Çok severmiş Kervancı-Başı Çiftçi Mehmed Ağayı, fakir olduğundan...

Neyse, bu testiyi Kervancı-Başı devenin bir dengine yükletir, bir dengine de başka bir şey yükletir. Doğru Halep'e götürür.

Halep Padişahına varır teslim eder bunu.

"Neci bu, Kervancı-Başı?" der Halep Padişahı.

"Efendim, bu, filan yerde Çiftçi Mehmed Ağa'dan size hediye."

"Peki," der Padişah. Kervancı gittikten sonra bu testiyi odaya getirtir: "Açın bakalım şunun ağzını," der. Ağzını açtırır sırlı testinin, döker yere içindekileri. Bir de bakar ki, on, on beş kilo, sapsarı altın. "Ulen!" der Padişah kendi kendine, "bu adam ne kadar zengin adam! Ne biçim Çiftçi Mehmed Ağa bu! Bu hediye nasıl şey! Bunun altından biz kalkamayız. Hele şu Kervancıyı çağırtalım da bir soralım." Derhal Kervancı-Başını çarşıdan çağırtıyor Padişah, Geliyor Kervancı:

"Buyur Padişahım, bizi çağırtmışsın."

"Kervancı-Başı diyor Padişah, Çiftçi Mehmed Ağa dediğin ne biçim adam? Bana bir anlat. Zengin mi? Ne iş yapar?"

"Padişahım, bu Çiftçi Mehmed Ağa dediğimiz adam fabrikatör, istediğin kadar, aklına geldik kadar zengin." Oysa, bir cıgaraya muhtaç fakir Mehmed Ağa... Ama Kervancı-Başı Çiftçi Mehmed Ağayı, sevdiğinden, yükseltiyor.

"Ya! diyor Padişah. Öyle ise biz buna karşı ne hediye gönderelim?" Padişah düşünmeye başlıyor: "Herhalde bu Çiftçi Mehmed Ağa dediğimiz adamın cariyeye, hizmetçiye ihtiyacı vardır, diyor kendi kendine. Gönderdiği hediyeye karşı biz buna kırk tane, on beş, yirmi yaşlarında cariye gönderelim."

Neyse, hazırlıyor bu, kırk tane on beş, on altı, yirmi yaşlarında kız. Çeşit çeşit entariler yaptırıyor, beyaz, kırmızı, her renkten, allım yeşillim. Gideceğinde Kervancı-Başını çağırtıyor yanına.

"Kervancı-Başı!" diyor, "işte sana şu kızları teslim ediyorum. Bu sefer dönüşünde kervana bir şey yüklemeyeceksin. Bu cariyeleri benden Çiftçi Mehmed Ağaya hediye götüreceksin. Onun hizmetçiye ihtiyacı vardır, büyük adammış o."

"Peki, baş üstüne Padişahım," diyor Kervancı. Yarındası gün develeri çekip geliyor bu; Padişahın apartumanının önüne. Kırk cariyeyi, allım yeşillim, bindiriyor develere. Çekiyor bu, Halep'ten Antep'e geçerken Mehmed Ağanın yanına uğrayacak. Zaten yolu oradan geçiyor ya, Çiftçi Mehmed Ağa da her gün oraya geliyor, öküz ile, eşek ile çift sürüyor... O gün de çiftini sürermiş, yoldan aşağı doğru bir baksa ki; allım yeşillim bir şeyler çıkmış, aşağıdan, yoldan geliyorlar. "Herhalde gelin alıcıları, düğüncüler geliyor. Şunlara bir baksak." Aşağı doğru seyrediyor bu gelenleri. Bunlar da geliyorlar, Çiftçi Mehmet Ağanın tarlasının başucunda, çeşmenin önündeki çayırlıklı yere konuyorlar. Çifti boşlayıvermiş Mehmed Ağa, boyuna seyrediyor: "Ulen! Ne güzel şeyler! Neci ki bunlar? Bir yere düğüne mi gidiyorlar ki?" Ne bilsin kendine geldiklerini! Kervancı-Başı indirmiş oraya çayıra cariyeleri: Beş altısı bir araya, on kadarı bir araya, beş altısı bir araya, oturmuşlar kızlar, birbirleriyle eğleniyorlar, gülüşüyorlar, oynaşıyor-

lar... Çiftçi Mehmed Ağa da boyuna bunları seyredermiş... Az geçmiş, Kervancı-Başı öteden çağırmış:

"Gel hele Mehmed Ağa. Gel bakalım. Yahu, burayı süre süre, süre süre bitiremedin. Ha bire sürersin. Gel de şuraya, konuşalım." Mehmed Ağanın canına minnet: "Daa, çüş..." der, öküzü, eşeği durdurur. Doğru varır Kervancı-Başının yanına oturur. "Selamün aleyküm" "Aleyküm selam..." Neyse, hoşbeşten sonra kahvaltı yapıyorlar, cıgaralarını içiyorlar. Kervancı-Başı Mehmed Ağayı bir kenara çekiyor, kızların haberi yok. Anlatıyor Kervancı-Başı:

"Mehmed Ağa, mesele böyle böyle... Bu cariyeler, kırk tane hizmetçi, senin Halep Padişahına gönderdiğin hediyeye karşı sana da o bunları gönderdi. Bunları ne yapacaksın? Sana getirdim."

Çiftçi Mehmed Ağanın aklı başından gidiyor, çünkü yiyecek ekmeği yok herifin.

"Ay ne ettin?" diyor da elini alnına vuruyor. Yahu Kervancı-Başı ben bunları ne yaparım? Benim evde beş çocuğum yar, onlara yedirecek ekmeğim yok. Ne edeyim bu kızları?" Ama Çiftçi Mehmed Ağa, eski adam olduğundan akıllı... Derhal şu aklı düşünmüş:

"Kervancı-Başı! Bu hizmetçileri benim tarafımdan Antep Padişahına hediye götürsen olmaz mı?"

"Niye olmasın? Senin için can feda. Nereye dersen götüreyim."

Çok severmiş Kervancı-Başı, Mehmed Ağayı, o ne istese yapacak...

"Aman Kervancı-Başı, pek iyi olur. Benden hediye götürürsün bunları Antep Padişahına 'Falan yerden, Çiftçi Mehmed Ağadan hediye' dersin."

"Peki, Mehmed Ağa."

Cariyeleri oradan yüklettiğiyle doğru Antep Padişahının apartumanının önüne varıyor Kervancı-Başı. Develeri çökertiyor. Cariyeleri bütün indiriyor oraya, allım yeşillim

gayrı... Bunları Antep Padişahı görüyor yukardan, balkondan. Derhal iniyor aşağı. Kervancı-Başını da tanımayan yokmuş, hepsi tanırmış: Padişahı, veziri vüzerası... Geliyor Padişah:

"Kervancı-Başı, neci bunlar, diyor, bu cariyeler? Neci bu kızlar?"

"Padişahım, falan yerdeki Çiftçi Mehmed Ağadan, hediye geldi bunlar size."

"Yahu, ne biçim adam bu Çiftçi Mehmed Ağa bize böyle bir hediye, kırk tane cariye gönderiyor?" Kervancı-Başı da, küçük düşürmek istemezmiş Mehmed Ağayı; demiş ki:

"Efendim bu Çiftçi Mehmed Ağa dediğimiz adam çok zengin, fabrikatör. İstediğin, aklına geldiği kadar zengin. Tabii onun yanında böyle hizmetçilerin, cariyelerin hesabı yok."

"Pekâlâ, teşekkür ederiz," diyor. Bunları yukarı, eve alıyor. Ama bu sefer düşünmeye başlıyor: "Yahu, biz bu hediyeye karşılık, bu Çiftçi Mehmed Ağaya, ağırlığı buna göre olacak ne hediye vereceğiz? Bunun altından kalkılmaz. Kırk tane cariye göndermiş hediye. Biz buna karşı ne iyilik yapacağız? Ne hediye göndereceğiz buna?"

Padişahın da birceğiz kızı varmış. Kızın da evlenme çağı gelmiş. Vezirler, akıldaneler, şu bu istemiş, kimseye vermemiş. Düşünürken, düşünürken: "Yahu!" demiş "Padişah, bu hediyenin altından kolay kolay kalkılmaz. Bu Çiftçi Mehmed Ağaya ben kızı vereyim, hediyesine karşı. Yalnız Kervancı-Başını çağırtayım da, şu Çiftçi Mehmet Ağayı görmemize bir imkân var mı, sorayım. Bir görelim adamı, ondan sonra kızı verelim."

Derhal Kervancı-Başını çağırtmış çarşıdan: "Kervancı-Başı, demiş, biz bu Çiftçi Mehmed Ağayı bir görebilir miyiz, buraya getirtebilir miyiz?"

"Efendim, yolu biraz uzağrak, ama bir şey düşünürüz. Getiririz."

"Yolu uzaksa, sana ne kadar para lazımsa vereyim. Bir cip tutuvereyim. İki candarma vereyim yanına. Al, gel buraya. Bunun bu hediyesine karşılık biz de buna kızımızı verelim, dedik ya, bir görelim önce bu adamı."

Neyse, bin lira para verir Kervancı-Başına Padişah. İki candarma, bir de cip... Şehrin dışına çıkarlar. Kervancı-Başı şoföre der ki:

"Bir dakika müsaade. Siz burada bekleyin, ben bir çarşıya varıp geleyim." Çarşıya gelir. Mehmed Ağa eski adam olduğundan, külçeli, iri adam... Ama fakir, üstü başı eski... Kervancı-Başı çarşıda büyük bir mağazaya girer. Patrona der ki:

"Efendim, işte, kız-marka lacivertten iyi bir takım elbise indir bakalım şuradan bize..." Çiftçi Mehmed Ağaya bir takım güzel bir elbise alır, bir fötür şapka alır, kıravatıyla beraber ondan sonra gömleğiydi, ayakkabısıydı, naylon çorabıydı. Saat alır, kösteğiyle, bir de baston alır, bir de makinesiyle cilet alır Kervancı-Başı. Bohçalatır, hesabını görür. Varır cibin yanına. Atlar cibe, sür bakalım...

Çiftçi Mehmed Ağanın tarlasının beri tarafında ufacık bir tepe varmış. Tepenin arkasında Mehmed Ağa... Beri tarafta Kervancı-Başı:

"Bir dakika siz burada bekleyin, der şoförle candarmalara. Çiftçi Mehmed Ağa tepenin arkasında, ben onu alayım geleyim."

Eline elbise bohçasını alır. Ayrılmadan candarmalara da tembih eder:

"Çiftçi Mehmed Ağa dediğimiz adam fabrikator, büyük adam. Geldiğinde esas duruşa geçeceksiniz, cibe atlayacağı zaman, cibin yanında eğileceksiniz." Candarmanın birisine de: "Sen eğileceksin iyice, dalına basacak Çiftçi Mehmed Ağa, taksiye atlayacak." "Peki," derler candarma-

lar. Ne bilsinler... Çiftçi Mehmed Ağa öküz ile, eşek ile çift sürer orada tarlada. Bohça ile varmış çeşmenin başına Kervancı-Başı:

"Mehmed Ağa, gel bakalım," diye seslenmiş.

"Ne o Kervancı-Başı? Ne bu vaziyet, yalnız başınasın?"

"Gel, demiş, gel... Allah hayrını versin! Gel bakalım, sana iyi bir iş var."

"Daa, çüş..." der, öküzü, eşeği durdurur bu. Gelir.

"Mehmed Ağa, böyle böyle. Gönderdiğin hediyeye karşı Antep Padişahı, bir kızı varmış, onu sana verecek. Yalnız, 'Getir buraya, bir görelim,' dedi. Seni götüreceğim. Şurda seni bir güzel tıraş edeyim. Bir hamam yap. Elbise aldım sana, güzel giyin. Öte yanda taksi var, bekliyor. Gidelim, seni görecek Padişah."

Bu sefer başlar Mehmed Ağa -tabii öküz ile eşekten buluyor ekmeği, başka bir şeyciği yok- derin derin düşünmeye:

"Yahu, Kervancı-Başı, der, biz gider isek, bu öküz ile eşeği de burada bırakırsak, ne olur bunların hali? Böcüye çarptırırız bunları."

"Yahu, öküzün de, eşeğin de çıksın. İşte sen mala kavuşacaksın, zengin kız alacaksın. Nene gerek bunlar? Varsın yerse yesin. Karına, çoluğuna çocuğuna para gönderirsin. İşte, evleneceksin, Padişah kızını verecek sana. Bunları hiç düşünme..."

"Ulen ne etsek ki?"

"Hele sen hiç gevezelik yapma. Ben, senin iyiliğin için uğraşırım. Gel bakalım." Mehmed Ağayı soyar adamakıllı. Güzelce, tepeden tırnağa kadar cilet makinesiyle bir tıraş eder her tarafını, bir temizler Kervancı-Başı; filinta gibi çıkar Çiftçi Mehmed Ağa. Elbiseyi de giydirir buna, fötürünü, bilmem, kıravatını, ayakkabısını. Bastonu da verir eline. Mehmed Ağa da, kemikli olduğundan, gayrı elbise

de yakışmış, tam fabrikatör gibi durakalmış. Kervancı-Başı der ki:

"Varacaksın, öte yanda taksi var. Candarmalar yanında bekler. Ben tembih ettim: Oraya varınca bir defa bir kafa kirteceksin onlara, esas duruşa geçecek onlar. Bir kafa kirtersin, rahata geçer onlar. Taksiye atlayacağın zaman candarmanın birisi eğilecek, dalına basıp taksiye atlayacaksın. Dikkat et, sen bir kafa kirt, kâfi." "Peki," der Mehmed Ağa da; bunlar yolu eline alır.

Bunlar giderlermiş, Mehmed Ağa Kervancı-Başına dönermiş, ikide bir de:

"Yahu, Kervancı-Başı, biz gidiyoruz ya, öküz ile eşeği burda canavara yedirirız," dermiş.

"Yahu, onları konuşma gayrı, Mehmed Ağa. Yerse yesin. Ne yapacaksın onları? Aklına alma gayrı."

Mehmed Ağa söylene söylene dönmüş, öküz ile eşeği salıvemiş, orda yayılıp dursunlar, diye. Bunlar varmışlar taksinin yanına. Hemen candarmalar esas duruşa geçmiş. Bir kafa kirtiyor Mehmed Ağa onlara, rahat ediyorlar. Taksiye yanaşır yanaşmaz candarmanın birisi derhal eğilmiş, onun dalına bastığı gibi taksiye atlamış Çiftçi Mehmed Ağa. Oturmuş gayrı koltuğa bu, candarmalar da arkaya geçmiş, tabii büyük bir adam olduğu için candarmalar şöyle titriyor. Kervancı-Başı da ona yol gösteriyor, ne yapacağını söylüyor, onun sağdıcı olacak:

"İşte Mehmed Ağa, şimdi oraya vardığımızda Padişahın bütün adamları oraya toplanacaklar, mahşer yeri gibi, Padişahın damadı gelecek diye bekleyecekler seni. Arada şu kadar bir yol kalır, geri yeri, bütün kapılar, pencereler, damlar dolu olacak. 'Hoş geldin, moş geldin,' dediklerinde, sen de fötürü eline alırsın, o yanına, bu yanına kafa kirtersin, selam verirsin. Doğru yukarı çıkarız, Padişahın huzuruna. 'Neye konuşmaz?' filan derlerse ben onun ce-

vabını veririm, 'Efendim, yorgun. Kusura bakmayın,' derim. Ben söylerim, sen hiç karışma."

"Peki," der Çiftçi Mehmed Ağa. Ara sıra gene bir sorarmış: "Yahu öküz ile eşeği canavara yedirirsek, ne yaparız?"

"Onları karıştırma yahu, Mehmed Ağa. Ne vazifen? Öküz ile eşeğin kıçı başında kırılsın! (Sözüm yabana!) Düşünme onları. İşte tam mala kavuşacaksın, Padişahın kızını alıyorsun. Onları aklından çıkar." Bu gene, bir fırsat buldukça: "Öküz ile eşek ne olacak ki?" diye söylenirmiş.

Varmışlar Antep'e... Baksalar ki ora, mahşer yeri gibi, toplanmış, Padişahın damadı gelecek diye bütün millet bekliyor. Neyse, bizimki fötürü eline almış gayrı, yukarı merdiveni çıkıncaya kadar o yanına, bu yanına kafa kirtiyor. Kervancı-Başı da önden çıkıyor. Neyse merdiveni çıkmışlar. "Neye konuşmaz bu?" falan diyenlere: "Efendim, yorgun. Müsaade edin, yarın konuşuruz," dermiş Kervancı-Başı. Mehmed Ağaya da tembih etmiş: "Yukarı çıktığında da dikkat et. Padişahın eline varacaksın. 'Hoş geldin,' dediğinde sen sade bir kafa kirt, ben cevabını veririm, tercümanlığını yaparım. Sen hiç karışma. Sana sordukları lafın cevabını ben senden evvel yapıştırırım. Hiçbir şey düşünme, sen bir kafa kirt, yeter."

Merdivenin başına varmışlar, Mehmed Ağa da yeni elbiseleri giyince çok yakışıklı bir adam olmuş. Padişah derhal elini vermiş: "Hoş geldin." Elini tutmuş, kafa kirtiyor seninki. Doğru içeriye, misafir odasına giriyorlar, oturuyorlar, Kervancı-Başı da yanında.

Padişah demiş ki:

"Demek Çiftçi Mehmed Ağa dediğin muhterem efendi bu?"

"Evet, demiş Kervancı-Başı, işte Çiftçi Mehmed Ağa bu. Sizin damat olacak Allah izin verirse."

"İnşallah." Neyse oradan buradan bir şeyler sordukça Padişah, derhal Kervancı-Başı cevabını verir, Padişah ara sıra bir iş oldu da dışarı çıktı mıydı, gene Çiftçi Mehmed Ağa sorarmış:

"Yahu, biz buraya geldik ya, öküz ile eşeği orada böcüye çarptırırsak ne yapacağız, Kervancı-Başı?"

"Ulen sus, onları burada anma, Mehmed Ağa. Onları unut gayrı. Geldiğin yer nere senin? Burası Padişahın evi işte. Padişah kızını veriyor, everiyor seni burada, hiç ağzını açma." Mehmed Ağanın en büyük düşüncesi öküz ile eşeği: "Onları canavara yedirirsek nasıl ederiz?" Öte yandan kız alacak, gelin alacak, hiç onları akıl etmiyor.

Neyse, bunlar, fazla vakit kaybetmeyelim diye nişan merasimi ile düğün törenini birden yapıyorlar. Çiftçi Mehmed Ağayı orda everiyor. Kervancı-Başı, onun sağdıcı oluyor, ne iş varsa öğretiyor ona. Düğünü yapıyorlar.

Gerdeğe katacağı zaman Kervancı-Başı diyor ki:

"Mehmed Ağa, dikkat et, söyleyeceğim sözleri unutma. Ben sana gelinin kapısına kadar yardım ediyorum. Her işlerini yaptım. İşte gelin içerde oturuyor, Padişahın kızı. Mala mülke kavuşuyorsun. Dikkat et, dediklerimi unutma. Öküz ile eşeği de aklından çıkar gayrı." Bunu böylece gerdeğe katıyorlar.

Bizim Mehmed Ağa baksa ki gelin koltukta oturuyor, bir içim su, bebek gibi, gülümseyip duruyor. Ama Çiftçi Mehmed Ağanın hiç geline baktığı yok. Kapıdan girmiş, bir köşeye oturmuş bu, boyuna düşünür. Gelin şöyle bir bakıyor Mehmed Ağaya, bizimki yerinden oynamıyor, dönüp gelinin yüzüne bile bakmıyor. Oturduğu yerde, "Öküz ile eşeği böcüye çarptıracağız," diye düşünüyor, nereden kaçacağını hesaplıyor: "Kapıyı da örttüler, ben nereden çıkacağım?" Gelin beklermiş ki: Kalkıp da Mehmed Ağa yanıma gelecek, konuşacağız, sevişeceğiz. Bir zaman

sonra Mehmed Ağa oturduğu yerden odanın dört yanına bir göz gezdiriyor. Pencerelere dikkatle bakıyor: "Acep bir alçak yer var mı ki? Oradan atlasam da kaçsam," diye. O yana dolanır, bu tarafa dolanır hiçbir atlayacak yer yok. Kapı da kapalı. Dışarı çıksa gitse de, orada da, mesela Padişah var, bilmem başka adamlar var, çıkmak olmaz; Onun için gelin odasından kaçıp gitmenin yolunu ararmış. Biraz daha dolaşıyor, bakıyor pencereler yüksek, tül perdeler var, uzun örme perdeler. Başka hiç çare bulamıyor, bu perdelerin dördünü de pencerelerden söküyor, ikişer metre uzunluğunda imiş bunlar. Gelin de ötede şöyle mayıl mayıl bakarmış, "Yahu, bu adam ne yapıyor böyle? Bunun aklındaki ne ki?" diye düşünürmüş. Ama herifin geline aldırdığı yok. Perdeleri söktükten sonra birbirine bağlamış, camı açmış, pencerenin birisinin kasasına bağlamış perdelerin bir ucunu. Dört perdeyi birbirine ulayınca beş altı metre olmuş bunların uzunluğu.

Bir ucunu da kayışına, beline bağlamış: "Şuradan sarkarsam, kaçarsam ben, öküz ile eşeği bulurum canavar yemeden, bize burada ekmek yok," demiş. (Sözüm yabana, pezevenk, dönsen de geline baksana! Boyuna seni bekliyor, gülümsüyor, gelecek mi ki, diye; gözler meyil meyil ötüyor.) Çiftçi Mehmed Ağanın gelin falan düşündüğü yok. Pencereden aşağı sarkıyor gayrı Mehmed Ağa. Biraz aşağı inmiş, daha aşağısı üç dört metre var, anlaşılan.

Belindeki perdenin düğümünü çözüyor, kaldırıp salıveriyor kendini aşağı, paldır küldür. Yerde bir saat kadar baygın yatıyor.

Neyse, ayıldıktan sonra kalkıyor, gidiyor, yola çıkıyor. Elbisesi falan, her şeyi sırtında; parası da var biraz cebinde. Yolda bir makina denk getiriyor, makinaya atladığıyla, doğru efendim, Halep yolunu tutuyor: "Halep yolunun ortasında bir tarla var ya, su başında, beni oraya atmanın bir çaresi," diyor. Beş on kuruş verip oraya gidiyor.

Varsa baksa ki, öküz ile eşek tarlanın başında yayılıp yayılıp, çeşmede sulanmışlar, oralarda yatıp dururlar. Canavar falan yememiş. Öküz ile eşeğin dalını bir sıvıyor: "Yavrularım, hele sizi canavar yemeden buldum," diye seviniyor.

Öte yanda Padişahın kızını koyup gittiği hiç aklında yok...

Aradan birkaç gün geçmiş, gittiğinden beri, öküz ile eşeği sürdüğüyle doğru evine varmış. Bakmış, karısı, çocukları evde. Kadın;

"Koca, sen birkaç gündür nerdeydin? Görünmedin, yahu! Aç susuz neredesin? Ne bu vaziyet sendeki, sırtın, başın pek düzelmiş?" diyor.

"Sorma sen, karı, demiş, sorma başımızdan geçip gidenleri."

"E, ne oldu, anlat bakalım?"

"Bizi Kervancı-Başı götürdü gitti. Antep Padişahına biz bir hediye gönderdiydik, Halep'ten gelme kırk tane cariye; o hediyeye karşı Padişah kızını vermiş bize. Kervancı-Başı beni götürdü, gittik. Orda Padişahın kızıyla evlendik. Öküz ile eşeği tarlada koydum gittimdi, aklım onlarda kaldı. Evlendik Antep'te, gerdeğe katıverdiler. Lakin öküz ile eşeği böcüye çarptırırım diye hiç aklımdan çıkmadı. Gelinin yüzüne bile bakmadan pencereden perdeleri bağladım da attım kendimi, kaçtım."

"İyi bok yemişsin, demiş karısı o zaman. Tam yerini bulmuşmuşsun. Orda yesen içsen de bize de biraz para göndersen, biz de yesek olmaz mıydı? Al şu tıkımları ağzına kat, sabahtan doğru tarlayı tut. Öküz ile eşeğin de kıçı başında kırılsın. Git oraya durmadan orayı sür, bakalım eline ne geçecek?"

Muradına erememiş, Çiftçi Mehmed Ağa, boyuna o tarlayı hâlâ sürüp duruyor.

40.
"Kaz Yollasam Yolar mısın?"

Padişah bir gün tebdil-kıyafet çıkmış sarayından, dolaşıyormuş. Bir kulübeye uğramış, yolu üstünde. Orada on beş yaşlarında bir kız oturmuş, gergef işliyormuş. Kız, Padişaha, buyur etmiş. Vezir de berabermiş, Padişahla kız konuşmaya başlamışlar, Vezir de dinlermiş:

"Kızım, baban nerde?"

"Azı çok etmeye gitti."

"Annen nerde?"

"Biri iki etmeye gitti."

"Eviniz pek güzel ama, bacası eğri."

"Bacası eğri ama, dumanı doğru çıkar."

"Bir kaz yollasam yolar mısın?"

"İnce tüylerine kadar..."

Padişah, "Allahaısmarladık," demiş, ayrılmış. Saraya vardıklarında Vezirine:

"Kulübedeki kızla konuştuklarımızın manasını verirsen verirsin, yoksa başın cellat olacak," demiş. Vezir de aptalın biriymiş; nereden bilecek:

"Aman Padişahım, bana üç gün izin ver," diye yalvarmış. Bir gün düşünmüş, iki gün düşünmüş, işin içinden çıkamayacağını kestirince doğru kıza gitmiş:

"Geçen gün Padişahla konuştuğunuz sözlerin manasını bilmezsem başım uçacak. Aman kızım, bana söyle şunları."

"Anlatırım ama, her biri için yüz altın isterim," demiş kız.

Vezir parayı vermiş. Kız da bir bir anlatmış:

"Babam çiftçi; 'Azı çok etmeye gitti,' demenin manası bir ekecek, on, yirmi alacak... Annem ebe; doğuma çağırmışlardı o gün: 'Biri iki yapmaya gitti,' dedim."

"Padişah: 'Bacanız eğri,' deyince, 'Dumanı doğru çıkar,' dedin, o ne demek?"

"Benim gözüm şaşı olduğu için Padişah böyle söyledi: Ben de 'Dumanı doğru çıkar,' diye karşılık verdim, yani, 'İyi görürüm,' demek istedim."

"Peki, bir de Padişah, 'Bir kaz yollasam yolar mısın?' diye sordu; sen 'Hay hay,' dedin..." Bunun üzerine kız gülmüş:

"İşte, Padişah bana seni yolladı, güzelce yoldum ya," demiş.

41.
Zengin Hamamı

Bir çamaşırcı kadın varmış. Bir gün ona kızı demiş ki: "Anne ben hamama gideceğim." Kalkmış gitmiş kız, girmiş hamama, bir kumanın başına oturmuş, daha iki tas su dökmeden usta gelmiş:

"Kızım, kalk ordan, Padişahın hanımı geldi, o oturacak," demiş. Kız kalkmış başka bir kumaya oturmuş; bu sefer natır gelmiş:

"Kızım, kalk ordan, falanca Beyin hanımı gelecek oraya," demiş. Hasılı kız böyle böyle dört beş kuma değiştirmiş, şurdan burdan su alıp yarım yamalak yıkanabilmiş. Çıkmış hamamdan, iki gözü iki çeşme, ağlaya ağlaya eve gelmiş. Annesi sormuş:

"Kızım, ne yapıyorsun?"

"Anne, demiş kızcağız, ben ille zengin hamamı isterim. Ölürsem, ondan sonra öleyim."

Ertesi sabah kadın bir konağa çamaşıra gidiyor. Çamaşır yıkarken de hep ağlamış. Evin hanımı gelip soruyor:

"Ne o Fatma Kadın, neye o kadar üzgünsün?"

"Dün kızım hamama gitti; doğru dürüst yıkanamamış horlamışlar kızcağızı. Akşamdan beri: 'Ille ben zengin hamamı isterim,' diye ağlıyor. Onu düşünüp üzülüyorum."

"A Fatma Kadın, ondan kolay ne var? Ben her şeyi hazırlarım, kızınla arabaya biner, şanlı şerefli hamama gidersiniz, yıkanırsınız."

Hanım hemen kalkmış, sırmalı bir bohça hazırlamış, içinde altın tas, altın tarak. Kadına güzel bir elbise de giydiriyor, kıza münasip esbaplar da veriyor. Arabayı da hazırlatıyor. Çamaşırcı kadın arabaya binip evine dönüyor. Kız da giyinip kuşanıyor. Arabaya atlıyorlar, ana kız; hamamda arabadan iniyorlar. Bütün tellaklar bunları kapıda karşılıyorlar, kollarına girip en güzel kafesi açıyorlar. (Eski hamamlarda, itibarlı müşterilerin girdikleri kafeste iki sedir olurmuş, karşılıklı.) Biraz sonra bunların karşısındaki sedire başka bir hanımefendi geliyor. Kız hemen o gelen hanımla ahbap oluveriyor; hal hatır soruşuyorlar. Sonra girip yıkanıyorlar güzelce. Çıkınca kız çay, kahve ısmarlıyor. (Ama tam o sırada Fatma Kadın farkına varmış ki, zengin evin hanımı bunlara hamamda masraf etsinler diye para vermeyi unutmuş; ceplerinde on paraları yok; kadıncağız tir tir titrermiş, "Bu kız ne halt edecek, çıkma zamanı gelince?" diye.) Tam hamamcının hesabını görecekler, sonradan gelen hanım cebinden bir altın çıkarıp hamamcıya veriyor, kızla annesine para ödetmiyor. O vakit kız da:

"Öyle ise bu akşam çorbayı bizim evde içelim," diyor hanımefendiye; o da kabul ediyor. Kız anlaşılan: "Ben şöyle, laf olsun diye, bir teklifte bulunayım. Nasıl olsa kabul etmez," diye düşünmüş... Ötede Fatma Kadın tir tir titrermiş, "Ne yapacağız şimdi?" diye. Çıkıyorlar, kapıda bekleyen arabalarına biniyorlar. Arabacı soruyor:

"Nereye gideceğiz, Hanımefendi?"

"Ben nerde dur dersem, orda durursun," diyor kız. Araba gidiyor, gidiyor... Bir ara kız bakıyor ki biraz ileride büyük bir konak, kapının önünde uşaklar mangal yellerlermiş. Kız arabacıya, "Dur," diyor. Arabadan iniyorlar. Kız gizlice arabacıya:

"Yarın gelip bizi burdan alırsın," diyor. Evin içine giriyorlar, bakıyorlar ki bir koca konak, hizmetçiler, halayıklar, sıra sıra; ama herkes yaslı gibi. Meğer o evin hanımı ölmüş, o gün kırkıncı günmüş. Halayıklar, Beyin akrabası falan yeni bir hanım geldi sanmışlar. Kız annesiyle yanlarındaki hanımı bir odaya buyur ediyor. Bir ara kendisi çıkıp halayıklara:

"Bu gece misafirimiz var, sofrayı hazırlayın. Bey gelince de bana haber verin," diyor. Halayıklar hemen mükemmel bir sofra hazırlıyorlar. Üç hanım oturup yemeklerini yiyorlar. Bir ara cariyenin biri gelip kıza: "Bey geldi," diye haber veriyor. Kız dışarı çıkıyor, başına bir namaz bezi sarıp Beyin yanına gidiyor; başlarından geçenleri bir bir anlatıyor: Çamaşırcı Fatma Kadının kızı olduğunu, hamama nasıl gittiklerini, paraları olmadığı için, orada tanıştıkları bir hanımın hamam masraflarını ödemesine karşılık, onu nasıl yemeğe davet ettiğini, hepsini anlatıyor:

"Konağın kapısını açık buldum, evin yabancısı değilmiş gibi girdim. Bu gece bizi kabul edin, mahcup bırakmayın," diyor. Bey de gençmiş; kızı yukardan aşağı bir süzüyor. Bakıyor ki güzel, hem de akıllı bir kız; hamamdan çıktığı için bir kat daha da güzelleşmiş... Adam da iyi yürekli biriymiş anlaşılan. Kıza diyor ki:

"Benimle evlen de evin sahiden hanımı ol." Kız razı olmaz mı? Hemen bir imam çağırtıyor Bey, nikâh kıyılıyor...

Çamaşırcı Fatma Kadının bir şeylerden haberi yok, içerde ecel terleri dökermiş, "Bu kız ne halt ediyor? Nasıl çıkacağız bu işin içinden?" diye. Neyse, yatma zamanı ge-

liyor, herkes odasına çekiliyor. Kız da anasını yalnız bırakıp odasında, çıkıp gitmiş kocasının yanına... Fatma Kadının sabaha kadar gözüne uyku girmiyor. Sabahleyin kız annesine olanı biteni anlatıyor. Kadıncağız bu işlere şaşıp kalıyor, ama artık geniş bir nefes alıyor. Az sonra araba gelince, misafirlerini evine yolluyorlar. Sonra araba dönüp geliyor. Evin Beyi çok zenginmiş. Kızı da çok beğenmiş, çok sevmiş. Arabayı, hamam takımlarını Fatma Kadınla kızına veren hanımın bu iyiliğine karşılık, bohçanın üstüne bir elmas dal koyuyor, hediye olarak. Fatma Kadın arabaya binip bohçasıyla hediyesini götürünce hanım:

"A Fatma Kadın, ben dün sana para vermeyi unutmuşum. Pek üzüldüm," diyor. O zaman Fatma Kadın da:

"Hanımcığım, diyor, bizim başımıza bir devlet kuşu kondu."

Başlarından geçenleri bir bir anlatıyor...

Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine.

42.
Köse'nin Tavşanı

Bir varmış, bir yokmuş. Vaktin birinde bir köse varmış. Bu köse bir gün bir tavşan tutuyor. Tavşanı çuvala koyuyor, götürüyor tarlaya. Karıya da gelip diyor ki:

"Bugün tarlaya misafir gelecek. Yemek yap."

Misafir gelip öğle olunca Köse, tavşanı çıkartıyor: "Hadi. Ablan yemek yapsın da al gel," diyor, tavşanı salıveriyor. Tavşan dağa doğru kaçıp gidiyor. Biraz sonra kadın da yemeği getiriyor. Misafir de bunu tavşan dedi sanıyor. Pek hoşuna gidiyor.

"Şu tavşanı bana sat," diyor Köse'ye. Köse de:

"Benim oğlum, uşağım yok. Ben bunu öteye beriye yollarım haber alır gelir. Nasıl satayım," diyor. Neyse, Köse biraz nazlandıktan sonra tavşanı pahalıca satıyor...

Öteki adam da Köse gibi bunu tarlaya götürüyor. Öğlen olunca:

"Hadi git, ablana söyle. Yemek getirsin," diyor, tavşanı salıveriyor. Tavşan, kaça kaça dağa doğru gidiyor. Herif bakıyor, ne gelen var, ne giden. Geliyor eve.

"Karı, ben sana tavşanla haber yolladım. Niye ekmek yollamadın?" diyor. Kadın:

"Herif, sen deli mi oldun? Tavşan haber getirir mi?" diyor.

Herif meseleyi anlatıyor. Kadın da:

"Herif, Köse seninle eğlenmiş," diyor. Adam pek kızıyor. "Gideyim şu Köse'ye göstereyim," diyor.

Köse bunu, bayırdan aşağı gelirken görüyor. "Buna bu akılı karısı öğretmiştir. Şunun karısına bir oyun oynayayım," diyor. Kendi karısının boynuna bir bağırsak sarıyor, içini pekmezle dolduruyor. Eline de bir düdük alıyor.

"Şimdi, o adam gelince ben sana: 'Yavaş iş görüyorsun,' diye kızar, seni yatırır keserim. Sonra da düdüğü öttürürüm: 'Düttürü, düttürü! Kalk karı, kalk karı!' diye. Sen de davranır, kalkarsın." Öteki adam da az sonra geliyor. O daha söz söylemeye başlamadan Köse, karısına: "Yavaş iş görüyorsun," diye kızıyor. Yatırıp kesiyor. Sonra da düdüğü öttürüyor: "Düttürü, düttürü! Kalk karı, kalk karı!" diye. Kadın da davranıp kalkıyor. Adam:

"Aman, sen bilirsin. Bu düdüğü bana sat," diyor. Köse: "Ben bununla karıyı, her istedikçe, öldürüp diriltiyorum. Satmam," diyor, biraz nazlanıyor. Sonunda düdüğü pahalıca satıyor.

Bu adam da eve geliyor. Karıya: "Ne yavaş iş görüyorsun..." diye kızıyor. Hemen yatırıp kesiyor. Düdüğü öttürüyor, bakıyor ki ne kalkan var, ne bir şey. "Ulan! Köse beni gene aldattı. Bu sefer şunu denize atayım," diyor.

Geliyor Köse'nin evine. Köse'yi tutup bağlıyor, koyuyor bir çuvala. Götürüyor deniz kıyısına.

"Ulan, atmadan evvel şunu bir döveyim," diyor. Gidiyor bir çomak kesmeye. Bu sırada Köse:

"Almam, almam!" diye bağırırmış. Oradan da bir çoban geçermiş. Çoban çuvala yanaşıyor... "Ne diyorsun?" diyor. Köse de:

"Şimdi buraya bir adam gelecek. Bana kızını vermek istiyor. Ben de almıyorum," diyor. Çoban:

"Ben alırım," diyor, giriyor çuvalın içine. Köse çuvalın ağzını bağlıyor, geliyor davarın yanına. Öteki adam da çomağı kesmiş, geliyor çuvalın yanına, basıyor çuvala sopayı. O vurdukça çoban, içerden: "Alırım, alırım!" diye bağırırmış. En nihayet sesi soluğu kesilince içindekinin adam çuvalı kaldırıp denize atıveriyor. Dönüyor köyüne.

Geliyor bakıyor ki Köse köyde bir sürü davarla gezip durur. "Öy, nasıl oldu bu iş?" diyor adam Köse'ye.

"Nasıl olacak, diyor Köse, sen beni denize atınca, Kırrk,' dedimdi, o zaman davarın kırkını verdiler. O denizdeki davarın bolluğu..." Adam bu haberi duyunca:

"Öy, Kōse! Beni de götür," diye yalvarıyor. Köse bunu götürüyor. Çuvala koyup ağzını bağlıyor. Denize kaktırıveriyor. Bunun malı mülkü de Köse'ye kalıyor. Köse eriyor muradına.

43.
"Köse Ayak Kaç"

Bir köse varmış. Çarşıya gitmiş, çarşıdan dört ayak almış. Eve getirmiş. Karıya vermiş dört ayağı. Karı yumuş, yıkamış, koymuş ocağa pişirmiş. Sonra kadıncağızın karnı acıkmış. Ayağın birini almış, yemiş. Ocağın üstünde tencereyi bırakmış, komşuya gitmiş.

Biraz sonra Köse gelmiş eve. Açmış tencereyi, bakmış ki paça pişmiş ama, üç ayak var tencerede.

Akşam kadın gelmiş komşudan. Köse sormuş:

"Paça pişti mi?"

"Pişti."

"Ayak kaç?"

"Üç."

"Aman karı söyleme. Ben dört ayak aldım, dört olacak."

Kadın gene:

"Üç," der.

"Aman ölüyorum karı... Ayak kaç?"

"Üç."

Köse, inadından, küt der, düşer ölür, İlle kadına, "Ayak dört," dedirtecek. Kadın da inatçı imiş...

İmamı çağırırlar artık, Köse öldü diye. Teneşire koymuşlar, yıkıyorlar. Gene bir aralık Köse başını kaldırmış, teneşirden seslenmiş karısına: "Karı ayak kaç?"

"Üç," demiş kadın... Artık yıkamışlar, tabuta koymuşlar, götürecekler. Köse oradakilere: "Amanın, demiş, benim bir tarafımı mezarda açık bırakın, karı bana yemek getirsin."

Almışlar tabutu, götürüyorlar. Karı da oturmuş, matem tutarmış, arkasından:

"Köse, Köse ay Köse
Bir don diktim pek kısa,
giymeden ölen Köse.
Köse, hu!"

Köse de tabuttan başını kaldırmış:

"Karı, ayak kaç?" demiş.

"Üç."

Gene yolda tabut giderken, kadın yas tutarmış:

"Arşın uzun, bez kısa,
Kefensiz ölen Köse,
Ibrık delik su tutmaz,
Abdestsiz ölen Köse.
Köse, hu!"

Köse gene başını kaldırır:

"Karı ayak kaç?" dermiş. Kadın: "Üç," deyince Köse gene yatarmış tabutun içine.

Mezara varmışlar. Gömmüşler Köse'yi, ama bir tarafını açık komuşlar kabrin. Kadın sabahtan, akşamdan birer parça yemek götürür, delikten içeri bırakırmış. Her defasında da: "Köse, Köse, hu!" diye seslenirmiş. Köse kafasını delikten çıkarır: "Karı, ayak kaç?" diye sorarmış. Kadın da gene: "Üç," cevabını verince Köse girermiş mezara.

Bir gün bir kervan geçiyormuş mezarlığın yanından. Halep Valisinin hanımı kervanda imiş. Kervan, gece bastırdığı için, hemen oraya, mezarlığa indirmiş yüklerini. Hanım da gebeymiş. O gece orada doğurmuş. Kadının adamlarıyla konduğu yer de tam Köse'nin mezarının yanı imiş. Köse geceleyin mezardan çıkmış, çocuğu mezarın içine yerleştirmiş, kendi de kadının yanına, bebeğin yerine yatmış. Sabah olunca, kadın da, etrafındakiler de bu alamet şeyi görüp şaşakalmışlar: "Amanın, bu kadar kocaman çocuk olur mu?" demişler. "Aman, kimseye göstermeyelim..." demişler. Kundaklamışlar, sarmışlar, çocuğun ne biçim şey olduğunu, bir hanım biliyor, bir de yanındaki hizmetçiler...

Valinin hanımı ile bu kocaman bebek Halep'e varmışlar. Herkes duymuş Halep Paşasının pek iriyarı bir çocuğu olduğunu.

Ama kimse görememiş. Kimselere göstermezlermiş, nazar değmesin diye... Bu koca bebek de çabucak konuşmaya başlamış: Canı kaymak istedi mi: "Ana kammak," dermiş... Biz bunları Halep'te bırakalım, gelelim Köse'nin memleketine...

Köse'nin karısı, kervanın mezarlıkta konduğunun ertesi günü, gene yemek getirmiş Köse'ye. "Köse hu!" diye seslenmiş. Bakmış ki bir çocuk ağlaması geliyor mezarın içinden. Hemen deliğe elini sokmuş ki ne görsün: Göbeği üstünde, kanı üstünde bir çocuk. "Ah, gözü kör olası Köse. Kimlerin canını yaktı kimbilir," diyerekten almış çocuğu, sarmış peştemalına, götürmüş. Artık çocuğa süt vermiş, bakmış. Önüne gelene de sorarmış: "Kimler geçti buradan?" diye. İşte, memlekette haber de yayılmış, her ne kadar gizli tuttularsa da, "Halep Paşasının kocaman bir bebeği oldu, buraya kondukları zaman," diye. Kadına demişler ki: "Buradan Halep Paşasının hanımı geçti. Burada bir gece kondular. Burada doğurdu."

O zamana kadar da aradan bir ay, bir buçuk ay geçmiş. Kadın kalkmış, çocuğu da alıp Halep'e gitmiş. Orada sormuş, soruşturmuş "Halep Paşasının hanımı çocuk doğurdu mu?" diye. "Evet, ama kimselere göstermiyorlar. Çok kocaman, tosun gibi bir şeymiş de nazar değer diye korkuyorlar," demişler.

Valinin hanımı doğuralı kırk gün olmuş. Kırk hamamı yapacaklar. Köse'nin karısı da duyar bunu. "Şu hamama ben de gideyim," der. Çocuğu kucağına alır, varır hamama. Kucağında temiz, pak giyinmiş, güzel bir çocuk. Soyunma yerinde, hamamdan her çıkan hizmetçi, davetli, filan çocuğu okşar, severmiş. Valinin hanımına da söylemişler hizmetçiler: "Dışarda bir kadıncağız var, çocuğunu getirmiş. Pek tatlı, sevimli çocuk," demişler. Hanım da merak etmiş. Çıkmış, çocuğu görünce pek kanı kaynamış; öpmüş, sevmiş, okşamış... O zaman Köse'nin karısı: "Hanımcığım, ben de senin çocuğunu göreyim, seveyim," demiş. Hanım hizmetçilere emretmiş. Hanımın çocuğunu getirmişler: Bir kocaman, alamet kundak... Köse'nin karısı çocuğun yüzünü açmış, bakmış ki Köse. "Tuu, utanmaz!" demiş. Sonra hanıma dönmüş: "Hanımcığım, demiş, işte bu senin çocuğun. Bu da benim kocam." Hikâyeyi başından sonuna anlatmış. Bunun üzerine, o zamana kadar bu koca bebeği seven, okşayan, el üstünde tutan hizmetçiler birer peştamal almışlar, burmuşlar da basmışlar dayağı Köse'ye. Köse zor kurtarmış canını, kaçmış gitmiş.

Köse'nin karısını Valinin hanımı pek sevmiş, almış yanına. Köse de artık nereye gittiyse gitmiş. Bir paça yüzünden karısına da, başkalarına da bu kadar eziyet etmenin cezasını bulmuş...

44.
Üselek

Bir varmış bir yokmuş. Bir köyde fakir bir kadının Üselek adında bir oğlu varmış. Üselek mektebe gidermiş. Hoca her perşembe günü mektep uşaklarından cumalık istermiş. Üselekgil'in bir şeyleri olmadığı için hocaya cumalık götürmezmiş. Bir gün anası:

"Oğlum, bugünlük sen de bir şey götür de el içine karış," diye bitecik tavuklarını kesmiş, yanına bir de pilav pişirip oğlanın eline tutuşturmuş. Ömründe, karnı doyasıya yavan ekmek bile yiyemeyen Üselek'in canı pek çekmiş, yolun bir kenarına oturup tavukla pilavı bir güzel yemiş. Ağlayarak mektebe varmış. Hoca:

"Ne oldun oğlum?" demiş Üseleğe.

"Hoca emmi, sana pişmiş tavukla pilav getiriyordum, gelirken küllükten bir horoz uçtu, benim tavuk da onun arkasına düştü. Kaçıp giderlerken ben de: 'Ge bili bili, ge bili bili!' diye pilav serptim tavuğa, tutamadım."

Çocuğun kurnazlığını anlayan Hoca, öteki zengin çocukların getirdikleri balı, kaymağı da yemesin diye:

"Oğlum, sen uçana kaçana bakma, canın sağ olsun. Yalnız şu tencerelerdeki şeyleri sakın yeme, zehirlidir, ölüverirsin," demiş.

Hoca öteki odaya derse gidince, Üselek, Hocanın yatağının altında duran usturasını almış. Gitmiş çarşıda fırıncıdan bir has ekmekle değiştirmiş, gelmiş. Hocanın tatlısını, tuzlusunu güzelce yemiş. Karnı doyduktan sonra ağlayaraktan Hocanın yanına varmış. Hoca:

"Gene ne oldun, oğlum?" demiş.

"Hoca emmi, senin usturayı aptesaneye götürdümdü, tırnağımı kesiyordum, düşürüverdim çukura. Ben Hocanın yüzüne nasıl bakacağım, diye senin zehir dediğin şeylerin hepsini yedim, ama ölmedim. Uhuuuu, uhuuuu!..." diye havayı tutturmuş. Hoca buna pek kızmış ama, bir şey de diyememiş. Yalnız gözlerini belertmiş, kafasını şöyle bir sallamış...

Üselek, Hocanın bu bakışından korkmuş, köyden kaçıp gitmekten başka çare görememiş. Karşı yola çıkmış; orada otururken uzaktan tozu dumanı katarak katırlarla yolcular gelmiş.

Onlara:

"Emmiler, ben sizinle gideyim," demiş. Hemen yanlarına katılmış.

Vara vara bir köye varmışlar. Köyün karşısındaki çayıra yüklerini indirmişler. Yolcular Üseleğe:

"Haydi şu köye git de azıcık ekmek iste gel," demişler. Üselek köye varmış. Evin birinden mis gibi bir yağ kokusu geliyormuş. O eve yönelmiş. Usul usul evin damına çıkmış. O evde de katmer etmişler de soğusun diye dama koymuşlarmış. Üselek torbasını katmerle doldurmuş. Damın bir ucunda da köpek yatıyormuş. O sırada ev kapısı açılmış. İçeriden biri çıkarken, Üselek hemen köpeğe bir parça katmer atmış. Köpek onu ağzına alır almaz "Oşt, oşt, gözleri kör olasıca... Ben dama çıkıp kurtarasıya bir tepsi

katmeri yedi bitirdi," diye bağırmış. Canları bu işe pek sıkılan karı koca köpeği kovalamaya başlamışlar, Üselek de oradan kaçmış, arkadaşlarının yanına gitmiş. Katmeri afiyetle yemişler, yola düşmüşler gene...

Başka bir köye varmışlar, orda da Üseleği ekmek almaya yollamışlar. Üselek gene güzel yağ kokusu gelen bir eve varmış. Hayata girmiş. Merdivenden çıkmış, usulca oda kapısına doğru gidip bir dinlemiş. Adam karısına:

"Ne o karı, bu börek gene nereye?"

"Demin bir hayırcı geldi, yalvardı: 'Çocuğunuzun başı için bana biraz börek yapıverin,' dedi, ona yapıyorum," demiş kadın. O sırada dışardan Üselek de:

"Haydi anam, daha bitmedi mi?" diye bağırmış. Kadın meğer böreği oynaşına yapıyormuş, o da beriki odada saklıymış. Kadının kocası çıkıp öteki odaya girince, kadın Üseleğe kızmış, "Haydi defol!" der gibi işaret etmiş. Üselek de: "Şu odaya gir de bekle," diyor sanmış: Kadın kocasının olduğu odaya girince, Üselek de beriki odaya dalmış. Kadının orada saklı olan oynaşı Üselek'ten korkmuş ilkin, ama sonra bunun bir yabancı olduğunu anlamış. İkisi bir köşeye büzülüp sessizce oturmuşlar. Kadın Üseleği gitti bilerek börek tepsisinin birini onların olduğu odaya götürmüş, oynaşına: "Sen bunu ye de git," demiş. Kocasının yanına varmış. Öteki tepsiyi de orada onlar karı koca yemeye başlamışlar.

Beride Üselek hemen böreğe girişmiş, bir kocaman parça ağzına atmış, onu yutuncaya kadar da, elim boş durmasın diye, boyuna torbaya börek doldururmuş. Öteki adam, fısıltıyla:

"Ulen, sen ne yapıyorsun? Bu börek bana geldi, hepsini sen kaldırıyorsun." Üselek yüksek sesle:

"Ne yapacağım? Sen de ye, ben de yiyeyim."

"Sus ulan, yavaş konuş. Duymasınlar," deyince adam, Üselek gene yüksek perdeden:

"Yahu sen de ye, ben de yiyeyim," dermiş. Öteki, Üseleğe iyice kızmış, bir tokat vurmuş. Üselek de boş börek tepsisini kaldırdığı gibi adamın kafasına indirmiş. Herif paldır küldür kaçmış. Üselek de torbayı boynuna taktığı gibi, soluğu arkadaşlarının yanında almış. Böreği yemişler. Bir zaman sonra da Üselek onlardan ayrılmış.

Üselek ondan sonra başka bir köye varmış. Köyün kenarında sadaka toplamaya gelen iki çocuğa rastgelmiş.

"Çocuklar, demiş, siz de garipsiniz, ben de. Eğer benim dediklerimi yaparsanız çabuk zengin oluruz. Ben sizin babanız olacağım. Siz bana 'Baba!' deyin... Ben dövüşecek olursam yalancıktan ölürüm, hiç belli etmem sağ olduğumu. Siz de, dövüştüğüm adama: 'Babamızı öldürdün. Seni dama attıracağız' diye ağlaşın. 'Size para verelim de candarmaya haber vermeyin,' derlerse, üç yüz liraya razı olun. Beni mezara gömünce ne yapar yapar, bunalmam. Yalnız sorucular gelince ben size: 'Yerdeki, gökteki ölüler, ulaşın!' diye bağırırım. Siz de mezar taşlarının arkasında saklı durun, 'Varıyoruz,' diye bağırarak gelirsiniz, beni topuzu yemeden kurtarırsınız," demiş.

Üç dilenci köyün içine girmişler. Biraz yem yiyecek toplamışlar. Zengin bir adamın evine gelince, Üselek adamı kızdırmış, adam da Üseleğe bir tokat atmış. Üselek de yalandan ölüvermiş. Çocuklar ağlaşmaya başlamışlar; biri: "Candarmaya gidip haber vereyim," diye yürümüş. Adam çocuklara yalvarmış, yakarmış; üç yüz lira vererek gönüllerini etmiş, karakola gitmekten onları vazgeçirmiş.

Cenazeyi iyi kötü yıkayıp kefenlemişler, götüreceklermiş. Tabutu omuzlarına alacakları sırada, bakmışlar, elinde bir mendil, bir hoca oradan geçiyor. Hocanın mendilinde de, kaysı doluymuş. Köylüler:

"Hoca, şurada bir garip cenazesi var. Bizim hoca hasta. Şunu bir kaldırıver," demişler. Hoca da: "Peki," demiş. Cenazeyi musalla taşına koymuşlar; Hoca, kaysı çıkılı mendi-

li cenazenin başucuna bırakmış. Herkes namaza durunca, Üselek kefenin ucunu açtığıyla tabutun bir kenarından elini uzatıp kaysıları yemiş, çekirdeklerini mendile doldurmuş. Köylüler Üseleği mezara götürürken, hoca bir de ne görsün: Mendilinde bir sürü çekirdek, kaysılar yok. Kendi kendine:

"Ülen, ölü değilmişsin, benim Üselek gibi domuzun biriymişsin sen," demiş, öfkeli öfkeli yürüyüp gitmiş.

Meğer bu hoca, Üseleğin köyündeki hoca imiş.

45.
Tilki ile Çimenci Padişahının Oğlu

Bir vakit bir Keloğlan varmış. Bu Keloğlan bir değirmenciye çırak durmuş. Un öğütmeye gelenlerden değirmencinin aldığı hakkı Keloğlan götürür ambara atarmış. Bir tilki de her gün gelir ambardaki unu bir güzel yermiş.

Bir gün değirmenci, Keloğlan'a demiş ki: "Şu ambara bak, doldu mu?" Keloğlan ambara baksa ki hiç hak atılmamış gibi bomboş duruyor. Bunu görünce Keloğlan değirmenciye gidiyor:

"Ben bu gece burayı bekleyim de unu kimin çaldığını sana haber vereyim," diyor.

Gece gene tilki geliyor. Keloğlan tilkiyi ambarda yakalıyor.

Tilki başlıyor yalvarmaya:

"Bana kıyma, Keloğlan. Beni koyver, ben de sana bir iyilik ederim."

Keloğlan da tilkiyi salıveriyor.

Tilki gidiyor Yemen Padişahına diyor ki: "Çimenci Padişahının oğluna senin kızını almak için dünür geldim. Ne dersin?" Padişah:

"Çimenci Padişahının oğlunu ben de bir göreyim, ona göre..." diyor.

Tilki Çimenci Padişahının oğlunu getirmek üzere, sözde dönüyor. Geliyor Keloğlan'ın yanına, diyor ki:

"Küllüklerden birkaç tane fes topla."

Keloğlan küllüklerden fesleri toplayıp tilkiyle birlikte yola revan oluyorlar. Az gidiyorlar, uz gidiyorlar, dere tepe düz gidiyorlar, altı ay bir güz gittikten sonra, Padişahın huzuruna varmadan, bir ırmağa ulaşıyorlar. Küllükten topladıkları fesleri ırmağa atıyorlar. Tilki hemen Padişahın yanına varıyor, diyor ki:

"Damadın olacak Çimenci Padişahının oğluyla birlikte gelen adamları ırmak aldı götürdü. Çimenci Padişahının oğlunu zor kurtardım: üstü başı çalılara takılıp yırtıldı. Acele bir kat elbise ver ki giydirip huzurunuza getireyim."

Padişahın evi ırmağa yakınmış, pencereden tilki ırmağın üstünde yüzüp giden fesleri gösteriyor: "İşte suda boğulan adamlar," diye. Padişah hemen bir kat elbise yaptırıyor, güveyisi olacak Çimenci Padişahının oğlu için. Tilki adamlarla Keloğlan'ın yanına geliyor, elbiseyi giydiriyorlar. Keloğlan hem yürür, hem de yanını böğrünü yoklarmış, böyle güzel elbise giymeye alışık değil... Uzaktan onun durmadan elbisesini elleyip durmasını gören Padişah, tilkiye: "Güvey, elbisesinin kumaşını beğenmedi mi yoksa?" diye soruyor. Tilki:

"Herhalde beğenmemiş olmalı, diyor. Onun sarayında bu kumaşı hizmetçiler giyer."

Padişah yeniden bir elbise getirtiyor. Elbise gelmekte olsun, tilki, Keloğlan'a:

"Aman ha, diyor, sağına soluna bakıp üstünü başını yoklama gene. Senin Keloğlan olduğunu anlarlar da kızı vermezler."

Neyse, elbise geliyor. Padişah elbisenin ceplerine üç yüz sarı lira koymuş, güvey harcasın diye. Keloğlan sağına

soluna para saçarak Padişahın huzuruna çıkıyor. Etraftakiler: "Yemen Padişahına güvey olacak şehzade ne zenginmiş; ne cömertmiş meğer" diye şaşıyorlar.

Tilki, Padişaha:

"İşte oğlumuzu gördün. Şimdi kızı verip vermeyeceğinden cevap isteriz," diyor.

"Verdim kızımı. Düğününüzü yapın."

"Bizim düğünümüz memlekette yapılmaktadır. Siz kızınızı biz gittikten sonra ardımız sıra getirin."

"Nereye getirelim?"

"Büyük duman tüten yere getirin."

Tilki, Padişahla böylece konuşup kararlaştırdıktan sonra, oğlanı alıyor, yola düzülüyorlar. Ayıların evine varıyorlar. Tilki ayılara diyor ki:

"Arkamızdan kalabalık geliyor. Onlar sizi öldürecekler. Şu otluğun altına girin de sizi görmesinler."

Padişahın kızını getiren düğün kafilesi de o sırada uzaktan görünmüş. Ayılar korkuyorlar, otların altına gizleniyorlar. Tilki içerden bir teneke gazyağı getiriyor, otluğun üstüne döküyor, otluğa bir ateş değiriyor. Ayılar yanmaya başlıyor.

Yemen Padişahının hakçıları da uzaktan büyük büyük dumanı görünce ayıların evine yöneliyorlar. Ayıların evine, ayılar yandı ya, Keloğlan'la tilki yerleşmişler... Hakçılar gelini indiriyorlar bir gece düğün yapıyorlar. Keloğlan güvey giriyor.

Sabahleyin gelini getiren kız tarafının adamlarına birer şinik altın dağıtıyor Keloğlan. Hakçılar dönüyorlar memleketlerine. Padişaha diyorlar ki:

"Öyle bir güveye düştün ki dünyada emsali yoktur."

Biz gelelim Keloğlan'a... Artık ayıların sarayına yerleşti, yan gelip yatıyor, keyfine bakıyor. Bir gün tilki ile konuşurlarmış.

Tilki ona soruyor:

"Ben ölürsem beni nereye koyarsın?"

"Sana bir tabut yaptırırım. Evimin orta yerine koyarım tabutunu."

Keloğlan ava gidiyor. Tilki de yalandan ölmüş gibi yapıyor. Keloğlan'ın karısı: "Eyvah, beyimin tilkisi öldü," diye ağlayıp sızlıyor. Az sonra Keloğlan geliyor:

"Ne ağlıyorsun, hanım?" diyor.

"Ne, ağlamayayım? Senin sevgili tilkin öldü, onun için ağlıyorum."

"Bre hanım, bir tilki ölmüş, adam onun için ağlar mı? Tutup kuyruğundan dışarı atıvereydin."

Böyle deyip Keloğlan tutuyor tilkinin kuyruğundan, dışarı atacak, tilkinin kuyruğu kopuyor, adamın elinde kalıyor. Keloğlan dönüp eve gidiyor. Tilki pencereye geliyor: "Ey Keloğlan, diye sesleniyor, sana iyilik yaptık ama, yaranamadık."

Bunu duyan Yemen Padişahının kızı:

"Eyvah, benim kocam demek ki bir Keloğlanmış. Beni bu adama gelin getirdiler" diye ağlamaya başlıyor. Keloğlan soruyor karısına:

"Niye ağlıyorsun, hanım."

"Annemle babam aklıma geldi de onun için ağlıyorum." Keloğlan işin farkına varıyor. Çifteyi alıp tilkiyi vurmaya çıkıyor dışarı, ama tilki çoktan savuşmuş oradan... Keloğlan da eve dönüyor. Karısına diyor ki:

"Hanım, bu tilkidir. Hiç tilkinin sözüne inanılır mı? Ben bir Keloğlan olsam bu apartumanları falan nasıl yaptırabilirim?"

Neyse, artık kadın da sesini çıkarmıyor, onlar orda kalsınlar. Tilki dağa varıyor. Arkasına on beş, yirmi başka tilki takılıyor, "Kuyruksuz..." diye bununla eğleniyorlar. Kuyruksuz tilki öbürlerine diyor ki:

"Falan yerde bir bağ var, çok üzümlü. Haydi oraya üzüm yemeye gidelim."

Bağa varıyorlar. Başlıyorlar üzüm yemeye. Biraz yedikten sonra, tilki, arkadaşlarına:

"Bu bağ benim kardaşlığımın bağıdır. Pek de fazla yemeyelim, diyor. Birer salkım yiyelim, yeter." Onlar da, "Peki," diyorlar. Bu sefer kuyruksuz tilki:

"Ben size güvenemem. Fazla yersiniz. Kuyruğunuzu bir köke bağlayayım da fazla yemeyeceğinizi bileyim. Bende tepeden gözeteyim. Bekçinin geldiğini görünce sizin kuyruğunuzu çözerim, kaçarız. Tilkiler razı oluyorlar. Bizimki her birini kuyruğundan birer kütüğe bağlıyor. Çıkıyor tepeye:

"Bekçi baba, gel de şu tilkileri vur. Bağındaki üzümü tükettiler gittiler," diye bağırıyor. Tilkiler can hevliyle kuyruklarına asılıyorlar, kopartan kaçıyor. Hepsi kuyruksuz kalıyor. Bizim tilki bunların ardından erişiyor:

"Ah kardeşler, diyor, ben de böyle bir tuzağa düştüm de kuyruğumu koparttılar. Şimdi siz de bir tuzağa düştünüz, kuyruksuz kaldınız, bana döndünüz. Birbirimize diyeceğimiz kalmadı. Haydi Allahaısmarladık."

Ondan sonra çekip gidiyor.

46.
Nohut-Oğlan

Bir varmış, bir yokmuş Allahtan başka kimse yokmuş... Bir kocakarı, bir de onun kocası varmış. Hiç çocukları olmamış imiş bunların.

Günlerden bir gün kocakarı kalburun içinde nohut kalburlarken:

"Ah, şu nohutlar kadar çocuklarım olsaydı," der.

Bu sözler ağzından çıkar çıkmaz bütün nohut taneleri çocuk oluverir. Hepsi bir çığlık, bir kıyamet doluşuverirler evin içine:

"Ana acıktık, ana acıktık. Bize ekmek ver," diye bağrışmaya başlarlar.

Zavallı kocakarı deli olur. O gün de hamur yoğurmuş, beklermiş hamur kabarsın da ekmek yapsın. Çocukların hepsi hamur teknesine saldırmışlar, hamuru yiyip bitirmişler. Kocakarı: "Ne yapacağım ben bunlarla?" diye düşünürken kocası çiftten eve gelmiş.

"Hani karı, demiş, bugün sıcak ekmek yapacaktın?"

"Ah, sorma, demiş kocakarı, hepsini çocuklar yedi."

"Hangi çocuklar, karı? Yoksa sapıttın mı?"

Kocakarı her şeyi anlatmış. "Ne yapalım da bunlardan kurtulalım?" diye düşünmüşler, düşünmüşler. Nihayet adam bir çare bulmuş:

"Be karı, demiş, bu gidişle bunlar bizi aç bırakacaklar. İyisi mi, yarın sen bir kazan su kızdır da çağır bunları. 'Gelin çocuklarım, sizi yıkayım,' de, hepsini kızgın suda öldür."

Kocakarı da öyle yapmış. Hepsini kazana atmış, öldürmüş, sonra da kazanları devirmiş, oturmuş köşeye. Ama nohut çocukların en açıkgözü, kadın onları kazana atarken kaçmış kurtulmuş da, çıkmış oturmuş kapının mandalına. Kadının bir şeyden haberi yok, ansızın bağırmış Nohut-oğlan: "Ana ben buracıktayım."

Kocakarı şaşmış; bakmış bakmış etrafa: "Acaba nerden gelir bu ses?" demiş. Çocuk bir daha bağırınca, "Nerdesin oğlum?" demiş.

"İşte ana buracıktayım. Gözün görmez mi?" Kocakarıcık hiçbir şey görememiş.

"Kapının mandalındayım ana, demiş çocuk. Beni öldürmezsen inerim."

Kocakarı ne yapsın? "Öldürmem," demiş. Çocuk da inmiş.

Anasıyla barışmışlar. Öğlen olunca kadın:

"Hadi oğlum, demiş, sana yemek vereyim de babana götür."

"Peki, ana."

Kocakarı bir sahan pilavı eşeğin semerine bağlamış. Nohutcuk da eşeğin kulağına girip oturmuş. Gide gide, bunlar varmışlar yarı yola. Karşılarına bir pekmezci çıkmış. Pekmezci eşeği sahipsiz sanmış.

"Hah," demiş, "işte beleş pilav. Biraz da pekmez katarım, afiyetle yerim."

Başlamış pekmezle pilavı yemeye. Ama tam üçüncü kaşığı ağzına götürürken Nohut-oğlan bağırmış:

"Yeter. Babama da bırak."

Pekmezci de korkusundan küt diye düşmüş ölmüş. Nohutcuk pekmezle pilavı babasına götürmüş. İhtiyarcık yemeğini yemiş, Nohut-oğlanı da yollamış çift sürmeye. Nohutçuk öküzün kulağına girmiş, başlamış:

"Esso ha, esso ha..." demeye. Böylecene tarlayı sürermiş.

Tam da o sırada Padişah tebdil-i kıyafet oralardan geçiyormuş. Bakmış ki öküzler tarlayı sürer, başlarında kimse yok. Merak etmiş. Etrafa bakınınca görmüş çiftçiyi. Yanına gitmiş. "Merhaba," demiş. Hoşbeş etmişler. Padişah sormuş:

"Çiftçi dayı, sen burda otururşun, kimdir tarlayı süren?"

"Oğlum."

"Hani? Öyle biri yok."

"Yakınına git, gör."

Padişah öküzün her tarafına bakmış: Yok, yok... Sonunda, öküzün kulağında nohut kadar çocuğu görmüş.

"Bu mudur senin oğlun?"

"Evet, odur," demiş çiftçi. Padişahın pek hoşuna gitmiş bu Nohut-oğlan.

"Ben Padişahım, demiş çiftçiye. Bana bu çocuğu satar mısın?"

Ne yapsın, ne etsin? Düşünmüş, taşınmış adamcık, en sonunda kabul etmiş. Ama ayrılmadan Nohut-oğlan gizlice babasına demiş ki:

"Baba, Padişah beni cebine koyar. Sen arkamızdan gel. Ben cebini delerim, sen de bütün paralarını toplarsın."

Öyle yapmışlar. Çiftçi epiy para toplamış.

Nohut-oğlan da artık saraya gelmiş. Padişah sormuş buna:

"Nohut, çoban mı, âlim mi, deveci mi olmak istersin?"

"Ben deveci olacağım," demiş Nohut-oğlan.

Ertesi gün bunun emrine kırk deve vermişler. Otlata otlata Padişahın çayırına getirmiş. Develer otlayadursun, kendi de bir ot yığınının ortasına oturmuş. Develerden biri ot yığınından yerken Nohut-oğlanı da yutuvermiş. Böylece Nohut-oğlan kaybolmuş.

Öğlen olmuş, yok, akşam olmuş, yok... Padişah merak etmiş, gelmiş çayıra. Bakmış ki Nohut-oğlan ortalarda yok. Başlamış: "Nohut, nohut," diye çağırmaya. Nohut da:

"Birinci devenin karnındayım," diye ses vermiş.

Deveyi kesmişler, bakmışlar, yok. Gene: "Nohut nerdesin?" diye seslenmiş Padişah.

"İkinci devenin karnındayım." Onu da kesmişler, bakmışlar gene yok. Böylece kırk deveyi kesmişler, Nohut-oğlanı bulamamışlar. Meğerse Nohut-oğlan develerden birinin karaciğerinin içine kaçmış. Padişah da o ciğeri bir fukara kadına vermiş. Kocakarı ciğeri sepete koymuş, evine gidermiş. Yolda çişi gelmiş, oturmuş işemeye. Nohut ciğerin içinden:

"Ört, ayıp yerleri görüyorum," diye bağırmış. Kocakarıcık korkusundan ciğeri oracıkta bırakıp kaçmış.

Nohut-oğlan usanmış artık, çıkmış ciğerin içinden. Tam da o sırada oradan iki hırsız geçiyormuş. Konuşurlarmış aralarında, o gece bir çiftliğe gidip koyun çalmak işi üzerinde. Nohut-oğlan seslenmiş:

"Beni de götürün, çok yardımım olur."

Hırsızlar şaşmışlar:

"Kimdir bu bağıran?"

"Benim," demiş Nohut-oğlan. Hırsızlar bakarlarmış dört bir yana, kimse yok...

"Neredesin?"

"İşte, bu çalının dibindeyim."

Gitmişler çalının yanına, sahiden de nohut kadar bir oğlan orada. İnanmamışlar ya buncacık çocuğun kendilerine bir yardımı olacağına, gene de almışlar bunu.

Gece olunca mandıraya girmişler. Nohut-oğlanı içeri sokmuşlar, versin kuzuları bunlara diye. O bağırmış:

"Kara kuzu mu istersin, ak mı?" Hırsızlar:

"Sus, derlermiş, çiftçi duyar da gelir üstümüze."

Nohut gene bağırırmış:

"Kara mı vereyim, ak mı?"

Sonunda çiftçi, konuşmaları duyup fenerle dışarı çıkmış. Nohut-oğlan binmiş oturmuş fenerin üstüne. Başlamış bağırmaya:

"Aman dayı, yaktın beni, yaktın beni."

Çiftçi, koltuğunun altından bu sesi duyunca korkusundan atmış feneri, kaçmış içeri. Hırsızlar da bir çift kuzu almışlar, gitmişler bir derenin kenarına.

Sabah olunca kuzuları kesmişler, kebap etmişler, ama içecek suları yokmuş. Koskoca bir tulum varmış hırsızların yanında, Nohut-oğlan onu sürükleye sürükleye dereye götürmüş. Su doldurmuş içine. Almış eline bir değnek, başlamış tuluma vurmaya. Hem de bağırırmış:

"Vurma çiftçi amca, kuzuları ben çalmadım. Vurma... işte, şu iki hırsız çaldı kuzularını."

Hırsızlar bu sözleri duyunca sanmışlar ki çiftçi geldi. Bütün kebapları orada bırakmışlar, kaçmışlar. Kebaplar Nohut-oğlana, kalmış. O da yemiş istediği kadar, su da içmiş kana kana...

Kuzu kebabından bana da bir lokmacık verdi. Dereden geçiyordum, kurbağalar: "Vak, vak, vak" deyince, ben de sandım ki: "Bırak, bırak, bırak," diyorlar. Bıraktım da geldim.

VI

47.
Culfa Kadınları

Forloradan, sürsüreden, Tire'den... Yiyip içerek, konup göçerek, inip çay başlarında soğuksular içerek... Horoz imam iken, sinek padişah iken, kaplan baba benim yanımda çırak iken... Ali dost, Veli dost, tekkede kaldı bizim eski post... Avludan soktum elimi, kavradım ince belini, imamın kaykı gelini... Bir var iken, bir yok iken, İstanbul'a çıktık. Haşlamacılar haşlama haşlamış, bizde de masal başlamış.

Bir varmış, bir yokmuş, Allahın deli deli kulları pek çokmuş, bizden delisi hiç yokmuş...

Evvel zaman içinde bir sığırtmaç varmış. Bunun karısı pek safmış. Bir gün o sığırtmacın karısı çaya su almaya gitmiş. Orada kurbağaların "Vark, vark" ettiklerini duymuş.

"A culfa kadınları, culfa kadınları! Benim bezimi dokuyuverin," demiş. Onlar da "Vark, vark" diye ötüşürler-

miş. "Hah! Bunlar benim bezimi dokuyacaklar," demiş. Eve gitmiş.

Akşam olmuş. Sığırtmaç gelmiş evine. Kadın, sığırtmaca:

"A sığırtmaç! Culfa kadınları benim bezimi dokuyuverecekler. Bana felemenk al," demiş.

Sığırtmaç felemenk almış, karısına vermiş. Karısı da felemenkleri çay başına götürmüş:

"Haydin, culfa kadınları, bezlerimi dokuyuverin," demiş.

Bırakmış, gelmiş.

Aradan epiy zaman geçmiş. Karısı sığırtmaca:

"Bana para ver de culfa kadınlarından bezimi almaya gideyim," demiş. Sığırtmaç:

"Sığırı kapayayım da al," demiş. Sığırı kapamış. Karısına parayı vermiş. Karısı da almış parayı, culfa kadınlarına gitmiş.

"Para getirdim. Bezleri almaya geldim," demiş. Kurbağalar, kadının gürültüsüne ürkmüş, çaya çekilmişler; ses sada kesilmiş. Karı kızmış. Eline bir çomak almış da: "Ben de sizin yuvalarınızı bozayım," diye eşmeye başlamış oraları. Eşerken, eşerken bir küp altın bulmuş.

"Bezlerimden elbise yapıp giyindiniz de bana parasını bıraktınız," demiş.

O sıra, Koca-Köprüden bir araba geçiyormuş, bardak, testi, çömlek yüklü. Kadın arabacıya seslenmiş:

"Bu sarıları vereyim de arabadakileri benim evime indiriver," demiş. Bardakçı sevinmiş. Çekmiş, yükünü karının evine indirmiş. Karı altınları arabacıya vermiş. Sığırtmaca göstereyim, diye bir avuç altın alakoymuş. Bardakçı gitmiş. Kadın da evi cennet yapayım, diye bütün bardakları, testileri kırmış, evin her tarafına dizmiş. Artık sığırtmacı beklermiş. Akşam sığırtmaç gelmiş. Kadın:

"Gel, bak bir gör. Evin içini cennet yaptım," demiş.

Sakladığı bir avuç altını da sığırtmaca vermiş. Sığırtmaç şaşmış bu işe: Sorup soruşturup da altınların nereden geldiğini, nereye gittiğini anlayınca:

"Ne yaptın behey budala karı!" diye karısını bir temiz dövmüş, evden kovmuş.

Kadıncağız ağlaya sızlaya kaynara gitmiş. Orada oturmuş, dururken yanına bir kedi sokulmuş.

"A Piş-piş Paşa. Seni sığırtmaç mı yolladı? Dünyada gitmem artık ben onun evine. Beni dövdü dövdü de evden çıkarıverdi," demiş.

Biraz sonra bir deve gelmiş. Kadın deveyi görünce:

"Adını sanını bilmediğim kişi, demiş. Hadi seninle bari gideyim," demiş. Deveyi yederek eve gitmiş. Sığırtmaç, karısının altın yüklü bir deve alıp geldiğini görünce artık sesini çıkartmamış. Karısını güler yüzle karşılamış. Kadıncağız da sevinmiş. Kocası:

"Hadi seninle 'leblebi yağdığı gece, ben güvey girdiğim gece' oyununu oynayalım," demiş. Kadın da, saf olduğu için, razı olmuş, oynamaya başlamışlar. Sığırtmaç, karısını bir kazanın altına kapamış, "Leblebi yağdığı gece, ben güvey girdiğim gece," diyerek, kazanın üstüne, tık tık, iki üç leblebi atar, devenin yükündeki altınları oraya buraya saklarmış. Altınların hepsini karısının görüp bulamayacağı yerlere güzelce gizledikten sonra:

"Oyun bitti gayrı," diye kazanı kaldırmış, karısı da çıkmış.

Ertesi gün sokaklarda tellallar bağırıyormuş ki:

"Padişahın bir devesi kayboldu. Altın yüklü bir deve. Bulan gören yok mudur?" diye. Sığırtmacın karısı hemen gitmiş: "Ben gördüm," demiş. Bunun kocasını yakalamışlar, mahkemeye götürecekler. Adam giderken karısına:

"Sakın kapıyı bırakma," diye tembih etmiş. Ordan mahkemeye varmış. Sığırtmaca sormuşlar:

"Karın böyle böyle diyor. Size Padişahın devesi gelmiş, altın yüklü. Gördün mü?"

"Yahu Kadı Efendi, benim karı delidir. Onun lafına bakmayın," demiş. Kadı:

"Çağırın bakalım şunun karısını görelim, dinleyelim," demiş.

Zaptiyeler kadını almaya gitmişler. Kadın: "Sığırtmaç, bana kapıyı bırakma dedi," demiş de kapıyı sırtlayarak mahkemeye gitmiş. Oradaki kadısı, zaptiyesi bunu böyle görünce şaşmışlar.

"Hatun, deveyi ne zaman gördün?" demişler. "Leblebi yağdığı gece, ben güvey girdiğim gece," demiş. O zaman kadı: "Haydi defolun şurdan!" demiş, kovmuş bunları.

Padişahın altınları da sığırtmaca kalmış.

Hâlâ paraları sefa-yı hatırla yiyip duruyorlarmış.

48.
Akıllı Oğlanlar ile Deli-Oğlan

Bir zaman üç kardeş varmış. Birisi deliymiş. Babaları da ölmüş bunların. Deli-oğlan demiş ki:

"Ben sizden ayrılacağım. Malımızı bölüşelim."

Öteki iki oğlan:

"Peki kardeş, sana ne verelim?" diye sormuşlar. Babalarından bir koca deve kalmışmış, onu istemiş Deli-oğlan. Almış koca deveyi. Koçmar-keleğine varmış:

"Et alır mısın?" demiş. Koçmar-keleği de şöyle şöyle eder, kafasını sallarmış. Deli-oğlan: "Koçmar-keleği et alacak," diye getirmiş oraya koca deveyi, kesmiş, taşların üstüne şöyle bölük bölük her bacağını bir taşın üstüne koymuş.

Ertesi sabah gelmiş, "Hani parası?" demiş Koçmar-keleklerine. Bunlardan bir ses çıkmayınca bir taş fırlatmış. Orada bir ağaç, koca bir kavak varmış, kaçmışlar bu kavağın içine Koçmar-kelekleri. Deli-oğlan:

"Durun hele, demiş, babamdan kalma koca baltayı getireyim de sizi öldüreyim."

Baltayı getirmiş, kavağa bir vurmuş, "küt" diye. Ağaç da içi kovuk bir şeymiş, bir vuruşta devrilmiş. Kırmızı altınlar yığılmış kalmış, ağacın kavuğundan yere dökülmüş de, "Koca devenin parası işte geldi," diye düşünmüş, Deli-oğlan.

Koşa koşa eve varmış, kardeşlerine demiş ki:

"Ece, koca deveyi sattım ben. Paralar doldu kaldı. Gidelim de getirelim."

Kardeşleri de "Nedir bu iş?" diye gelmişler bununla. Altınları görünce şaşıp kalmışlar. Doldurmuşlar çuvallara, gitmişler, eve varmışlar. Bölüşecek olmuşlar altınları üç kardeş. Deli-oğlan demiş ki:

"Ben gider, kadıyı getiririm. Kadı bölüştürsün parayı hakça." Kadıyı, gitmiş, almış gelmiş Deli-oğlan.

"Biz para bulduk, bölüştür," demişler kadıya. Kadı hakça bölüştürürmüş: Bir kendine alırmış, birer de ötekilere verirmiş. Kadı işini bitirdikten sonra; kendi payını yüklenmiş sırtına gidiyormuş. Deli-oğlan demiş ki kadıya:

"Ver ben götüreyim. Sen indiremezsin merdivenden." Kadı bırakmak istememiş. "Ben götürürüm," demiş. İndirirken merdivenden yıkılıvermiş de bacağı kütedek kırılmış. Kadıyı götürmüş bir kuyunun içine atmış Deli-oğlan.

Akıllı kardeşleri de bu işin sarpa saracağından korkmuşlar.

Bir keçi kesmişler, kadının üstüne atmışlar.

Bu sefer Deli-oğlan tutturmuş:

"Gidip ben deyivereceğim herkese kadıyı kuyuya attığımı."

Kardeşleri: "Etme, eyleme," dedilerse de bu dinlememiş. Gitmiş: "Kadıyı kestim, çukura attım," diye şehirde önüne gelene haber vermiş. Ahali kadıyı aramaya çıkmış. Deli-oğlana sormuşlar:

"Nereye attın?"

"Şuraya attım," diye göstermiş kuyuyu.

"Bu kuyuya kim iner?" demişler.

"Ben inerim," demiş Deli-oğlan. İnmiş çukurun içine.

Aşağıdan bağırırmış yukardaki adamlara:

"Kadınızın kulağı var mıydı?"

"Allah, Allah, bu neci?" derlermiş dışardakiler.

"Kadınızın bacağı dört müydü? Kılı bir karış mıydı?"

Yukardaki adamlar: "Bu herif deli," diye bırakıp gidecek olmuşlar. Kuyudan o gene, sorarmış:

"İki tane boynuzu var mıydı?"

Akıllı kardeşler demişler ki ordakilere:

"Kardeş, görüyorsunuz, bu delinin biri. Sorduklarından belli bir şey. Bunun dediklerine inanmak olmaz."

Kadıyı arayanlar da bırakmış gitmişler.

Akıllı kardeşler de Deli-oğlanı kuyudan çıkarıp yola düşüyorlar. Bir köye varıyorlar.

O köyde bunlar keçi çobanı durmuşlar. Başlamışlar keçi gütmeye. Bir gün akıllı kardeşler Deli-oğlana demişler ki:

"Azıcık sen güt keçileri, biz ekmek getirelim ağalardan, azık getirelim." Köye ekmek, azık getirmeye gitmişler. Deli-oğlan kepeneği giymiş, gütmeye durmuş keçileri. Sürüyü bir armut ağacının dibine iletmiş, orada durdurtmuş. Demiş ki onlara:

"Ben çırpayım da siz armutları devşirin."

Deli-oğlan çıkmış ağacın tepesine, armutları çırpmış, çırpmış.

Sonra inmiş ki keçiler yemiş bütün armutları. Bir koca keçinin boynuzunda iki çatal armut kalmış, şöyle takılmış armutlar boynuzun ucunda. Keçilere dönmüş:

"Siz hepiniz armutları yediniz de bana hiç mi komadınız?"

Sonra o koca keçinin boynuzundaki armutları almış, birini kendi yemiş, birini de keçiye vermiş, bölüşmüşler,

hani. Öteki keçileri hep kesmiş. Keçilerin çanları olur ya, o çanları armut veren o koca keçinin boynuna takmış...

Bir zaman sonra kardeşleri dönmüşler ki hiç keçi kalmamış, hepsi kesilmiş. İki kardeş şaşmış kalmış: "Biz bu deliyle ne hal edeceğiz?" demişler. Artık ordan kaçıp gitmekten başka çareleri kalmamış: O keçileri bir çukura doldurmuşlar, gitmişler oradan. Çok gitmeden mal sahipleri artlarından yetişmişler: "Hani bizim keçiler?" demişler.

"Hepsini bir kuyuya attık," diyor, Deli-oğlan. Mal sahipleri bunları yaka paça bir dama hapis ediyorlar, kapıyı kilitleyip gidiyorlar.

Gece Deli-oğlan kapıyı yerinden söküyor, sırtlıyor. Kardeşleri de birlikte çıkıyorlar oradan. Gidiyorlar, bir ağacın altına konuyorlar. Az sonra bir kervan gelip yanlarına yüklerini indiriyor. Kervancılar yatıp uyuyorlar. Deli-oğlan kalkıyor, Bezirgan-başının bir topal katırı varmış, onu kesiyor, etini parçalayıp bir kazana koyuyor, pişirmeye yanaşıyor. Katır orda pişedursun, gidiyor, Bezirgan-başını uyandırıyor: "Kalk, diyor, sana et pişirdim." Kalkıyor Bezirgan, kazanın yanına varıyor, bakıyor ki, Deli-oğlan topal katırı kesmiş, kazanda onun eti. Bezirgana diyor ki: "Yersen yersin, yemezsen kafanı keserim." Bezirgan: "Aman, diyor, bir torba altın vereyim de bana yedirme bu pis eti."

Deli-oğlan bir heybe altını alıyor Bezirgan-başından, gidiyor. Kardeşlerini uyandırıyor. Oradan gidiyorlar, bir şehire varıyorlar. Artık paraları da var ya, üst baş düzüyorlar. Bir eve misafir iniyorlar. Akıllı kardeşler diyorlar ki Deli-oğlana:

"Kardeş, sofrada çok ekmek yeme, ayıp olur. Biz sana dürteriz, o zaman, 'Doydum,' de, geri çekil."

Bunlar yemeklerini yerken bir kedi geliyor, sofranın altında Deli-oğlana sürtünüyor. Deli-oğlan da daha bir şeycik yemeden, 'Doydum,' deyip geri çekiliyor.

Gece yatıyorlar. Deli-oğlanı uyku tutmuyor. Kardeşlerine:

"Ben acıktım, diyor. Siz niye bana dürttünüz sofrada? Hiçbir şey yemedim."

Kardeşleri buna diyorlar ki:

"Git, dışarda yemek kazanı duruyor. Bir çömçe al da ye."

Deli-oğlan dışarı çıkıyor, yemek kazanını ararken o evin hanımının odasına giriyor. Kadın buna: "Ay oğlum ne geldin?" diye soruyor. Oğlan:

"Acıktım, ekmek yemeye geldim."

"A Can-alıcı yiyesice, akşam doymadın mı?" diyor, ordan kovuyor bunu kadıncağız. Deli-oğlan karanlıkta kardeşlerinin yanına kaçayım derken merdivenden düşüp ölüyor.

Deli-oğlan da kurtuluyor, kardeşleri de...

Masal da bitti. Sen de kurtuldun, ben de...

VII

Karatepeli Hikâyeleri

I.

Karatepelinin kırk tanesi arkadaş olmuşlar. Bir memlekete gelmişler. Topraktan yapma, harabe bir dam çıkmış karşılarına. Bunu görünce tuhaflarına gitmiş. Üzerine çıkmışlar. Şimdi, o yana, bu yana kaçışmaya başlamışlar. Dam, zaten harabe bir şey, göçmüş. Göçünce otuz dokuzu ölmüş. Bir tanesi sağlam kalmış. Geri dönmüş, bir bakmış arkadaşlarına:

"Ulan, az kaldı, demiş, bir sakatlık çıkarayazdık."

II.

Karatepelinin bir tanesi bir deve çekmiş, Ağcasaz'a derdikodu getirmeye gitmiş, ev yapmak için. Otu biçmiş, deveye yükletmiş. Ot uzun gelmiş, ucu yerde sürünürmüş.

"Bir kibrit çalayım da, demiş, şunun ucunu biraz kısaltayım, ot ziyan olmasın."

Kibriti çalıp tutuverince devenin yükü tamam tutuşmuş. Üstündeki ot tutuşunca deve kaçmış. Arkadan Karatepeli çağırmış:

"Emirballı'nın kara lökü! Aklın varsa çamura çök."

III.

Karatepelinin birçoğu ava gitmişler. Dağda avlanırken susamışlar. Irmağın yakınında yüksek bir kaya varmış. Kayanın başına gelmişler. Demişler ki:

"Dolanıp da kayadan inmek hayli sürer. Şimdi şu kayanın başında birimiz şu ağaçtan tutalım; Kalanımız da, biri baştakinin ayağından, öteki onun ayağından tutunsun, sarkınsın; dizili dizili, hepimiz suya ineriz. Suyu içen, gene böyle, tutuna tutuna yukarı çıkar." Hem de böyle yapmışlar. Ama üçü beşi sarkınınca en üst baştakinin eli ağrımış, aşağıdakilere:

"Sıkı durun, demiş, ben elime bir tükürüvereyim." Elini daldan çekip de avucunun içine "tüh" diyecekmiş güya. Şimdi o elini koyuverince hepsi birden dökülmüşler.

IV.

Karatepelinin bir tanesi un çuvalını direğin arka tarafına koymuş. Karısı gitmiş, un alıp, hamur yoğurup ekmek yapmak için. Alırken direğin iki tarafından iki elini sokmuş un çuvalının içine. Un alıp da ellerini çekmek isteyince direğe dayanmış, kurtaramamış.

"Elim burda kaldı, beğdaşım!" diye etrafındakileri çağırmış. Etraftan gelip bakanlar bilememişler nasıl edip de çıkacağını. Akıldanelerine gitmişler. Akıldane gelmiş, bakmış: Direk kesilirse ev yıkılacak.

"Bunu burdan kurtarıp çıkarmak için karının elini kesmek lazım gelir," demiş.

V.

Karatepelinin birçoğu ava gitmişler. Bir sarp yere rastgelmişler. Demişler:

"Gelin, bir hellengabı oynayalım."

İçlerinden biri demiş ki:

"Siz burdan taşı yuvarlayın. Ben abayı başıma alayım, aşağı ineyim, taşı ürküteyim. Bakalım nasıl olacak!"

Aşağı inmiş. Yukardan koca bir kayayı yuvarlamış öteki arkadaşları. Kaya gelirken de, beriki ürkütmek için, öyle aba başında, taşın önüne seğirtmiş. Kaya gelip de kafasına değince adamın başını almış, atıvermiş. Gelmişler bakmışlar, adam yatıyor. "Kalk," demişler, kalkmıyor. Bakmışlar, adamın kafası yok. Bilememişler, acaba bunun kafası şimdi mi koptu, evvelden mi yoktu? Gelmişler, karısına sormuşlar:

"Kocanın başı sabahtan var mıydı, yok muydu?" Karı düşünmüş:

"Bilemeyeceğim, demiş. Bildiğim, sabahtan bulamaç pişirdiydim, herif içerken sakalı tüm tüm ediyordu."

VI.

Karatepeliler Ayas'a tuz getirmeye gidiyorlar, develeri çekip. Ayas'a vardıklarında tuzu suyun üzerinden topladıklarını görüyorlar.

"Mademki, diyorlar, tuz suda olurmuş, biz de bu tuzdan götürelim, göle dökelim. Oraya tuzla yapalım. Ordan tuzumuzu alalım. Buralara gelip neye sefil olacağız."

Develerine tuzu yükleyip bir göle döküyorlar.

Bir zaman sonra, evdeki tuzları tükenince:

"Gidelim de şu tuzlamızdan tuz getirelim," diye develeri çekip varıyorlar ki göl kurumuş, tuz da yok. Tuz döktükleri yere biraz yeşil sinek konup kalkıyor.

"Bizim tuzumuzu bu yeşil sinekler yemiş," diyerek evlerine gidiyorlar. Silahlarını alıp dönüyorlar. Başlıyorlar sinek avlamaya.

Sineğin bir tanesi gelip bunlardan birinin iki kaşının ortasına konuyor. Alnına sinek konan adam parmağını uzatarak üflükle bir arkadaşına işaret ediyor: "İşte sinek benim alnımın ortasına kondu," der gibi. Karşısındaki onu görür görmez, hemen sineğe ateş ediyor.

Köye varınca: "Ne ettiniz?" diye soruyorlar bunlara. "Ne edeceğiz, diyorlar, bir vızdan gitti, bir de bizden."

VII.

Karatepelilerin birçoğu bir ustaya toptan ayakkabı sipariş ediyorlar. Usta da hepsine aynı renkte birer çift ayakkabı yapıyor. Bunlar bir araya gelip, ayaklarını uzatıp oturuyorlar. Bir bakıyorlar, aynı ayak hepsindeki. Diyorlar ki:

"Ayaklarımız karışmış: Şimdi nasıl seçeceğiz bunları?" Ayaklarını nasıl seçeceklerini bilemiyorlar. Karşıdan geçen bir adamı çeviriyorlar, seslenip:

"Gelin hele. Biz ayaklarımızı karıştırdık, seçemiyoruz. Şunları seçiverin."

Adam geliyor, bakıyor bunların ayaklarına. Sonra gidiyor bir sopa alıp dönüyor. Hangisinin ayağına vurduysa o: "Of!" deyip sıçradıkça herkes ayağını buluyor.

VIII.

Vaktında Kozahoğlu derler bir Bey ünlenmiş. Karatepeliler de duymuşlar bunu. Demişler ki:

"Yahu! Kozanoğlu ünlendi. Herkes onu görmeye gidiyor. Şu Kozanoğlu'nu görmeye biz de gidelim. Ama bir acayip hediye götürelim. Ne götürelim?"

Düşünmüşler, taşınmışlar. Başka bir şey bulamamışlar. "Kartal götürelim," demişler.

Bir yerde bir leş yatıyormuş. Leşin yanına tuzak kurmuşlar. Bir kartal tutmuşlar. Kozanoğlu'na hediye götürmüşler.

Kozanoğlu bakmış, bakmış:

"Yahu! Kartaldan hediye olmaz. Bunlar deli mi acaba? Yoksa beni mi sınıyorlar?" demiş kendi kendine. Bunları tecrübe etmek için kara üzüme biraz bokböceği karıştırmış, yaz günü at fışkılarında olan bokböceğinden, bir tabağın içine doldurtmuş. Tabağı Karatepelilerin önlerine koymuşlar:

"Buyurun, biraz çerez yiyin," demişler. Böcekler ilkin pusmuşlar, kaçmamışlar. Karatepeliler şimdi çerezden yemeye başlayınca bokböceklerinin içinden tek tük kalkıp uçmaya başlayan olmuş. Birisi demiş ki:

"Yahu! Gerideki kalan nasıl olsa bizim. Kaçanını yiyelim de, geride kalanı sonra da yeriz."

Bokböceklerini yemişler de üzümü geriye bırakmışlar. Kozanoğlu o vakıt bilmiş bunların deli olduğunu.

O zaman Kozanoğlu iki memur tayin eylemiş. Bu Karatepe memleketine göndermiş. Gelen memurların biri atlı, biri yayanmış. Ellerine de bir su tası almışlar. Hangi suya geldilerse, yayan o sudan bir tas kendi içermiş, bir de atın üstündekine verirmiş. Karatepelinin deli-suyuna varınca, yayan sudan alıp içmiş. Atlı: "Bir de bana ver," deyince beriki:

"İn de kendin iç, düdüğüm. Ağa mı oldun?" demiş.

O zaman atlı memur bilmiş ki bu su, Karatepelilerin deli-suyudur.

Kozanoğlu cıva akıttırmış da Karatepelilerin o deli-suyunu kurutmuş. Ondan sonra bu Karatepe'nin insanları artık akıllanmışlar.

Şimdi bazıları diyorlar ki: "Karatepe Kadirli'deki Karatepe değil, Kayseri tarafında bir Karatepe var, orası."

Ben on, on iki yaşında bir ufak çocuk iken burada seksen, doksan yaşında, Karaşe namında bir karı vardı: "İşte şurası da Emirballı'nın kışla yeri," diye o karı gösterirdi. Öyle olduğuna göre hikâyeleri anlatılan Karatepe, Kadirli'nin Karatepe'si olsa gerek. Emirballı da, işte hikâyede adı geçen Emirballı, kara lökün sahibi...

IX.

Ayın aydığı, yani ayın on beş günlerinde kuyudan su almaya gitmiş bu Karatepelilerden bir karı. Ay iyice yüksek olduğundan, şavkı kuyudaki suya inmiş. Karı yukardan aşağı bakınca, ayın suratını suyun içinde görmüş de sanmış ki ay suya düşmüş. Bir bağırtı yapmış. "Ne oldu?" diye bunun başını üşüşüp sormuşlar. "Bakın, ay kuyuya düşmüş," demiş karı.

"Ne yapalım?" diye düşünmüşler. Sonunda, herkes kancalarını getirmiş, kuyuya atmışlar, başlamışlar sallamaya, aya takılacak da kanca ayı kuyudan çıkaracaklar. Birinin kancası kuyunun taşına takılmış. Ayağını yere vermiş bu adam. Var kuvvetiyle çekince kanca ordan pırtmış da adam ağzı yukarı yere serilmiş.

Yere serilince de ay havada gözüne rastgelmiş. O zaman:

"Bakın ayı havaya çıkartıverdim," diye bağırmış.

Herkes yukarı dönüp bakmışlar ki, ay havada. "Ayı çıkardık," diye sevinmişler.

X.

Karatepeliler ilk traktörü gördüklerinde:

"Bundan bir tane biz de alalım da tarlalarımızı sürelim," demişler.

Gitmişler, istenilen parayı verip bir traktör almışlar, getirmişler köylerine ustasıyla beraber. Usta biraz göstermiş. Öğrendiklerini akılları kesince ustaya demişler ki:

"Biz bunu çalıştırırız. Gayrı sen git."

Bir tanesi: "Bunu şöyle şöyle çalıştırıyordu, ben gördüm, belledim," demiş. Çıkmış traktörün üstüne. Çalıştırmış motoru.

Traktör yürüyünce ne yapacağını bilememiş. Motor öte yana, beri yana yürüyor...

"Bir urgan getirin, önüne gerin. Yenilmiyor bu," diye bağırmaya başlamış. Acele urgan getirmişler, önüne urgan germişler, çabalamışlar, traktörü durduramamışlar. Yolu üstünde bir su varmış, traktör gitmiş, cappadak suya düşmüş yardan aşağı, ama daha önce üstündeki Karatepeli atlamış aşağı, kurtulmuş.

Bakmış ki traktör varmış suyun içine kakılakalmış:

"Zaten senin kara renginden belliydi manda cinsi olduğun," demiş.

XI.

Karatepelinin bir tanesi ilkbaharda, artık yaylaya göçme mevsimi gelince demiş ki:

"Gidelim Osmaniye'ye bir yayla hazırlığı görelim. Üç gün sonra yaylaya göçeceğiz."

Adam Osmaniye'ye gitmiş. İşte tuzdu, sabundu, yiyecekti, öteberi alırken, bakmış alışveriş yaptığı dükkânda büyük bir şey var, yuvarlak. Bakkala sormuş:

"Bu ne?"

"Bu deve yumurtası," demiş bakkal.

"Ne olur bundan?"

"Yahu, tavuk yumurtasından ne çıkar? Civciv. Civciv de büyür, tavuk olur. Eh, bundan da deve cücüğü çıkar, büyür, deve olur."

"Bu kaç para?"

"Bir lira."

Karatepeli düşünmüş: Hepsi hepsi bir lirası kaldı, ama başka ihtiyacı da var. "Acaba, demiş, bu yumurtayı mı alsak, öbür ihtiyaçlarımıza mı versek paramızı... Yahu! Öbür şeyleri almasak da idare ederiz. Ama yarın eşyamızı ineğe, merkebe yükleyip göçerken onca zorluk çekeceğiz. Bu yumurtayı alırsak, bir devemiz olur, yükümüzü ona yükletir, göçeriz."

Vermiş lirayı Karatepeli, bir tane deve yumurtası almış. Başka parası da yok. Çıkmış yola, köye dönüyor gayrı... Yolda gelirken yorulmuş. Deve yumurtası da heybede.

"Yere koyayım da şunu, demiş, bir yorgunluk alayım."

Dinlenmek için durduğu yer de bir bayır yermiş. Yumurta ordan yuvarlanmış gitmiş aşağıya doğru. Yolda taşa değip kırılmış. Dağıldığı yerde, çalılığın içinde bir tavşan varmış. Tavşan kaçmış gürültüden. Adam da arkasından kovalarmış, "Yumurta kırıldı, içinden deve cücüğü çıktı, tutayım," diye, ama tutamamış bir türlü deve cücüğünü.

Eve gelince karısı sormuş pazardan ne aldığını. Adam olanı biteni anlatmış. Kadın:

"Vay! demiş, kaçırmasaydın da getirseydin, ben de üzerine binerdim yükün. Göçerken, yayan yürümekten kurtulurdum."

Adam kızmış, karının bu sözüne:

"Vay insafsız! Ne ettin? Zaten ufacık deve yavrusu, belini kırdın gitti," diye bir temiz dövmüş kadını.

Deve yumurtası diye aldığı karpuzmuş Karatepelinin.

XII.

Bu Karatepelilerin deveyi hiç görmedikleri, tanımadıkları bir zaman, bunlardan biri karpuz ekmiş. Karpuz tarlasında bekleyip dururken, bakmış acayip bir hayvan girmiş tarla-

ya, karpuzları yerden koparıp gökte yiyip gider. Hele bir düşünmüş Karatepeli:

"Bu ne olabilir? Olsa olsa, Tanrı dedikleri bu olabilir. Ey... Karpuzu, bostanı veren bize bu. Ey... Buna şimdi 'Yeme, desek, karpuzu', olmaz. Belki bize bir gazap eder."

Böyle söylenerekten, adam, boynunu bükmüş de:

"Ey boynu uzun boz Tanrı, demiş. Sen verdin, sen alıyorsun. Ben ne yapayım?"

XIII.

Karatepelinin ikisi değirmene giderken yolda birbirine kavuşmuşlar. Biri ötekine sormuş: "Nereye gidiyorsun?" "Değirmene. Sen?"

"Ben de değirmene."

"Eh, peki. Değirmene varınca hangimiz öğütecek önce?"

O demiş ki: "Ben." Öteki de demiş: "Ben." Sen, ben... Bir tanesi meydan okumuş: "Oraya varınca belli olur," diye.

Sözün kısası, kavga artmış. Sonunda biri bir çare bulmuş işi kestirip atmaya. Yolun kıyısında hartlap çalısı varmış, onu gösterip; "Öyleyse, demiş, şu çalı değirmen olsun. De bakalım hangimiz önden öğütecek."

Hemen biri koşmuş, çalının dibine dökmüş buğdayını, öteki de hızını alamamış, onun üstüne boşaltmış, kendi çuvalını...

Bunlar hâlâ çekişirlermiş, "İlkin ben öğüttüm, sen öğütmedin, ben öğüttüm..." diye.

XIV.

Karatepeliler güzün, güncü susamını silktikten, aldıktan sonra, bunlardan üç, beş, on kişi birikiyorlar: "Haydin, pazara gidelim," diyorlar. Pazar diye de Kadirli'ye derlermiş.

Şimdiki Kadirli o zaman onların pazarı imiş. Bunlar, torbalarına dolduruyorlar küncülerini, yola çıkıyorlar, sırtlarına vurup torbalarını. Kalkıyorlar, "Pat, küt" varıyorlar Döğüş-Gediği'ne çıkıyorlar. Orada oturuyorlar biraz dinlenmek için.

"Arkadaş, ne yiyelim Kadirli'ye varınca?" diyor içlerinden biri.

Bir tanesi: "Arkadaşlar, tahan ile pekmez yiyelim," diyor.

"Peki."

Karar verdikten sonra böylece, biri gene soruyor:

"Ya çomağını kim yiyecek?"

Çomak dediğin, tahanla pekmezi katarlar da bir de ekmek alırlar ellerine, bükerler, çomak gibi, tahanı pekmeze iyice karıştırırlar bununla...

"E, bunun çomağını kim yesin?" O diyor ki: "Ben yerim." Öteki diyor: "Ben yerim." Başlıyorlar bunlar şimdi kavgaya. Derken iş büyüyor. Sopayı, taşı alan kalkıyor yerinden, birbirine giriyor bunlar. Birbirine çala, vura beş altı tanesi ölüyor orda.

İşte o yerin adı o zamandan beri Döğüş-Gediği kalmış.

XV.

İki Karatepeli, biri oğlak güdüyor, biri de koyun güdüyor. Ortalığı da duman bürümüş, yaz vaktı, mevsimsiz... Bunlar şöyle etrafa bakıyorlar. Bir kuru ağacın başına bir kuş oturmuş... Biri diyor ki:

"Şu kuşu görüyor musun?"

"Ulan! O kuş değil, oğlak," diyor öteki. Oğlaktı, kuştu... derken epiy bir zaman çekişiyorlar. Bir vakıt sonra kuş çırpınıp, uçup öteye gidince:

"De ha, kuşmuş. Uçtu, gitti," diyor ilk gören adam. Öteki gene de inadından dönmüyor:

"Uçsa da oğlak, uçmasa da oğlak..." diyor. Yeniden kavgaya başlıyorlar bunlar.

XVI.

Karatepeliler yaylaya göçüyorlarmış. Yolda giderken, ölü bir deve bödüğüne rastlıyorlar; daha önce geçen bir göçte, bödük çamura batmış, ayağına, postal gibi, çamur yapışmış, kaymış, düşmüş, ölmüş kalmış bir çukurun içinde... Bu Karatepelilerden biri bunu görüyor yattığı yerde. Ötekilere çağırıyor:

"Ede, ede."

"Ne?"

"Gel hele. Ben burda bir şey buldum. Bir şey var burda."

"Ulan ne?"

"Baba, bir şey var. Gel hele."

Geliyorlar bunlar şimdi, bödüğün başına toplaşıyorlar. Bakıyor her biri: "Ede bu ne? Ede bu ne? He, bu ne?" Bilemiyorlar bunun ne olduğunu. İçlerinden bir tanesi geliyor en sonunda, ihtiyarca bir şey. Soruyorlar ona da:

"Ede, bu ne?"

"Ne olacak? Deve."

"Ne biliyorsun?"

"Baksana ulan. Tabancığın döğmüşler, boyuncuğun eğmişler. Deve yapacaklarmış, onu da yapamamışlar, bırakıvermişler."

XVII.

Bu iş kırk iki yılında oldu. Bir orman emri geldi, çok sıkı ormanları korumak için yaylaya göçme yasak, herkes, olduğu yerden kıpırdamayacak gibilerden sıkı bir emir... Herkes yerli yerinde kaldı.

Bir zaman sonra yoldan göçebeler geçmeye başladı.

"Ne oldu acaba? Hani göç yasak idi. Bunlar nereye göçüyor? Hiç haberimiz yok, ne oldu da millet böyle göçüyor..." dedik. O zaman biri anlattı:

İki avukat tutulmuş: Biri Keçi, biri Orman. Bunlar mahkemeye girmişler. Orman demiş ki:

"Ben şu kadar kereste veririm. Şu kadar para yapar, mesela bir ağacımdan benim 10 metre mikâp kereste çıkar..."

Hesap etmişler: "10 metre mikâp ağacımız ne eder? Şu fiyattan şu kadar..." Keçiye sormuşlar:

"E, sen ne dersin?"

"Ben, demiş, senede bir yavru yaparım. Bu yavru daha senesine varmadan bir yavru yapar, yerini bulur..."

Ormana sormuşlar:

"Senin bir ağacın ne kadar zamanda meydana gelir?"

"İşte, elli senede keresteye gelecek kadar ancak olur."

Gene hesap etmişler, mahkemede. "Elli seneden her bir keçi birer taneden elli yavru, her birinin yavrusu da şu kadar..."

"Keçi ormanın verdiğinin en azından beş misli kar veriyor, demişler. Öyleyse, keçi serbest, haydi millet yaylasına göçsün!"

Herkes de onun için yaylasına göçüyormuş...

XVIII.

Karatepelinin biri on tane dam yapmış. Damın birinin başına çıkar, sayarmış, dokuz, iner sayarmış, on.

"Vay açıkgöz hırsız! Ben damın tepesine çıkana kadar çaldı, inene kadar yerine koydu," demiş. Bir kere daha dokuz sayınca hırsızı aramaya çıkmış. Yolda:

"Sırtı dam yüklü adam gördünüz mü?" diye sormuş rastladığı birine. O da:

"Gördüm, az önce geçti." demiş.

Giderken giderken bir değirmene varmış. Girmiş içeri.

Değirmenciye sırtında dam yüklü hırsızı sormuş. Değirmenci: "Sen otur dinlen, demiş. O gâvur öyle çalar hep damları. Geçeceği saati biliyorum. Sana haber veririm."

Değirmende bir de şapkalı papaz varmış. Bunlar yatıp uyumuşlar. Değirmenci papazın şapkasını Karatepeliye, bunun terliğini de papaza giydirmiş. Sonra Karatepeliyi uyandırmış:

"Damı çalan hırsız şimdi değirmenin önünden geçti. Kalk yetiş ardından," demiş.

Karatepeli yola düşer. Ay ışığı da arkadan vururmuş. Gölgesi önüne düşüp de başında şapkayı görünce, almış da eline demiş:

"Hay değirmenci! Beni uyandıracağına papazı uyandırmış."

XIX.

Karatepeli bir çoban yolda bir hallaç yayı bulmuş. Bunu arkadaşlarına göstermiş. Hepsi evirmişler, çevirmişler, hallaç yayını bir şeye benzetememişler. O sırada akıldaneleri de tarladan dönüyormuş; ona da sormuşlar. Adam hiç düşünmeden:

"Bunu bilmeyecek ne var? demiş. Devenin kaburga kemiği."

KAYNAKLAR-AÇIKLAMALAR

Masalların Kaynakları

(Aşağıdaki listede ilk sayılar bu kitapta masallara verilen numaralardır; sonra, masalın benim koleksiyonumdaki dosyası ve ordaki numarası, en sonunda da -yabancı dillerde yayınlanmış metinler için- kitapların adları, bir kez tam olarak, sonra kısaltmalarla, gösterilmiştir.)

I. İSTANBUL / BORATAV DERLEMELERİ

1. İstanbul P 1, no. 7. Fransızca çevirisi: P. N. Boratav *Contes turcs,* Paris, "Erasme" yayınevi, 1955 (=CT), no. 3.
5. İstanbul P 1, no. 4. Almanca çevirisi: P. N. Boratav, *Türkische Volksmärchen,* Berlin, "Akademie" yayınevi, 1967 (=TVM). no. 4.
12. İstanbul P 1, no. 9. CT, no. 9.
20. İstanbul P 1, no. 1, TVM, no. 35.
21. İstanbul P 1, no. 15. TVM, no. 2.
23. İstanbul P 1, no. 10. TVM, no. 30.
24. İstanbul P 2, no. 2 TVM, no. 9.
25. İstanbul P 2, no. 9. TVM, no. 3.

27. İstanbul P 1, no. 4. CT, no. 11; Macarca çevirisi: *Bénlı - Bari, a macska. Török nepmesek*, Budapeşte, "Europa" yayınevi, 1959 (=BBM), s. 62 - 66.
28. İstanbul P 1, no. 11. TVM, no. 23.
29. İstanbul P 1, no. 13. TVM, no. 11.
30. İstanbul P 1, no. 14. TVM, no. 21.
31. İstanbul P 2, no. 10. TVM, no. 25.
33. İstanbul P 2, no. 3. TVM, no. 18.
34. İstanbul P 2, no. 6. TVM, no. 19.
36. Istanbul P 2, no. 7. TVM, no. 40.
37. İstanbul P 2, no. 8. TVM, no. 31.
40. İstanbul P 2, no. 1. TVM, no. 34.
41. İstanbul P 2, no. 5. TVM, no. 33.
43. İstanbul P 1, no. 2. CT, no. 21; BBM, ss. 75-79.

II. HASANOĞLAN YÜKSEK KÖY ENSTİTÜSÜ ÖĞRENCİLERİ DERLEMELERİ

3. Hasanoğlan 1, no. 21. CT, no. 12.
19. Hasanoğlan 1, no. 33a. Almanca çevirisi: Von *Prinzen, Trollen und Herrn Fro. Märchen der europaischen Völker*, Rheine i. Westf. 1960 (=MEV), ss. 217 - 219, 223 - 225.
44. Hasanoğlan 1, no. 31. TVM, no. 38.

III. ANKARA DİL VE TARİH-COĞRAFYA FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN 1939 – 1947 DERLEMELERİ

2. Gönen 1, no. 7. CT, no. 18.
13. Ankara 64, no. 8. CT, no. 5.
14. Ankara 64, no. 21. CT, no. 8; BBM, ss. 13-23.
15. Ankara 64, no. 24. CT, no. 4; BBM, ss. 41-47.
16. Ankara 65, no. 1. CT, no. 6; BBM, ss. 112-121.
17. Ankara 65, no. 3. CT, no. 7; BBM, ss. 48-54.
22. Ankara 3, no. 27. TVM, no. 8.

26. Gönen 1, no. 4. CT, no. 2; BBM, ss. 24-32.
32. Kastamonu P 1, no. 41. CT, no. 10; BBM, ss. 33 - 35.
42. Kastamonu P 1, no. 16b. CT, no. 20.
45. Ankara 3, no. 26. CT, no. 16; BBM, ss. 69 - 74.
46. Ankara 62, no. 46. MEV, ss. 219 - 223, 225 - 230.
47. Gönen 1, no. 3. CT, no. 19.

IV. ÇUKUROVA DERLEMELERİ

Tekerleme. Tekerlemeler - Göğceli II. CT, no. 1; BBM, ss. 5 - 10.
18. İmren/Ceyhan, no. 2. CT, no. 22; BBM, ss. 80 - 87.
48. İmren/Ceyhan, no. 1. CT, no. 15; BBM, ss. 131 - 136.
49/I, II, IV-IX. HÇ 1, no. 1-3, 6, 7, 9, 10, 12
49/III, X. HÇ II, no. 3, 9.
49/XI-XVII. HPB 67, no. 330, 334, 360, 342, 361, 364, 329.
49/XVIII. HÇ 1. no. 13.
49/XIX. TT, no. 9.

V. GÜMÜŞHANE DERLEMESİ

4. Gümüşhane 1, no. 9. CT, no. 13.

VI. 1964 HAYRÜNNİSA BORATAV DERLEMELERİ

6. HB,64, no. 15.
7. HB 64, no. 91.
8. HB 64, no. 93.
9. HB 64, no. 103.
10. HB 64, no. 1.
11. HB 64, no. 90.
35. HB 64, no. 63.
38. HB 64, no. 18.
39. HB 64, no. 9.

Notlar, Açıklamalar

Tekerleme. Bu metni 1945'te, Andırın'da, o tarihte 42 yaşında olan çiftçi Ali Kıvrak'tan Yaşar Kemal (Göğceli) derlemiştir. Tekerlemeyi meydana getiren parçaların varyantları üzerinde inceleme ve açıklamalar için bkz. P. N. Boratav, *Le "Tekerleme"; Contribution à l'étude typologique et stylistique du conte populaire turc.* Paris 1963. (Cahiers de la Société Asiatique, XVII.) ss. 169-172. Orada tekerlemenin yerli ağızla metni de yayınlanmıştır ve metin kenarındaki rakamlar, tekerlemeyi meydana getiren bölümlerin tip numaralarıdır; karşılaştırmalar için incelemede o numaraları karşılayan tip numaralarına bakıla.

Tekerlemede geçen yerli kelimeler ve anlamları: *Namtı:* sap; *namlısız bıçak:* sapsız bıçak. - *Cecik:* bıçağın zincire takılacak yeri. - *İlik:* sümük; *burnu ilikli:* burnu sümüklü. - *Şipirdik:* pabuç. - *Köncek:* don, şalvar. - *Kıyrak:* ufak çakıl taşı. - *Eska:* ucu yanmış ve yanmakta olan odun. - *Koz ağacı:* ceviz ağacı. *Yazı:* düzlük, ova. - *Üç ulaklı:* üç yerinden eklenmiş. - *Bider:* tohum. - *Kürelemek:* atmak, fırlat-

mak. - *Kav:* ateş yakmak için, çakmakla tutuşturulan madde; çokluk meşe kabuğunun altından elde edilen madde bu adla anılır. - *Kebep:* yanmış, ateşli parça; *kavın kebebi:* kavın yanmış parçası. - *Mazı:* servigillerden bir bitki. *Köz:* ufak ateş parçası. - *Yalım:* alev. - *Çeç:* harman yerindeki tahıl yığını. - Kuyulamak: tahılı, anbar yerine kullanılan hususi kuyuya yerleştirmek, taşımak. - *Gücük:* kuyroksuz. - *Değnemek:* uzaklara dikkatle bakmak; etrafı gözetlemek. - *Camız boduğu:* manda yavrusu.

1. *Ayağına diken batan karga:* TTV. 19; AaTh 1965.[1] Bu masalı 1939 Şubatında, o tarihte 52 yaşında olan annem Bn. Sıdıka Boratav'dan derledim. O, masalı 1894 yıllarında 7-8 yaşlarında iken Vodina'da (Selanik vilayetinde), Havva Tete *(tete:* Vodina yerli ağzında, *teyze* anlamına geliyormuş) adında, yüz yaşına yaklaşmış bir hanımdan dinlemiş.

   TTV'de masalın 15 anlatması ("version"u) incelenmiştir. Daha sonra derlenen ya da yayınlanan 6 anlatma[2]: Ankara 64, 34; Ankara 64, 38 (Kastamonu); "Türk Folklor Araştırmaları" dergisi (= TFA), Sayı 72 (Kırşehir); TFA, Sayı 212 (Uşak); HPB 67, no. 2 (Edremit); HPB 67, no. 281 (İbradı!Antalya); Warren S. Walker ve Ahmet E. Uysal, *Tales alive in Turkey,* Cambridge / Mass. 1966 (=TAT), III, no. 12. Masalın yayıldığı yerler: Selanik, Erzurum, Bayburt, Kastamo-

---

[1] TTV kısaltması: Wolfram Eberhard ve Pertev Naili Boratav, *Typne türkischer Volksmaerchen,* Wiesbaden 1953 adlı Türk masal kataloğunu; AaTh de: Anti Aarne ve Stith Thompson'un *The types of the folk-tale,* yeni basım, Helsinki 1964 adlı uluslararası masal kataloğunu gösterir. Kısaltmalardan sonraki numaralar masal tiplerinin bu kataloglardaki numaralarıdır.

[2] Yayınlanmamış metinler, ayrıca başka türlü belirtilmediyse, benim koleksiyonumda bulunuyor demektir. Yer adıyla ilk sayı dosyayı, ikinci sayı masalın dosyadaki sıra numarasını, parantez içindeki yer adı da, derlendiği yeri ya da masalcının memleketini gösterir.

nu, Söğüt, Ankara, Ayvalık, Kemaliye, Artvin, Kars, Kırşehir, Uşak, Edremit, Antalya.

2. *Bokböceği.* TTV 21; AaTh 2023. Kemal Çığ'ın Gönen'de 1939'da 45 yaşlarında Bn. Sülbiye'den derlediği metin.

TTV'de masalın 17. anlatması incelenmiştir. Daha sonra derlenmiş, yayınlanmış 3 anlatma: TFA, Sayı 123 (Serik/Antalya); HPB 67, no. 24 (Edremit); HPB 67, no. 209 (Seben/Bolu).

Yayılışı: Gönen/Balıkesir, Bayburt, Muğla, Sıvas, Söğüt/Bilecik, Ankara, İstanbul, Seydişehir/Konya, İzmir, Bursa, Erzurum, Kars, Gaziantep, Antalya, Edremit/Balıkesir, Bolu.

3. *Yarım-Horoz.* TTV. 54; AaTh 715. Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü öğrencisi Hasan Serinken'in derlediği metin.

TTV'de 5 anlatma incelenmiştir. Daha sonra derlenen ya da yayınlanan 4 anlatma: TFA Sayı 97 (Kırşehir); TFA Sayı 217 (Kırşehir); OT VI, no. 16 (Konya); HPB 67, no. 253 (Manavgat/Antalya).

Masalın yayılışı: Ankara, İstanbul, Afyon, Kırşehir, Konya, Antalya.

Masalın kimi varyantlarında, Yarım-Horoz, bu lakabı taşıyan bir adam değil, basbayağı bir "horoz"dur; böylece masal bir "hayvan masalı" niteliğini taşır.

4. *Nine ile Tilki.* TTV 29; AaTh 2032 ve 2034. Gümüşhane Ortaokul öğretmeni Özcan San'ın 1939'da Gümüşhaneli Fatma adında 38 yaşında bir hanımdan derlediği metin. TTV'de 3 anlatması incelenmiştir

Yayılışı: Gümüşhane, İstanbul, Ardahan/Kars.

5. *Ayşe, Fatma Kuzular.* TTV 8; AaTh 123. Masalı 1962'de Paris'te Bn. Sıdıka Boratav'dan derledim. TTV'de 4 anlatması incelenmiştir. Daha sonra derlenen ya da yayınlananlar: TFA Sayı 160 (İzmir); HPB 67, no. 284 (İbradı/Antalya). Kumuk anlatması: *Kumuk halk yo-makları,* Mahaçkala 1959, no. 3.

Yayılışı: Ankara, Gümüşhane, Hasanoğlan/Ankara, İstanbul, Kars, İzmir, Antalya.

6. *Ayı ile Tilki.* TTV 1 + 4 III + 1 IV; AaTh 41 + 98 (=1030.) + 1083. Hayrünnisa Boratav'ın 1964'te Ermenek'in (Konya) Gargara köyünden 1919 doğumlu Hüseyin Ulupınar'dan derlediği metin. - TTV'de TTV 1'in 3 anlatması incelenmiştir. Daha sonra derlenen ya da yayınlanan 15 anlatma: TFA 136 (Elmalı/Antalya); HB 64, no. 15 (Ermenek/Konya; kitaptaki metin); HB 64, 58 (Naldöken/Bornova/İzmir); HB 64, no. 93 (Narlıdere/İzmir); HB 64, no. 103 (Bademler/Urla/İzmir); HPB 67, no. 180 (Seben/Bolu); HPB 67, no. 215 (Seben/Bolu); HPB 67, no. 278 (İbradı/Antalya); HPB 67, no. 74 (Ezine/Çanakkale); HB 64, no. 91 (Narlıdere/İzmir); HPB 67, no. 2 (Edremit/Balıkesir); OT VI, no. 14 (Konya); OT VI, no. 18 (Konya); OT VI, no. 19 (Konya). - Bulgaristan Türkleri anlatması: Muhittin Mehmedeminof, *Zaman Zaman İçinde,* Sofya 1965, no. 11. - Azeri anlatması: *Azerbaycan nagılları,* cilt V, Bakü 1964, no. 116.

Masalda geçen kelime ve deyimler: *Ecinni Mehmed Ağa,* masalcının çevresinde tanınmış bir kişi; onun adını anmakla masalcı anlatmasını daha somut ve canlı kılmayı deniyor; *güdül incik:* kısa, bodur bacak; *incik:* diz kapağı ile topuk arası.

7. *Yolcu ile Yılan.* TTV 48 + 48 IV (= 1.IV); AaTh 155 + 154 II ve III. Masalın Anadolu'da 3 anlatması derlen-

miştir: HB 64, no. 91 (kitaptaki metin); Tokat II, no. 12 (TTV 3 ile katışık olarak); Mudurnu B 40, no. 1 (TrV 48, katışıksız olarak). - Kumuklarda *(Kumuk halk yomakları,* no. 8) gene TTV 48 katışıksız tip olarak görülür. - Azeri anlatmasında AaTh 154. (= TTV 48) ün başka tiplerle katışık bir anlatması vardır *(Azerbaycan nagılları,* no. 116).

8. *Tilki.* TTV 1; AaTh 41. Hayrünnisa Boratav'ın Narlıdere/İzmir'de aslı İzmirli olup şimdi Narlıdere'de oturan 1911 doğumlu İbrahim Özkan'dan derlediği metin. - AaTh 41 Türk sözlü anlatmasında metindeki gibi, katışıksız ya da başka tiplerle bileşik olarak (bkz. yukarda 6 no.lu açıklama) görülür. İki çeşitten, başka anlatmaları ve yayılışı için 6 no.lu açıklamaya bakıla.

   Masalda *bağ tohuru* deyimi geçiyor; anlamı: bağın, üzüm, meyve mahsulü; bir bağın tohurunu almak, ondan çıkacak meyve, üzüm mahsulünü peşin olarak, götürü almak demektir.

9. *Kuyruğu Zilli Tilki.* Zincirleme masallardan olan bu metin TTV 24, 27, 31 ile AaTh 2015 ve 2030'a yaklaşıyorsa da, özellikle olaylar zincirini harekete getiren "ağaca asılı zile, ağaç büyüdüğü için Tilki'nin uzanamaması" motifi ile, yepyeni bir tip gösteriyor. Masal elimizdeki anlatmada TTV 1'den (=AaTh 41) bir epizodun eklenmesiyle genişletilmiş bulunuyor. - Metni Hayrünnisa Boratav 1964'te Urla İzmir'in Bademler köyünde 50 yaşında Mansur Tekin'den derlemiştir.

10. *Yılan ile Tilki.* TTV'de yok; AaTh 279*. Uluslararası katalogda bu masalın bir tek sözlü anlatması yer almıştır: Yeni Yunan anlatması; masalımız Aisopos geleneğinden gelmedir. Anadolu'da son derlemelerde 3

anlatması ele geçti: HB 64, no. 1 (Ermenek/Konya; kitaptaki anlatma); HPB 67, no. 247 (Manavgat/Antalya); HPB 67, no. 256/111 (aynı yer). - Sözlü Türk anlatmalarında olsun, Yunan anlatmasında olsun, Aisopos anlatmasındaki bir ayrıntı yitmeden süregelmiştir: Yılanı öldürüp de karaya çıkardıktan sonra onu dümdüz yere uzatan Tilkinin (Aisopos ve yeni Yunan anlatmalarında yengecin) ona dönüp "Eğrilik etmeseydin, hep böyle dosdoğru kalsaydın..." demesi. (Masalın Aisopos'a mal edilen anlatması için bkz. Esope, *Fables.* Emile Chambry çevirisi. Paris, "Les Belles Lettres" yayını, 1927, no. 290; Türkçe çevirisi: *Aisopos Masalları,* - çeviren Tarık Dursun K., Bilgi Yayınevi, Ankara, 1966, s. 59. Kitaptaki metni Hayrünnisa Boratav, 1964'te Ermenek'in Gargara köyünden 1922 doğumlu Osman Karakaya'dan derlemiştir. Yayılışı: Konya, Antalya.

Kelimeler, deyimler: *bir çi,* birazcık.

11. *Göğsü Kınalı Serçe.* TTV'de de, AaTh'de de incelenmemiştir. Sözlü gelenekte rastlanmayıp Aarne-Thompson kataloğunun düzenlenmesinde kullanılan masal kaynaklarında bulunmayan bu hikâye tipi o kataloğa girmemişti; oysa XII'nci yüzyılda yaşamış ve Latince yazan, aslı Kentshire'lı bir İngiliz masal yazarının, Odonis de Ceritona'nın (=Eudes de Cheriton) kitabında yer almıştır (bkz. L. Hervieux, *Fabulisles lalins,* IV, 1896, s. 173, 183; bu eser AaTh'nin bibliyografyasına alınmıştır) ve oraya sözlü gelenekten geçmiş olması düşünülebilir. - Türk sözlü geleneğinde, çeşitli bölgelerde anlatılan bu masalın uluslararası katalogda, orada kuşlara ayrılan bölümde (no. 220-249) yer alması (221 C no.su ile) önerilebilir.

Anadolu'da masalın 4 anlatması derlendi: HB 64, no. 90 (kitaptaki metin; Narlıdere/İzmir); HPB 67, no.

185/1 (Seben/Bolu); HPB 67, no. 246/V (Manavgat/Antalya); HPB 67, nö. 351 (Kadirli/Adana). - Burhan Felek de 5 Temmuz 1967 tarihli Cumhuriyet gazetesindeki günlük fıkrasında bir sırasını düşürüp bu hikâyeyi anlatmıştır.

Kitaptaki metni Hayrünnisa Boratav 1964 Temmuzunda, aslı İzmirli olup Narlıdere'de yerleşmiş 1911 doğumlu İbrahim Özkan'dan derlemiştir.

12. *Erler-Karısına Koca Olmaya Giden Keloğlan.* TTV 161; AaTh 327, 327 C. TTV'de masalın 29 anlatması incelenmiştir. Daha sonra derlenen ya da yayınlananlar: Ankara 62, no. 3 (Diyarbakır); TFA Sayı 179 (Kırşehir).

Masalı Bn. Sıdıka Boratav'dan 1939'da derledim. O, 1900 yıllarında Gemlikli bir hanımdan dinleyip öğrenmiş.

Yayılışı: Gemlik/Bursa, Diyarbakır, Kırşehir, Kastamonu, İstanbul, Ürgüp, Mersin, Develi/Kayşeri, Bayburt, Ankara, Konya, Kars, Ardahan/Kars, Ayancık/Sinop.

13. *Dev-Baba.* TTV. 74; masal bütünüyle AaTh'deki tipler arasında yoktur. Kimi motifleriyle AaTh 510 ve 923'e yaklaşır; masalın bir varyantını kitabımızdaki 21 no.lu metinde bulacaksınız. TTV'de masalın 9 anlatması incelenmiştir. Daha sonra derlenenler: Ankara 64, no. 8 (İstanbul; kitaptaki metin); HPB 67, no. 34 (Bozcaada/Çanakkale). - Masalı 1946'da, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde öğrencim Bn. N. Kutiş, İzmirli büyükannesi Mukaddes Duru'dan derlemiştir. Bn. Mukaddes Duru masalı İstanbul'dan öğrenmiş. Yayılışı: İstanbul, Çanakkale, Sıvas, Balıkesir, Karaağaç/Isparta.

14. *Dünya-Güzeli.* TTV 81; AaTh 551 ve 531. TTV'de masalın bir tek anlatması incelenmiştir. Daha sonra derlenmiş olan Ankara 64, no. 21 (Niksar/Tokat) kitaptaki metindir; ikinci yeni bir metin (İstanbul anlatması) TFA Sayı 149 ve 150'de yayınlanmıştır; bu, başka masalların (TTV 72, 207 III, 248; AaTh 301 A) motifleriyle katışık bir anlatmadır. - Masalı 1946'da öğrencim Nuran Oral, Niksar'da Niksarlı 45 yaşında Bn. Ayşe Öğün'den derlemiştir.

Yayılışı: İstanbul, Niksar/Tokat.

15. *Benli-Bahri.* TTV 46; AaTh'de yok. -TTV'de 15 anlatması incelenmiştir. Daha sonradan derlenen 2 anlatma: Ankara, 64, no. 24 (İstanbul, kitaptaki metin); Ankara 62, no. 67 (Tokat). - Bu metni öğrencim Bn. Emel Varda 1946'da Ankaralı bir hanımdan derlemiştir. Bu hanım masalı İstanbul'da Bn. Nadire Nadir'den dinlediğini, onun da 1915 yıllarında "Çocuk Dünyası" adlı dergide aynı masalı yayınlamış olduğunu söylediğini bildirmiş.

Yayılışı: İstanbul, Tokat, Eskişehir, Gönen/Balıkesir, Ankara, Kastamonu, Bursa, İzmir, Sıvas, Kars.

16. *Kral-Padişahının Kızı.* TTV'de yok; AaTh 569.

Öğrencim Osman Nuri Güngör'ün 1947'de, Kastamonu köylerinden Meyeli (Taşköprü kazasına bağlı) 31 yaşında Abdurrahman Gökırmak'tan derlediği metin. Derleyicinin verdiği bilgiye göre, okuma yazma bilmeyen A. Gökırmak masalı, Trakya'da askerliğini yaparken, nereli olduğunu hatırlayamadığı bir arkadaşından dinlemiş.

Birçok motifi başka Türk masallarında bulunmakla beraber metin, şimdilik, bizde AaTh 569'un tek tipidir; Avrupa'da ve başka memleketlerde ise oldukça yaygındır.

17. *Kara-Tavuk.* TTV 174; AaTh 567. TTV de masalın 15 anlatması incelenmiştir. Daha sonra derlenen ya da yayınlanan anlatmalar: TFA Sayı 173 ve 174 (Elmalı/Antalya); HB 64, no 10 (Ermenek/Konya); Tokat III, no. 15 (Tokat); HPB 67, no. 82 (Edremit/Balıkesir); Ankara 65, no. 3 (Zara/Sıvas).

Kitaptaki metin (Ankara 65, no. 3), öğrencim Zaralı İsmet Gönülal'ın kendi anlatmasıdır; masalı, kimden dinleyip öğrendiğini hatırlamayan İ. Gönülal, 1946'da aklında kaldığı gibi yazıya geçirmişti.

Yayılışı: Zara/Sıvas, Gönen/Balıkesir, Ankara, Bayburt, İstanbul, Ayvalık/Balıkesir, Adakale, Ardahan/Kars.

18. *Yeraltı-Diyarının Kartalı.* TTV 72; AaTh 301. TTV'de bu masalın 38 anlatması incelenmiştir. Burada yayınlanan anlatmanın başı TTV 206'da 12 anlatması incelenmiş olan başka bir tipe bağlanır. TTV 72'nin daha sonra derlenen ya da yayınlanan 5 anlatması: İmren Yörükleri/Ceyhan (kitaptaki metin); TFA Sayı 149 ve 150 (İstanbul); HB 64, No 79 (Naldöken/Bornova/İzmir); TAT, I no, s. 10 (Sungurlu/Çorum); HPB 67, no. 22 (Edremit/Balıkesir). Bunlardan başka TFA Sayı 180'de (Kırşehir) yayınlanan bir metin de bir motifiyle bu tipe yaklaşır. - Bu masal, Türk sözlü geleneğinde, çokluk, başka masallardan öğelerle katışık olarak anlatılıyor. - Kırgız sözlü geleneğinde bu masalın, başka masallara, masal ve destan (épopée) öğelerine eklenmesiyle genişletilerek bir destan (épopée) biçiminde düzenlenmesi şu yazıda incelenmiştir: P. N. Boratav, *L'épopée d'Er-Töştük et le conte populaire.* "Volksepen der uralischen und altaischen Völker", Vorträge des Hamburger Symposions von 16.-17 Dezember 1965. Wiesbaden, O. Harrassowitz Yayınevi, 1968, s. 75-86.

Kitaptaki metni 1947 Şubatında Adana'nın Ceyhan ilçesine bağlı İmren köyünde Saçı-Karalı Yörüklerinden 35 yaşında Bayan Fidan Karadaş'tan derledim.

Masalda geçen *Uyuz-Padişah* ve *Uyuz-Uykusu* sözleri, Oğuz destan geleneğinin -belki Bey-Böyrek *(=Dede Korkut Kitabı'nın* Bamsı-Beyrek'i) hikâyesinin aracılığı ile- günümüze kadar süregelen kalıntılardır. *Uyuz,* masalcıların anlatmalarında, anlamını bilmedikleri *Oğuz* kelimesinin yakıştırma yoluyla aldığı biçimdir; bilindiği gibi, *Dede Korkut Kitabı* nda da Oğuz yiğitleri, günlerce sürdüğü için "küçük ölüm" diye adlandırılan ve kahramanın düşman baskınına uğramasıyla sonuçlanan derin uykularıyla ün almışlardır. - *Kızıl Dal* adını taşıyan İrlanda destanında (Roger Chauvire'nin Fransızca çevirisi, *La Geste de la Branche Rouge,* Paris. Librairie de France yayını, 1926, s. 143. 216, 240), Ulster ülkesinin erkeklerini yılda bir kez yoklayan ve düşmanların baskınlarına fırsat veren "dokuz gün süreli" bir çeşit hastalık, Oğuz geleneğindeki "küçük ölüm" diye adlanan "Oğuz uykusu"nu andırır.

Masalın yayılışı: İstanbul, İzmir, Çorum, Edremit/Balıkesir. Kırşehir, Eskişehir, Sıvas, Çankırı, Kastamonu, Ankara, Gümüşhane, Bayburt/Gümüşhane, Erzurum, Tunceli, Kars, Gaziantep, Yozgat, Kayseri, Adana.

19. *Cazı-Kız.* TTV 148; AaTh 315 A, TTV'de 2 anlatması incelenmiştir. Daha sonra derlenen ya da yayınlanan 3 anlatma: TFA Sayı 193 (Kırşehir); TAT, I no. 9 (Ceyhan/Adana); HPB 67, no. 70 a (Ezine/Çanakkale). Bu masal Türk sözlü geleneğinde, çokluk, başka tiplerin motifleriyle katışık olarak anlatılır. - *Er-Töştük* Kırgız destanı ile birçok motif ortaklıkları olan bir Kazak masalının epizodlarından biri, bizim masalımızın ana motifinden meydana gelmiştir: Kazak masalının

kahramanı Tatı-Bek, Cadı-Karı'dan kaçıp bir ağaca çıkar; Cadı ağacı dişleriyle biçerken Tatı-Bek'in köpekleri yetişip onu kurtarırlar (bkz. P. N. Boratav, *L'épopée d'Er-Töştük et le conte populaire*, yukarda gösterilen yerde, s. 84).

Masalı 1945'te, Hasanoğlan Köy Enstitüsü öğrencilerinden Bekir Semerci Konya'nın Kalınağıl köyünden derlemiştir.

Yayılışı: Konya, Bursa, Kırşehir, Ceyhanlı/Adana, Ezine/Çanakkale.

20. *Çan-Kuşu, Çor-Kuşu.* TTV 239; AaTh 707. TTV'de masalın 41 anlatması incelenmiştir; Daha sonra derlenen 7 anlatma: Ankara 62, no. 9 (Rumeli 1); Ankara 62, no. 22 (Merzifon/Amasya); Ankara 64, no. 1 (Kastamonu); Ankara 64, no. 6 (İstanbul); Ankara 65, no. 51 (Balıkesir); Ankara 65, no. 32 (Elaziz); HB 64; no. 75 (Naldöken/Bornova/İzmir).

Masalı Nisan 1931'de annem Sıdıka Boratav'dan derledim; o, gençliğinde Kilis'te dinlemiş.

Yayılışı: Alanya/Antalya, Amasya, Ankara, Araç/Kastamonu, Balıkesir, Boğazlayan/Yozgat, Çorum, Develi/Kayseri, Elaziz, Elmadağ/Ankara, Erzurum, Eskişehir, Gümüşhane, İstanbul, İzmir, Kars, Kastamonu, Kilis/Gaziantep, Mersin, Merzifon/Amasya, Manastır/Yugoslavya, Sarıkamış/Kars, Sıvas, Trabzon, Afyon.

21. *Papağan.* TTV 74. Kitaptaki 13 no.lu masalın bir varyantı. Bu tip için yukarda o numaranın açıklamalarına bakıla. Metni 1944'te annem Sıdıka Boratav'dan derledim.

22. *Çember-Tiyar.* TTV 98; AaTh 425, 425 A. TTV'de 25 anlatması incelenmiştir. Daha sonra derlenen ya da

yayınlanan anlatmaların sayısı 5'i bulur: Ankara 62, no. 1 (Diyarbakır); Ankara 62, no. 40 (Çerkeş/Çankırı); Ankara 64, no. 50 (Balıkesir); Ankara 65, no. 64; Ankara 3, no. 27 (Elvan/Ankara; kitaptaki metin); Tokat XVII, no. 27 (Tokat); HPB 67, no. 10 (Ezine/Çanakkale); TFA Sayı 147 (Serik/Antalya). - TFA Sayı 217'de yayınlanmış bir anlatma başlangıcı ile AaTh 425 A tipini karşılar. - Anadolu'da derlenmiş bir Laz anlatması için bkz. Georges Dumézil, *Documents anatoliens sur les langues et les traditions du Caucase, W: Récits lazes (dialecte D'Arhavi),* Paris 1967, no. V. - Masalı 1945'te öğrencim İlhan Başgöz, Ankara'ya bağlı Elvan köyünden derlemişti.

Yayılışı: Ankara, Balıkesir, Çerkeş/Çankırı, Çorum, Develi/Kayseri, Diyarbakır, İstanbul, Bursa, Niğde, Pazarcık/Bilecik, Selanik, Serik/Antalya, Sıvas, Tarsus/Mersin, Tokat, Ezine/Çanakkale.

Masalda geçen *tüy tozaş* sözünde, *tozaş,* tüy ile aynı anlamda bir kelime olsa gerek; Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde *tüy* anlamında *tozak* kelimesi vardır (süslü tüy, uzun tüy, vb. anlamlarına gelir).

23. *Deli-Gücük.* TTV 219; AaTh 562 ana motifiyle Türk masalına çok yaklaşır. TTV'de masalın 4 anlatması incelenmiştir. Daha sonra derlenen ya da yayınlanan 3 anlatma: Ankara 64, no. 29 (Ayaş/Ankara); TFA Sayı 197 (Erzincan; bu metin, TTV 219'un olağanüstü motiflerini yitirmiş, kısalmış bir varyantı olsa gerek); Bulgaristan-Türk varyantı: Mehmedeminof, *Zaman zaman içinde,* Sofya 1965, no. 2, son bölümü ile bizim masala yaklaşır.

Buradaki metni Şubat 1939'da annem Sıdıka Boratav'dan derledim; kendisi masalı 1900 yıllarında Gemlik'te dinlemiş.

Yayılışı: Adakale, Ankara, Ayaş/Ankara, Gemlik/Bursa, İstanbul, Erzincan, Bulgaristan Türkleri.

Deyimler: "Saat on bir, ikindi..." derken, masalcı eski, alaturka (ezani) saatle konuşuyor; bu saatte, güneşin battığı an 12 kabul edilir.

24. *Eşek-Kafası.* TTV 98; AaTh 425 A, 425 D. Masalın öteki varyantları için yukarda, 22 no.lu metnin açıklamalarına bakıla.

Metni 1962 Paris'te annem Sıdıka Boratav'dan (o tarihte 75 yaşında) derledim; kendisi masalı 12 yaşlarında iken, Gemlik'te aslı Umurbeyli Emine adında bir hanımdan dinlemiş.

25. *Üşengeç.* TTV 69; AaTh 675. TTV'de 4 anlatma incelenmiştir. Kitaptaki metin daha sonra derlenmiştir. - Bir de bütünüyle TTV 256'nın ve AaTh 925 B'nin karşılığı olan (AaTh 822'ye de yaklaşan), kimi motifleriyle TTV 69'a benzeyen bir anlatma var: HB 64, no. 97 (Güzelbahçe/İzmir).

Buradaki metni Nisan 1962'de annem Sıdıka Boratav'dan Paris'te derledim.

Yayılışı: Adakale, İstanbul, Niğde, Güzelbahçe/İzmir.

26. *Altı Kız Babası.* TTV 374; AaTh 884. TTV'de 15 anlatması incelenmiştir. Daha sonra derlenen ya da yayınlanan 7 anlatma: Ankara 62, no. 8 (Diyarbakır); Ankara 62, no. 14; Ankara 65, no. 40 (Elaziz); TFA Sayı 169 (Adana); HB 64, no. 52 (Çumra/Konya); HPB 67, no. 12 (Ezine/Çanakkale); TFA Sayı 88 (Serik/Antalya).

Masalı 1939'da, öğrencim Kemal Çığ Gönen'de Teki lakabıyla tanınan 50 yaşlarında Bn. Emine'den derlemiştir.

Yayılışı: Gönen/Balıkesir, Trabzon, Muğla, Develi/Kayseri, Çankırı, Çubuk/Ankara, İstanbul, Elaziz, Serik/Antalya, Adana, Çumra/Konya, Ezine/Çanakkale.

27. *Telli-Top.* TTV 241; AaTh 780. TTV'de 8 anlatması incelenmiştir. Daha sonra derlenip yayınlanan bir anlatma: TFA Sayı 202 (Kandıra/Kocaeli). HPB 67; no. 17 (Edremit/Balıkesir) yalnız başlangıç motifleri ile TTV 241'e uyar; daha sonraki motifleri ile bu son masal TTV 189 (= AaTh 510 B) ile katışık bir biçim almıştır.

Kitabımızdaki metni 1939'da annem Sıdıka Boratav'dan İstanbul'da derledim.

Yayılışı: Ankara, İstanbul, Halep, Kandıra/Kocaeli.

Masalın, bir Vanlıdan derlediğim ve daha çok "efsane" özelliği gösteren varyantı (TTV 241 var. g) için bkz. Walter Ruben, *Die 25 Erzählungen des Dämons,* FFC no. 133, Helsinki 1944, s. 263.

28. *Ütelek.* TTV 189 ve 244; AaTh 510 B. TTV'de birinci tipin 21, ikincisinin de 14 anlatması incelenmiştir. Daha sonra her iki tipten derlenen ya da yayınlanan 11 anlatma: Ankara 64, no. 7 (Diyarbakır); Ankara 64 no. 22 (Tokat); Ankara 65, no. 25 (Antalya); Ankara 65, no. 35 (Elaziz); Ankara 65, no. 65; Ankara 65, no. 79; Ankara 65, No 82; TFA Sayı 89 (Serik/Antalya); HB 64, no. 96 (Güzelbahçe/İzmir); HPB 67, no. 17 (Edremit/Balıkesir; bu anlatma bir bölümüyle TTV 189 tipini karşılar; kitabımızdaki 27 no.lu masalın açıklamalarına bakıla); HPB 67, no. 82 a (Edremit/Balıkesir).

Bu masal TTV'de iki tip olarak incelenmiş ise de ikinciyi birincinin bir varyantı sayabiliriz; masalın sonlarına doğru, TTV 189'da bulunmayan motifler ek-

lenerek TTV 244 tipi meydana gelmiştir; bu son tipe, benim *Zaman Zaman İçinde* adlı kitabımda 10 no. 4 metinde (TVM no. 22) bir örnek vardır. - Masalın, Anadolu'da derlenmiş bir Abhaz anlatması: G. Dumézil, *Documents anatoliens ... V: Etudes abkhaz,* Paris 1967, no. VIII.

Kitabımızdaki metni 1939'da annem Sıdıka Boratav'dan derledim; Bn. Boratav masalı 1900 yıllarında Gemlik'te dinleyip öğrenmiş.

Yayılışı: Adakale, Ankara, Belgrad ve İştip (Yugoslavya'dan gelme göçmenlerden derlenmiş varyantlar), Diyarbakır, Elaziz, Erzincan, Gemlik/Bursa, Gönen/Balıkesir, Gümüşhane, İstanbul, Güzelbahçe/İzmir, Kars, Manisa, Mersin, Muğla, Nevşehir, Pazarcık/Bilecik, Samsun, Serik/Antalya, Tokat, Yozgat, Zonguldak.

29. *Mehmed-Eşkıya.* TTV 153; AaTh 956 B. TTV'de 15 anlatması incelenmiştir. Daha sonra 4 anlatması derlendi: Ankara 62, no. 17; Ankara 64, no. 17 (İstanbul); Ankara 65, no. 43 (Elaziz); HPB 67, no. 3 (Edremit/Balıkesir; bu varyantta masal AaTh 954 ile katışık biçimdedir. Bunlardan başka TFA Sayı 183'te yayınlanmış bir Kırşehir masalı TTV 152 ile TTV 153 (= AaTh 363 + AaTb 956 B) katışmasından meydana gelmiş bir tip gösterir.

Kitabımızdaki metni 1939'da Bn. Sıdıka Boratav'dan derledim; o, masalı 1900 yıllarında Gemlik'te dinleyip öğrenmiş.

Masalın XIV'üncü yüzyılda nazım biçiminde düzenlenmiş bir anlatması vardır (Ahmet-Talât Onay, *Dâstan-ı Ahmed Harâmî,* 1'inci basım Çankırı 1938; 2'nci basım İstanbul 1946).

Yayılışı: Ankara, Bayburt/Gümüşhane, Bolu, Bursa, Elaziz, Gemlik/Bursa, Gümüşhane, Hasanoğlan/Ankara, İstanbul, Safranbolu/Kastamonu, Sıvas, Edremit/Balıkesir.

30. *İlik Sultan.* TTV 187; AaTh 891 A. TTV'de 9 anlatması incelenmiştir. Daha sonra derlenen ya da yayınlanan 5 anlatma: Ankara 64, no. 22 (Tokat); Ankara 65, no. 46 (Bergama/İzmir); Tokat III, no. 15 (Tokat); TFA Sayı 154 (Gediz/Kütahya; yalnız baştaki motifi TTV 187 ile ortak); Anadolu'da derlenmiş bir Abhaz Anlatması: G. Dumézil, *Documents... V,* no. V (bu son anlatmanın da yalnız baştaki motifi TTV 187 ile ortaktır).

Masalı 1942'de Bn. Sıdıka Boratav'dan derledim.

Yayılışı: Adakale, Alanya/Antalya, Bayburt/Gümüşhane, Bergama/İzmir; İstanbul, Rodos, Tokat, Gediz/Kütahya.

31. *Balıkçı-Güzeli.* TTV 191; AaTh 879 A. TTV'de 6 anlatması incelenmiştir. Daha sonra derlenen bir anlatma: HPB 67, no. 21 (Edremit/Balıkesir).

Masalı Nisan 1962'de Bn. Sıdıka Boratav'dan Paris'te derledim.

Yayılışı: Ankara, Gümüşhane, İstanbul, Kastamonu, Edremit/Balıkesir.

32. *Hızır.* TTV 111; AaTh'de yok. TTV'de 4 anlatması incelenmiştir. Daha sonra derlenmiş ve yayınlanmış bir Arhavi (Laz) anlatması: G. Dumézil, *Documents... IV,* no. XIV. Bu son varyantta rastlanan ve anlamsız sözler gibi görünen "asnu, esnu" kelimelerinin "aslıhu, neslihu" sözünden bozulma olduğu Türk varyantlarının incelenmesiyle ortaya çıkıyor. Bu Arapça sözler, masal metninden anlaşılacağı gibi: "Her kişi aslına, yani atalarına, çeker" anlamına gelir. Masal sözlü gelenekte epiy yaygın olmakla ve halk masalı niteliklerini taşımakla beraber, dolaylı olarak yazılı bir kaynaktan halk geleneğine geçmiş olmalı.

Masalı 1940'ta öğrencim İhsan Altay, Araç'ın Geley köyünden bir kadından derlemiştir.

Yayılışı: Araç/Kastamonu, Develi/Kayseri, İştip (Yugoslavya göçmenleri anlatması), Ünye/Ordu, Arhavi/Çoruh.

33. *Tık Sopam.* TTV 176; AaTh 563. TTV'de 23 anlatması incelenmiştir. Daha sonra derlenen ya da yayınlanan 5 anlatma: Kastamonu 4, no. 35 (Gerze/Sinop); Ankara 62, no. 20 (Isparta); HB 64, no. 72 (Naldöken/Bornova/ İzmir); Bulgaristan Türklerinden bir anlatma: Mehmedeminof, *Zaman Zaman İçinde,* no. 15; Anadolu'da derlenmiş bir Laz anlatması: G. Dumézil, *Documents... IV,* XII. (Arhavi/Çoruh).

Masalı Nisan 1962'de Bn. Sıdıka Boratav'dan Paris'te derledim. Onun anlatmasını olduğu gibi kâğıda geçirdikten sonra gördüm ki masalın bütün varyantlarında ortak olan "kuyruğunun altından altın döken eşek" motifinin yerine "yandıkça altın döken bir şamdan" gelmiş. Buna masalcının dikkatini çekip masalda bir de eşekten söz edilip edilmediğini sorunca o: "Ben orasını unutmuştum; masal eksik kalmasın diye şamdam uydurdum," cevabını verdi ve bu sefer eşek bölümünü de, -ama motiflerin sırasını bozarak- ekleyip masalı düzelmiş şekliyle tamamlamaya çalıştı.

Yayılışı: Adakale, Ankara, Bayburt/Gümüşhane, Çorum, Develi/Kayseri, Gerze/Sinop, Hasanoğlan/Ankara, Isparta, İstanbul, Kars, Malatya, Samsun, Sıvas, Yozgat, Naldöken/Bornova/İzmir, Bulgaristan Türkleri, Arhavi/Çoruh.

34. *Tencerecik.* TTV 173; AaTh 591. TTV'de masalın 1 anlatması incelenmiştir. Daha sonra derlenen 2 anlatma: İstanbul P 2, no. 6 (kitaptaki metin); Tokat II, no. 14 (Tokat).

Masalı Ocak 1962'de Bn. Sıdıka Boratav'dan Paris'te derledim.

Yayılışı: İstanbul, Tokat.

35. *Üç-Bilecenler.* TTV 347; AaTh'de yok. TTV'de 6 anlatması incelenmiştir. Daha sonra derlenen ya da yayımlanan 2 anlatma: TFA Sayı 177 (Ilgın/Konya); HB 64, no. 63 (Naldöken/Bornova/İzmir; kitabımızdaki metin).

Masalı Temmuz 1964'te Hayrünnisa Boratav, Naldöken köyünde 25 yaşında, sebzeci ve meyveci Fehmi Asker'den derlemiştir.

Masalın içinde, Bilecenlerin sıra ile söyledikleri ve sırasıyla hırsızın çehresini, boyunu bosunu, memleketini, oturduğu şehri, evini, adını, karısının adını, gizlendiği yeri... haber veren sözlerin çoğu, ayrı ayrı varyantlarda anlaşılmaz sözler biçimindedir; varyantların karşılaştırılması bunlardan bir bölümünü çözme olanağını sağlıyor. Daha çok sayıda varyant derlenince masaldaki bu sözlerin tümü belki çözülebilecek, tekerlemenin asıl -ilk- metni elde edilebilecektir. Bu sözlerin birçoğu kitap dilinden geçme -yabancı asıldan- kelimelerdir: *çeşm-i siyah kadd-i kûtâh...* gibi. Kitabımıza aldığımız metinde, *çeşm-i siyâh* sözlerinin anlamını bilmeyen masalcı "yani siyah çizmeli..." diye açıklamayı deniyor. - Ilgın (TFA Sayı 177) ve Tarsus anlatmalarında masala *Zan-Uşakları* başlığı verilmiş; yaygın olarak bu adla anılan masal başka bir tip olup TTV 348'de incelenmiştir (=AaTh 655 ve 655 A); TTV 347'ye uluslararası katalogda 655 B numarası verilmek yerinde olur.

Yayılışı: Adakale, Sıvas, Tarsus/Mersin, İstanbul, Kars, Erzurum, Ilgın/Konya, Naldöken/Bornova/İzmir.

Kelimeler: *Bilecen* sözü Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde âlim, çok bilmiş, âlimlik taslayan kişi... an-

lamlarına gelir. Burada: olağanüstü keşif, keramet, kehanet güçlerine sahip kimse anlamı alıyor. - *Kati kütah:* Kadd-i kûtah'dan (boyu kısa) bozma. - *Gemri yanı:* gemi yanı (=gemiden yana, geminin olduğu tarafta; krş. Çorum varyantı). - *Gümrü yanı:* belki *Gümrük Hanı* sözünden bozma (krş. Tarsus varyantı).- *Simi gami:* belki "siması gamlı" (=karanlık çehreli, asık suratlı?) sözlerinden bozma (krş. Çorum varyantı). Bizim masalcı Fehmi Asker *sim* sözünü "yani sim sim (=sinsi) bir adammış" diye açıklıyor.

36. *Fesatçı Saliha.* TTV 368; AaTh 1750, 1462, 1737. TTV'de 10 anlatma incelenmiştir. Daha sonra derlenen 3 anlatma: TFA Sayı 117 (Serik/Antalya); TFA Sayı 132 (İstanbul); HB 64, no. 98 (Güzelbahçe/İzmir).

Masalın HB 64, no. 98 (Güzelbahçe) anlatması ile TFA Sayı 117'de yayınlanmış olanı TTV 234 (bu kitapta 41 numaralı metin) ile katışıktır.

Masal 1962'de Bn. Sıdıka Boratav'dan Paris'te derlendi. Yayılışı: Adakale, Ankara, Bursa, İstanbul, İzmir, Kargı/Kastamonu, Gemlik/Bursa, Serik/Antalya, Sıvas, Yozgat.

37. *Allah Kerim, Padişahın Oğlu Erim.* TTV 225; AaTh 870 A. TTV'de 7 anlatma incelenmiştir. Daha sonra derlenen 3 anlatma: HB 64, no. 99 (Güzelbahçe/İzmir); HB 64, no. 110 (İstanbul); İstanbul P 2, no. 8 ve HB 64, no. 117 (kitabımızdaki metin).

Masal Bn. Sıdıka Boratav'dan bir kez Paris'te 1962'de yazılmış, bir kez de 1964'te İstanbul'da ses makinesine alınmıştır.

Yayılışı: Adakale, Ankara, Artvin, Bayburt/Gümüşhane, Erzurum, İstanbul, İzmir.

38. *Derviş-Baba.* TTV 300; AaTh'de yok. TTV'de 2 anlatması incelenmiştir. Daha sonra derlenen anlatma: HB 64, no. 18 (Ermenek/Konya; kitabımızdaki metin); bunu 1964'te Hayrunnisa Boratav Ermenek'in Gargara köyünde 1917 doğumlu Mustafa Aydın'dan derlemiştir. - Bu masalın bir varyantını da Prof. C. S. Mundy 1957'de Üsküp bölgesi Türkleri arasında derlemişti. – Masal bir köy ortaoyunu biçiminde şu eserde yayınlanmıştır: Şükrü Elçin, *Anadolu Köy Ortaoyunları,* Ankara 1964, ss. 73-76; bu oyun Trabzon'un Of ilçesine bağlı Fındıkoba köyünden derlenmiştir.

Yayılışı: Rodos, Erzurum, Ermenek/Konya, Üsküp (Yugoslavya Türkleri), Of/Trabzon.

Gargara'dan *Bileği'ye:* Burada masalcı, kendi köyü olan Gargara yakınlarında ve dinleyicilerince de bilinen bir yer adı (Bileği) söylemekle anlatısına somutluk, canlılık vermek amacını güdüyor.

39. *Çiftçi Mehmed Ağa.* Bu masal, ne Türk masalları kataloğunda ne de uluslararası katalogda yer almamış bulunan yeni bir tiptir. Hayrünnisa Boratav tarafından haziran 1964'te Ermenek'in Gargara köyünde 1931 doğumlu, ilkokul bitirmiş, Ali Aydınlı'dan derlenmiştir. Masal meddahların "gerçekçi" hikâyelerinin niteliklerini taşır: Gargaralı masalı bunu, meddah geleneğinin sade şehirlerde değil köylerde de -köylü damgasını taşıyan bir anlatı türü olarak- yaşadığı kanısını uyandıran bir üslupla, masalın örgüsünü günlük köylü yaşamının birçok ayrıntısı ile zenginleştirip hacmini büyüterek anlatmıştır. Masal tümü ile yeni bir tip olmakla beraber, "köylünün bulduğu defineyi Padişaha hediye etmesi", TTV 373 ile ortak motif sayılabilir. Bu bakıma da masalımıza, Türk kataloğunda 373 A numarasını vermek uygun olur.

Külçeli adam: Güçlü kuvvetli, iriyarı, yakışıklı adam. - *Kız marka kumaş:* masalcının yaşadığı Ermenek bölgesi köylerince, kasaba ve şehirdeki manifatura mağazalarında satın alınan, sağlamlığı ve kibarlığı ile ün almış bir kumaş markası; eskiden beri halk arasında kumaş vb. fabrika mallarının markaları, firmaların adlarından çok, üzerlerindeki belirli bir resim veya işaretle (marka) tanınırdı: *zincirli makara, öküz başı, çivit,* vb. gibi.

40. *Kaz Yollasam Yolar mısın?* TTV 235 V; AaTh 921 F*, 875, 922. TTV'de 235 no.lu tipin 26 anlatması incelenmiştir. Kitabımızdaki masal TTV 235'in kısaltılmış şeklidir ve ayrı bir tip sayılabilir: AaTh 921 F*'i karşılar. Bu tipin TTV'de yalnız bir anlatması gösterilmiştir. Suat Salih Asral, *Öz Türk Masalları,* Mersin 1935, s. 5-6. Daha sonra kitaptaki metin, 1962'de Bn. Sıdıka Boratav'dan Paris'te derlendi. Masalcının kanısına göre, masalda sözü geçen Padişah, Sultan Abdülaziz'dir.

41. *Zengin Hamamı.* TTV 234; AaTh'de yok. TTV'de 12 anlatması incelenmiştir. Daha sonra derlenen ya da yayınlanan 3 anlatma: İstanbul P2, no. 5 (İstanbul; kitaptaki metin); - HB 64, no. 98 (Güzelbahçe/İzmir); TFA Sayı 117 (Serik/Antalya). Bu son iki anlatmada masal TTV 368'in (kitaptaki 36 no.lu metin) motifleri ile katışıktır.

Masal 1962'de Bn. Sıdıka Boratav'dan Paris'te derlendi; masalı 60 yıl kadar önce İstanbul'da Memnune Hanım adında bir komşusundan dinleyip öğrendiğini hatırlıyor.

Yayılışı: Anamur/Mersin, Burdur, Çankırı, Çorum, Erzincan, Eskişehir, İstanbul, Kastamonu, Niğde, Zonguldak, Güzelbahçe/İzmir, Serik/Antalya.

42. *Köse'nin Tavşanı.* TTV 351; AaTh 1535. Kimi Türk varyantlarına AaTh 1539,1536,1537 ve 1000 numaralı tiplerden motifler de katışır. TTV'de masalın 35 anlatması incelenmiştir. Daha sonra derlenen ya da yayınlanan 5 anlatma: HB 64, no. 45 (Manisa); HB 64, no. 68 (Manisa); HB 64, no. 73 (Naldöken/Bornova/İzmir); TAT I no. 6 (Bala/Ankara); TAT, III no. 9 (Gülnar/Mersin).

Kitaptaki metni 1940'ta öğrencim İhsan Altay, Araç'ta Topal Emin adı ile tanınan masalcıdan derlemiştir.

Yayılışı: Araç/Kastamonu, Ünye/Ordu, Ankara, Muğla, Çankırı, Niğde, Adakale, Kırşehir, Gaziantep, Söğüt/Bilecik, Çorum, Erzurum, Bayburt/Gümüşhane, Tuzluca/Kars, Bursa, Sıvas, Muş.

43. *Köse, Ayak Kaç?* TTV 354; AaTh'de yok. TTV'de masalın 3 anlatması incelenmiştir. Kitaptaki metni 1939'da, o tarihte 80 yaşında olan ninem (annemin annesi) Fıtriye Türegün'den (ölümü 1952) derledim.

Kendisi masalı 1890 yıllarında Kilis'te dinleyip öğrendiğini hatırlıyordu.

Yayılışı: Kilis, Gaziantep, Mersin, Eskişehir.

44. *Üselek.* TIV 361; AaTh 1313, 1360. TTV'de bir tek anlatması incelenmiştir (bu kitaptaki metin). P. N. Boratav, *Le "Tekerleme"...* (ek I, no. 23 = Ankara 16, no. 17; tip no. 51 D)'deki metne, başka tekerleme motifleri ile katışık olarak, kitabımızdaki *Üselek* masalının bir epizoduna benzeyen bir motif de girmiştir. Gösterilen "tekerleme" incelemesinde bu tipin başka masal ve tekerleme motifleri ile katışmasına örnekler verilmiştir. (bkz. *Le "Tekerleme",* ss. 101-103). - Masalın tekerleme biçiminde bir Laz anlatması için bkz. G. Dumézil, *Contes lazes,* Paris 1937, no. H (s. 23-25).

Masalı, 1945'te, Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü öğrencisi Ali Ulvi Özcan derlemiştir.

45. *Keloğlan ile Tilki.* TTV 34; AaTh 545 B. TTV'de 15 anlatma incelenmiştir. Daha sonra derlenen ya da yayınlanan, 4 anlatma: HB 64, no. 64 (Manisa); HB 64, no. 101 (Güzelbahçe/İzmir); HPB 67, no. 252 (Manavgat/Antalya); Mehmedeminof, *Zaman Zaman İçinde,* no. 15 (Bulgaristan Türkleri anlatması).

Kitaptaki metni 1943'te öğrencim İlhan Başgöz Ankara'ya bağlı Elvan köyünden 35 yaşlarında bir masalcıdan derlemiştir.

46. *Nohut-Oğlan.* TTV 288; AaTh 700. TTV'de 11 anlatması incelenmiştir. Daha sonra derlenen ya da yayınlanan 4 anlatma: Ankara 62, no. 46 (Kıbrıs; kitaptaki metin); HB 64, no. 69 (Manisa); Mehinedeminof, no. 19 (Bulgaristan Türkleri); G. Dumézil, *Documents...,* no. IV, no. II, (Arhavi/Çoruh, Laz anlatması).

Kitaptaki metni öğrencim Nevzat Yalçın 1945'te, Ankara'da yazıya geçirmiştir; masalı küçükken Kıbrıs'ta dinleyip öğrenmiş.

Yayılışı: Develi/Kayseri, Edirne, Elvan/Ankara, İstanbul, Kastamonu, Gümüşhane, Bursa, Afyon, Kıbrıs, Bulgaristan Türkleri, Manisa. Arhavi/Çoruh.

47. *Culfa Kadınları:* TTV 333; AaTh 1642, 1643, 138'1. TTV'de 16 anlatması incelenmiştir. Daha sonra derlenen ya da yayınlanan 2 anlatma: Ankara 65, no. 62; TFA Sayı 48 (Besni/Malatya).

Kitaptaki metni. 1939'da öğrencim Kemal Çığ, Gönen'den 75 yaşında Ganime Hanımdan derlemiştir; masalcı genç iken annesinden dinleyip öğrenmiş.

Yayılışı: Pazarcık/Maraş, Nevşehir, Sıvas, Eskişehir, Ankara, Bayburt/Gümüşhane, İstanbul, Bursa, Viranşehir/Urfa, İzmir, Gönen/Balıkesir, Kars, Besni/Malatya.

Culfa: Çulha; dokumacı. *Felemenk:* Bez dokumakta kullanılan, bir iplik çeşidi; bu iplik eskiden Felemenk'ten (Hollanda) gelme olduğu için bu adla anılıyor; anlaşılan, masalcının memleketinde en çok aranan, beğenilen bir iplik çeşidi idi.

48. *Akıllı Oğlanlar ile Deli-Oğlan.* TTV 323 ve 324; AaTh 1643, 1600. 1775. TTV'de no. 323'ün 18, 324'ün de 6 anlatması incelenmiştir. Daha sonra derlenen ya da yayınlanan 5 anlatma: İmren/Ceyhan Yörüklerinden derlenmiş masal (kitaptaki metin); TFA Sayı 65 (Antalya); TFA 93 (yeri belirtilmemiş); HB 64, No 50 (Çumra/Konya); HPB 67, No 374 (Karatepe/Kadirli/Adana); TAT, III No 11 (Cihanbeyli/Konya). - TTV 323 ve 324, çoğu anlatmalarda. motifleri katışık olarak karşımıza çıkarlar. Türk varyantlarına AaTh kataloğunun yukarda gösterilen tiplerinden başka 1642, 1653, 1009, 1013 no.lu şiplerinden motifler de girer. - Bir Kumuk masalında *(Yomaklar,* no. 4), bir Türkmen masalında *(Türkmen halk ertekileri,* Aşgabat, 1959, no. 2) ve Anadolu'da derlenmiş bir Ubıh masalında (G. Dumézil, *Contes et légendes des Oubykhs,* Paris 1957, no. 18) bizim masalın varyantlarında yer alan motiflere rastlarız.

Kitaptaki metni 1947'de Ceyhan'a (Adaria) bağlı İmren köyünde Fidan Karadaş adlı 35 yaşında Saçı-Karalı/Yörük kadınından derledim.

Yayılışı: Ankara, İstanbul, Boyabat/Kastamonu, Bayburt/Gümüşhane, Gümüşhane, Hasanoğlan/Ankara, Kars, Yozgat, Pozantı/Adana, Kastamonu, Ka-

raburun/İzmir, Sıvas, Ceyhan/Adana, Antalya, Çumra/Konya, Cihanbeyli/Konya, Kadirli/Adana.

49. I-XIX. *Karatepeli Hikâyeleri.*

Bu 19 hikâyeden 8 tanesini (I, II, IV - IX numaralıları) 1948 yılında Halet Çambel, Kadirli'nin Kızyusuflu köyünden Hasan Türkmen'den yazmıştı. Oralarda Cin Hasan adıyla ün almış olan Hasan Türkmen aynı hikâyeleri 1961 yılında Profesör Halet Çambel'e yeniden anlatmış ve ses makinesine geçirtmişti; bu ikinci anlatışında eskilerine eklediği iki hikâye vardır: III ve X numaralılar. XI, XII, XIII, XIV, XV, XVI ve XVII numaralı hikâyeleri 1967 temmuzunda Karatepe köyü yakınındaki Arslantaş müzesinde kaldığımız sırada, Hasan Türkmen'in kardeşi Ali Türkmen'den (XII, XVII), oğlu Halil Türkmen'den (XI), Çerçioğlu köyünden Musa Tapçı'dan (XIV) ve Karatepe köyünden Ahmet Hakkomaz'dan (XIII, XV ve XVI), dinleyip ses makinesine aldık. XVIII ve XIX numaralı hikâyelerden birincisi Ceyhan kasabasından Mustafa Akçalı'dan 1948'de Halet Çambel'in dinleyip yazdığı, ikincisi de Taha Toros'un Karsantı'da derlediği ve o bölgedeki Karatepe köylüleri üzerine anlatılan hikâyelerden seçilmiş birer metindir.

Bu hikâyelerin metinleri üzerine bilgi edinmek için kitabımızın "Türk masalı üzerine" başlıklı bölümünde Karatepeli hikâyelerine ayrılan yere bakıla.

I. HÇ, I no. 10; HÇ, II, no. 1.-B, 40 No 4'teki (Samat/Mudurnu/Bolu; Lazlar üzerine) metin, bitişteki beklenmedik "iyimserlik" motifi ile Karatepeli hikâyesini andırır; Samat anlatmasında Lazlar iki dağ arasında çökmüş olan yoğun sis üzerinde sal yüzdürmeye kalkışmışlardır; arkadaşlarının, salın üzerinde uçurumdan aşağı yuvarlanması karşısında, sağ salim kalan Laz

da, bizim hikâyedeki Karatepeli gibi, "az kalsın bir sakatlık çıkacaktı" demekle sonucun büyük bir felaket sayılamayacağı kanısındadır. Bu hikâye başka bir yönden ise AaTh 1290'a yaklaşır: Uluslararası katalogda bu numara altında gösterilen tip, "keten tarlasını deniz sanan köylülerin, içinde yüzmeye kalkışmalarını" anlatan hikâyeleri gösterir.

II. HÇ, I no. 1 HÇ, II no. 2; HPB 67, no. 287 (Marmaris/Muğla); HPB 67, No 381 (Kadirli/Adana). Bu hikâye AaTh 1294 B*nin bir varyantıdır. Nasreddin Hoca hikâyesi olarak da anlatılır. *(Latâ'if-i Hoca Nasreddin,* Baha'î yayını, İstanbul, İkbal Kitabevi, 1926, s. 192-193; A. Wesselski, *Der Hodscha Nasreddin,* 2 cilt, Weimar 1911, No 258.

Derdik otu: Çukurova bölgesinde, köyevlerinin damlarını örtmekte kullanılan bir tür kamış.

III. HÇ, II, no: 3. - Başka Türk varyantları: B 40, no. 6 (Mudurnu/Bolu; Lazlar üzerine); Ankara - Fıkralar, RT, no. 10 (Ankara; Lazlar üzerine); HPB 67, no. 82 (Seben/ Bolu; Lazlar üzerine); HPB 67, no. 234/111 (Seben/ Bolu; Lazlar üzerine HPB 67, no. 345 (Kadirli/Adana, Karatepeliler üzerine); G. Dumézil, *Documents..., IV,* No 47 (Arhavi/Çoruh; Lazlar üzerine). Bu hikâyenin en eski anlatması V'inci yüzyıla, Çinceye çevrilmiş bir Budist hikâyesine çıkar (Ed. Chavannes, 500 *contes,* c. II, s. 324, no. 358). - XV'inci yüzyıldan bir Arap varyantı için bkz. René Basset, *1001 contes, récits et légendes arabes,* c. I, Paris 1924, s. 290, no. 32. Amerika'da İrlandalılar üzerine anlatılan bir varyantı: P. G. Brewster, *Folktales from Indiana and Missouri.* "Folk-Lore" dergisi, c. L, s. 297, No 3. - Hikâye AaTh'de 1250, 1250 A, 1250 B no.larını karşılar.

IV. HÇ, I no. 3; HÇ, II no. 4.- AaTh 1294, 1294 A*.- Başka Türk varyantları: TT (Taha Toros, *Karsantı Karatepelileri üzerine hikâyeler;* basılmamış metinler), no. 4 ve 17; Ankara-Fıkralar, İA, no. 20 (Kırım'da Özenbaşlılar üzerine); Pertev Naili (Boratav); *Köroğlu Destanı,* İstanbul 1931, s. 110 (Kastamonulular üzerine); Aziz Nesin, *Yeşil Renkli Namus Gazı* adlı hikâye kitabı içinde "Bizim köyün deliler balladı" bölümü (= AN), no. 4.

Beğdaşım: kardeşim (ünleme olarak).

V. HÇ, I no. 7; HÇ, II no. 5.- AaTh 1225 bizim hikâyenin yalnız son motifini ("başı var mıydı, yok muydu?") karşılar. Aynı motif TTV 331'deki masal tipinin bir varyantına (var. "f") bir motif olarak girmiştir. - Hikâyenin başka Türk varyantları: B 40, no. 5 (Mudurnu/Bolu; Lazlar üzerine); Ankara- Fıkralar, MG no. 18 (Lazlar üzerine: yalnız "başı var mıydı?" motifi bizim hikâyemizle ortak); TT, no. 13 (Karsantı Karatepelileri üzerine); HPB 61, no. 286 (İbradı/Antalya; Ermenekliler üzerine); HPB 67, no. 352 (Kadirli/Adana; Karatepeliler üzerine). - Dağdan yuvarlanan bir kayayı aşağıdan tutma gibi güç bir sınavı başarma, ünlü kahramanların işi olarak destanlarda rastlanan bir motiftir; bunun, Anadolu'da, Kafkasya'da ve Orta-Asya'da yayılışı üzerine bkz. P. N. Boratav, *Ak-Köbök, Salur Kazan et Sosurga,* "L'Homme" dergisi, c. III, 1963, ss. 86-105.

Hellengabı: Bir taş oyunu. (Krş. Amasya'da çocukların oynadıkları *hellapu oyunu:* oyuncular bir daire içinde dikilen taşlara daha büyük, yassı bir taş atarak, onları çizgiden dışarı çıkarmaya çalışırlar; bkz. *Söz Derleme Dergisi,* cilt 6, folklor sözleri, Türk Dil Kurumu yayını, Ankara 1952, s. 76).

VI. HÇ, I no. 6; HÇ II, no. 7.- AaTh 1200.- TTV 327 V'te hikâyenin bir varyantı gösterilmiştir; bu bir Ankara anlatmasıdır: H. Koşay, *Ankara Budun-bilgisi*, Ankara 1935, s. 88. Bunlardan başka Türk varyantları: TTV 327 III, motif 4 ("sineği öldüreyim diye karısını öldüren adam" motifi, = AaTh 1586 A; 6 varyant içinde); Ankara-Fıkralar, KY, no. 5 (Arnavutlar üzerine); Ankara-Fıkralar, MG no. 18 (Lazlar üzerine); B 40, no. 2 (Mudurnu/Bolu; Lazlar üzerine); HPB, 67 no. 204 (Seben/Bolu; Lazlar üzerine); HPB, 67 no. 344 (Kadirli/Adana; Karatepeliler Üzerine); HPB, 67 no. 357 (Kadirli/Adana; Karatepeliler üzerine) - Ankara-Fıkralar, MD. no. 16 (Lazlar üzerine) anlatmasında yalnız "sineği vurayım diye arkadaşını öldürme" motifi yer almıştır. Hikâyenin bu tek motifle anlatılan tipi AaTh 1586 A'yı karşılar. Türk anlatmalarında, çokluk, hikâye AaTh 1200 + 1586 A olarak katışık bir tip biçiminde görülür.

VII. HÇ, I no. 9; HÇ, II no. 8. -AaTh 1288; TTV 331 III, motif 2 ("d" ve "e" varyantlarında). Başka Türk varyantları: TT, no. 16 (Karsantı Karatepelileri üzerine); *Hoca Nasreddin, Bahâ'î* yayını, s. 243; HPB, 67 no. 343 (Kadirli/Adana; Karatepeliler üzerine); HPB, 67 No 359 (Kadirli/Adana; Karatepeliler üzerine).

VIII. HÇ, I No 12; HÇ, II no 10.- Bu hikâye ana konusu ile, kimi insanlardaki delice davranışların nedenini açıklama amacını gözeten bir efsane ("legende étiologique") niteliğini gösterir: Karatepeliler neden deli imişler? Sonradan nasıl akıllanmışlar?

Fakir Baykurt'un, *Onuncu Köy* (Sofya 1963, s. 176) adlı romanından, Düzlüce adlı bir köy halkı hakkında da (yazar köyün hangi bölgede olduğunu belirtmemiş;

Kütahya'nın Uşak ilçesine, Banaz bucağına bağlı bu adda bir köy var) "deli pınarı"ndan içmiş, ve bu yüzden de akıllıca işler yapmayan kimseler diye söz edilir.

Hikâyedeki "kara üzümle karışık bokböceklerini yiyenler" motifi, AaTh 1339 E tipini karşılar; "Deli-Pınarı" efsanesinden söz etmeksizin, yalnız bu motife yer veren bir varyant, gene Karatepeliler üzerine anlatılmış olan bir metindedir: HPB, 67 no. 346 (Kadirli/Adana).

IX. HÇ, I no. 2; HÇ, II no. 13.- AaTh 1335 A- Bu hikâyenin başka varyantları: HPB, 67 no. 263 (Marmaris/Muğla; Fenaketliler üzerine); HPB, 67 no. 358 Kadirli/Adana; Karatepeliler üzerine; bu anlatmada "Ayı sudan çıkarma" motifi ikinci epizod olarak); G. Dumézil, *Documents...*, IV no. 24 (Lazlar üzerine).

Pırtmak: (takılmış, bağlanmış bir şey için) kurtulmak, çözülmek, serbest kalmak.

X. HÇ, II, no. 14.- Bu hikâyenin bir varyantı: HPB, 67 no. 333 (Kadirli/Adana; Karatepeliler üzerine).

XI. HPB, 67 no. 330 (Kadirli/Adana; Karatepeliler üzerine). -AaTh 1319.- Başka bir Türk Varyantı: TT, no. 5 (Karsantı Karatepelileri üzerine).

XII. HPB, 67 no. 334.- TTV 329 V.- Başka varyantıar: HPB, 67 no. 261 (Marmaris/Muğla; Fenaketliler üzerine); HPB, 67 no. 285 (İbradıl Antalya; Ermenekliler üzerine); HPB, 67 no. 365 (Kadirli/Adana; Karatepeliler üzerine).'

XIII. HPB, 67 no. 360.- Başka bir anlatma: HÇ, I no. 11 (Kadirli/Adana; Karatepeliler üzerine).

Harflap: Bir cins kocayemişti.

XIV. HPB, 67 no. 342.- Bir varyantı: TT, no. 20 (Karsantı Karatepelileri üzerine).

Küncü: Bir susam türü.

XV. HPB, 67 no. 361.- Varyantlar: HPB, 67 no. 289 (Marmaris/Muğla; Lazlar üzerine); AN, no. 9.-Bunlardan başka kavga sebebi farklı olmakla beraber, yukarda (no. XIV) iki varyantı gösterilen hikâye ile (HPB, 67 No 342 ve TT, no: 20) şu hikâyeler: HPB, no. 328. (Kadirli/Adana; Kürtler üzerine); Ankara-Fıkralar, İY no. 5 (Lazlar üzerine) aynı tipten sayılabilirler.

XVI. HPB, 67 no. 364. Bu hikâye, her ne kadar Karatepelilerin deve yavrusunu tanıyamamaları üzerine anlatılıyorsa da, yukarda varyantları gösterilen (bkz. no. XII) hikâyeden ayrı bir tip sayılmalıdır.

Deve bödüğü: Deve yavrusu.- *Ede:* Ağa, ağabey, kardeş (ünleme olarak).

XVII. HPB, 67 no. 329. Bu hikâye, aslında, "Karatepeli saf insan" tipindeki hikâyelerle ilgili değildir. Günlük sorunlar üzerine, çağımızda da yeni yeni hikâyeler yaratıldığı olgusuna bir örnek olarak kitabımıza alındı. -Karatepelilerin yaşadıkları bölge şimdi "Milli Park" olmuş, onlar da keçi beslemekten tamamıyla vazgeçmişler, geçimlerini başka üretim yollarında arar olmuşlardır; bugün, hikâyenin yaratıldığı zamankinden farklı düşünmeye alışmışlardır: "İyi ki yasak oldu. Biz de rahat ettik; dağda bayırda keçi kovalamaktan kurtulduk," diyorlar.

XVIII. HÇ, I no. 13.- TTV 331 III'te bir varyantın (var. "f") ilk motifi bu hikâyenin başına uyar. Kitabımızdaki hikâyenin ilk bölümü, Nasreddin Hoca'nın eşeklerini bir

kez doğru, bir kez yanlış (birine bindiği için) saymasını anlatan ünlü fıkrasının bir varyantıdır: bkz. *Hoca Nasreddin,* Babâ'î yayını, s. 251; Wesselski, no. 261.- Babâ'î'nin bir notuna göre (gösterilen yerde), bu hikâye Mevlana'nın *Mesnevi*'sinde de anlatılır. Uluslararası masal kataloğunda da yer almıştır: AaTh 1287.

XIX. TT, no. 9.- Bu hikâyeye tıpa tıp uymamakla beraber, oldukça yaklaşan üç metin, Lazlar üzerine anlatılmış fıkralardır: Ankara-Fıkralar, KY no. 28 (Samsun); Ankara-Fıkralar, NG no. 18 (Ankara); HPB, 67 no. 202 (Seben/Bolu). Bunların her üçünde de çizmeyi ilk defa görüp de ne olduğunu bilemeyen adamların müşküllerini içlerinden en akıllıları: "Kazma kılıfı" karşılığını vererek çözümler.

Türk Masalı Üzerine

Türk masalının geçmişini incelerken hem konu hem de biçim bakımından birbirinden farklı birçok anlatma türlerini birden göz önünde tutmak gerekecektir: Olağanüstü nitelikte masallar (cinperi masalları, vb.), gerçekçi masallar, fıkralar, latifeler, hayvan masalları, tekerlemeler, efsaneler, menkabeler... gibi. Bunlardan başka "halk hikâyesi" adıyla anılan bir halk edebiyatı çeşidinin de masalla sıkı ilişkisi vardır: Modern romanla eski destan arasında bir gelişim aşamasında yer alan bu uzun soluklu anlatma türü yüzyıllar boyunca sözlü gelenekte yaşamıştır; bugün de yurdumuzun belirli birkaç bölgesinde "hikâye" anlatmayı iş güç edinmiş bir sınıf sanatçı bu geleneği sürdürmektedir; öte yandan "halk hikâyeleri" gittikçe modernleşerek, gezgin satıcıların en ücra köylere kadar ilettikleri kitapçıklarda basılarak, geniş okuyucu topluluklarının ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Aşağıdaki satırlarda masalın ve onunla yakın ilişkileri olan bütün bu sözü geçen türkülerin geçmiş çağlardan günümüze kadar Türk kültüründeki yerini,

adı belli yazarların, yaratmalarında, bu halk edebiyatı ürünlerinden nasıl yararlandıklarını belirterek Türk masalının, bugünkü bilgilerimizin verdiği olanaklar ölçüsünde, bir tarihini çizmeyi deneyeceğiz.

Türkler bugünkü yurtlarında, oraya ilk akmaya başladıkları XI'inci yüzyıldan uzunca bir süre sonra, XIII'üncü yüzyılda, yazılı edebiyat ürünleri vermeye başladılar. Ama eski yurtlarından getirdikleri sözlü bir edebiyatları vardı ve bu sözlü geleneklerini yeni yurtlarında da sürdürdüler şüphesiz. Osmanlılardan önce ve onların ilk çağlarında Anadolu'da, aşağı yukarı XV'inci yüzyıldan başlayarak da hem Anadolu'da hem de Rumeli'de gelişen Türk kültürü ve bu arada Türk Halk Edebiyatı, yeni ve kendine özgü bir terkiptir: Bu, Türklerin Müslüman olmadan önce eski yurtlarındaki komşu, yabancı kültürlerden aldıkları ile kendi atalarından miras kalan geleneklerin toplamı bir Orta Asyalı kültürün, İslam dinine girdikten sonra etkisi altına girmeye başladıkları Arap ve Müslüman-İranlı kültürlerin ve bir de yeni yurtlarında gelmiş geçmiş uygarlıklardan kalıntıların, çeşitli ırk, dil ve dinden kavimler geleneklerinin kaynaşmasının sonucu bir terkiptir. Türkler yeni yurtlarına yerleşirken, oraların yerli halkları ile kaynaşırken, bir yandan onların bir bölümüne kendi dillerini ve geleneklerini benimsetmişler, öte yandan ise buralarda kendilerinden önce oturmuş ve geçmiş uygarlıkların mirasçısı olmuş yerli toplumlardan aldıkları ile kendi kültürlerini geliştirip çeşitlendirmişlerdir Bu kültürler kaynaşmasının en belirgin ürünlerini aydın sınıfın yazılı edebiyatından çok, sözlü halk geleneği vermiştir; ne var ki, çok eski çağlardan, bu sözlü gelenek üzerine bilgilerin ancak kırıntıları bize kadar ulaşmıştır.

Türk masalı üzerine en eski bilgileri XIII'üncü yüzyılın Anadolulu büyük şairi Mevlana Celâleddîn'in eserlerinde buluyoruz. Celâleddîn, Belh'den Anadolu'ya genç

yaşta gelmiş, Konya'da yerleşmişti. Şiirlerini Farsça söylemiş, yazmış olması onu Anadolu insanı ve şairi saymamıza engel olmaz. O, fikirlerini iyi açıklamak için, fırsat düştükçe hikâyeler, fıkralar, efsaneler, hayvan masalları anlatır. Yazılı eserlerden aldığı hikâyelerin kaynaklarını gösterdiği olur,[1] kimi de anlattığı şeyleri "bir yerde okuduğunu" ya da "bir yerde anlatıldığını duyduğunu" söylemekle yetinir. Fıkralar ve latifeler için özellikle, Mevlânâ'nın *Mesnevi*'si karşılaştırmalı halk edebiyatı incelemelerinde birinci derecede önemli bir kaynak değeri taşır.

Mevlânâ'nın *Fih-mâfih* adlı eserinde, dostu Tebrizli Şems'ten duyarak anlattığı bir hikâye[2] Türk masalları kataloğunda (TTV = Eberhard - Boratav, *Typen türkischer Volksmärchen,* Wiesbaden 1953) no. 256'da (krş. Aath 910 A-C) incelenmiş olan masalın bir epizodudur.[3] "Üç sakat adamın başlarından geçenler" diye adlandırabileceğimiz tekerleme tipinde hikâyenin de[4] en eski şeklini Mevlânâ'nın *Mesnevi*'sinde buluruz: Çok büyük, bir tabak genişliğinde, bir soğan iriliğinde bir şehir; nüfusu çok kalabalık, hepsi hepsi üç adam: Biri çok uzakları gören kör, ikincisi en hafif sesi bile duyan bir sağır, üçüncüsü uzun etekleri olan bir çıplak. Bunlar sakatlıklarından, eksikliklerinden umulmayacak birtakım işler yaparlar... Bu hikâyeyi anlatırken Mevlânâ ona "çocukların masalları" arasında yer verir. Bu iki hikâye de Mevlânâ'nın eserlerine herhalde sözlü gelenekten gelmiştir.

---

1 Bakınız: Badi'uz-Zamân, Furûzanlar, *Ma'âhiz kısas u tamsîlat-I Masnavî,* Tahran 1373 h.ş.

2 *Fih-mâfih,* Badi'uz-Zamân yayını, Tahran 1330 h.ş., ss. 83-84; Meliha Ülker Tarıkâhya'nın Türkçe çevirisi, 2. basım, Istanbul 1958, ss. 112-113.

3 Bu masalın bir anlatması *Zaman Zaman İçinde* adlı kitabımıza alınmıştır (İstanbul, 1958, no. 6). Masalla ilgili karşılaştırmalar için o masal üzerindeki açıklamalara bakınız.

4 Bkz. P. N. Boratav, *Les trois compagnons infirmes,* "Fabula", c. II, ss. 231-253; *Mesnevi,* A. Gölpınarlı ve V. İzbudak'ın Türkçe çevirisi, İstanbul 1947, c. III, ss. 247-249; P. N. Boratav, *Le "Tekerleme",* Paris 1963. ss. 95-98.

XIII'üncü yüzyıl Anadolusunun Türkçe yazmış şairlerinden biri, Âşık Paşa, Türk sözlü geleneğinde pek yaygın olan ve milletlerarası katalogda da yer alan (AaTh = A. Aarne ve S. Thompson, *The types of the folktale*, yeni basım, Helsinki 1964, no. 1626; "Dream Bread") bir "latife"yi nazım halinde anlatmıştır.[5] Bu hikâye Türkiye dışındaki Türk dilinin yayılma alanlarında: Kazan Tatarları. (*Tatar Ertekileri*, Kazan 1956, ss. 335 - 336), güney-batı Sibirya Tatarları (Radlof, *Proben...* IV, metin s. 100) ve Besarabya Gagavuzları (Radloff, *Proben...* X, metin s. 135) arasında da yaygındır.

XIV'üncü yüzyılda yazıldığı kestirilen ve yazarı bilinmeyen *Dâstân-ı Ahmed Harâmî*[6] Türk masalları kataloğunda incelenmiş (no.153) bir masalın nazma çekilmiş bir anlatmasıdır; milletlerarası katalogda numarası 956 B'dir.

Türk masalının sözlü geleneğinde önemli yeri olan ve anlatma teknik ve üslubunun başlıca unsurları arasında yer alan "tekerleme"ler ya masalın başında, ortasında, sonunda kullanılan oldukça kısa söz kalıplarıdır ya da anlatıcının hünerine göre oldukça uzatılabilen, asıl masaldan bağımsız -çokluk anlatıcının başından geçmiş gibi birinci şahısla söylenen- şaşırtıcı, acayip maceralardır. XIII'üncü yüzyılla XVI'ncı yüzyıl arasında yaşamış mistik şairlerden halk söyleyişlerinden yararlanmasını bilenler, düşüncelerini kapalı remizlerle anlatmak istedikleri zaman masal geleneğinin bu aracını kullanmışlardır. Yunus Emre (XIII' üncü yüzyıl), Âşıkpaşazade (=Âşıkî) (XV/XVI'ncı yüzyıl), Ümmî Sinan (XVI'ncı yüzyıl) şiirlerinde, yukarıda sözünü ettiğimiz "üç sakat arkadaş" tekerlemesini, her biri ona yeni motifler ekleyerek işlemişlerdir. Kaygusuz Abdal'ın ilk şiirinden mısralar bugün yaşayan masal başlangıç te-

---

[5] Agâh Sırrı Levend, *Âşık Paşa'nın Bilinmeyen Iki Mesnevisi Daha*, "Türk Dili Araştırmaları", II (1954), s. 265 v.d.

[6] Ahmed Talât Onay, *Dâstân-ı Ahmed Harami*, ikinci basım, İstanbul 1946.

kerlemelerinden birinin en eski tipidir.[7] Kaygusuz bunları, belki de doğrudan doğruya sözlü masal geleneğinden aldı ya da bu anlatış çeşnisiyle yazmak istediği şiirlerinde halk masal tekerlemelerini örnek edindi; başarısı onun sözlerinin sonradan masal tekerlemesi haline gelmesini sağladı. Kaygusuz Abdal'ın nesir ile yazılmış bir eserinde de masal tekerlemelerinin anlatışına özenildiğini görürüz. Mistik düşünceleri, insan ve dünya olayları üzerindeki görüşleri şaşırtıcı masal motiflerinin kapalı anlatım perdesi arkasından söylemenin daha eski bir örneğini XIII'üncü yüzyıl Anadolusunda büyük ün kazanmış Barak Baba'nın *Risâle*'sinde buluyoruz.[8]

Türk sözlü geleneğinde maceraya katılanların yer değiştirmelerini anlatmak için sık sık masalcının kullandığı bir' söz kalıbı vardır: "Kona göçe, yiye içe..." Bu kalıp masallarda daha genişletilerek pek çok varyantlar meydana getirmiştir. Bu hazırkalıp, meddah hikâyeleri geleneğine de girmiştir. Bunun yazılı edebiyatta en eski örneklerini XVI'ncı yüzyıl tarih eserlerinde buluyoruz: *Neşrî tarihi, Sahib Giray Han tarihi*[9] gibi. Bu kayıtlardan anlaşılan, bugün sözlü gelenekte rastladığımız, masal anlatma tekniğine ve üslubuna özgü birtakım söyleyişler, en az dört yüzyıl önce masal dışı anlatma türlerinde de, şüphesiz masal anlatmasının etkisi ile, kullanılıyordu, ve tarihçilerin eserlerine girecek kadar yaygındı.

Türk edebiyatının en eski çağlarından bu yana, benzer Arap ve Acem örneklerine uyularak yazılmış, anlatma tü-

---

[7] Bk. P. N. Boratav, *Zaman Zaman İçinde*, İstanbul 1958, ss. 38-40.

[8] Bk. P. N. Boratav, *Zaman Zaman İçinde*, s. 35; aynı kitabın "tekerleme"lere ayrılmış bölümünde (ss. 32-49), ve "tekerleme" üzerinde incelememde *(Le Tekerleme*, Paris 1963), masal tekerlemeleri ile belli şairlerin ilişkileri üzerinde etraflı olarak durulmuştur.

[9] P. N. Boratav, *Le Tekerleme*, s. 119; Remmâl Hoca'nın *Târih-i Sâhib Giray Han* adlı eserinin (Paris, Bibliothèque Nationale, Suppl, Turc No 164) birçok yerlerinde.

ründen büyük hacimli eserler vardır; bunların kimisi nesirle, kimisi de nazımla yazılmıştır. IX'uncu yüzyıl Arap-Bizans savaşlarının ünlü kahramanı, Arap soyundan Battâl'ın, XI'inci yüzyılda Anadolu'daki küçük devletlerden birinin kurucusu Dânişmend Gazi'nin, İslam tarihinin daha eski bir döneminde önemli işler görmüş Horasanlı Abû Müslim'in vb. menkabelerini gerçek olayların yanı başında, tüm hayal yaratması maceralar ve motiflere de yer vererek anlatan romanlar... Bunlardan *Danişmendnâme'nin* XII'nci yüzyılda yazılmış ilk metni yitmiş; XIV'üncü yüzyıldan Ali adında bir yazarınki bize kadar ulaşmıştır. Arap destanı hikâyeciliğinin ürünleri olan *Zul-Himma* ve *Battal* romanlarından, çeviri değilse bile taklit yoluyla Türk edebiyatına geçen ve eski Anadolu yazılı destan geleneğinde önemli bir yeri olan Türkçe *Battâlname*'nin yazarı belli değildir; onun da son şekliyle XIV'üncü yüzyılda yazılmış olduğu ileri sürülebiliyor.

Bunlardan başka, gene Anadolu'da Türk edebiyatının ilk çağlarından başlayayak evliya menkabelerini anlatan birçok eser meydana gelmiştir. Bunların kahramanı olan kişiler, Anadolu'da ve Rumeli'de Türk "fütûhâtı"na katılmış, yarı "missionnaire", yarı savaşçı dervişler (San-Saltuk, Geyikli-Baba gibi) ya da daha sonraları gelişip örgütlenecek olan mistik tarikatların kurucuları ya da propagandacılarıdır (Hacı Bektaş, Abdal Musa, Kaygusuz Abdal gibi); menkabelerle, efsanelerle kaynaşmış olan biyografyalarında onlar birer "ermiş" çehresiyle belirirler. Bu türlü eserlerin en eskilerinden ikisinin, *Saltuknâme* ile *Hacı Bektaş Vilâyetnâmesi*'nin yazılış tarihleri XV'inci yüzyıldır. Savaş erenleri olsun, din yolunda ermiş kişiler olsun, bu "destanlık" insanların işlerini anlatan romanlarına zamanlarının ve çevrelerinin masallarından çok şeyler karışmış olmalıdır: *Hacı Bektaş Vilâvetnâmesi*'nde Güvenç Abdal'ın Hindistan macerası, *Battalnâme'de* Battal Gazi'nin, Emir Ömer'in kızını alabilmek için Ak-Dev'i getirmek üzere

Hindistan'a gitmesi, düşmanlarının onu Cehennem-Kuyusu'na atmaları, orada başından geçenler... masallarda benzerlerine rastladığımız konular ve motiflerdir. Bu türden Türk eserleri masal araştırmaları yönünden gereğince incelenmemiştir. Gerek "peri masalı" tipindeki, gerekse "efsane-menkabe" tipindeki anlatma türlerinin tarihini yazabilmek için, bu çeşitten yazılı edebiyat ürünlerinin içindeki konu-kalıpları ile motiflerin ve çeşitli anlatma özelliklerinin taranması masal araştırmalarına önemli yeni bilgiler sağlayacaktır.

Mevlânâ'nın eserlerinde masal türlerinden hayvan masallarına da örnekler bulunduğunu söylemiştim. Eski Türk şairleri arasında hayvan masallarından insanlara ibret dersi vermek amacıyla yararlananlar elbette bulunacaktır. Bu türlü masalları bir araya getirmiş en eski eserlerden biri, Hind asıllı *Pançatantra*'nın Arapçası *Kalîla* wa *Dimna*'yı daha XIV'üncü yüzyılda Hoca Mes'ûd (veya Kul Mes'ûd) adlı bir Türk yazarı Türkçeye çevirmiştir. Ama Aisopos'un yurdu olan Anadolu'da bu türden masallar herhalde sözlü gelenekte de sürüp gitmişti, yazılı eserlerden okunmadan önce de. XIV'üncü yüzyıl Türk şairi Şeyhî'nin *Harnâme* adlı, sosyal yergiye varan mizahlı eseri, aslında bir hayvan masalıdır: orada eşeğin, çayırda keyifli keyifli otlayan öküzün heybetli boynuzlarına imrenmesinin sonucu olarak başına gelenler anlatılmıştır. XVI'ncı yüzyıldan Güvâhî, şûrlerini atasözleriyle süslemeye meraklı olduğuna göre, herhalde sözlü halk geleneklerine yabancı bir insan değildi. Onun *Pendnâme*'sinde[10] 37 tane "latife" tipinde kısa hikâye vardır, bunların çoğu hayvan masalıdır. İleriki in-

---

[10] Yayınlanmamış olan bu kitabın yazmaları: Viyana Milli Kütüphanesi, Flügel kataloğu, No. 660; İstanbul, Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye kısmı, Lala İsmail kitapları No. 242.- *Pendnâme*'deki bir hikâyenin Türk Edebiyatı'nda konu olarak ele alınışı üzerine, R. Anhegger'in *Türkiyat Mecmuası*'nda (IX, 1951, ss. 79-82) ve *Asiatische Studien*'deki (Bern 1949, no. 1/2, ss. 30-54) makalelerine bakınız.

celemeler Güvâhî'nin bu hikâyelerden hangilerini sözlü gelenekten aldığını belirtecektir herhalde.

Gene XVI'ncı yüzyılın başka bir eseri, Türk masalları araştırmaları için önemli bir kaynaktır; "bu, ünlü yazar Lâmiî Çelebi ile oğlu Abdullah'ın (ölümü 1550), ortaklaşa yazmış olduklarını söyleyebileceğimiz *Latâ'if* adlı kitaptır"; henüz yayımlanmamış olan bu kitabın[11] önsözüne göre eseri baştan Lâmiî Çelebi yazmaya başlamış; sonra anlattığı şeylerin kendi ağırbaşlı kişiliğine yakışmadığının farkına vararak, onu tamamlamaktan vazgeçmiş, kitabı yakmayı bile kurmuş... Eseri oğlu tamamlamıştır. Bu önsözde hikâyelerin bir bölümünün -kaynakları belirtilmeyen- eski eserlerden alındığı, bir bölümünün ise Lâmiî'nin "karîhasından" olduğu söylenmektedir. Burada "karîhasından" sözünü herhalde "kulaktan duyup kendine göre bir anlatma tarzına sokmak" anlamında almak yanlış olmaz. Bu kitaptaki masallar yazarca (ya da yazarlarca) şöyle sıralanmıştır:

1) Çocuklar üzerine hikâyeler,
2) Deliler üzerine hikâyeler,
3) Çeşitli başka insanlar üzerine hikâyeler,
4) Karı-koca üzerine hikâyeler,
5) Hayvan masalları,
6) Cansız şeyler üzerine hikâyeler.

Nasreddin Hoca hikâyelerinin en eskilerinin bu kitapta bulunduğunu söylersek Lâmiî ile oğlunun ortak olarak meydana getirdikleri bu eserin Türk halk masalları incelemeleri bakımından değeri anlaşılır.

Nasreddin Hoca'nın başından geçmiş gibi anlatılan hikâyeler epey eski bir tarihten başlayarak kitap halinde derlenip ellerde dolaşmış olmalıdır. En eski yazma (Oxford, Bod-

[11] Etraflı bilgi için şu makaleye bakınız: P. N. Boratav, *Autour de Nasreddin Hoca*, "Oriens", XVI (1963), ss. 199, 210-221.

leien yazmaları, OR. 185) 1571 tarihini taşır. Bu yazmanın bir fotokopisini görmemi sayın meslektaşım Profesör C. S. Mundy sağladı. Ben bu yazmadan başka, Paris'teki Bibliothèque Nationale'de XVI'ncı yüzyılla XIX'uncu yüzyıl arasında çeşitli tarihlerde yazılmış nüsha ile, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi nde İsmail Saib kitapları arasında 1/4838 numarada kayıtlı bir yazmayı gördüm (bkz. P. N. Boratav, *Autour de Nasreddin Hoca*, "Oriens", c. XVI, 1963, s. 196 vd.). Bunların incelenmesinden şu sonuçlara varılıyor:

1) Yazmalar, zamanımıza doğru geldikçe şişip kabarmışlardır; 1571 tarihli Oxford yazmasındaki 43 hikâyeye karşılık, 1772'de yazılmış olan Paris (BN, ST no 1408) nüshasında 181 hikâye vardır.

2) Nasreddin Hoca üzerine anlatılan birçok hikâye, XVI'ncı yüzyıldan başlayarak (belki de daha öncelerinden) Sivrihisarlıların başından geçmiş gibi anlatılırdı. Eskiden Türk folklorunda Sivrihisarlılar, Eski-Çağ Yunan geleneğindeki Beotialıların, Alman folklorundaki Schildbürgerlerin, Lalebürgerlerin vb. yerini tutuyorlardı ve onlar üzerine bu tip hikâyelerin anlatılması geleneğinin tarihi XV'inci yüzyıla kadar erişiyor. Öte yandan gelenek Nasreddin Hoca'yı Sivrihisarlı sayar. Nasreddin Hoca hikâyeleri ile Sivrihisarlılar üzerine anlatılanların birbirine karıştırılmasının sebebi de budur.

3) Yazmaların birçoğunda, bunlar "Nasreddin Hoca hikâyeleri" adını taşımakla beraber, içinde Hoca'nın adı geçen hikâyelerin yanıbaşında başka kişiler üzerine hikâyeler de vardır; bundan anlaşılır ki Nasreddin Hoca'nın olmayan hikâyeler de zamanla, Hoca'nın şöhreti şayesinde -ve yalnız sözlü gelenekte değil, birbirinden aktarılan yazmalarda da- onun adına yakıştırılmıştır.

Latifeler konusunda söylenecek bir iki söz daha kalıyor. Sivrihisarlı gibi bazı "hikâye tipleri" zamanla unutulup ye-

rine Nasreddin Hoca gibi daha çok ad, san kazanan kişiler geçiyor. Bu, yazılı belgelerde belirdiği gibi, sözlü gelenekte de olağandır. Mesela bugün Sivrihisarlıların saflıkları, tuhaflıkları üzerine hikâyelere sözlü gelenekte yaygın olarak rastlanmaz; onların yerini başka yerlerin insanları almıştır: Andavallılar, Karatepeliler vb. Bunun gibi, zamanımızın sözlü geleneğinde Bektaşiler, Taptacılar, Yörükler ele alınarak, onların İslam dininin sert kural ve buyruklarına uymaktaki umursamazlıklarını, geniş hoşgörürlüklerini, Allah ile kul arasındaki ilişkileri başka bir görüşle anlamalarını belirtmek için anlatılmış fıkralar, eski yazmalarda, bu türlü aykırı davranışları "râfızî" ya da "mülhid" diye nitelenen kişilere yakıştırıyorlar.

Bu incelemenin ta başında, uzun soluklu romanımsı bir halk anlatma türüne işaret etmiştim. Bu türün ürünleri, aşağı yukarı XVI'ncı yüzyıldan başlayarak eski destan (epos) geleneğini sürdüren âşıkların yaratıp anlattıkları, nazımla nesir karışık uzun hikâyelerdir; bugün de Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde, sözlü bir gelenek olarak yaşıyorlar. Konuları bakımından, kahramanlık hikâyeleri, sevgi hikâyeleri diye iki bölüme ayrılırlar. Aşk konusunu işleyenlerden de bir bölümü, gerçekten yaşamış halk şairlerinin (âşıkların), menkabe unsurlarıyla da katışarak roman şekline bürünmüş biyografyalardır; bir bölümü ise, belli bir şemaya göre, şair-hikâyecilerin yaratmaları kendi deyimleriyle, "tasnifleri" olan hikâyelerdir; bu sonuncularda eserin türküleri de "musannif"in malıdır. Şair-hikâyeciler bunları yaratırken türlü kaynaklardan, bu arada yazılı kaynaklardan da (tarih kitapları, halkın içine kadar yayılmış ünlü hikâye kitapları vb.) faydalanırlar; çevrelerinin günlük olaylarının da onlara konu verdiği olur. Bazı yaratmaların çekirdeğini veya bellibaşlı epizodlarını ise düpedüz masallardan alırlar. Walter Ruben, Otto Spies, Edith

Fischdick hikâyelere giren masal konularını incelemişlerdir. Ben burada birkaç örnek daha ekleyeceğim. Daha önce şunu belirteyim ki, halk hikâyelerinin yazıya geçmiş metinlerinden eskileri yoktur; ancak XIX'uncu yüzyıldan bazı "yazma" hikâye nüshası tanıyoruz; bu yüzden de hikâyelere masalların yapı malzemesi olarak kullanılmak üzere giriş tarihlerini kesin olarak kestirmek mümkün olmuyor.

"Köroğlu" adı etrafında meydana gelmiş hikâyeler bütününün bir kolu, "Silistre" veya "Hasan Paşa" diye anılır; burada Köroğlu'nun atının nasıl çalındığı ve kahramanın onu geri almak için neler yaptığı, ne maceralara atıldığı anlatılır. Bu "kol"un başlıca epizodu, yani hırsızın atı çalmak için başvurduğu hileler serisi milletlerarası masal kataloğunda (= Aa Th) 1540 numaralı tipe uyar; Türk kataloğunda (= TTV) bunun karşılığını 339 numarada ve 331 numaralı masalın da bir bölümünde buluruz. Gene Köroğlu hikâyelerinden *Koca Bey* kolundaki uzun bir bölümü, Koca Bey'in Yedi-Derya adasından Hezârân-Bülbül adlı olağanüstü kuşu alıp getirmesini, TTV'de no. 206'nın 1-4'üncü motiflerinde, no. 81'in de 4'üncü motifinde buluruz ki, bu AaTh'de 550 numaralı tip karşılığıdır. *Mahzûnî* hikâyesinin büyük bir bölümü bir çerçeveli-hikâyedir; buraya milletlerarası katalogda bulunan üç masal girmiştir: AaTh 1510, 217 ve 888. *Elmas* ile *Mahmud* adlı hikâye, "Potifar motifi" diye anılan bir motife (Stith Thompson, *Motif-Index* K. 2111; TTV, no. 221, motif 1; TTV, no. 221 V; TTV no. 256 IV; TTV no. 308 III) AaTh'deki 881 numaralı masalın (TTV 195) ulanmasından meydana gelmiştir.

Türk masalının çeşitli türlerinin tarihi bakımından önemli bir konu da, Doğu masal edebiyatının klasik olmuş kitapları ile Türk masalının ilişkisi sorunudur.

Yukarda hayvan masalları konusunda konuşurken, *Pançatantra*'nın (=*Kalîla wa Dimna*) daha XIV'üncü yüz-

yılda bir çevirisi yapıldığını söyledim. *Binbir-Gece Hikâyeleri,* Farac ba'd *aş-şidda, Tûtinâme, Kırk Vezir Hikâyeleri,* vb. gibi kitaplar da çeşitli tarihlerde Türkçeye çevrilmiş, çok okunmuş eserlerdir. *Binbir-Gece'nin* bir parçasının, *Câmâspnâme'nin* XV'inci yüzyıldan Abdî adlı bir yazarın Türkçe çevirisi var. Bunlardan, sözlü Türk masal geleneğine birçok masalın ya da masal motiflerinin, epizodlarının, geçmiş ve Türk masalında erimiş olduğunda şüphe yoktur. Türk masalları kataloğunda, sırası düştükçe, bunlardan örnekler belirtilmiştir.

Ancak, sorunun bir başka yönü de var: Biliyoruz ki Doğu'nun bu büyük masal kitapları, bir tek yazarın veya bir tek "derleyici"nin belli bir tarihte meydana getirdiği, hiç değişmeden, oldukları gibi kalmış, bir dilden öbürüne geçerken yazarın kişiliğine saygı gösterilerek değiştirilmeden çevrilmiş eserler değildir. Zaman, yer ve dil değiştirdikçe yeni yeni katmalarla zenginleşmiş, şişip kabarmış ya da her yeni şartın, gereğince içindeki birtakım "özellikleri" atarak yeni "özellikler" kazanmışlardır: Kimi hikâyelerde sadece şema kalmış, her yeni "derleyici ve düzenleyici"nin kendi zevkine ve çevresinin zevklerine göre yeni hikâyeler yaratılmıştır. Türkçe çevirilere, bunları düzenleyenlerin, Türk sözlü geleneği masallarından katkılar yaptıkları "teorik" olarak kabul edilebilir. Hele bunlardan *Binbir-Gece, Tutinâme* vb. gibi çok eski tarihlerden başlayarak Türkçeye' çevrilmiş olanların bu bakımdan incelenmesi, Türk masalının tarihinde birçok sorunun aydınlanmasına yol açacaktır. Andreas Tietze'nin yakında yayımlanacak olan bir Türkçe *Farac ba'deş-şidda* metni ile ona eklediği açıklamaların bu konuya yepyeni ve önemli bilgiler katacağını umuyorum.

Binbir-Gece Hikâyeleri'nin Antoine Galland çevirileriyle (1704-1712) Avrupa'da kazandığı büyük rağbet üzerine bu Oryantalistin çağdaşı Pétis de la Croix'nın 1710 ile

1712 arasında yayınladığı *Binbir-Gün Hikâyeleri* içine, Arapça ve Farsça kaynaklardan gelenlerden başka, Türkçe kitaplardan alınmış masallar da girmiştir: *Binbir-Gün* Türkiye'de, Fransızcasından çevrilerek 1873'te yayınlanmıştır. Doğu edebiyatlarının klasik çerçeveli hikâye geleneğinin Türkiye'de son temsilcisi Giritli Aziz Efendi'dir. Bu yazarın 1796-97'de, ölümünden bir yıl önce tamamladığı *Muhayyelât-ı ledünn-i ilâhi* adlı eserinin kaynaklarından biri de Fransızca *Binbir-Gün* kitabı olmuştur; Aziz Efendi ya doğrudan doğruya eserin Fransızcasından ya da Batı dillerinden birine yapılmış çevirisinden yararlanmış olmalıdır (Bkz. A. Tietze'nin "Oriens" dergisi, I. 1948, ss. 248-329'daki makalesi). Bu yazar ayrıca, yukarda adı geçen Lâmiî Çelebi'nin (XVI'ncı yüzyıl) *İbretnümâ* adlı hikâyeler kitabından da faydalanmış; belki zamanının meddah hikâyelerinden aldığı konular da olmuştur. Bir tek hikâye sözlü gelenekten gelmişe benzer. "Receb Beşe" hikâyesi; bu, TTV'de no. 224'te incelenmiş olan masaldır.

XIX'uncu yüzyılın sonlarına doğru (1870 yıllarında) Türk yazarları Doğu hikâyecilik geleneğinin kurallarını bırakıp Batılı örneğinde roman ve hikâye denemelerine girişiyorlar. Ama bu çığırda yaratılmış ilk Türk eserleri, bütün niyet ve çabalara karşın, konuda, biçimde ve söyleyişte eski anlatma geleneğinin etkilerinden kurtulamamıştır. Yeni çağ Türk hikâyeciliğinin babası sayılan Ahmed Midhat Efendinin *Kıssadan Hisse* adlı "küçük hikâyeler" serisi, birçoğu sözlü gelenekten alınmış fıkra, ibret verici kıssa, latife vb. tipinde anlatma çeşitlerinden meydana gelmiştir. Onun daha sonraki roman ve hikâyelerinde de masal üslubundan ve özellikle meddah anlatma tekniğinden çok şeyler kalmıştır.

Meddahlar, geleneklerinin büsbütün sönüp yittiği: Yakın tarihlere (aşağı yukarı 1930 yıllarına) kadar, özellikle büyük şehirlerdeki kimi kahvelerde geceleri, kendileri-

ne özgü, mimik ve taklitlerle zenginleştirilmiş bir üslupla hikâye anlatan sanatçılardı; konularını halkın günlük hayatından almakla kalmayıp, tıpkı âşık-hikâyeciler gibi, onların repertuvarlarında da masal konuları eksik olmazdı. Meddah hikâyelerinin,"bizce bilinen konu ve anlatım niteliklerini aşağı yukarı XVI'ncı yüzyıldan sonra kazandığı söylenebilir. En eski anlatmasının XVII'nci yüzyıla çıkarılabileceğini sandığımız *Latâifnâme* adlı çerçeveli hikâyenin içine on bir ayrı hikâye yerleştirilmiştir; bunlardan ikisi bilinen masal tiplerine uyar: Kitaptaki sıraya göre birinci hikâye, "Vezir Kızı ile Saka" (AaTh 881; TTV 195) masalının, 11'inci hikâye de "Fakir bir adamın kızını alabilmek için bir sanat öğrenmek zorunda kalan Padişah" (TTV 231) masalının birer varyantıdır *(Latâifnâme,* taşbasma, Istanbul 1852, ss. 11-30 ve 143-151).

Şüphe yok ki, meddahlar masallardan yararlandıkları gibi, sözlü gelenekteki halk masalları da meddah hikâyelerinden geçme yeni tiplerle zenginleşmişler. *Zaman Zaman İçinde* adlı kitabımda (s. 30; metin no. 22; açıklamalar, s. 229) bu nitelikte bir masala örnek gösterdim. Şu yeni kitabıma aldığım bir masal, "Çiftçi Mehmed Ağa" (no. 39), köy çevresinde meddah geleneğini yaşatan hikâyelere örnek olarak gösterilebilir.

1870'ten hemen sonraki yıllarda eski masallar ve meddah hikâyeleri malzemesiyle modern hikâye ve romanın konu ve anlatım niteliklerini kaynaştırmak çabasının iyi bir örneğini 1873/74 tarihinde basılmış *Siyer-i Servnâz* adlı eserde buluyoruz. Bunun yazarı T. Abdî'nin biyografyası ve başka eserleri hakkında yazık ki fazla bilgimiz yok. Bu uzun hikâyenin belkemiğindeki olay milletlerarası katalogda yer almış olan bir masaldır (AaTh no. 892). Burada, bir genç kadının, kendisini baştan çıkarmak isteyen kötü bir adamın iftiraları yüzünden uğradığı felaketler, en so-

nunda da gerçeğin meydana çıkması ve kadının yeniden mutluluğa kavuşması anlatılır. Ama bu macera hikâyenin bütününe bir "çerçeve"dir, içine başlıca iki masal: AaTh 653 (=TTV 291), AaTh 945 II (TTV 290) ve gene sözlü gelenekten geldiğini kestirebildiğimiz ikinci derecede önemli hikâye unsurları girmiştir. Bu masallardaki bütün olağanüstü unsurları yazar, kasıtlı olarak şüphesiz, atmış, masallarda kişilerin çoğu adsız, kimi de bu anlatım türünün gerektirdiği adlarla gösterilmesine karşılık, Servnâz, Server Bey gibi, o çağın "moda olmuş" adlarını kullanmış, Hind, Yemen, Halep vb. gibi masal memleketleri yerine de Virburg, Dillanburg gibi, Avrupa şehirlerinin adlarına çalan adlar seçmiştir.

Modern hikâyede ve romancıların masalla başka türlü bir alışverişi üzerinde de bir nebze durmak yerinde olur. Ahmed Midhat Efendi'nin *Kıssadan Hisse* adlı hikâyelerinde yaptığı gibi, konularını halk masalından, halk efsanelerinden, fıkralardan alıp onları, hatta özlerinde de serbestçe, yeniçağların görüşlerine göre değiştirerek, modern bir üslup ve teknikle anlatan yazarların denemelerini düşünüyorum. Bu yeni çığır 1910 yıllarından sonra, Milli Edebiyat Akımı adıyla anılan ve Türk halk kültürünü Türk edebiyat ve sanatının gelişmesi için bir kaynak sayan düşünür ve yazarların sahneye çıkmalarıyla başlar.

Bunlardan Ziya Gökalp, birkaç Türk masalını kendine göre, hatta konularında bile değişiklikler yaparak, onlara o tarihlerin politik görüşlerini de katarak, nazım biçiminde işlemiştir; bunlar onun *Altın Işık* adlı kitabında yayınlanmıştır. Ömer Seyfeddin'in küçük hikâyelerinden birkaç tanesi sözlü gelenekteki masal, fıkra, efsane konularının işlenmesidir: *Binecek Şey*, *Kurbağa Duası*, *Ali Yoz'un Kavağı*, *Başını Vermeyen Şehit* gibi; yarım kalmış bir romanı, *Yalnız Efe* yazarın önsözünden anladığımıza göre, konu-

sunu evliya olduğuna inanılan bir eşkıya-kız üzerine köylülerin anlattıklarından almıştır. Yakup Kadri'nin bir hikâyesi, *Ses-duyan Kız"* gene böyle, halkın ermişliğine inandığı bir kızın efsanesidir. Sabahattin Ali'nin *Hasan Boğuldu* adlı hikâyesi, Kazdağı'ndaki Tahtacı Yörüklerinden dinlenmiş bir aşk efsanesidir. Necati Cumalı'nın *Boş Beşik* adlı oyunu, bir göç yolunda çocuğunu yırtıcı kuşlara kaptıran Yörük kadınının alınyazısını dile getirmiş bir efsaneden esinlenmiştir. Necip Fazıl da çok yaygın bir masalı, *Sabır-Taşı*'nı, aynı adlı piyesine konu edinmiştir.

Çağdaş Türk romanı döneminde köylü yaşamını konu edinen Yaşar Kemal (*İnce Memed, Orta Direk),* Fakir Baykurt *(Yılanların Öcü, Onuncu Köy),* Kemal Bilbaşar *(Cemo, Memo),* yapıtlarında efsaneleri, eşkıya menkabelerini, çeşitli halk inanmalarını, törelerini gereç olarak kullanan, halk dilinde masal ve efsanelere özgü söyleyiş öğelerinden ustaca yararlanmasını bilen yazarlardır.

Ünlü halk hikâyelerini sahne yapıtlarına konu edinme yolunda iki deneme Ahmet Kutsi Tecer'in İkinci Dünya Savaşı yıllarında yazdığı ve Ankara Devlet Tiyatrosu'nda oynattığı *Köroğlu* piyesi ile, Selahattin Batu'nun 1945'lerde yazıp yayınladığı (İstanbul, Nebioğlu Yayınevi) *Kerem* ile *Aslı*'sıdır; bu ikinci eser, Ahmet Adnan Saygun'un aynı addaki operasının librettosuna da esas olmuştur. Son zamanlarda da *Köroğlu* hikâyesinden, Ayşe Şasa'nın senaryosu ile Atıf Yılmaz bir film meydana getirmiştir.

Efsaneleri, yine anlatı türü içinde kalarak işleme denemelerinin son örneklerini çağdaş Türk romanının ünlü temsilcilerinden biri Yaşar Kemal, *Üç Anadolu Efsanesi* başlıklı kitabıyla verdi.

Bu eserdeki ilk hikâye, *Köroğlu* destanının "ilk kol" denen bölümünde rastlanan efsanelerden alınmıştır; burada, Köroğlu'nun olağanüstü güçlerini nasıl edindiği ve hangi nedenlerle dağları yurt edinip Beylere, Paşalara başkal-

dırdığı anlatılır. Kitabın ikinci hikâyesi ünlü halk ozanı Karacaoğlan'ın menkabeleşmiş biyografyasından sözlü halk geleneğine sızmış kalıntıları bir araya getirir. Üçüncüsünde yazar, bir geyik avcısının, sonu ölümle biten acıklı macerasına yakılmış türkünün "açıklama"sı olarak anlatılan efsaneyi gerçekçi bir hikâye biçimine sokmayı dener.

Anadolu efsanelerini sanatçıların kendi bildiklerince işlemeleri yolundaki denemelerin son bir aşamasını, halk geleneğinde ayrı ayrı birer tema olarak yaşayan iki efsaneyi ("Kara-Koyun" ve "Kızılırmak'ta boğulan gelin" efsanelerini) birleştiren bir sinema yapıtında buluyoruz. Bu film, ilk kez 1947'de Nâzım Hikmet'in eseri olarak (Ercüment Er takma adıyla), Muhsin Ertuğrul'un ve Hadi Hün'ün senaryosuyla çevrilmiş, ama gösterilemeden kalmıştı. Aynı eseri 1967'de Lütfü Akad *Kızılırmak (Karakoyun)* adıyla ve "Dadaş Film Sinemacılık Şirketi"nin yapımı olarak gerçekleştirmiştir. Nâzım Hikmet, yurdundan uzak kaldığı yıllarda, masal denemeleri de yaptı. Bunlar, *Sevdalı Bulut* adıyla bir küçücük kitapta yayınlanmıştır (İstanbul basımı, Cem Yayınevi, 1968; Ankara basımı, Dost Yayınevi, 1968). Kitapta *Sevdalı Bulut* başlığını taşıyan masal, konusuyla sözlü halk geleneği repertuarının dışında kalır; tümüyle yazarın yaratmasıdır; bunda Nâzım Hikmet, sadece, olağanüstü öğelerin engin hayal oyunları için sağladıkları olanaklardan yararlanmasını bilen halk masalcılarının yaratma yöntemini, anlatma tekniğini izlemiş. *Sevdalı Bulut* masalı ayrıca bir canlı-resim senaryosunda da kullanılmıştır. Nâzım Hikmet'in küçük okuyucuları düşünerek yazdığı bu kitap *Sevdalı Bulut*'la, on bir tane halk masalının, yazarın kendi dilinden anlatılmış metinlerini kapsamış oluyor. Bunlardan dokuzu benim *Contes turcs* adıyla Fransızca yayınlanmış kitabımdan alınmıştır; onların sekiz tanesini, asıllarındaki anlatmaları ile, şu elinizdeki kitapta bulacaksınız (no. 47, 32, 14, 18,45, 1, 12, 4'te). - Nâzım Hik-

met'in şiirleri içinde de halk masallarının havası zaman zaman eser; onun *Masal Gibi* başlıklı şiiri bunlara en güzel örnektir; orda şair, duygu ve düşünce çağrışımlarını "Zincirlemeli" masalların kuruluşundaki ustalıkla örmüştür.

Masalları yalnız bir hareket noktası, bir atlama tahtası olarak alıp, onun geleneklerine -üslup, dil, konu bağlarına- esir kalmadan, onu taklit etmeden, tam bir özgürlükle ve masalı duyguda da, düşüncede de aşarak, çağımıza getirerek yepyeni yapıtlar yaratma yolunu çağdaş yazarın halk masalından en olumlu yararlanma yöntemi sayarım. Vaktiyle Reşat Nuri Güntekin'in *Kızılcık Dalları* romanını bu nitelikte özgür bir yaratma yöntemine örnek olarak göstermiştim (bkz. *Folklor ve Edebiyat,* I, İstanbul, 1939, ss. 55-56; Adam Yayıncılık, İstanbul, 1982, ss. 60-61). Tahir Alangu'nun Behçet Necatigil ve Aziz Nesin ile yaptığı konuşmalarda (Yeni Dergi, Ağustos 1966; Sayı 23, "Masal ve Edebiyat Özel Sayısı"; *Türkiye Folkloru Elkitabı,* Adam Yayıncılık, İstanbul, 1983, ss. 283-314) biri şair, öteki hikayeci olan bu iki yazarın yapıtlarından örneklerle halk masalından böylesine özgürce yararlanmanın çağdaş yazara sağlayacağı olanaklar üzerinde uzun uzun tartışılmıştır.

Masalları, efsaneleri, fıkraları kendi biçim ve söyleniş-lerini olduğu gibi bırakarak, yalnız konuları üzerinde (temaları ve motifleri değiştirmeden) oynayarak anlatan yazarların başında Eflatun Cem Güney gelir; o, masalları, birkaçını birbirine ekleyerek ve dilediği bölümlerini uzatıp kısaltarak anlatıyor.

Tahir Alangu da *Keloğlan Masalları*'nda (Keloğlan Yayınevi, İstanbul, 1967; 18 masal), sanırım, Eflatun Cem Güney'in tuttuğu yöntemi uyguluyor; masalın *bir varyantını* değil de, birçok varyantları birbirine tamamlatmak suretiyle meydana gelen *en iyi* -ideal- biçimi ile yeni bir metin vermeyi deniyor. Anlaşılacağı üzere, Eflatun Cem Güney olsun, Tahir Alangu olsun, sadece bir halk edebiyatı

yapıtı olarak Türk masalını okuyuculara sunmak kaygısındadırlar. Ben, yayınlarımda, hem genel olarak masal okuyucusunun hem de halkbilimi incelemelerinde Türk masalının somut, yeri, yurdu belirli belgelerine başvurmak isteyeceklerin yararlanabilmelerini sağlamak amacını gözetiyorum. Türk halk masalını okuyuculara sunma kaygısıyla tuttuğum bu yöntemin gerekçelerini *Zaman Zaman İçinde*'nin giriş bölümünde uzun uzun açıkladım (ss. 13-32).

Nasreddin Hoca'nın hikâyeleri Türk yazarlarını kayıtsız bırakmamıştır. Fuad Köprülü 1918'de, başına Nasreddin Hoca üzerine oldukça geniş bir inceleme ekleyerek, Hoca'nın hikâyelerini hece vezniyle manzum olarak anlatmayı denemişti. Yeni Türk şiirinin başlıca temsilcilerinden Orhan Veli'nin çok daha başarılı denemesinde Nasreddin Hoca'nın yetmiş hikâyesi işlenmiştir. Eflatun Cem Güney'in ve Abdülbaki Gölpınarlı'nın, Nasreddin Hoca hikâyelerini nesir olarak anlatmalarını da bu arada saymak gerekir.

Aziz Nesin son kitaplarından birinde *(Yeşil Renkli Namus Gazı,* Düşün Yayınevi, İstanbul, 1964; Adam Yayıncılık 1983) bir bölümü "Bizim Köyün Deliler Baladı" başlığı altında, birçok milletin masal geleneklerinde yeri olan, delileriyle ün almış bir memleketin insanlarının tuhaf işlerini anlatan hikâyelerden on kadarını işlemiştir. Onun, masallara özgü üslup ve teknikten yararlanarak, masalların, satir'deki -sosyal yergi- araçlığını benimseyerek yazdığı hikâyeler *(Memleketin Birinde, Hoptirinam,* vb. kitaplarda) bugüne kadar bu yoldaki denemelerin en başarılısıdır. Bu çığırı açanlar arasında Refik Halit gösterilebilir: Onun *Ay Peşinde* ve *Memleket Hikâyeleri* adları altında toplanmış hikâyeleri içinde bu tip anlatıya örnekler vardır. Sabahattin Ali de *Sırça Köşk*'ünde bu tarzın çok başarılı örneği olan hikâyeler vermişti.

Halil Aytekin'in *Hayvan Masalları* (Emek Yayınevi, Ankara, 1958) adlı küçük kitabında, şiir diliyle ve büyük başarı ile işlenmiş Aisopos hikâyelerinin yanında Türk sözlü geleneğinden alınmış sekiz hikâye de yer alır. Çoğunluğu hayvan masalı olan bu metinleri, asıllarındaki ince nükte ve halk anlatısındaki tat yitirilmeden başarılmış denemeler arasında saymak gerekir.

Bektaşi hikâyeleri de çağdaş iki şairimizin mizah ve satir yollu kalem denemelerine malzeme sağlıyorlar. Bu fıkraların bağnazlığa, yobazlığa karşı yöneltilmiş nükteleri ile çağlarının aynı biçim davranışlarını yermek amacı, bu hikâyeleri nazma çekmiş olan Metin Eloğlu ile Oğuz Tansel'in şiirlerinde belirir.

ꕥ

Sözlü gelenekte yaşayan Türk masalları -ve onunla akraba öteki anlatı, türleri (efsaneler, fıkralar, menkabeler, vb.)- ne zamandan beri aydınların dikkatini çekmiş, onları derleyip değerlendirme işi nasıl yürütülmüştür?

Yukarıda, sırası düştüğünde belirttiğim gibi; edebiyatımızın eski döneminde aydınlar genellikle bütün sözlü geleneklere, sanat ve düşünce konusu olarak, büyük değer vermiyorlardı. Bu yüzden de edebiyat kaynaklarında halkbilimi ve halk kültürünü ilgilendiren bilgiler çok kıttır. Bununla beraber, bazı yazarlar, bilmeden bir türlü folklorculuk işi gerçekleştirmişlerdir. Bunlar arasında XVII'nci yüzyılın ünlü kişisi Evliya Çelebi en başta gelir. Onun kitabı, özellikle inanışların, törelerin, efsanelerin, menkabelerin tarih yönünden incelenmesinde başlıca kaynak değerindedir. Evliya Çelebi gezdiği yerlerde rastladığı, duyduğu bütün ermiş kişiler (eskileri kadar, o çağda yaşamakta olanları da) üzerine anlatılan menkabeleri, yer adlarıyla ilgili söylentileri, efsaneleri bütün ayrıntılarıyla not etmeyi

ve kitabına geçirmeyi unutmamıştır. Bilmeden, farkına varmadan bugünkü anlamıyla bilim araştırması işi başarmış yazarlara ikinci bir örneği XVIII'inci yüzyıl başlarının bir "Evliyalar tezkiresi" yazarında buluruz: İsmail Paşa oğlu Abdullah. Bu alçakgönüllü dervişin yüze yakın menkabe ve ermiş kişilerle ilgili inanışları toplayan kitabının[12] değeri, eski evliyalar üzerine halk içinde dolaşan söylentilerden başka, kendi çağının ermiş kişileri üzerine de bilgi vermesi, her menkabeyi anlatırken de kaynaklarını belirtmiş olmasındadır; anlatılanların birçoğunu yazar, olayları yaşamış olanlardan aktardığını söyler; bir bölüm menkabeler ise, "ikinci elden" söylentilerdir

Evliya menkabeleri ve çeşitli başka efsaneler, anlatma türleri içinde eski yazarları en çok ilgilendiren konu olduğu için, bunlarla ilgili bilgelere, eski kaynaklarda, asıl masal türüne bakarak daha çok rastlanır; hemen bütün eski "vakanüvis tarihleri" (kronikler) bu konuda zengin bilgi kaynağıdır.

Masal türünde en eski kitap, on dört halk masalını bir araya toplayan *Billûr Köşk*'tür, bunların hepsinin sözlü gelenekten alınmış olduğunda şüphe yoktur. Kitabın yazarını ve ilk yayın tarihini bilmiyoruz. Taşbasması ve tipografya baskısı olarak pek çok yayınları yapılmıştır. En son baskısını Tahir Alangu 1961'de yapmıştır. Oryantalist Georg Jacob, 1899'da tarihsiz bir baskısını gördüğünü söyler.

Türk halkbilimi alanında -ve bu arada masal konusunda- bilinçli ve bilim amacıyla bir derleme ve araştırma çabasını görmek için XIX'uncu yüzyılın sonlarını beklemek gerekir. Bu yolda ilk eserleri de Batılı oryantalistler vermişlerdir.

Büyük sayıda Türk masalının ilk derlenmesi ve Batılı halkbilimi uzmanlarının yararına sunulmasında şeref pa-

[12] Paris, Bibliothèque Nationale yazmaları, Suppléme turc, no. 933.

yını Macar oryantalisti Ignacz Kunos'a tanımak gerekir. Türk halkbiliminin birçok konusu arasında masallara da araştırmalarında yer vermiş olan Kunos, İstanbul'a, Anadolu'ya ve Rumeli'ye yaptığı gezilerde derlediği masallardan 98'ini *Oszman-török nepköltesi gyüjtemeni I-II* (Budapeşte 1887-1889) başlığı ile iki cilt olarak yayınladı; Radloff'un Türk dialektleri örneklerini derleyen büyük külliyatının VIII'inci cildinde de (Petersburg 1889) 25 masal ile 136 Nasreddin Hoca hikâyesi vardır; bunlardan sonra da 1905'te İstanbul masallarını, 1908'de Adakale masallarını bastırdı. İstanbul'deki derlemeleri hakkında, *Türk Halk Edebiyatı* adlı Türkçe kitabında (İstanbul 1925, s. 117) ilgi çekici bilgiler verir: Kunos, İstanbul'da aslı Macar olan bir avukatın Hüsni Efendi adında kâtibi ile tanışmış; Kunos'un masallara meraklı olduğunu gören bu adamcağız, annesinden ve ablasından masallar dinler, onları Kunos'a gelir anlatırmış.

Kunos'tan sonra, Alman oryantalistlerinden de, Türkoloji çalışmaları çerçevesi içinde Türk masalları derlemeleri ve yayınları yapanlar oldu. Bunlar arasında Friedrich Giese, Georg Jacob, Theodor Menzel'i anmak yerinde olur. Fransız oryantalisti A. Decourdemanche, yukarda adını ettiğimiz yazma fıkra kitaplarının birçoğunu tarayarak Avrupalı bilginlere Nasreddin Hoca hikâyelerinden bol malzemeyi, Fransızca çevirileriyle hazırlamış oldu. Albert Wesselski *Der Chodscha Nasreddin* başlığıyla yayınladığı büyük eserin Türk malzemesini Decourdemanche'a borçludur.

Bu arada Türkiye topraklarında yaşayan, ama dinleri ya da anadilleri bakımından Türklerden ayrılmakla beraber geleneklerinin büyük payıyla Türklerle ortak olan toplulukların kültür yaratmaları üzerinde yapılmış derleme ve yayın denemelerine de değinmek yerinde olur. Bu alandaki çalışmaların, hele Türk masalı incelemeleri için, son derecede önemli olduğunu unutmamak gerekir. Bunlardan en

eskisi Jean Nicolaidès'in eserleridir. Anadolu Rumlarından anadilleri Türkçe olanların masalları Dawkins'in 1916'da yayınlanmış eserinde bulunur. Türkiye Ermenilerinin masalları ve efsaneleri de Türk masalları incelemeleri için yararlanacak karşılaştırma aracı önemini taşırlar. Bunlar için Minas Tchéraz'ın *Orient inédit* adlı kitabını, Macler'in yayınlarını anmak yerinde olur.

Hindo-Avrupalı kavimlerin mitolojileri, dinleri ve destanları ile ilgili karşılaştırmalı zengin yayınları ile tanınmış ünlü Fransız bilgini Georges Dumézil'in, bu çalışmalarına paralel olarak işlediği bir alan da Anadolu'daki Kafkasya asıllı kavimlerin gelenekleridir. Lazların, Ubıhların ve başka Çerkez kavimlerinin masallarından, efsanelerinden ve başka hikâye türlerinden çok zengin bir metin malzemesi yayınlamaktadır. Türkiye'deki bu alanda derlemelerini bu yıla değin sürdürmektedir.

Biz Türklerin kendi halk kültürümüz alanındaki çalışmalarımız Batınınkinden epey sonra başlamıştır. Masal konusunda ilk eser, benim bildiğime göre adını sadece K. D. baş harfleriyle göstermiş olan bir yazarın *Türk Masalları* adıyla 1912/13'te bastırdığı kitaptır. Bu kitaptaki masallardan birkaç tanesi Almancaya çevrilip yayınlanmıştır. Masalların Türk halk kültürünü anlayıp değerlendirmek ve onlardan sezinlenerek milli bir edebiyat yaratmak ya da edebiyatı geliştirmek, zenginleştirmek bakımından önemi üzerinde ilk duran ve bu amaçla ilk derlemeleri yapan Ziya Gökalp oldu. Diyarbakır'da derlediği dokuz masalı aynı şehirde çıkardığı *Küçük Mecmua*'da yayınlamış, sonra da bunları, yukarıda sözünü ettiğimiz *Altın-Işık* adlı kitabına da almıştır (1923).

1930 yıllarından bu yana Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde yapılmış derlemeler ya küçük kitaplar halinde ya da 1950'ye kadar yurdun büyük şehirlerinde yayınlanan Halkevleri dergilerinde ya da yerli başka gazete veya dergiler-

de, bazı da başka konularda kitaplar içine serpilmiş olarak basılmış malzemeyi teşkil eder. Halkevleri dergileri içinde masal yayını bakımından en zengin kaynak, İstanbul'da ilkin Halkbilgisi Derneği'nin yayın aracı olarak çıkmaya başlayıp (1929-1932), sonradan Eminönü Halkevi'nin dergisi haline gelen (1932-1942) *Halk Bilgisi Haberleri*'dir. Bu dergide, Halkbilgisi Derneği'nin tertiplediği derleme programına uyularak yurdun çeşitli bölgelerinden derlenmiş metinler yayınlanmıştır. İstanbul'da derlenen masallar sonradan ayrıca Naki Tezel tarafından *İstanbul Masalları* başlığı ile yayınlanmıştır. Bu dönem, içinde yayınlanmış masalların tam olmaya çalışan bir bibliyografyası Türk masalları kataloğunda bulunmaktadır ve 1950 yıllarına kadar gelir. Orada gösterilen yayınlanmış masal metinlerinin sayısı aşağı yukarı 500 kadardır.

Aynı katalogda sınıflandırılıp incelenmiş, geri kalan 2000 kadar masalın büyük sayısı 1939 ile 1946 arasında benim Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ndeki öğrencilerime derlettiğim metinlerdir. Bir küçük sayısı da bu derleme işine dışarıdan katılmış öğretmen ya da başka meslekten dostlarımın emeği ürünüdür. Bunlara, o kataloğun hazırlanması tarihine yetişmediği için kitapta incelenmeden kalmış olan, sonradan gene aynı fakülte öğrencilerim tarafından derlenmiş 500 kadar metni; 1948'de yayınlanmış *Masal Zinciri*'ndeki (İstanbul, Türkiye Yayınevi) 35 metni (bunların çoğunluğunu Mahmut Cahit Gündoğdu, Anado-lu'nun çeşitli bölgelerinden derlemiştir; bazılarını, Vasfi Mahir Kocatürk ve Zahir Güvemli işlemişlerdir); bir de 1950'den bu yana *Türk Folklor Araştırmaları* dergisinde yayınlanmış olan 100 kadar metni eklemeliyiz. Warren S. Walker ile Ahmet E. Uysal'ın, Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden 1961 ile 1964 yılları arasında derledikleri masallardan seçip yalnız İngilizce çevirileriyle yayınladıkları *(Tales Alive in Turkey,* Cambridge Massachusetts, 1966)

metinlerin sayısı 64'tür. Bütün bu rakamlara şu son yıllarda (1964, 1967 ve 1968) eşim Hayrünnisa Boratav'la Anadolu'da yaptığımız derlemelerin ürünü olan aşağı yukarı 600 masalı katarsak, Türk masalları hazinemizin yuvarlak rakamla 3800 metinlik bir toplama eriştiğini söyleyebiliriz.

ꕥ

Genel olarak Türk masalının ve özellikle bu kitapta bir araya getirilmiş olanların, nitelikleri üzerinde ayrıca durmayacağım; bundan önceki masalla ilgili yayınlarımda bu konuda yeterince bilgi verdim. Yalnız, kitabımın sonundaki "Karatepeli Hikâyeleri" üzerinde birkaç söz söylemek isterim; çünkü şimdiye kadar o tipten örnekler yayımlamamıştım.

Bu hikâyeler Karatepe halkı üzerine, onların saflıkları ve acayiplikleri ile eğlenmek için anlatılan şeylerdir. "Karatepe neresi?" sorusuna gelince, buna kesin bir karşılık alınamıyor; kimine göre bu köy, Adana ilinin Kadirli ilçesine bağlı köydür, kimine göre aynı ilin Karsantı bölgesindeki Karatepe köyüdür. Bunlara benzer hikâyeleri, Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde, birçok köy, kasaba topluluklarından her biri ötekini yermek amacıyla anlatır; gene bu tuhaf maceralar, çoğu kez ayrıntılarına kadar varan bir benzerlikle, dünyanın çeşitli ülkelerinde şu ya da bu köy, kasaba halkının saflıklarına, deliliklerine örnek diye anılır. Bu olgulardan çıkacak sonuç, bu ve benzeri hikâyelerin, tıpkı atasözleri gibi, birbirinden uzak pek çok insan toplumlarınca ortaklaşa benimsenmiş hazır anlatı kalıpları olduğu, onların kişi ve yer adları yerine ve çağına göre değiştirilip her yerde geçer akça gibi kullanılabildiği gerçeğidir. Hikâyeleri dinlenip gülünen kişilerin ve toplulukların akılca, onları alaya alanlardan aşağı olmadıkları gerçeğini ise, bu adı çıkmış yerlerin insanlarıyla tanışmak fırsatını bulanlar anlamakta gecikmezler.

Karatepeliler üzerine anlatılan çeşitten hikâyeleri, belli bir yerin, belli bir toplumun ruh ve düşün durumlarını somut bir değerlendirme olarak değil de, somut ve genel olarak "insan"ın türlü davranışlarındaki sakatlıkları, aksaklıkları, sürçmeleri, alışılmış ölçülerin üstünde büyütücü bir aynada yansıtma saymak doğru olur; bunun için de hikâyelerin yaratıcıları, işleyicileri, yayıcıları, türlü nedenlerle, elleri altında hazır bir yer veya toplum adı seçivermiş olmalılar.

Kaldı ki bu hikâyelerin bir özelliği de onları, yermelere konu olan kişilerin kendilerinin de tadını çıkara çıkara, güle güldüre anlatmalarıdır. Nitekim biz, bu kitaptaki beş hikâye ile bu kitaba girmeyen birkaç "Karatepeli hikâyesi"ni Kadirli bölgesindeki Karatepelilerin kendilerinden dinledik.

Karatepelilerin, suyundan içtikleri "Delilik Pınarı" kuruduktan sonra akıllandıkları rivayetini, onların bir türlü kendilerini temize çıkarma çabasının ürünü saymak da acele bir yargı olur. "Delilik suyu" efsanesini, Karatepelilerin akılca kendilerinden hiç de aşağı olmadıklarını görenlerin yakıştırmaları saymak daha yerinde bir açıklama geliyor bana.

Aziz Nesin, Nasreddin Hoca üzerine yazdığı bir incelemede (*Papirüs* dergisi, Sayı 11, Nisan 1967, s. 15) Goethe'nin bir sözünü aktarıyor; Alman şairi demiş ki: "Kendi kendisiyle alay edemeyen, olgun insan olamaz." Karatepeli, Türk köylüsünün düşün olgunluğunu, tıpkı Hoca Nasreddin gibi, kendi kendisini, ince nükteli mizahına konu etme yürekliliğini göstermekle doğruluyor. Gerçekten de Karatepeli kişiyi, düşün yönüyle, Nasreddin Hoca'nın soyundan saymak yerinde olur. Çoğu maceraları o Nasreddin Hoca ile ortaklaşa paylaşmıştır. Ama Hoca'nın mühürü onun adını taşıyan fıkralarda nasıl belirgin ise; Karatepeli hikâyelerinde de bu yerler insanının damgası açık seçik göze çarpar: Karatepeli eski bir Türkmen göçebesinin anı-

ları içinde yaşar, dağla ovanın, ormanla tarlanın birleştikleri yerlerde yurt tutmuş bir köylünün, bir çobanın ya da çağdaş bir Çukurova çiftçisinin çizgileriyle belirir; gezdiği yerler Çukurova ve Toroslar'dadır.

Ben o kanıdayım ki Nasreddin Hoca'nın maceraları da ilk başta onun hemşerilerinin başından geçmiş şeyler diye anlatılıyordu. "Bir gün Nasreddin Hoca..." sözleri yerine "Bir gün Sivrihisarlının biri..." sözleri ile başlıyordu. Sivrihisarlıların içinden günün birinde Nasreddin Hoca kişiliğinde biri sivrilip hemşerilerini gölgede bırakmış ve sadece Sivrihisarlıların değil, tümüyle Türk halkının en olgun mizah yaratmalarını yüzyıllar boyunca tekelinde tutacak bir güç kazanmış olmalı. Bu bakıma Karatepeli hikâyelerin oluşma süreleri içinde Nasreddin Hoca gibi güçlü bir "çekim merkezi" bulamadan kalmış mizah yaratmaları sayabiliriz.